

En sosiolingvistisk undersøkelse av språktrekk og
språkholdninger blant ungdom i Fredrikstad

Masteroppgave i norskdidaktikk

Mona Mathisen

Våren 2016

Takk til Karianne Skovholt og Sverre Stausland Johnsen for grundig og god veiledning.

Sammendrag

Denne masteroppgaven er en sosiolingvistisk undersøkelse av Fredrikstad-ungdommens talemål. Oppgaven er en kvantitativ og kvalitativ studie av språktrekk og språkholdninger, og målet har vært å kartlegge i hvilken grad ungdom i Fredrikstad bruker tradisjonelle språktrekk og hvilke holdninger de har til egen dialekt. Jeg tok utgangspunkt i to problemstillinger:

1. Hvilke språktrekk fra den tradisjonelle Fredrikstad-dialekta rapporterer ungdom i Fredrikstad at de har i sitt talemål i dag? I hvilken grad rapporteres de tradisjonelle formene erstattet av standardiserte former?
2. Hva tenker ungdom i Fredrikstad om det å bruke dialekt i ulike situasjoner?

Datamaterialet er et resultat av en spørreundersøkelse gjennomført blant 200 ungdommer, jevnt fordelt på yrkesfaglige og studiespesialiserende programområder. Spørreskjemaet var todelt. Informantene rapporterte først hvordan de uttalte ulike ord. Deretter tok de stilling til ulike utsagn knyttet til bruk av dialekt. For å følge opp datamaterialet, gjennomført jeg også en gruppesamtale med 8 informanter.

Undersøkelsen viser tydelig at ungdom som velger yrkesfaglige programområder som sin videregående utdanning, bruker flere lokale dialektkjennetegn enn ungdom som velger studiespesialiserende programområder. Det kommer også tydelig fram at det er guttene på yrkesfaglige programområder som bruker flest lokale dialektkjennetegn, og at det er jenter på studiespesialiserende som bruker færrest. Det er derfor grunnlag for å hevde at Fredrikstad-dialekta er knyttet til maskuline, ikke-akademiske verdier. Det er de mest markerte språktrekka som rapporteres minst brukt. Bruk av /æ/ i trykklette stavelser er ett av Fredrikstad-dialektas mest markerte og karakteristiske kjennetegn. Bare 27,5 % av informantene sier at de bruker /æ/ i trykklette stavelser, mens 72,5 % av informantene rapporterer at de bruker /e/.

Fredrikstad-dialekta, i likhet med andre vikvørske dialekter, er et målføre som det er knyttet stereotyper til. Vikvørsk framstilles som et lavstatusmål som egner seg best i komiske framstillinger, og det er mange eksempler på at Fredrikstad-dialekta blir brukt på en måte som bygger opp under slike stereotyper. Datamaterialet viser at over 70 % av informantene tror det er fordommer mot Fredrikstad-dialekta andre steder i landet. Selv om et flertall mener at det er viktig å kunne bruke dialekt uansett situasjon, og at det er lite viktig hva andre tenker om hvordan de snakker, så rapporterer 34 % at det er situasjoner der de velger å la være å bruke Fredrikstad-dialekta, og de nevner ulike formelle situasjoner og møter med ukjente mennesker som eksempler.

Summary

This Master's thesis is a qualitative and quantitative study of the oral language of adolescents from Fredrikstad, Norway from a sociolinguistic perspective. The goal of the research is to explore to what extent youth in Fredrikstad use traditional language features and what attitudes they have to their own dialect. The study is based on two issues:

1. Which oral language features or traits, traditional to the Fredrikstad dialect, do adolescents in Fredrikstad report today? To what extent are traditional dialect features reported replaced by standard dialect features?
2. How do adolescents in Fredrikstad feel about using dialect in different situations?

The data collected in this study is a result of a questionnaire given to 200 students of both vocational and general academic studies. The questionnaire was two-fold. Participants were first asked to report how they pronounced specific words. Then they were asked to give their opinion of specific statements connected to the use of dialects. As a follow-up study to the questionnaire, I interviewed 8 students in a group conversation.

The research shows clearly that adolescents who choose vocational studies utilize several more dialect features than adolescents who choose to follow an academic study path. The research also clearly shows, that it is males within vocational studies who have increased use of the majority local dialect features, and the females pursuing an academic study-program who use the least. This constitutes the basis for the claim that the oral Fredrikstad dialect is linked to masculine, non-academic values. The most pronounced dialect features are those that are used the least. For example, 72.5% of those asked say that they use /e/ and not /æ/ in unstressed syllables, which is one of the Fredrikstad dialects most distinctive characteristic.

The dialect in Fredrikstad, similar to other dialects of southern and eastern areas of coastal Norway, is a vernacular associated with specific stereotypes. These dialects are perceived as low-status and more appropriate for use in a/an (humorous)(entertainment) setting. There are many examples of how the Fredrikstad dialect is used to strengthen such stereotypes. The data gathered shows that over 70% of those questioned believe there is prejudice against the Fredrikstad dialect in other areas of Norway. Even though the majority of those asked feel that it is important to be able to use their dialect, irrespective of the situation, and that it is of little importance what others think and feel about how they talk, 34% admit to situations where they choose not to use the Fredrikstad dialect; these include formal situations and meetings with strangers.

Innhold

1	Innledning	8
1.1	Problemstilling	10
1.2	Forholdet mellom dialekt og standardtalemål	10
1.3	Tidligere forskning	13
1.4	Hypoteser.....	16
1.5	Framgangsmåte	17
1.6	Oppgavens struktur.....	18
2	Teori.....	18
2.1	Språkholdninger	18
2.2	Språk og identitet.....	20
2.3	Språk og kjønn.....	23
2.4	Språk og makt.....	25
2.5	Talemål i endring.....	27
2.5.1	Individuell innovasjon som opphav til språkendring	27
2.5.2	Dialektnivellering	28
2.5.3	Saliens	29
2.5.4	Regionalisering.....	31
3	Materiale og metode	32
3.1	Kvantitativ metode - spørreundersøkelse	33
3.1.1	Valg av informanter.....	33
3.1.2	Utforming av spørreskjema	35
3.1.3	Gjennomføring av spørreundersøkelsen.....	36
3.2	Kvalitativ metode - gruppesamtale.....	37
3.3	Validitet og reliabilitet.....	39
3.3.1	Rapportering av språktrekk og alternative metoder	40
3.3.2	Innsamling av datamateriale under like forhold	41
3.3.3	Utforming av spørreskjema og behandling av data	42
3.3.4	Gjennomføring av gruppesamtale og behandling av data	43
4	Talemålet i Fredrikstad	44
4.1	Fredrikstad-samfunnet.....	44
4.2	Holdninger til Fredrikstad-dialekta	45
4.3	Typiske kjennetegn ved talemålet i Fredrikstad – hvilke variabler er med i undersøkelsen?	47
4.3.1	Bruken av æ i trykklette stavelser	49

4.3.2	Verb	50
4.3.3	Monoftongering.....	51
4.3.4	Pronomen.....	52
4.3.5	Vokalendring	53
4.3.6	Tjukk l	53
4.3.7	Trykk	54
5	Resultater	54
5.1	Språktrekk – presentasjon av resultater fra spørreundersøkelse.....	54
5.1.1	Samlet oversikt over bruken av tradisjonelle språktrekk – alle variabler.....	55
5.1.2	Bruken av æ i trykklette stavelser	55
5.1.3	Verb	63
5.1.4	Monoftongering.....	74
5.1.5	Pronomen.....	76
5.1.6	Vokalendring	82
5.1.7	Tjukk l	84
5.1.8	Trykk	88
5.2	Språkholdninger – presentasjon av resultater fra spørreskjema	91
5.2.1	Framtidig bosted.....	91
5.2.2	Fredrikstad-dialekt på Stortingets talerstol og i radio/TV	92
5.2.3	Å bruke dialekt – uansett situasjon.....	93
5.2.4	Er det mer greit at gutter bruker dialekt?.....	93
5.2.5	Hvor viktig er det hva andre tenker?	95
5.2.6	Tilnærming til standardtalemål ved flytting til Oslo?	96
5.2.7	Er det fordommer mot Fredrikstad-dialekta andre steder i landet?	97
5.2.8	Er det greit å snakke bred Fredrikstad-dialekt som administrerende direktør i Oslo? ..	98
5.2.9	Er det greit å snakke bred Fredrikstad-dialekt som snekker i Oslo?	99
5.2.10	Er det enklere å få venner i Oslo hvis du snakker et standardtalemål?	100
5.2.11	Er det situasjoner der du velger å la være å bruke dialekten din?	101
5.2.12	Hva kan være årsaken til at noen legger om dialekten?	101
5.3	Gruppesamtale – presentasjon av innhentet datamateriale.....	102
6	Oppsummering og diskusjon	105
6.1	Oppsummering og diskusjon av språktrekk	105
6.1.1	Bruken av trykklette stavelser	106
6.1.2	Verb	107

6.1.3	Monoftongering.....	107
6.1.4	Pronomen.....	108
6.1.5	Vokalendring.....	108
6.1.6	Tjukk l.....	109
6.1.7	Trykk.....	109
6.1.8	Samlet oversikt over bruken av markørene i Fredrikstad-dialekta.....	109
6.2	Oppsummering og diskusjon av språkholdninger.....	111
6.2.1	Ungdom med høy grad av stedstilhørighet bruker dialekt.....	111
6.2.2	Bruk av dialekt i ulike situasjoner er knyttet til språkholdninger.....	112
6.2.3	Dialekt og identitet.....	113
6.2.4	Det er mer akseptert at gutter snakker tradisjonell Fredrikstad-dialekt enn at jenter gjør det.....	114
6.2.5	Språk, makt og status.....	115
7	Konklusjon og avslutning.....	116
	Litteraturliste.....	120
Vedlegg 1:	Spørreundersøkelse.....	124
Vedlegg 2:	Resultater fra spørreundersøkelsen.....	136
Vedlegg 3:	Intervjugaid.....	163
Vedlegg 4:	Datamateriale fra gruppeintervjuet.....	165
Vedlegg 5:	Oversikt over figurer i oppgaven.....	182
Vedlegg 6:	Tillatelse fra skolene til å gjennomføre spørreundersøkelse.....	188

1 Innledning

Talemålet vårt formes av stedet der vi vokser opp. Det er en sentral del av identiteten vår og sier mye om hvem vi er, og hvem vi ønsker å være. Denne oppgaven undersøker i hvilken grad ungdom i Fredrikstad fremdeles bruker tradisjonell Fredrikstad-dialekt. Hvilken holdning har de til den dialekta som er typisk for det samfunnet de er en del av? Vil de velge å endre talemålet sitt dersom de flytter ut av byen? Og er det slik at kjønn, valg av utdanning og framtidsplaner er faktorer som spiller inn på ungdommens talemål? Hvis de har valgt bort de tradisjonelle formene – bevisst eller ubevisst – er det mulig å finne noen forklaring på det?

Det kan sies å være etablert en diskurs som beskriver tradisjonelle østfolddialekter som lite egnet i det offentlige rom, og at personer som bruker dem, høres dumme ut og ikke blir tatt på alvor. I en kronikk på NRKs nettsider skriver tidligere kinosjef og forfatter Ingeborg Moræus Hansen i februar 2015:

La oss slå fast; Østfold-dialekten fungerer ikke i nyhetsreportasjer. Man kan ikke snakke bred Østfold-dialekt i en nekrolog eller ved en minnetale. Den er en dialekt til hjemmebruk. Den mangler autoritet og tyngde. En dialekt er ikke revyspråk! (Moræus Hansen, 2015, s. 2)

Finn-Erik Vinje, professor i nordisk språkvitenskap og språkkonsulent for NRK gjennom mange år, deler Moræus Hansens holdning. Allerede i 1988 kunngjorde han i et intervju med Fredriksstad Blad at han hadde lite til overs for Fredrikstad-dialekta (Østfold Mållag, 1988), og han har flere ganger slått fast at han anser den som landets verste (Grønneberg, 2013). I 2015 fikk NRK skarp kritikk av Språkrådet for å latterliggjøre og stigmatisere Østfold- og Fredrikstad-dialekta i sin programserie *Underholdningsavdelingen*. Disse eksemplene og mange andre tilsvarende meningsytringer om østfolddialektene generelt og Fredrikstad-dialekta spesielt, gjør det enkelt å slå fast at dette er talemål som mange har meninger om og holdninger til.

I Norge er dialektmangfoldet stort, og i større grad enn i andre land er det akseptert å bruke dialekt i de fleste sammenhenger. Mens dette blir sett på som en selvfølge av oss som er vant til språksituasjonen i Norge, trekker utenlandske språkforskere Norge fram som et språkparadis. Den britiske språkforskeren Peter Trudgill (2002) er en av dem som fremhever Norges demokratiske språkpolitikk og det faktum at norske dialekter helt uproblematisk kan brukes i media, i undervisningssituasjoner og i litteraturen (Lund, 2006; Trudgill, 2002, s. 31). Gjelder dette også Fredrikstad-dialekta? Seksjonssjef i Språkrådet, Karine Stjernholm, mener at østfoldmålet står i en særstilling i et «dialektparadis som Norge, der det å snakke dialekt vanligvis har høy status», noe bruk av østfolddialekt ikke har. (Stjernholm, 2015). Denne

studien diskuterer om det er sannsynlig at Fredrikstad-dialektas lave status og den latterliggjøringen som er blitt den til del, vil ha betydning for Fredrikstad-ungdommens språkholdninger og bidra til at de selv vil la være å bruke den i gitte situasjoner.

I følge dialektforskningen er mange dialekter i endring. Årsakene til språkendringer er mange og sammensatte og kan ikke bare forklares sosiolingvistisk med for eksempel språkholdningsteorier. Norge har de siste årene opplevd økende mobilitet på grunn av utdanning eller arbeid. Klassedelingen i samfunnet er helt annerledes enn det var før, da vi hadde en stor og til dels homogen arbeiderklasse. Politisk og økonomisk makt er blitt stadig mer sentralisert. Tross offentlige myndigheters desentraliseringspolitikk er det et faktum at mye makt befinner seg på det sentrale Østlandet, i og rundt Oslo. I takt med effektivisering av landbruket og et endret utdanningsmønster har landet vårt gjennomgått en samfunnsendring som har resultert i at flere bor i byer og færre på bygdene. Ny teknologi endrer medievaner og kommunikasjonsmønstre. Språk er i en konstant endringsprosess. Endringene som oppstår, er ikke nødvendigvis konstante, men situasjonsbetinget, og årsakene til dem er komplekse.

Det er ungdommen som er språkets framtid, og det er deres holdninger og språkbruk som kan si noe om Fredrikstad-dialektas framtid. Målet med denne oppgaven er derfor å finne ut hvordan det egentlig står til med ungdommens talemål, og hvilke holdninger de har til det. Som lærer i videregående skole erfarer jeg at mange av ungdommene jeg møter, ikke bruker Fredrikstad-dialektas mest markante kjennetegn. Når jeg utfordrer dem på dette, svarer noen at dialekta er «stygg», «harry» og at det høres «dumt» ut å bruke det tradisjonelle Fredrikstad-målet. Andre synes dialekta er «koselig», og ønsker å bevare den. Som norsklærer er jeg opptatt av dialektenes historiske forankring. Jeg ønsker å bevisstgjøre elever på hvilke språkholdninger de har til eget og andres talemål, og hva som kan være årsaken til språkendring.

Formålet for norskfaget sier at det skal være «et sentralt fag for kulturforståelse, kommunikasjon, dannelse og identitetsutvikling» (Utdanningsdirektoratet, 2013). Et av kompetansemålene i læreplanen sier at elevene skal kunne «gjøre rede for særtrekk ved et utvalg norske talemålsvarianter og reflektere over forhold som kan påvirke utviklingen av talemål» (Utdanningsdirektoratet, 2013). De skal også ha kunnskap om norsk språkdebatt og språkpolitikk. Den generelle delen av læreplanen vektlegger at opplæringa i skolen skal «motverke fordommar og diskriminering» og «fremje likeverd» (Kirke- utdannings- og forskningsdepartementet, 1993). Dette rammeverket er en del av den norskdiraktiske motivasjonen for valg av tema for oppgaven. Å bli bedre rustet til å skape refleksjon hos

elevene rundt de mekanismene som er knyttet til språkholdninger og språkendring, er et av målene for min egen kompetanseheving på dette området.

1.1 Problemstilling

Målet med oppgaven er todelt. Det ene målet er å finne ut om ungdom i Fredrikstad rapporterer at de bruker trekk fra den tradisjonelle Fredrikstad-dialekta i sitt talemål, eller om de rapporterer andre former. Dette vil gi svar på hvilke språktrekk som er resistente, og hvilke som ikke er det. Det vil også gi informasjon om hvilke former informantene rapporterer at de bruker som erstatning for de tradisjonelle, noe som samtidig kan gi oss informasjon om hvilket talemål som har påvirket Fredrikstad-ungdommen. Det andre målet med oppgaven er å finne ut hvilken holdning ungdom har til bruk av dialekt generelt, og til bruk av Fredrikstad-dialekta spesielt. Som utgangspunkt for å finne svar på disse to forholdene har jeg formulert to problemstillinger:

1. Hvilke språktrekk fra den tradisjonelle Fredrikstad-dialekta rapporterer ungdom i Fredrikstad at de har i sitt talemål i dag? I hvilken grad er de tradisjonelle formene erstattet av standardiserte former?
2. Hva tenker ungdom i Fredrikstad om det å bruke dialekt i ulike situasjoner?

Disse spørsmålene søker jeg svar på ved hjelp av en spørreundersøkelse og en gruppesamtale med utvalgte informanter fra to videregående skoler i Fredrikstad.

1.2 Forholdet mellom dialekt og standardtalemål

I denne oppgaven bruker jeg begrepene *dialekt* og *standardtalemål* gjennomgående. I dette delkapitlet vil jeg definere disse begrepene og forholdet mellom dem. Det er vanlig å definere *dialekt* som «ein geografisk, sosial eller etnisk varietet som i seg sjølv utgjør eit komplett språkssystem» (Røyneland, 2008, s. 24). Både Røyneland (2008) og Vikør (1994) diskuterer denne lingvistiske definisjonen opp mot den sosiologiske definisjonen, som innebærer at en dialekt er et selvstendig språk, men uten skriftspråk og formell status som et eget språk, og den psykologiske definisjonen, som sier at en dialekt er det talemålet en person lærer først, uavhengig av hvilken status eller funksjon dette talemålet måtte ha (Røyneland, 2008, s. 24-25; Vikør, 1994, s. 56). Vikør (1994) skriver at bruken av begrepet dialekt kan tilpasses konteksten begrepet brukes i, nettopp fordi det bærer i seg ulike definisjoner og tolkninger. For denne oppgaven er den lingvistiske definisjonen relevant når det er snakk om Fredrikstad-dialekta som språkssystem, mens den psykologiske definisjonen er aktuell når oppgaven diskuterer Fredrikstad-dialektas status og hvilke språkholdninger som er knyttet til brukerne

av den. Som nevnt i innledningen er Norge kjent som et land der bruken av dialekt er vidt akseptert. Respekten for de ulike dialektene i Norge viste seg allerede ved stortingsvedtaket i 1878, der lærerne ble forpliktet til å etterstrebe undervisning av skolebarna på «deres eget talemaal». Dette språkpolitiske vedtaket kan like mye vært en del av arbeidet med å redusere dansk påvirkning, som av hensyn til barnas læring. Allikevel er vedtaket trolig en viktig grunn til at dialektene har holdt seg så godt (Skjekkeland, 2010, s. 26). Nasjonsbyggingsprosessen etter 1814 og dyrkingen av det typisk norske er altså en naturlig forklaring på den språkpolitikken som vokste fram, og som skiller seg fra de naboland vi løsrev oss fra, Danmark og Sverige, der talemålet har en sterkere normering.

Språkforsker Unn Røyneland (2008) definerer et *standardtalemål* som «eit overregionalt talemål som skal vere overordna regionale, sosiale og etniske skilje [...]» (Røyneland, 2008, s. 25) I Norge har vi ingen offentlig vedtatt normering av talemålet, men det er mange som oppfatter et bokmålsnært talemål som en standard. Dette talemålet ligger nært skriftnormalen og knyttes ofte til status og makt, noe som gjør at det har en normerende effekt (Hårstad & Opsahl, 2013, s. 151). Av historiske, samfunnsmessige og maktpolitiske årsaker, er det som regel slik at et lands standardtalemål har bakgrunn i hovedstadens språkvarietet. En naturlig følge av dette er at brukerne av standardtalemålet også ofte har mye makt og høy status (Melby, 2007, s. 9). Røyneland (2005) argumenterer for at det bokmålsnære talemålet i Oslo-området, altså det som betraktes som standardtalemål, favner så vidt og har så mye variasjon i seg at det er naturlig å dele det inn i en *konservativ* og en *radikal* standard. Få osloborgere bruker imidlertid *bare* konservative eller radikale former. De fleste bruker elementer fra begge talemåla avhengig av konteksten (Jahr, 1990, s. 180). Det er altså ikke vanntette skott mellom disse standardene på språkbrukernivå, og en ungdom i Oslo kan hente språktrekk fra begge (Røyneland, 2005, s. 53). Hårstad og Opsahl (2013) skriver at vi i dag kan snakke om

to former for østnorsk som nyter en særlig overregional prestisje: En «konservativ standard» med konnotasjoner som «Oslo vest-aksent» og «dannet tale», og en «radikal standard» som gjerne kobles til urbanitet og modernitet. (Hårstad & Opsahl, 2013, s. 151)

Når det gjelder hvilket standardtalemål som har høyest status, framhever Røyneland det konservative standardtalemålet, fordi det «blir assosiert med høg sosial klasse og sosiokulturell og økonomisk prestisje» (Røyneland, 2005, s. 53). En slik påstand forutsetter imidlertid at høy sosiokulturell og økonomisk prestisje automatisk gir status, noe som ikke er

gitt. Det er ikke nødvendigvis slik at dette er statusgivende for alle, og særlig ikke for ungdom. Både Hårstad og Opsahl (2013) og Røyneland (2005) kobler den radikale talemålsstandarden til *urbanitet* og *modernitet*, faktorer som for mange er tiltalende, kanskje særlig for ungdom (Hårstad & Opsahl, 2013, s. 156). Det er derfor sannsynlig at det radikale standardtalemålet kan ha like høy status som det konservative, dersom andre faktorer legges til grunn enn høy sosiokulturell og økonomisk prestisje¹. Stausland Johnsen (2016) viser at nesten alle endringene som er skjedd i de vikkværske dialektene, er kommet etter påvirkning fra det radikale standardtalemålet, noe som gir signaler om at det er nettopp denne standarden som har prestisje (Sandøy, 2016, s. 152). Videre i denne oppgaven brukes betegnelsene *konservativ standard* (KS), *radikal standard* (RS) og *tradisjonell Fredrikstad-dialekt* (TF).

Trudgill (2002) framhever språksituasjonen i Norge og mangelen på et offisielt standardtalemål som spesiell. Han hevder at i dialektvennlige land som Luxemburg, Sveits og Norge bytter ikke folk dialekt når formelle situasjoner oppsøkes – for eksempel et besøk på rådhuset. Trudgill hevder at det er mer snakk om en justering, et slags (Trudgill, 2002, s. 163). Talerstolen i stortingssalen er kanskje Norges mest formelle arena, men heller ikke her er det vedtatt noen form for normering av talemålet til stortingsrepresentantene. Forfatteren Anne-Ruth Jangaard (1995) har undersøkt hva stortingsrepresentantene selv tenker om det å bruke dialekt i Stortinget. Hun framhever at språkdebatter er et velkjent fenomen i Stortingets historie, og at det derfor er av interesse hvilke holdninger stortingspolitikere har til muntlig språkbruk i stortingssalen (Jangaard, 1995, s. 55). Jangaard skriver at stortingssalen tilsynelatende er «et mangedimensjonalt språklig rom», og at representantene fritt kan velge mellom alternative uttrykksmåter (Jangaard, 1995, s. 76). At stortingsrepresentantene selv føler at de er frie til å bruke det talemålet de selv foretrekker, er et tydelig signal om at dialektmangfoldet i Norge står sterkt. Nå skal det tilføyes at stortingsrepresentantene er valgt inn av sitt fylke, noe som kan gjøre dem ekstra oppmerksomme på at de skal holde på dialektkjennetegnene fra sitt hjemsted for ikke å fjerne seg fra sine velgere, og at de, passende nok, anser det som politisk korrekt å bygge opp under språktoleransen i Norge.

Når det gjelder standardisering av talemålet i Norge, er det verdt å nevne at NRK, som hadde monopol på radio- og tv-sendinger til midt på 80-tallet, hele tiden hatt en språkpolitikk som fremmer et standardtalemål og som derfor har vært med på «å etablere en forestilling om

¹ Trudgill (1972) bruker begrepet «covert prestige» når han beskriver hvordan lavstatusformer kan ha høy prestisje i enkelte sosiale grupper og at dette kan føre til økt bruk av ikke standardiserte former (Trudgill, 1972, s. 192).

‘et beste språk’ [...]» (Hårstad & Opsahl, 2013, s. 152). I dag er ikke bruken av normalisert tale i NRK like omfattende som tidligere og språkpolitikken deres har endret seg i en mer dialektvennlig retning. Statskanalens språkpraksis er allikevel sentral i den muntlige normdanningsprosessen, og NRK har hatt og har fortsatt en stor innvirkning på hva som blir oppfattet som landets standardtalemål, og tv- og radiosendinger påvirker derfor folks språkholdninger² i stor grad. For eksempel viser Guri Melby (2007) hvordan dialektbruk i programserien *Team Antonsen* danner språkholdninger som får dialektbrukere, særlig nordlendinger, til å framstå som enfoldige og dumme (Melby, 2007, s. 68). Slik fremstilles også østfoldingen i programserien *Underholdningsavdelingen*, noe som allerede er nevnt i innledningen og som diskuteres nærmere i oppgavens punkt 6.2.2. Dette er eksempler på hvordan ulike framstillinger av dialektbrukere er med på å danne eller bygge opp under allerede eksisterende språkholdninger, noe som påvirker forholdet mellom dialekt og standardtalemål.

I et delkapittel om forholdet mellom dialekt og standardtalemål, er det relevant å redegjøre for fenomenet *diglossi*. Diglossi betegner en situasjon der to ulike varieteter av det samme språket fyller ulike funksjoner og brukes til ulike formål, og der det er statusforskjell mellom varietetene. Høystatus-varietetet brukes i formelle situasjoner, mens varietetet med lav status brukes i private og mer uformelle situasjoner (Mæhlum, 2008a, s. 44). Mæhlum (2008) diskuterer om begrepet diglossi kan brukes om forholdet mellom standard og dialekt i det norske samfunnet. Hun hevder at det ikke er noe systematisk trekk at språkbrukere for eksempel benytter dialekt hjemme og et standardtalemål på arbeidsplassen, men konkluderer med at «delar av landet og nokre språkbrukarar» kan falle inn under en vid definisjon av diglossi (Mæhlum, 2008a, s. 46). Det er relevant å peke på Østfold som et slikt område. For det første er det mange som jobber i og rundt hovedstaden, der det er mange som har et talemål med elementer fra standardtalemålene. I tillegg blir Fredrikstad- og Østfold-dialekta av mange sett på som en lavstatus-dialekt. At språkbrukere i Fredrikstad foretrekker et standardtalemål på jobb, mens de hjemme tar inn flere tradisjonelle kjennetegn sitt talemål, er derfor sannsynlig.

1.3 Tidligere forskning

Den forskning som finnes om talemålet i Fredrikstad, er begrenset. I bøker som «Østfoldmål» av Einar Lundeby (1995) og «Mål i Østfold» av Kristian Strømshaug (1995) blir Fredrikstad-dialekta beskrevet over noen sider, med vekt på det dialektologiske. Disse er historisk

² Begrepet *språkholdninger* beskrives nærmere i oppgavens punkt 2.1.

orienterte i sin registrering og beskrivelse av tradisjonelle språktrekk, og har ikke i seg sosiolingvistikkenes fokus på situasjonsbetingede språkendringer. De senere åra er det imidlertid også blitt publisert to sosiolingvistiske masteroppgaver som tar for seg språktrekk og språkholdninger i Fredrikstad.

I masteroppgaven «Vi sier ikke Frekstad, vi sier Freiksta» undersøker Christian Lund hvorvidt Fredrikstad-dialekta har endret seg de siste 50 åra, og om språklig variasjon kan knyttes til sosiale forhold. Hans datamateriale er hentet fra 31 unge og 9 eldre informanter som fylte ut et spørreskjema før de ble intervjuet (Lund, 2006, s. 5). Lunds undersøkelse viser at uttalevariasjon i Fredrikstad er knyttet til alder og sosial bakgrunn, og at de med ikke-akademisk bakgrunn bruker flest tradisjonelle former, men også at uttalevariasjonene knyttet til sosiale forskjeller har jevnet seg ut. De eldre informantene hadde flere tradisjonelle former enn de unge (Lund, 2006, s. 128).

Vemund Imriks oppgave «Jæ bruker'n når jæ trenger'n» tar for seg talemålet til 12 ungdommer i Fredrikstad, hvorav 8 har et annet morsmål enn norsk. Hans materiale er hentet fra observasjon og intervju. Imriks undersøkelse viser at ungdommene har en ambivalent holdning til Fredrikstad-dialekten, noe som viser seg i at de unngår de mest markerte variantene i den tradisjonelle Fredrikstad-dialekta. Imrik skriver:

De fleste ungdommene i undersøkelsen har ambivalente holdninger til Fredrikstad-dialekten, og det er flere som har forestillinger om talespråk som er "finere", "renere" eller "mer seriøst". Språkbruken kan i nokså stor grad sies å være i samsvar med deres holdninger, forestillinger og vurderinger. (Imrik, 2011, s. 3)

Ingen av disse oppgavene har undersøkt om bruk av tradisjonelle dialektformer varierer i forhold til kjønn, noe denne undersøkelsen har tatt inn som en variabel.

I 1995 gjennomførte Tore Bjørnemyr en sosiolingvistisk analyse av talemålet i Sarpsborg. Hans funn er publisert i hovedoppgaven *Jæ syns sasjbårdialektä er så støgg jæ se*. Ved å sammenligne talemålet til unge og eldre informanter viser han hvordan de sosiale variablene alder, kjønn og sosial klasse har betydning for språkbruk. Han viser at det er tendenser til regionalisering³ innenfor dialektområdet, men at det ser ut til at Sarpsborg-dialekta som system vil bli bevart (Bjørnemyr, 1985, s. 240). Byene Sarpsborg og Fredrikstad er like på mange måter, både når det gjelder språktrekk og samfunnsstruktur. Bjørnemyrs funn vil derfor være interessante i arbeidet med denne oppgaven.

³ Regionalisering betegner en prosess der lokale dialektforskjeller erstattes av felles språkdrag som dekker et større geografisk område (Sandøy, 2008a, s. 222). Mer om dette i oppgavens pkt 2.5.4.

Dialektene i det vikværske målområdet har mange fellestrekk. Det er derfor både interessant og aktuelt i forbindelse med denne undersøkelsens problemstilling å se på hva som er gjort av undersøkelser andre steder i det vikværske målområdet.

Marita Sørensen skrev i 1998 hovedoppgaven *Vi snakker ikke dialekt i Moss*. Hun dybdeintervjuet folk i Moss om språktrekk og språkholdninger, og av de åtte 18-åringene hun intervjuet, trodde syv av dem at folk flest er negative til måten mossinger snakker på (Sørensen, 1998, s. 99). Sørensen konkluderer også med at informantene har lett for å endre språket sitt når situasjonene endres, at de snakker mer bokmålsnært i formelle situasjoner, og at disse endringene, som går i retning av radikalt standardtalemål, har bakgrunn i informantenes negative språkholdninger til egen dialekt (Sørensen, 1998, s. 110).

I hovedoppgaven *Holdninger til vikværske* har Elsa Kristiansen tatt for seg språkholdningene til ungdom i Drammen. Kristiansens undersøkelse var todelt. Først brukte hun en matched guise-test⁴, der informantene skulle evaluere seks ulike språkprøver. Deretter besvarte informantene et spørreskjema, der de både skulle rapportere egen bruk av og egne holdninger til ulike språktrekk. Kristiansen viste at ungdommene hadde negative holdninger til de mest markante språktrekkene i drammensdialekta. Informantene nedvurderte egen dialekt og mente at et normalisert talemål var mest passende i de fleste situasjoner (Kristiansen, 1995a, s. 24). Både Drammen og Fredrikstad tilhører det vikværske språkområdet, og de tradisjonelle dialektene i disse byene har mange av de samme språktrekkene. Hva ungdom i Drammen tenker om sin egen dialekt, blant annet om et mer standardisert talemål, vil derfor kunne sammenlignes med det datamaterialet jeg innhenter hos mine informanter.

Iselin Hegdahl Jensen har skrevet masteroppgaven *Språkholdninger i Sandefjord*. Jensens resultater er interessante som et sammenligningsgrunnlag for de funn som blir gjort i denne undersøkelsen, fordi hun har noen av de samme kravene til sine informanter. De skal ha bodd i Sandefjord de siste åtte årene, og hun deler dem inn etter kjønn, utdanningsvalg og om de planlegger å bli boende i byen når de blir voksne. Hegdahl Jensen bruker både matched guise og spørreundersøkelse som metode. Først skal informantene ta stilling til fire språkprøver, før de rapporterer egen bruk av språktrekk og holdninger til språktrekk. Resultatene viser at alle informantene har positive holdninger til egen dialekt. Allikevel vurderer de den standardiserte språkprøven mer positivt enn språkprøvene som var lest opp med variasjoner av egen dialekt.

⁴ Matched guise-teknikk er en indirekte metode som lar informanter høre samme tekst lest av samme person på flere forskjellige dialekter. Informantene vet ikke at det er samme person og blir bedt om å vurdere personen som leser de ulike språkprøvene (Garrett, 2010, s. 40).

Undersøkelsen viser også at flertallet av de informantene som har planer om høyere utdanning, er mer positive til standardisert språk. Disse informantene har også størst innslag av standardiserte former i sitt eget talemål, men det er hos jenter med planer om høyere utdanning at disse formene står aller sterkest (Hegdahl Jensen, 2006, s. 113).

I hovedfagsoppgaven *Ganske breit, men greit* fra 2001 har Petter Bjellås undersøkt språkbruk og språkholdninger blant ungdom i Grenlands-området. Det grunnleggende spørsmålet i oppgaven er i hvilken retning Grenlands-målet utvikler seg. Bjellås konkluderer med at utviklingen går i retning av sørøstnorske bymål, og at de er «jentene, dei med utdanning på høgare teoretisk nivå og dei som er minst knytte til heimstaden som går føre i endringsprosessen» (Bjellås, 2001, s. 113).

Sverre Stausland Johnsen (2015) har skrevet en artikkel som gir en systematisk gjennomgang av all tilgjengelig litteratur som er skrevet om endringer i de vikkværske bymåla. Konklusjonen hans er at nesten alle endringene som er skjedd i de vikkværske bymål, har kommet fra det radikale standardtalemål, og ikke fra det konservative standardtalemålet som av mange språkforskere, blant annet Unn Røyneland, beskrives som et overregionalt standardtalemål (Røyneland, 2008, s. 28). Johnsens artikkel er en presisering av det tidligere forskning har hevdet om at det er *talemålet i Oslo* som har status og har spredd seg – uten at det er blitt definert om dette er det konservative eller radikale standardtalemålet (Sandøy, 2016, s. 152). I analysearbeidet rundt informantenes språktrekk vil Stausland Johnsens funn være interessante.

Tidligere forskning på Fredrikstad-dialekta og andre vikkværske talemål viser altså at dialektene som språksystemer er bevart, men at det har foregått en nivellering/utjamning som særlig er knyttet til alder og kjønn. Ungdom bruker færre tradisjonelle former enn eldre og jenter bruker færre tradisjonelle former enn gutter. Sosial bakgrunn spiller en mindre rolle for språkbruk enn tidligere, men ungdom som har planer om høyere utdanning, bruker færre tradisjonelle former. Ungdommen er positiv til egen dialekt, men har et mangesidig forhold til den og endrer i noen grad språkbruk etter situasjonen, mye fordi de tror at andre har negative språkholdninger til dialekten deres. De endringene som skjer, går stort sett i retning av radikal talemålstandard.

1.4 Hypoteser

Basert på tidligere forskning og egen erfaring er det flere forventninger til hva datamaterialet vil vise. Hypotesene er delt inn etter oppgavens todeling:

Når det gjelder språktrekk, er hypotesene at

- de tradisjonelle språktrekka er i bruk blant ungdom, men at mange unngår de mest markerte språktrekka
- gutter vil rapportere flere tradisjonelle språktrekk enn jenter
- elever på yrkesfaglige studieprogram vil rapportere flere tradisjonelle språktrekk enn elever på studiespesialiserende utdanningsprogram

Når det gjelder språkholdninger, er hypotesene at

- ungdom er positive til bruk av Fredrikstad-dialekta, men at de har et ambivalent forhold til den
- mange tenker at det er fordommer mot Fredrikstad-dialekta andre steder, og særlig i Oslo
- noen vil svare at de kommer til å tilpasse talemålet sitt når de flytter, for eksempel til Oslo
- mange mener at den tradisjonelle dialekta ikke bør brukes i formelle situasjoner

1.5 Framgangsmåte

De forskningsdata som ligger til grunn for undersøkelsen, er hentet inn både fra spørreskjema og dybdeintervju. Spørreundersøkelsen er besvart av 200 ungdommer. Alle er bosatt i Fredrikstad og er mellom 16 og 19 år gamle. Halvparten av dem er elever ved Glemmen videregående skole og den andre halvparten ved Frederik II videregående skole⁵. Glemmen vgs er en kombinert skole, men med hovedvekt på yrkesfaglige programområder. Frederik II vgs er en tradisjonell studiespesialiserende skole. Halvparten av informantene kommer fra yrkesfaglige studieretninger på Glemmen vgs, og det er like mange informanter av hvert kjønn. Den andre halvparten er hentet fra studieforbereende programområder på Frederik II vgs. Også her er kjønnsfordelingen lik. Dette utvalget skal sikre at jeg får svar på om valg av utdanning har noe å si for bruk av dialekt, og om dette er knyttet til kjønn. Alle informantene har fylt ut det samme spørreskjemaet. Spørreskjemaet er todelt. Først ble elevene presentert for en rekke dialektvariabler der de skal krysse av for den av variablene de har i sitt talemål. I siste del av spørreskjemaet tar elevene stilling til en rekke spørsmål som kretser rundt temaet språkholdning.

Datamaterialet fra dybdeintervjuene er hentet fra åtte ungdommer som deltok i et gruppeintervju. Alle er elever i samme klasse på Vg3 Påbygging til generell

⁵ Betegnelsen «videregående skole» er heretter forkortet til «vgs»

studiekompetanse, og begrunnelse for valg av disse finnes i kapittel 3.1.1 *Valg av informanter til gruppesamtale*.

1.6 Oppgavens struktur

Problemstilling, tidligere forskning på Fredrikstad-dialekta og hypoteser blir presentert i kapittel 1. Kapittel 2 er viet sosiolingvistisk teori om språkholdninger og andre sosiale variabler som kan forklare språklig variasjon. Her presenteres teorier rundt identitet, kjønn og makt som årsaker til normering, standardisering og språkendring. Valg av metode begrunnes og diskuteres i kapittel 3, herunder krav til informanter, utforming av spørreskjema og intervjugaid samt gjennomføring av datainnsamling. Her blir også studiens validitet og reliabilitet diskutert. I kapittel 4 blir Fredrikstad-samfunnet og Fredrikstad-dialektas tradisjonelle kjennetegn presentert, før valg av variabler til undersøkelsen gjennomgås. Kapittel 5 er viet undersøkelsens resultater, som oppsummeres og diskuteres i kapittel 6. Oppgaven avsluttes i kapittel 7 med konklusjon og avslutning.

2 Teori

Oppgaven bygger på det sosialkonstruktivistiske premiss om at variasjon i språkbruk er sosialt konstruert, altså at språkbruk er en sosial praksis som konstrueres og rekonstrueres gjennom menneskelig samhandling (Hårstad & Opsahl, 2013, s. 13). Språket som sosialt og kulturelt fenomen er sosiolingvistikken arena. Interessen for ungdomsspråk som forskningsfelt har vært økende siden 1970-åra, da sosiolingvistikken for alvor ble etablert som forskningsdisiplin (Hasund, 2006, s. 12). Der tradisjonell lingvistikk i særlig grad behandler språket som et system som kan studeres uavhengig av konteksten, er sosiolingvistikken grunnleggende opptatt av hvordan språket varierer i takt med sosiale og kulturelle forhold. I de følgende delkapitlene redegjøres det for forskning og teorier som kobler språk til holdning, identitet, kjønn og makt, og som viser hvordan språkendringer kan oppstå.

2.1 Språkholdninger

Et av temaene i denne oppgaven er språkholdninger, og et av målene er å få svar på om negative holdninger til Fredrikstad-dialekta kan føre til at ungdom i Fredrikstad rapporterer andre språktrekk enn de tradisjonelle. Ifølge professor i spesialpedagogikk Edvard Befring referer begrepet *holdning* til «personlige egenskaper som gir psykologiske disposisjoner til å handle og tenke på bestemte måter» (Befring, 2015, s. 83). Nært beslektet med dette er begrepene *fordom* og *stereotypi*. Fordommer er forutinntatte, ofte negative holdninger, og innholdet i begrepet ligger i ordet; vi dømmer andre på forhånd, ofte basert på

gruppetilhørighet. Stereotypier er den «forventning vi kan ha til både adferd og personlighet hos en bestemt gruppe mennesker på grunnlag av for eksempel deres kjønn, etnisitet og ikke minst språk» (Mæhlum, 2008b, s. 95). Fordommer og stereotype oppfatninger er altså nært knyttet til holdningene våre og gjør at vi i møte med andre automatisk tillegger dem et sett av karaktertrekk. Når vi for eksempel starter en samtale, vil førsteinntrykket vårt av samtalepartneren dannes av ulike attributter. Ikke bare klesdrakt, kroppsholdning og hårsveis, men også talemålet vårt plasserer oss i forhold til hverandre. Slik vil språkholdningene våre, herunder eventuelle fordommer og stereotypiske oppfatninger, ha mye å si for hvordan vi vurderer og kategoriserer andre når det gjelder geografi, sosial klasse, alder, kjønn og gruppetilknytning (Kristiansen, 1995b, s. 17). Det å studere språkholdninger er altså å forske på hvordan vi kategoriserer og vurderer hverandre på grunnlag av språket vi snakker (Hegdahl Jensen, 2006, s. 18). Språkholdninger har ikke bare betydning for hvordan vi vurderer andre, men også for vår egen språkbruk og kan være årsak til språkendring. Hvis språkbrukeren vet at de som hører på har negative holdninger til det talemålet han bruker, er sannsynligheten stor for at han tilpasser talemålet sitt (Auer, 2014).

Den britiske språkforskeren Peter Garrett (2010) presenterer ulike definisjoner på *språkholdninger*. For det første skriver han at språkholdninger kan defineres som en tilbøyelighet til å favorisere eller disfavorisere en gruppe objekter, altså at vi med bakgrunn i språkholdninger for eksempel kan diskriminere andre. Videre skriver han at språkholdning er en *lært* måte å tenke, føle og oppføre seg på mot en person eller et objekt. Altså vil de vi har et sosialt nettverk med, og det vi erfarer gjennom media, ha stor betydning for hvilke språkholdninger vi utvikler (Garrett, 2010, s. 19). Disse ulike definisjonene av språkholdninger forteller oss altså at språkholdninger er 1) noe vi lærer av andre, 2) at vi ikke alltid er bevisst at vi har dem, 3) at språkholdninger kan gi utslag i negativ eller positiv respons til brukere av et språk eller en dialekt, inkludert egen språkbruk, og 4) at negative språkholdninger kan føre til språkendring. For ungdom i Fredrikstad er det viktig å kunne identifisere de mekanismene som gjør at mange velger bort de mest markerte språktrekka, og avdekke hvordan dette kan være en del av en prosess knyttet til status og makt.

At et talemål blir betraktet som standard, kan gjøre at det automatisk kan bli sett på som mer korrekt enn talemål som ikke er standard. Ordet *standard* blir i andre sammenhenger ofte brukt om noe som er gyldig, noe gangbart som noe annet skal måle seg mot. Hvis dette meningsinnholdet overføres til språkholdningsområdet, kan det føre til at brukere av ikke-standardtalemål rangerer seg lavere enn de som bruker et standardtalemål.

Folks holdninger til en dialekt kan være ambivalente, altså at de er positive til den i enkelte sammenhenger, men at dialekta fremkaller negative reaksjoner i andre sammenhenger (Røyneland, 1994, s. 32). Det er også slik at negative holdninger ikke nødvendigvis fører til en devaluerende adferd. Dersom vi har reflektert over våre egne språkholdninger og har vurdert konsekvensen av å handle i tråd med dem, kan det føre til at vi skjuler holdningene våre og ikke handler i samsvar med dem (Hegdahl Jensen, 2006, s. 19). Om informantene svarer i overenstemmelse med de språkholdningene de *har*, eller om de krysser av for språkholdninger som de mener at de *bør ha*, er vanskelig å avdekke i et spørreskjema. Dette er forhold som kan utdypes ved kvalitative metoder, for eksempel ved å gjennomføre individuelle dypdeintervjuer eller gruppesamtaler.

Det er en kjensgjerning at talemålet i Fredrikstad har fått mye oppmerksomhet i media. Hvilke språkholdninger som finnes om Fredrikstad-dialekta i det offentlige rom, blir beskrevet nærmere i oppgavens punkt 4.2. Resultatet av spørreundersøkelsen vil vise hvilke holdninger ungdom i Fredrikstad har til talemålet i Fredrikstad, og om de endrer språkbruk i ulike situasjoner med bakgrunn i hva de tror at andre tenker om talemålet de bruker.

2.2 Språk og identitet

Ungdom er i en fase der de er i ferd med å forme sin egen identitet. Skolen har en viktig identitetsskapende funksjon og skal gi elevene «kunnskap og ferdigheter som kan være til nytte og glede og bidra til egen personlig vekst» (Imsen, 2006, s. 119). Det er derfor viktig at skolen gir elevene kunnskap om forholdet mellom språk og identitet og lærer dem å reflektere over egne og andres språkholdninger, og hvordan språkholdninger kan påvirke dem. I læreplanen for norskfaget heter det at noe av formålet med opplæringen er «å styrke elevenes språklige trygghet og identitet» (Utdanningsdirektoratet, 2013). De svenske språkforskerne Kotsinas og Stenström (2000) understreker hvordan språkbruk, holdninger og sosiale mønster befester seg i ungdomstiden, noe som gjør skolens rolle ekstra viktig:

[...] Under denne tid hinner språkbruk såväl kulturella och sociala mönster och attityder utvecklas och befästs på ett helt annat sett än förr. Vi kan därför inte längre betrakta ungdomstiden, eller för den delen ungdomars språkbruk, som övergående, marginella fenomen som individen snabbt «växter ifrån» (Kotsinas, Stenström, Drange, & Språkkontakt och ungdomsspråk i, 2000, s. 10).

I identitetsutviklingsprosessen bruker ungdom talemålet, i tillegg til andre identitetsmarkører, for å si noe om hvem de er, eller hvem de ønsker å være. I

språkforskningen er det godt dokumentert at det er en nær sammenheng mellom språk og identitet, og at språk er «en av de viktigste identitetsskapende faktorene, nettopp fordi det i stor utstrekning er gjennom språket vi presenterer vår identitet» (Mæhlum, 2008c, s. 106). Slik vil altså bruk av dialekt være en måte å iscenesette seg selv på, noe jeg kommer nærmere inn på i det følgende.

Ordet identitet kommer opprinnelig fra latin og betyr «den samme». Vi kan være den samme som oss selv i vår *personlige identitet*, men også den samme som andre i vår *sosiale identitet*, som kan endre seg etter det sosiale miljøet vi er i. Den personlige og den sosiale identiteten er uløselig knyttet sammen, og Brit Mæhlum (2008) beskriver denne dobbeltheten ved å si at «et individs identitet blir utkrystallisert i spenningsfeltet mellom det individuelle og det kollektive» (Mæhlum, 2008c, s. 108). Identitetsbegrepet er komplekst, og det finnes ulike identitetsteorier. En essensialistisk identitetsoppfatning gir uttrykk for at identiteten er en permanent størrelse, en kjerne som er naturlig gitt og som gir uttrykk for den vi er, innerst inne. Dette står i motsetning til det sosialkonstruktivistiske synet på identitet, som denne oppgaven bygger på. Den sosialkonstruktivistiske identitetsoppfatningen gir uttrykk for at identitet er en dynamisk størrelse, noe som er foranderlig og som konstrueres i samhandling med andre (Mæhlum, 2008c, s. 109). Identitet er summen av det vi *gjør*, mer enn det vi *er*. Hårstad og Opsahl (2013) skriver at:

Vi kan altså ta i bruk alle mulige uttrykksmåter for å gjøre en identitet. Den som vil framstå som kvinnelig, gjør kvinnelighet gjennom forskjellige symbolske praksiser som involverer stiltrekk med meningsinnholdet 'kvinnelig'. Og det vil altså kunne inkludere alt fra ganglag og påkledning til ordvalg og setningsmelodi (Hårstad & Opsahl, 2013, s. 40).

Identitetsdanning er i dag mindre knyttet til for eksempel yrke og familiebakgrunn enn det var tidligere, noe som gir rom for en større grad av selvrealisering i identitetsdannelsen (Hårstad & Opsahl, 2013, s. 40). Benwell og Stokoe (2006) skriver om «identity as a project of the self» og knytter an til Anthony Giddens i beskrivelsen av identitetsdanningen i det senmoderne samfunn som en mer individuell prosess (Benwell & Stokoe, 2006, s. 23). Videre er ungdom er deltakere i ulike sosiale settinger, og kan endre sin rolle eller identitet etter hvilken sosial setting de befinner seg i. Utformingen av de ulike identitetene skjer i møtet mellom ungdommen og «de andre», og de speiler seg i reaksjonene fra mennesker de samhandler med. Benwell og Stoke (2006) definerer den sosiale identiteten som en prosess der individet identifiserer seg med eller tar avstand fra sosiale grupper de møter:

[...] social identity (as opposed to personal identity) is defined by individual identification with a group: a process constituted firstly by a reflexive knowledge of group membership, and secondly by an emotional attachment or specific disposition to this belonging (Benwell & Stokoe, 2006, s. 25).

Slik kan ungdom bruke talemålet sitt til å posisjonere seg i forhold til grupper som de enten ønsker å delta i, eller grupper de ønsker å ta avstand fra. Studier har vist at gruppetilhørighet kan være en sterk sosial faktor når det gjelder språk og språkendring (Mæhlum, 2008c, s. 121).

Erving Goffmann (2006) presenterer verden som en scene der alle mennesker spiller ulike roller, mer eller mindre bevisst, avhengig av konteksten. Slik kan et samhandlingsmønster som passer i én situasjon, være uegnet i en annen. Hvis vi merker at andre reagerer mer negativt enn vi forventet på vår opptreden, kobles følelsene inn, og vi blir såret. I motsatt fall vil en reaksjon som er mer positiv enn forventet, utløse en god følelse. (Goffmann, 2006, s. 299). Slike reaksjoner på vår selvpresentasjon kan føre til at vi endrer adferd for å opprettholde den fasaden vi til enhver tid ønsker å ha. I en slik justering av et individs selvpresentasjon kan språket brukes som en semiotisk ressurs. En av mine informanter skrev dette i et åpent felt i spørreskjemaet: «Jeg er ikke stolt av det, men når jeg møter en jente for første gang, da kan jeg ubevisst moderere meg litt». Altså bruker han språket for å pynte på fasaden i et viktig øyeblikk på livets scene. Han tenker kanskje at han skal snakke «pent» for ikke å bli oppfattet som «bondsk» eller «dum», slik mange informanter karakteriserer den tradisjonelle dialekten. I sosial samhandling med andre mennesker bruker vi ulike strategier for å tilpasse oss og for å påvirke det inntrykket vi gjør på andre (Hårstad & Opsahl, 2013, s. 40). I dette tilfellet er strategien å moderere dialekten. I andre sammenhenger kan det være å ta på seg passende antrekk eller hilse på en bestemt måte. Slik er identitetsskaping en kontinuerlig prosess, der vi påvirker andre og blir påvirket selv gjennom sett av symboler som klær, hårstil, ganglag og språk. Identitetsdanning kan derfor beskrives som et resultat av individets møte med ulike diskurser og sosiale praksiser (Benwell & Stokoe, 2006, s. 30). I denne prosessen har dialekten vår en identifiseringsfunksjon. Dersom en ungdom i Fredrikstad ikke ønsker å bli identifisert med det han tror andre forbinder med Fredrikstad, er det sannsynlig at resultatet er språkendring. Språkendringer kan altså ha sin bakgrunn i et ønske om å endre måten andre reagerer på oss på. Et endret språk vil endre identiteten vår og det bildet andre får av oss (Sandøy, 1996, s. 114).

I oppgavens neste punkt om språk og kjønn kobles bruk av lokale dialektkjennetegn til maskulinitet. Hvis en ungdom, gutt eller jente, ønsker å framstå mer eller mindre maskulin, kan bruk av lokale dialektkjennetegn kunne brukes til å forme identiteten i ønsket retning. En forutsetning for slik justering i form av språkendring er at symbolikken i bruk av lokale dialektkjennetegn er kjent. Da vil man kunne skape seg en maskulin identitet ved hjelp av talemålet.

2.3 Språk og kjønn

Kjønn som sosial variabel i språkforskningen har lang tradisjon. Den norske språkforskeren Sigurd Kolsrud uttalte i 1922 følgende som et ledd i forskningen rundt språk og kjønn:

Ein skilnad i maalbruk kann me vel sjaa millom kar og kvinne. Ingen vil tvile paa at det her er ein organisk ulikskap. Maalevna hjaa kvinna har dei same grunneigenskapane som hjå mannen, men i ulik samansetning. Eg kann nemne kjensla: ho er sterkare hjaa kvinna og syner seg i maalet[...]. Me finn meir av refleks og mindre av refleksjon. (Hårstad & Opsahl, 2013, s. 32)

En slik holdning ser på kjønn som en biologisk, konstant størrelse, og selv om forklaringsmodellen i dag ikke er basert på biologi, har det vært en etablert sannhet i sosiolingvistikken at jenter snakker mer standardnært enn det gutter gjør. Språkforskeren Kjell Venås skriver at «det er et fast drag at kvinner taler meir i samsvar med statusnormene enn menn gjer. Dette har vore kalla det best dokumenterte resultatet i språk og kjønngranskinga» (Venås, 1991, s. 147). Dette forklarer han med maktfordeling og at kvinner opp gjennom historien har blitt holdt nede sosialt. De har derfor vært mer utrygge i samfunnet og har hatt større behov for status- og standardformer enn menn, som et ledd i det å oppnå sosial aksept. Også Trudgill (1972) beskriver tendensen til at kvinner, uavhengig av alder, utdanning og sosial klasse, velger flere prestisjefylte standardformer enn menn (Trudgill, 1972, s. 180).

Denne forklaringsmodellen framstår i dag som noe utgått på dato, og resultatet av ulike undersøkelser viser at dialektnivelleringen hos gutter og jenter ikke nødvendigvis er så ensidig dokumentert som Venås hevder. Kjønnforståelsen i nyere sosiolingvistiske undersøkelser er mer konstruktivistisk, og kjønn blir sett på som en ikke-statisk, sosial konstruksjon som kan endre framstilling og betydning i ulike sosiale kontekster (Hårstad & Opsahl, 2013, s. 32). Gruppetilhørighet kan være en sterkere sosial dimensjon enn kjønn, og de språklige skillene går ikke nødvendigvis mellom kjønnsgruppene, men innad i dem (Mæhlum, 2008c, s. 121). Det er altså like mye individets sosiale nettverk, yrkesdeltagelse og interaksjonsmønster som former talemålet. Hegdahl Jensens undersøkelse (2006) om ungdommens språkbruk i Drammen viser at standardiserte former står noe sterkere hos jenter

enn hos gutter, men at begge kjønn tenderer til å velge standardiserte former. Unn Røyneland (2005) har undersøkt dialektendring blant ungdom på Røros og Tynset. Resultatet viste at kjønn slo relativt lite ut som sosial variabel, og at gruppetilhørighet hadde større betydning. *Sossen* – både gutter og jenter - snakket mer standardnært, mens *rånerne* – både gutter og jenter – var mest trofaste mot de tradisjonelle språktrekka (Mæhlum, 2008c, s. 120).

Hårstad og Opsahl (2013) har gransket forholdet mellom språk og kjønn i Oslo og Trondheim. Selv om kjønnsaspektet ikke var det sentrale i undersøkelsen av trondheimsmålet, viste resultatene at guttene i undersøkelsen hadde flest innslag av tradisjonelle, lokale særdrag i sitt talemål (Hårstad & Opsahl, 2013, s. 80). Imidlertid var det store variasjoner innad i guttegruppa. De guttene som hadde lave akademiske ambisjoner, gikk på yrkesfaglige programområder, var skoletrøtte, sjelden deltok i organiserte aktiviteter og var i opposisjon til det konforme og etablerte, hadde størst innslag av lokale dialektkjennetegn. De guttene som var veltilpasset i skolekulturen og hadde akademiske ambisjoner, hadde få lokale særdrag i sitt talemål (Hårstad & Opsahl, 2013, s. 81). Her ser vi altså et eksempel på at det er andre dimensjoner enn kjønn som spiller inn, og at gruppetilhørighet og lokal tilknytning har stor betydning for talemålet til den enkelte. I den samme undersøkelsen gir mange av de kvinnelige informantene uttrykk for at de «koblet tradisjonell dialektbruk til maskulinitet» (Hårstad & Opsahl, 2013, s. 81), noe som gjenspeilet seg i undersøkelsen ved at gutter jevnt over hadde større innslag av lokale dialektkjennetegn enn jenter.

Tore Bjørnemyrs hovedoppgave om dialekta i Sarpsborg viser at de mannlige informantene bruker 20 % flere tradisjonelle dialektformer enn de kvinnelige informantene (Bjørnemyr, 1985, s. 129). Selv om antallet informanter i Bjørnemyr (1985) er lavt – 29 informanter totalt – støtter undersøkelsen hans opp under den tradisjonelle oppfatningen om at kvinner bruker et større antall standardiserte former enn menn.

Ragnhild Haugen Anderson (2004) har undersøkt hva som påvirker talemålsutviklingen hos ungdommer i Sogndal og fant at gutter i Sogndal snakker mer tradisjonelt enn jenter (Haugen, 2004, s. 326).

De undersøkelsene jeg referer til i dette punktet, viser at kjønn fremdeles er en sosial faktor som har betydning når det gjelder bruk av dialekt. Lokale dialektkjennetegn knyttes til maskulinitet og lave akademiske tradisjoner, men gruppetilhørighet er en sosial faktor som til en viss grad overstyrer kjønn. I denne oppgaven er informantene hentet fra to skolekulturer og to kjønn. På bakgrunn av blant annet undersøkelsen om trondheimsmålet er det forventet at guttene på yrkesfaglige programområder skal være den informantgruppa med flest innslag av tradisjonelle dialektkjennetegn. Analysen av datamaterialet vil gi svar på om gutter i

Fredrikstad har flere tradisjonelle trekk i sitt talemål, eller om disse forskjellene er i ferd med å utjevnes. Resultatet vil være et egnet refleksjonsgrunnlag for klasseromsdiskusjoner rundt kjønnsperspektivet i identitetsdanningen.

2.4 Språk og makt

Språk er en maktfaktor, både muntlig og skriftlig. For å kunne ha makt over sin egen tilværelse er det helt nødvendig å beherske et språk. For eksempel er høyere utdanning ofte en nøkkel til ulike former for makt, noe som forutsetter gode språkkunnskaper. Makt gjennom samfunnsdeltakelse og demokrati er også knyttet til språkbeherskelse. For å forstå og delta i samfunnsdebatten på ulike arenaer er språket - både muntlig og skriftlig – inngangsporten. Statlige foretak er blitt beskyldt for å skrive så komplisert og med så mange faguttrykk at folk ikke forstår. I 2008 lanserte derfor Regjeringen prosjektet «Klart språk i staten» for å fremme et klart og lettfattelig forvaltningsspråk, som ledd i å fremme demokrati og rettssikkerhet. Et minstekrav er at folk skal kunne forstå det som angår dem selv, det være seg informasjon fra NAV, Lånekassen eller Skattedirektoratet (Aase Marthe & Grindheim, 2011, s. 32).

På samme måte som et komplisert skriftlig forvaltningsspråk kan skape avstand til mange borgere, kan et talemål som virker samlende for noen, samtidig skape avstand til andre. Dersom et standardtalemål er sterkt knyttet til sosial anseelse, innflytelse og økonomisk makt, kan det i ytterste konsekvens virke avdemokratiserende og hemmende på samfunnsdeltagelse. For å gi et enkelt eksempel: Det er vanskeligere å ta ordet i en forsamling der deltagerne bruker et standardtalemål med høy prestisje dersom du selv har et talemål med lav status. Hillary Janks (2010) skriver at

Language standardisation is a good example of a social process used to naturalise the construction of a national language and a collective identity. The variety of the language which is codified as the standard is invariably the variety approved of or spoken by the dominant members of the society. Not all members of society have equal access to this variety so this unificatory move simultaneously dissimulates inequality (Janks, 2010, s. 38).

Peter Garrett (2010) hevder at negative språkholdninger kan føre til at vi diskriminerer andre (Garrett, 2010, s. 19). Det betyr at personer som bruker et talemål med lav status, kan bli diskriminert på grunn av dialekta si. Et jobbintervju er en slik situasjon der negative språkholdninger kan føre til diskriminering. Dersom kandidaten bruker mange tradisjonelle trekk fra for eksempel Fredrikstad-dialekta, og intervjueren har negative holdninger til den,

vil det kunne gjøre utslag i en utvelgelsesprosess. Undersøkelser viser at mange standardiserer talemålet sitt i slike situasjoner fordi de ikke ønsker å vekke negativ oppmerksomhet (Auer, 2014). Flere av informantene i denne undersøkelsen trekker fram jobbintervju som en situasjon der det er viktig å moderere dialekten sin for ikke å virke «dum».

Språkkompetanse er altså en viktig sosial og kulturell kapital⁶. Pierre Bourdieu (1977) skriver at

Language is not only an instrument of communication even of knowledge, but also an instrument of power. A person speaks not only to be understood, but also to be believed, obeyed, respected, distinguished (Bourdieu sitert i Ljosland, 2009, s. 311).

Det er viktig at skolen bevisstgjør elevene på de maktprosessene som er knyttet til språklig kompetanse og språkholdninger. Det ligger mye sosial makt i det å anerkjenne (eller ikke anerkjenne) andres ytringer på grunn av for eksempel målform. For at en ytring skal være vellykka, så må den aksepteres som legitim i det sosiale feltet, for eksempel skoleklassen, den ytres i. Kunnskap om hvilke språklige uttrykk som har legitimitet og hvilke som har lavere status, inngår i den språklige kapitalen til deltagerne i den aktuelle sosiale gruppa, for eksempel en skoleklasse. De som behersker de språklige kodene har mer makt enn de som ikke behersker dem.

Hårstad og Opsahl (2013) knytter også an til Bourdieu når de beskriver hvordan begreper fra økonomien kan overføres til sosiolingvistikken for å tydeliggjøre hvordan «språkkompetanse fungerer som en kapital som står i relasjon til et visst marked, nemlig den ‘lingvistiske markedsplassen’» (Hårstad & Opsahl, 2013, s. 110). I et slikt marked er språkkompetansen en vare som kan tilpasses og brukes for å oppnå sosiale posisjoner knyttet til ulike former for makt og status, avhengig av hvilket marked det opereres i. Samme språklige uttrykk kan ha helt forskjellig verdi, alt etter som hvilket marked det omsettes på. Et språktrekk fra standardtalemålet, som blant majoritetsbefolkningen har høy verdi, kan for eksempel i et ungdomsmiljø ha lav verdi⁷. Hårstad og Opsahl (2013) bruker betegnelsen «linguistic black market» om denne omvendte verdifastsettelsen, og kobler det særlig til bruk av multietnolekter. At stigmatiserte språktrekk har verdi på et alternativt marked, kalles blant lingvister også for «covert prestige». (Hårstad & Opsahl, 2013, s. 112).

⁶ Den franske sosiologen Pierre Bourdieus (1930–2002) teori om kapital beskriver tre ulike former: *Økonomisk kapital* består av materielle ressurser. *Sosial kapital* er den verdien som finnes i sosiale nettverk. *Kulturell kapital* kan beskrives som utdanning, dannelse og språklig kompetanse. *Språklig kapital* er en underkategori av kulturell kapital (Ljosland, 2009, s. 311).

⁷ Jf. oppgavens punkt 1.2 *Forholdet mellom dialekt og standardtalemål*.

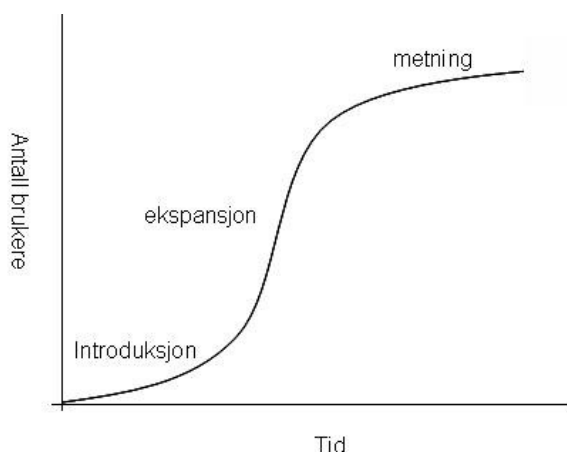
I dette delkapitlet har vi sett hvordan språklig kompetanse på ulike måter er knyttet til makt, og hvordan språk kan betraktes som en vare som kan øke personers sosiale anseelse og også være veien til økonomisk makt. Det er viktig at skolen er oppmerksom på disse prosessene. Den amerikanske sosiolingvisten Walt Wolfram (2013) understreker skolens plikt til å gi elevene kunnskap om språklige variasjon. Ved å øke elevenes refleksjonsnivå rundt likeverd mellom dialekter eller mulitetonlekter, kan negative språkholdninger, som er selve grunnlaget for at det eksisterer slike maktfordelingsprosesser på et språklig marked, forebygges (Wolfram, 2013, s. 29).

2.5 Talemål i endring

I punktene over beskrives hvordan forhold rundt språkholdninger, identitetsdanning, kjønn og makt kan være en påvirkende faktor når det gjelder talemålsendring. Språk er ingen konstant størrelse, og språkhistorien viser oss at språket endrer seg kontinuerlig, og at endringene har ulike årsaker. I dette punktet blir det redegjort for fire ulike begreper som alle beskriver talemålsendringer: individuell innovasjon, dialektnivellering, saliens og regionalisering.

2.5.1 Individuell innovasjon som opphav til språkendring

Å peke på hva som er opphavet til et nytt språktrekk er vanskelig, og årsaken kan være kompleks. Det er umulig å slå fast *hvem* som først begynner å bruke et nytt språktrekk, men språkforskere snakker om at «språkendring starter som en individuell innovasjon» (Sandøy, 2008b, s. 206). En slik individuell innovasjon kan skyldes en talefeil eller et bevisst brudd på etablerte språknormer, for eksempel at en legger av seg et lokalt dialektkjennetegn. Hvis denne personen forblir alene om den nye språkvanen, skjer ingen språk- eller dialektendring. Dersom andre begynner å ta etter, er prosessen i gang. Jo flere som har den nye språkvanen, jo lettere er det for andre å ta etter. Dette blir ofte vist i en slags bølgemodell (se fig. 1), som viser at spredningen går langsomt i starten før det kommer en ekspansjonsfase. Metningspunktet er nådd når de språkbrukerne som er igjen, foretrekker å holde på den gamle språkvanen (Sandøy, 2008b, s. 208).

Figur 1: Språkendringsprosessen

For at andre skal ta etter den språklige innovatøren, må visse forhold ligge til rette. Hvis innovatøren har høy status, er sjansene store for at andre tar etter. Det er lett å tenke seg at slik individuell innovasjon kan forekomme i et ungdomsmiljø. Dersom en elev med høy status i sitt klassemiljø slutter å bruke et lokalt språktrekk, er det stor sannsynlighet for at andre også vil følge etter, dersom de ønsker å øke sin egen status ved å gjøre seg lik vedkommende.

2.5.2 Dialektnivellering

Dialektnivellering betyr at forskjellene mellom ulike dialekter innenfor et område reduseres, og at variasjonen innenfor én dialekt også gradvis reduseres. Dette kan resultere i at dialektforskjellene innenfor et område jevnes ut eller blir borte, og at tradisjonelle dialektformer forsvinner til fordel for standardformer eller regionale former. Derfor kan dialektnivellering beskrives som en *språkekstern* endring, altså at det er ekstern påvirkning fra andre dialekter eller standarder som forårsaker endringene i talemålet (Røyneland, 2005, s. 39). Hårstad og Opsahl (2013) beskriver språknivellering som en prosess der språktrekk med få brukere og liten geografiske utbredelse ikke videreføres av nye brukere, mens trekk som har flere brukere over et større område har større sjanse for å bli videreført (Hårstad & Opsahl, 2013, s. 146). Når språk eller dialekter nærmer seg hverandre eller blir like, kalles det konvergens. Slik konvergens oppstår på grunn av språkkontakt mellom forskjellige dialekter i et større dialektområde eller mellom en dialekt og en standard.

Når språk eller dialekter fjerner seg fra hverandre, kalles det divergens. Det er det motsatte av nivellering og kan oppstå for eksempel på grunn av nye politiske grenser. Bohuslän er et eksempel på et område der slik divergens har funnet sted. Området var en del av Norge helt fra Harald Hårfagres tid og fram til freden i Roskilde i 1658, bortsett fra perioden 1523 – 1532. Fortsatt har dialekten i området trekk fra vestnordisk, blant annet a-

omlyd: /kolle/, svensk /kulle/. I likhet med dialekten på Hvaler, Fredrikstads nabo mot havet i sør, har også -t holdt seg i bestemt form av intetkjønnsord: /huset/ (Jönsson, 2009). Det er lett å tenke seg at Bohuslän-dialekta hadde sett helt annerledes ut i dag dersom de gamle politiske grensene fra før 1658 hadde vært gjeldende.

Dersom det er språkkontakt mellom to språk eller dialekter, og det bare er den ene dialekten eller språket som forandrer seg, er det snakk om advergens. Når påvirkningen går bare den ene veien, er det sannsynlig at den dialekten eller språket som lar seg påvirke, men ikke har påvirkningskraft selv, har lav status. Et eksempel på dette er forholdet mellom norsk og samisk. Dette er to språk som har levd side om side, men det er bare samisk som har lånt ord fra norsk. Norsk har hatt lite påvirkning fra samisk. Dette sier mye om statusforholdet mellom norsk og samisk (Bull, 2007, s. 216). Hvis vi overfører dette til statusforholdet mellom Fredrikstad og Oslo, vil det være mer sannsynlig at ungdom i Fredrikstad påvirkes mer av dialekten i Oslo enn omvendt.

Dialektnivellering kan altså skyldes språklig tilpasning. Gjennom språket kan vi signalisere at vi enten identifiserer oss med eller tar avstand fra dem vi snakker med, altså at vi enten tilnærmer oss eller tar avstand fra samtalepartnerens språktrekk. Det er et slags språklig strategispill, der språklig adferd på ulike måter brukes for å signalisere «sosial identifikasjon, alternativt distanse til, andre mennesker» (Mæhlum, 2008c, s. 112-113). Mælum beskriver hvordan slike tilpasningsmekanismer kan komme til uttrykk ved geografisk mobilitet, når personer for eksempel flytter til Oslo og tilpasser språket sitt for å unngå stigmatisering (Mæhlum, 2008c, s. 113).

2.5.3 Saliens

I en dialekt er noen språktrekk mer karakteristiske enn andre. Slike språktrekk kan kalles saliente, etter det engelske ordet *salience*, som kan oversettes med *påfallende*, *iøynefallende* eller *viktig*. De saliente språktrekka tiltrekker seg oppmerksomheten mer enn andre språktrekk, og det er gjerne disse språktrekka dialektbrukeren først modifierer (Bjellås, 2001, s. 18; Hegdahl Jensen, 2006, s. 23). Den tyske sosiolingvisten Peter Auer (2014) definerer det slik: “Die Saliens eines Merkmals lässt sich nur vor einem Hintergrund erkennen, aus dem es mehr oder weniger stark heraussticht“ (Auer, 2014). Altså vil vi betrakte et språktrekk som salient hvis det stikker seg ut fra de språklige omgivelsene det brukes i. Peter Trudgill (1986) redegjør for fire årsaker til at språkbrukere blir bevisst saliente eller markerte språktrekk: stigmatisering, lingvistisk forandring, fonetisk avstand og fonologisk kontrast (Trudgill, 1986, s. 11). Saliens handler altså både om hvor mye et språktrekk skiller seg ut lydlig fra for

eksempel et standardtalemål, og hvilke språkholdninger språktrekket møter i språksamfunnet det befinner seg i.

Språkforskningen opererer her også med begrepene *markør* og *indikator* (Røyneland, 1994, s. 107). Det vil si at en dialekt har kjennetegn som vekker mer eller mindre oppmerksomhet. En indikator er et nøytralt dialektkjennetegn, mens en markør er et kjennetegn som skiller seg ut, og som det er lett å bli oppmerksom på, både for språkbrukeren selv og den som hører på. For det tradisjonelle talemålet i Fredrikstad kan a-endelse på preteritumsformen av svake verb, for eksempel /'kasta/, være en indikator. Dette språktrekket finnes i mange andre dialekter og vil ikke vekke like stor oppmerksomhet som for eksempel presensformen av samme verb, nemlig /'kastær/. Dette er en markør, fordi slike -ær-ender skiller Fredrikstad-dialekta fra andre dialekter i større grad. En språkbruker kan velge å bruke et salient språktrekk, en markør, for å markere steds- eller gruppejonalitet. På samme måte kan språktrekk velges bort for å uttrykke steds- eller gruppefraskrivelse (Hårstad & Opsahl, 2013, s. 104)

I sin artikkel *Anmerkungen zum Salienzbegriff in der Soziolinguistik* gjør Peter Auer (2014) rede for hva som gjør at et språktrekk er salient, og hvilke følger det kan få for et språktrekk når det oppfattes som salient. *Fysiologisk* betinget saliens beskriver lydlig elementer som skiller seg ut selv om vi ikke forstår språket. *Kognitiv* betinget saliens er språktrekk som er uventet for oss i en gitt språklig kontekst. Hvis språktrekk vi kjenner, dukker opp der vi ikke forventer dem ut fra våre kunnskaper om dialekter, vil de vekke vår oppmerksomhet. Hvis en ungdom i Fredrikstad velger å bruke skarre-r, vil det stikke seg ut, selv om vi kjenner språktrekket og ikke ville reagert på det i en bergensers munn. *Sosiolingvistisk* saliens beskriver språktrekk som stikker seg ut, og som samtidig skaper positive eller negative reaksjoner med bakgrunn i språkholdninger. Ifølge Auer (2014) er det altså ikke alle saliente språktrekk som er sosiolingvistisk saliente, det inntreffer først når språktrekket blir tillagt positiv eller negativ sosial betydning. For å undersøke hvilken sosial betydning et salient språktrekk har, sier Auer (2014) at det vil være en god metode å bruke innleste språkprøver (matched guise).

Resultatet av saliens er høy sannsynlighet for at språkbrukere med saliente språktrekk velger dem bort for å unngå negative språkholdninger. Det er mer sannsynlig at dette skjer ved sosiolingvistisk saliens enn ved fysiologisk eller kognitiv saliens (Auer, 2014). Slik kan altså saliens føre til språkendring for at språkbrukere skal unngå stigmatisering og negativ oppmerksomhet rundt talemålet sitt. I følge Trudgill (1986) er det slik at «in contact with speakers of other language varieties, speakers modify those features of their own varieties of

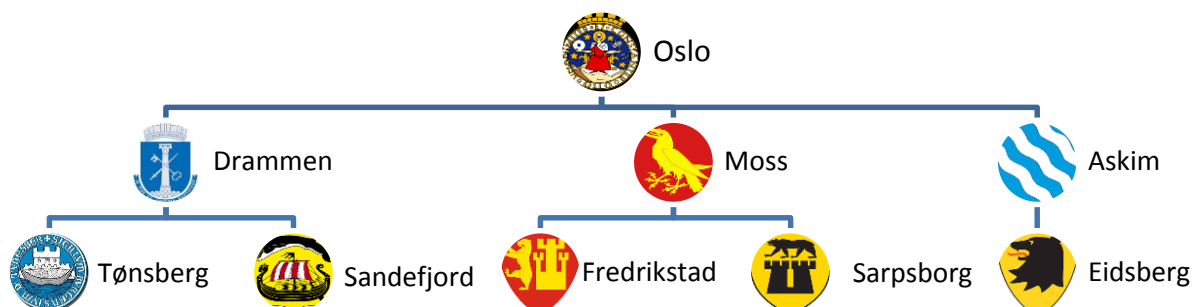
which they are most aware” (Trudgill, 1986, s. 11). Å unngå saliente språktrekk oppfyller et ønske om å tilpasse seg de språkholdningene som er i det språksamfunnet språkbrukeren befinner seg i.

2.5.4 Regionalisering

Regionalisering betegner en prosess der lokale dialektforskjeller erstattes av felles språkdrag som dekker et større geografisk område (Sandøy, 2008a, s. 222). Regionalisering kan beskrives med to ulike modeller, *bølgemodellen* og *sprangmodellen*. Felles for disse modellene er at «spreiing av språkdrag skjer gjennom kontakt» (Sandøy, 2008a, s. 223). Helge Sandøy beskriver de to modellene slik:

Bølgjemodellen ser på spreinga av språkdrag som bølger på kartet ved at de spreier seg i ringar ut frå opphavsstaden. Poenget med sprangteorien er at ei nytt drag spreier seg frå sentrum til sentrum før det siv ut til bygdene rundt sentrumet. Eit drag går også først ut frå eit stort til eit mindre sentrum. (Sandøy, 2008a, s. 222)

Sprangmodellen er ifølge Sandøy den mest anerkjente. Den kan beskrives som et hierarki, der store sentra har dominans over de små. For det vikvørske språkområdet kan en tenke seg at sprangmodellen ser slik ut:

Figur 2: Sprangmodellen (Jf. modell i Sandøy, 2008a, s. 223)

Modellen illustrerer hvordan Oslo dominerer språksituasjonen. Det kan også tenkes at sprangmodellen er aktuell for å beskrive forholdet mellom byene Moss og Horten. Her er det fergeforbindelse, og mange mennesker bor i den ene byen og arbeider i den andre. Altså er det hyppig språkkontakt mellom byene, noe som gir grunnlag for påvirkning på språktrekka. Det er mange som bor i Fredrikstad og dagpendler til jobb i Oslo. Det er sannsynlig å tenke seg at

disse blir påvirket av talemålet i hovedstaden, noe som kan føre til at de endrer dialekten sin – bevisst eller ubevisst.

Denne språkendringsmodellen, som Sandøy (2008) metaforisk beskriver som «sprang mellom sentrum», legger altså til grunn at språkendringene sprer seg fra sentrum til sentrum (Sandøy, 2008a, s. 222). Hårstad og Opsahl (2013) stiller spørsmålet «Har alt blitt by?» og diskuterer hvordan samfunnsstrukturen har endret seg i retning av at skillet mellom by og bygd i stor grad er visket ut i en samfunnsmessig urbaniseringsprosess (Hårstad & Opsahl, 2013, s. 22). En slik prosess vil ha påvirkning på den språklige regionaliseringsprosessen.

3 Materiale og metode

For å finne den beste metoden å bruke i et forskningsprosjekt er det nødvendig å starte i problemstillingen. Hvilken metode eller metoder vil gi det datamaterialet som er påkrevet for å kunne besvare den? Troverdigheten i en studie avhenger i stor grad av metodene som brukes, fordi metodene gir føringer for om datamaterialet som samles inn representerer det fenomenet som skal undersøkes i tilstrekkelige grad (Johannessen, Christoffersen & Tufte, 2010, s. 69). Ofte kan metodetriangulering styrke forskningsarbeidet, fordi det kan øke dybden og/eller bredden i datamaterialet som hentes inn. Fordi denne oppgavens målsetting ikke bare dreier seg om å kvantifisere informantenes rapporterte språktrekk, men også om språkholdninger og årsaken til språkendringer, var det naturlig å kombinere kvalitativ og kvantitativ metode. Kvantitativ metode i form av et prekodet spørreskjema gjør det mulig å strukturere og kvantifisere informantenes rapporterte språktrekk, slik at de kan presenteres med tallverdier, for eksempel ved bruk av ulike diagrammer. Et individs *innstilling* derimot, for eksempel språkholdning, er en variabel som ikke er like godt egnet for kvantifisering for å oppnå valide og reliable data, fordi det ikke er konstante variabler (Befring, 2015, s. 123). Det er derfor fruktbart å supplere med kvalitativ metode, for eksempel en gruppesamtale, for å få en dypere innsikt i informantenes oppfatninger og begrunnelser (Befring, 2015, s. 41).

I oppgaven kombinerte jeg kvantitativ og kvalitativ metode ved først å bruke et todelt spørreskjema. I den ene delen av skjemaet ble ungdommene presentert for en rekke dialektvariabler. De skulle krysse av for den av variablene de har i sitt talemål. I den andre delen av spørreskjemaet tok elevene stilling til en rekke spørsmål som kretser rundt temaet språkholdning. Deretter ble spørreskjemaet fulgt opp av en gruppesamtale, der fokuset var språkholdninger og bruk av dialekt i ulike situasjoner. En oversikt over datamaterialet som ligger til grunn for undersøkelsen finnes i tabellen nedenfor.

Datamateriale					
200 spørreskjemaer				Gruppesamtale	
100 skjemaer fra Glemmen vgs. (yrkesfag)		100 skjemaer fra Frederik II vgs. (studiespesialiserende)		8 elever fra Vg3 påbygging til generell studiekompetanse på Glemmen vgs.	
50 gutter	50 jenter	50 gutter	50 jenter	6 gutter	2 jenter

Bruk av spørreskjema som kvantitativ metode er utfordrende på mange måter. Riktignok kan data hentes inn fra et stort antall informanter på kort tid, men om datamaterialet er pålitelig og inneholder nødvendig informasjon for å besvare problemstillingene, avhenger i stor grad av valg av informanter, utformingen av skjemaet og forholdene rundt utfyllingen av skjemaene. En utfordring ved bruk av kvalitative metoder er blant annet forskerens evne til å gjennomføre intervjuet, transkribere og tolke dataene på en god måte. Et grunnleggende prinsipp for empirisk forskning er systematikk, grundighet og åpenhet (Johannessen et al., 2010, s. 29). Derfor redegjør jeg for framgangsmåte og utfordringer rundt metodene jeg har brukt i oppgavens punkt 3.1 *Kvantitativ metode - spørreundersøkelse* og 3.2 *Kvalitativ metode – gruppesamtale*. Tilslutt diskuterer jeg oppgavens validitet og reliabilitet i oppgavens punkt 3.3.

3.1 Kvantitativ metode - spørreundersøkelse

3.1.1 Valg av informanter

Informantene til den kvantitative delen av undersøkelsen var 200 ungdommer. Alle var bosatt i Fredrikstad og var mellom 17 og 19 år gamle. Halvparten av informantene kom fra yrkesfaglige studieretninger på Glemmen videregående skole. Den andre halvparten ble hentet fra studieforbereidende programområder på Frederik II videregående skole. Kjønnsbalansen i informantutvalget på begge skoler var 50/50. Dette utvalget skulle sikre at jeg fikk svar på om kjønn og valg av utdanning har noe å si for språkholdninger og bruk av dialekt.

Min problemstilling sier at det er *ungdom i Fredrikstad* som skal under lupen når det gjelder språktrekk og språkholdninger. For at datamaterialet skal kunne brukes for å svare på problemstillinger og hypoteser, måtte denne generelle betegnelsen snevres i valg av informanter. Det er mange ungdommer i Fredrikstad som har flyttet til byen de senere åra, enten fra andre land eller fra andre steder i Norge. Jeg ønsket å finne ut om *ungdom som har vokst opp i Fredrikstad*, bruker tradisjonelle former eller ikke, og da måtte jeg målrette

utvalget, slik at jeg ikke risikerte at for eksempel en nyinnflyttet bergenser rapporterte språktrekk. Derfor var mine informanter ungdom som hadde bodd i Fredrikstad siden *før skolepliktig alder*. Når barn begynner på skolen, øker antall barn og voksne de samtaler med og blir påvirket av i det daglige. Selv om det er sannsynlig at noen beholder språktrekk fra steder de bodde også før skolepliktig alder, valgte jeg å sette grensen der. Her støttet jeg meg blant annet på Edith Bugges doktoravhandling (2015) om familiens påvirkning på barns språk. Hun har funnet at barn av innflytterforeldre bare i liten grad bruker færre lokale former enn barn som har foreldre fra området, og at det er få spor av språket til foreldrene hos barna (Bugge, 2015). Jeg anser det derfor som tilstrekkelig at mine informanter har hatt hele sin skolegang i Fredrikstad, og at foreldrenes tilhørighet til byen vil spille mindre rolle. Videre hadde jeg en forventning om at kjønn og valg av utdanning kunne ha noe å si for språkholdninger og bruk av dialekt. Da var det nødvendig at jeg på en systematisk måte innhentet data fra begge kjønn og fra ulike utdanningsveier. Her fant jeg det naturlig å dele informantene inn i to grupper, nemlig elever i yrkesfaglige utdanningsprogram og elever i studiespesialiserende utdanningsprogram.

Forskning viser at ungdommers *gruppetilhørighet* kan ha større betydning enn kjønn og sosioøkonomisk bakgrunn når det gjelder språkbruk (Mæhlum, 2008a, s. 120). Det kunne derfor vært relevant å trekke inn ungdommenes fritidsinteresser og holdninger til andre samfunnsspørsmål enn bare dialekt. Elevenes sosioøkonomiske bakgrunn og foreldrenes tilhørighet til Fredrikstad er andre forhold som kunne vært aktuelle. Imidlertid er det så begrenset med tid og plass til rådighet i et slikt masteroppgaveprosjekt at jeg valgte å begrense de sosiale faktorene til kjønn og utdanningsvalg.

For at resultatet av undersøkelsen fullt ut skal kunne gjelde hele gruppa eller populasjonen, må utvalget av informanter være representativt. For eksempel må andelen jenter og gutter være like stort og sammensetningen av informantenes personlige egenskaper tilsvare det som gjelder sammensetningen i populasjonen (Johannessen et al., 2010, s. 241). I mitt tilfelle, med rene jente- og guttegrupper, var ikke hensynet til kjønn relevant. Utover at informantene var elever ved enten yrkesfaglige eller studiespesialiserende programområder, ble de valgt tilfeldig. Jeg har ingen kontroll på om mine informanter utgjør en «miniutgave» av hele gruppa når det gjelder personlige egenskaper, men har foretatt *enkel tilfeldig trekking*. Johannessen m.fl. (2010) hevder at «statistisk teori viser at denne måten å velge ut enheter på i de aller fleste tilfeller gir utvalg som er identisk med, eller som ligger forholdsvis nær fordelingen i populasjonen» (Johannessen et al., 2010, s. 242). Derfor forventet jeg at

datamaterialet ville si noe generelt om hvordan de ulike informantgruppene mener at de snakker, og hva de tenker når det gjelder språkholdninger og språkvariasjon.

3.1.2 Utforming av spørreskjema

Utformingen av spørreskjemaet er viktig for at datamaterialet blir pålitelig og objektivt. Spørsmålene som informantene skal ta stilling til, må formuleres med minst mulig rom for tolkning, slik at de i størst mulig grad forstår ord og uttrykk på samme måte. Altså må høy grad av konkretisering og spesifisering etterstrebnes i utformingen av dem, for at ikke usikkerhet og individuell tolking skal prege svarene. Bare slik kan resultatet av undersøkelsen kunne sies å være gjeldende for hele gruppa av informanter. Spørreskjemaet inneholdt både åpne og lukkede spørsmål. Den delen som gjelder rapportering av språktrekk, hadde lukkede spørsmål med faste svaralternativer. Slike spørsmål gjør det enklere å telle svarene og definere tydelige kategorier slik at svarene kan standardiseres, noe som gir mulighet til å generalisere resultatet. Det vil si at resultatet for gruppa er gjeldende for hele populasjonen (Johannessen et al., 2010, s. 259). I den delen av spørreskjemaet som gjelder språkholdninger, hadde spørsmålene en annen utforming. Her skulle informantene ta stilling til ulike påstander om bruk av dialekt. Noen påstander hadde svaralternativene «ja», «nei» eller «usikker», mens andre skulle besvares ved å krysse av på en gradert skala fra «enig» til «uenig» eller fra «viktig» til «ikke viktig». Å bruke slike skalaer for å måle holdning er vanlig i samfunnsforskningen, og en av de mest brukte skalaene ble utformet i 1928 av Robert Likert (Befring, 2015, s. 81). En Likert-skala er enkel å konstruere, men det er viktig at utsagnene som informantene skal ta stilling til, blir utformet slik at de blir forstått, altså må vokabularet «tilpasses informantenes erfaringsbakgrunn og deres verbale kompetanse». Videre bør utsagnene være formulert slik at svarene ikke utløser *stereotype reaksjonstendenser*. Det vil si at de bør være formulert med ulik retning, slik at høyest sannsynlig skåre noen ganger er for eksempel «helt enig», og andre ganger «helt uenig». (Befring, 2015, s. 82).

I noen av spørsmålene som skulle besvares med «ja», «nei» eller «usikker», ble informantene bedt om å begrunne svaret sitt. Enkelte spørsmål var åpne. Ved å bruke ulike spørsmålstyper fikk informanten mulighet til å utdype svarene og/eller svare helt fritt. Jeg håpet at det ville gi meg verdifull informasjon å bruke i drøftingen av resultatene.

I spørreskjemaet ble informantene presentert for en rekke dialektvariabler og skulle krysse av for den variabelen de har i sitt talemål. I utformingen av svaralternativene, altså dialektvariablene, var det derfor nødvendig å sette seg grundig inn i hvilke variabler som er de tradisjonelle, og hvilke som er nye. Det var altså viktig at alle variabler jeg fant sannsynlig at

var i bruk, skulle finnes på listen over variabler som informantene hadde å velge blant. Svaralternativer skal alltid være så uttømmende som mulig (Johannessen et al., 2010, s. 266). Hvis ikke kan informantene bli frustrerte over at de ikke finner et alternativ som passer deres talemål. I arbeidet med å finne riktige variabler benyttet jeg meg av tidligere forskning på området i tillegg til egen kunnskap som byborger og bruker av Fredrikstad-dialekta. Spørreskjemaet inneholdt ikke en svarkategori som elevene kunne bruke dersom de ønsket å rapportere at de *veksler* mellom ulike former. Da ville jeg ikke fått informasjon om *hvorfor* de veksler, men at de mener selv *at* de gjør det, og det ville ikke vært mulig å vite hva som var informantens foretrukne form hvis de krysset av for flere varianter. Spørsmålene ble blandet, slik at ikke flere rapporteringer av samme språktrekk fulgte etter hverandre, noe som kunne ført til at elevene automatisk krysset av for samme uttale.

Å bruke et spørreskjema for å innhente datamateriale om ungdommers språktrekk vil bare gi opplysning om ungdommens rapporterte språktrekk og ikke om hvilke språktrekk de faktisk bruker. For å få en sikker kilde til informasjon om hvordan folk snakker, er det nødvendig å undersøke hva de faktisk sier, og ikke hva de *rapporterer* at de sier (Sidnell & Stivers, 2013, s. 79). Når ungdommene skal krysse av for de variablene de bruker, er de påvirket av egne språkholdninger. Dette kan gjøre at de krysser av for språktrekk de synes er de mest «korrekte». Det er heller ingen garanti for at elever er oppmerksomme på hvordan de uttaler ulike ord i en gitt sammenheng, eller at de ikke tar utfyllingen seriøst. Dette er forhold som kan svekke validiteten i en slik spørreundersøkelse, noe jeg kommer tilbake til i oppgavens punkt 3.2 *Validitet og reliabilitet*.

3.1.3 Gjennomføring av spørreundersøkelsen

Før jeg søkte etter informanter, presenterte jeg masteroppgaveprosjektet for skolenes rektorer og fikk tillatelse av dem til å ta kontakt med lærere for å finne aktuelle klasser å gjennomføre undersøkelsen i. Under selve utfyllingen av skjemaene ønsket jeg selv å være til stede, slik at informantene hadde mulighet til å spørre hvis de var usikre på noe av innholdet, for eksempel betegnelsen «tjukk l» eller hva det vil si å «legge trykk» på en stavelse i et ord. På denne måten ville jeg også ha muligheten til å presentere meg selv og undersøkelsen i et forsøk på å oppnå en så stor velvilje hos informantene at de tok utfyllingen seriøst og ga oppriktige svar (Jfr. Befring, 2015, s. 79). Innsamling av data foregikk imidlertid litt forskjellig på de to skolene. På Glemmen videregående skole spurte jeg kollegaer for ulike klasser om tillatelse til å komme inn i klasserommene for å gjennomføre undersøkelsen selv. Jeg oppsøkte elever i Vg2 kjøretøy, Vg2 elektro, Vg2 frisør og Vg2 barne- og ungdomsarbeider. Før jeg startet

presenterte jeg undersøkelsen, men sa ingenting om hypoteser eller annet som kunne påvirke dem til å tenke at jeg ønsket at de skulle krysse av på en bestemt måte. Jeg forklarte hva som var forskjellen på tynn og tykk l, og hva det vil si å legge trykk på første eller siste stavelse av et ord. Før vi startet ba jeg elevene sette et kryss på forsiden av skjemaet dersom de hadde flyttet til Fredrikstad etter skolepliktig alder. I samråd med lærerne ble det bestemt at alle elevene i klassen skulle delta i undersøkelsen, selv om jeg i etterkant makulerte alle spørreskjemaene fra elever som ikke oppfylte informantkravene. Lærerne ønsket at den tankeprosessen rundt språkbruk som ble igangsatt hos elevene i utfyllingen av spørreskjemaet, kunne brukes som utgangspunkt for senere diskusjon og bevisstgjøring og læring rundt aktuelle kompetansemål i norsk. På Frederik II videregående skole allierte jeg meg med en kjenning som er lærer ved skolen, og som er svært interessert i språk. Han sa seg villig til å sørge for at spørreundersøkelsen ble gjennomført på en god måte. Jeg ga ham derfor nødvendig informasjon om hva han skulle forklare elevene i forkant, slik at det skulle bli mest mulig like forhold på begge skolene, og at han skulle be elever som ikke oppfylte informantkravene, om å sette et kryss på forsiden. Selv om jeg fikk inn over 50 spørreskjemaer fra to av gruppene, har jeg valgt å bruke 50 informanter fra hver gruppe. Det antall skjemaer som var til overs, trakk jeg ut tilfeldig.

3.2 Kvalitativ metode - gruppesamtale

I etterkant av spørreundersøkelsen gjennomførte jeg en gruppesamtale med noen få informanter. Målet for gruppesamtalen var å følge opp del to av spørreundersøkelsen om språkholdninger, og derfor ble det utarbeidet en intervjugaid som stort sett inneholdt de samme spørsmålene som spørreundersøkelsens del 2 (vedlegg 2). En gruppesamtale har mange fellestrekk med et dybdeintervju, og det er mange av de samme hensyn og forberedelser som må gjøres i forkant. Både dybdeintervjuer og gruppesamtaler kan karakteriseres som «en samtale med en struktur og et formål» (Johannessen et al., 2010, s. 133). Graden av struktur kan variere fra helt ustrukturert, der bare tema er gitt og spørsmålene blir tilpasset utviklingen i dialogen, til helt strukturert, der spørsmål, rekkefølge og svaralternativer er fastlagt på forhånd. Fordelen med et strukturert intervju er at svarene i større grad kan standardiseres. Ulempen med en helt fast struktur er at noe av fleksibiliteten blir borte. Jeg valgte å bruke en semistrukturert gruppesamtale, der jeg tok utgangspunkt i en intervjugaid, men ga informantene mulighet til å velge hva de ønsket å komme inn på. Målet var at det skulle gi informantene mulighet til å uttrykke seg med større frihet enn de hadde anledning til i spørreskjemaet, slik at det ville gi verdifullt materiale i form av en dypere

innsikt i informantenes språkholdninger. Dette er i tråd med Johannessen m.fl. som hevder at «menneskers erfaringer og oppfatninger kommer best fram når informanten kan være med på å bestemme hva som tas opp i intervjuet (Johannessen et al., 2010, s. 136). Altså ville jeg potensielt få mer ut av en semistrukturert gruppesamtale enn av et strukturert intervju der alt er fastlagt på forhånd. Intervjugaiden ble utformet med utgangspunkt i spørreskjemaet, slik at jeg kunne drøfte datamaterialet fra spørreskjemaet opp mot det jeg hentet inn fra gruppesamtalen. Det er mye å ta hensyn til i utarbeidelsen av spørsmål til en intervjugaid, men en grunnleggende regel er at spørsmålene må være enkle og korte, og at de ikke inneholder spørsmål om flere ting på én gang. Det er også viktig å stille oppfølgingsspørsmål og gi respons til informantene, slik at svarene blir fyldige og detaljerte (Johannessen et al., 2010, s. 144). Intervjugaiden ligger vedlagt (vedlegg 3).

Deltagerne i gruppesamtalen var elever hentet fra min egen klasse på Vg3 påbygging til generell studiekompetanse. Deres utdanningsløp er kjennetegnet ved at de først har gått to år på yrkesfaglige studieretninger før de tar et tredje påbyggingsår for å få studiekompetanse. Slik befinner de seg mellom informantgruppene i den kvantitative delen av undersøkelsen, fordi de kommer fra et yrkesfaglig studieprogram og er i ferd med å ta studiekompetanse. Det var et bevisst valg at jeg brukte informanter jeg kjenner, og som kjenner hverandre. Da ville det være lettere å oppnå en åpen og avslappet atmosfære, der alle var fortrolige med å ta ordet og fremme sine synspunkter. Temaet som blir diskutert er verken intimt eller personlig og egner seg derfor godt i en gruppesamtale (Johannessen et al., 2010, s. 151). Elevene var dessuten vant til å diskutere forhold rundt språk og språkbruk med meg og hverandre i klassen. En annen fordel var at jeg kunne sette sammen en gruppe som jeg tenkte ville fungere godt. I en gruppesamtale bør gruppedeltagerne være noenlunde homogene, men det må samtidig være tilstrekkelig variasjon i gruppa til at det kan komme fram ulike oppfatninger (Johannessen et al., 2010, s. 152). Det er viktig at ingen av gruppemedlemmene er så dominerende at andre ikke slipper til, eller at de er så tilbakeholdne at de kvier seg for å dele sine tanker om det vi diskuterer. Fordi jeg kjente elevene godt, hadde jeg mulighet til å ta hensyn til dette. Det er også viktig å vurdere hvor stor gruppa skal være. Er den for liten, blir bredden i erfaring smalere enn ved større grupper, og det kreves større engasjement fra den enkelte gruppedeltaker, noe som kan føre til at gruppedynamikken blir svakere. Potensialet for et godt datamateriale er derfor ikke like godt som ved større grupper. Hvis gruppa er *for* stor, kan det være fare for at enkelte deltagere ikke kommer til orde, og kravet til styring fra forskerens side er større. Jeg valgte å bruke åtte elever, som altså hadde forholdsvis homogen skolebakgrunn. Det var seks gutter og to jenter, og alle var 18 år.

Før intervjuet startet, fikk informantene informasjon om undersøkelsens overordnede formål og en beskrivelse av hva datamaterialet fra gruppesamtalen skulle brukes til. De måtte bekrefte at de deltok frivillig, og at de hadde forstått at de når som helst kunne trekke seg fra intervjuet. De ble også forsikret om at identiteten deres ville bli anonymisert i oppgaven, og at de ville få tilgang til det transkriberte resultatet av samtalen, slik at de kunne godkjenne materialet som er med i undersøkelsen (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 104).

Intervjuguiden ble deretter fulgt i en strukturert gruppesamtale. Informantene svarte først etter tur, før en oppsummering skulle sørge for at alle hadde fått sagt det de ønsket om hvert spørsmål. Oppfølgingsspørsmål ble gitt underveis.

Samtalen ble dokumentert med lydopptak og deretter transkribert i vanlig skrift, uten å markere latter, tonefall, temperament eller pauser. Referatet fra gruppesamtalen ble som avtalt sendt til informantene på mail, slik at de kunne godkjenne det i etterkant (vedlegg 4).

3.3 Validitet og reliabilitet

Uansett metodevalg er det to vitenskapelige krav som må oppfylles, nemlig *reliabilitet* og *validitet*. Reliabilitet kan beskrives som «nøyaktigheten av undersøkelsens data, hvilke data som brukes, den måten de samles inn på, og hvordan de bearbeides» (Johannessen et al., 2010, s. 40). Det er altså snakk om «presisjonsnivået i registreringer og målinger, og graden av målefeil (Befring, 2015, s. 53). Validiteten i en undersøkelse er avhengig av flere forhold. *Begrepsvaliditet* beskriver samsvaret mellom det som skal undersøkes, og dataene som hentes inn. Er datamaterialet relevant, og egner det seg til å svare på de gitte problemstillingene (Johannessen et al., 2010, s. 71)? Er det slik at «forskerens framgangsmåter og funn på en riktig måte reflekterer formålet med studien og representerer virkeligheten» (Johannessen et al., 2010, s. 230)? De data vi henter inn, er nemlig ofte ikke virkeligheten selv, men en representasjon av den (Johannessen et al., 2010, s. 69). I denne undersøkelsen er det for eksempel snakk om måling av et indirekte materiale, og ikke fysiske størrelser som kan veies og måles. Befring (2015) nevner intelligens, angst og holdninger som eksempler på «abstrakte, teoretiske konstruksjoner som er definert for å forklare observerte variasjoner» (Befring, 2015, s. 48).

Høy *intern validitet* er viktig når et kvantitativt datamateriale skal brukes til å forklare årsakssammenhengen mellom fenomener, altså om det ene fører til det andre (Johannessen et al., 2010, s. 310). Er det slik at ungdom som ikke ønsker å bo i Fredrikstad når de blir voksne, rapporterer færre lokale dialektkjennetegn enn ungdom som har høy stedslojalitet? Hvor godt undersøkelsen kan påvise blant annet denne årsakssammenhengen, vil betegne hvor høy

intern validitet den har. Et grunnleggende premiss for *statistisk validitet* er at utvalget må være representativt. Først da kan resultatene brukes til å generalisere fra utvalg til populasjon. (Johannessen et al., 2010, s. 357). *Ytre validitet* sier noe om hvorvidt funn i undersøkelsen kan sies å være gjeldende også andre steder og til andre tider. I sosiolingvistiske undersøkelser henvises det ofte til språkforskning andre steder for å trekke paralleller og sammenligne resultater. Dersom en spesiell kontekst er nødvendig for det som undersøkes, har imidlertid undersøkelsen mer begrenset overføringsverdi og bekreftbarhet (Johannessen et al., 2010, s. 232 og 357).

I en forskningsprosess er alltid forskeren selv et av «hovedinstrumentene». Det er forskeren som bestemmer forskningsdesignet, velger metodene, gjennomfører datainnsamlingen og analyserer datamaterialet. Forskerens forut-forståelse påvirker for eksempel utforming av spørsmål og tolking av svar, altså selve objektiviteten i studien (Befring, 2015, s. 54). Derfor er det viktig at forskeren ikke bare er kritisk til egne metoder og eget tolkningsarbeid, men også drøfter de valg som er tatt underveis i åpenhet. Nedenfor følger derfor en diskusjon av ulike forhold rundt innhenting og bearbeiding av datamaterialet i studien.

3.3.1 Rapportering av språktrekk og alternative metoder

Datamaterialet fra denne undersøkelsen er innrapporterte språktrekk og språkholdninger. Det er altså ikke hvordan elevene virkelig snakker eller hvilke språkholdninger de virkelig har, som er innholdet i datamaterialet som undersøkes, men hvordan de *rapporterer* om eget talemål og egne språkholdninger. I dette ligger det en usikkerhet med hensyn til validitet. Rapporterer informantene i tråd med egne språktrekk og holdninger, eller er det noe i prosessen som gjør at de ikke gjør det? Å bruke flere metoder, såkalt metodetriangulering, for å teste resultatenes holdbarhet, ville styrket oppgavens troverdighet (Johannessen et al., 2010, s. 230). For å avgjøre om datamaterialet er valid, kunne jeg for eksempel ha gjennomført en validitetstest ved å bruke observasjon og lydopptak. Da ville datamaterialet bestå av data fra flere ulike typer kilder, noe som er positivt. Observasjon er en metode som bygger på fenomenologiens lære om at det vi ser eller det vi observerer framfor oss (et fenomen), må sees i lys av sammenhengen (Johannessen et al., 2010, s. 82). En kan tenke seg at ungdom ble observert m/lyd og eller bildeopptak i ulike settinger, for eksempel hjemme, på skolen og med venner, for å se om de varierte språket etter den sosiale sammenhengen, slik de rapporterte i undersøkelsen, og at de brukte de språktrekkene de oppga. Utfordringen med en slik metode

er å få til en naturlig setting, slik at de som observeres, snakker slik de ville gjort *uten* en observatør til stede. Det har man ingen garanti for.

En av innvendingene mot å bruke et spørreskjema, slik jeg har gjort, er at det ikke gir informasjon om hvordan informantene uttaler ordene, bare hvordan de *sier* at de uttaler dem. Ved å observere dem, ta lyd- og bildeopptak, vil man heller ikke vite hvordan ungdommene snakker når observatør og teknisk utstyr *ikke* er til stede. Et alternativ for å gjøre situasjonen mest mulig naturlig kunne vært å informere om at opptakene skulle brukes til noen annet enn språkforskning. Da ville informantene ikke være klar over at språktrekka de bruker blir registrert, og derfor ville de være mindre oppmerksomme på hvilke språktrekk de bruker. Altså blir situasjonene mer naturlig. Her er det etiske retningslinjer å ta hensyn til. Alle informanter har rett til å bestemme over sin deltagelse i en undersøkelse. De skal delta frivillig og skal kunne trekke seg når som helst hvis de ønsker det. Å late som om opptakene skal brukes til noen annet enn det de skal, vil utfordre prinsippet om *informert samtykke* (Johannessen et al., 2010, s. 91). Hvis man allikevel velger å gjøre det slik, må man i ettertid ta kontakt med informantene for å be om tillatelse til å bruke opptakene til nettopp språkforskning.

For å avdekke språkholdninger er det mulig å bruke såkalt *verbal guise* som metode. En slik metode kan sammenlignes med måten vi danner oss et bilde av mennesker vi ikke kjenner, men som vi hører på radio eller snakker med i telefonen. Måten de snakker på gjør at vi tillegger dem ulike egenskaper. I denne undersøkelsen ville det vært aktuelt å få den samme teksten lest inn på ulike dialekter, for eksempel bergensdialekt, radikalt og konservativt oslomål, totendialekt og fredrikstaddialekt, for så å spille språkprøvene for informantene. De får utdelt et skjema med ulike personlighetstrekk og skal evaluere personene som har lest inn prøvene etter en skala. Eksempler på personlighetstrekk kan være pålitelighet, intelligens eller skikkethet til bestemte yrker. Ulempen med denne metoden kan være at kontrastene i språket overdrives i forhold til det som er naturlig i en autentisk sammenheng. Informantene vil lete etter forskjeller og bli mer oppmerksomme på forskjeller enn de vanligvis er (Hegdahl Jensen, 2006, s. 41).

3.3.2 Innsamling av datamateriale under like forhold

At datamaterialet blir innhentet under like forhold for alle informantene, er viktig for den deskriptive validiteten (Befring, 2015, s. 55). I gjennomføringen av spørreundersøkelsen på Glemmen videregående skole var jeg til stede selv. Jeg kunne informere elevene og motivere dem til å ta utfyllingen seriøst. For å spare tid valgte jeg å la en annen lærer gjennomføre

undersøkelsen på Frederik II videregående skole. Riktignok ga jeg beskjed om hva elevene skulle få informasjon om før utfylling, men det var altså ikke helt like forhold for alle informantene. I dette tilfellet var forholdene etter min vurdering like nok til at den deskriptive validiteten er tilfredsstillende.

3.3.3 Utforming av spørreskjema og behandling av data

Punkt 3.1.2 i oppgaven omhandler utformingen av spørreskjemaet og belyser viktigheten av å lage spørsmål som ikke har rom for tolking. Spørsmål 15 i spørreskjemaet er formulert slik: «Nedenfor har jeg listet opp 5 geografiske steder, som alle har hver sin dialekt. Sett 1 foran den dialekta du liker best og 5 foran den du liker minst». Her hadde mange informanter bare brukt tallene 1 og 5 og ikke skalaen fra 1 til 5 i sin utfylling. Noen brukte hele skalaen, mens andre bare plasserte tallene 1 og 5. Johannessen, Tufte og Kristoffersen skriver:

For at respondentene skal kunne gi fornuftige svar, må de

- Forstå ord og uttrykk på samme måte
- Vite hvilke opplysninger de skal hente fram for å svare
- Vite hvilken målestokk de skal bruke når de svarer

(Johannessen et al., 2010, s. 262)

Her var det tydelig at min formulering ikke fulgte disse prinsippene og var så uklar at informantene tolket innholdet forskjellig, noe som genererte ulike svar. Dette gjorde at jeg ikke tok med svarene på dette spørsmålet i datamaterialet.

Spørsmål 2–7 i spørreundersøkelsen har en skala som strekker seg fra 1–10, der informantene skulle ta stilling til ulike språkholdningsspørsmål. I behandlingen av datamaterialet i etterkant av innsamlingen oppdaget jeg at denne skalaen var altfor detaljert (Johannessen et al., 2010, s. 266). Det ble vanskelig å skille for eksempel mellom 3 og 4, og det ble vanskelig å finne en hensiktsmessig visuell presentasjonsform av resultatene. Jeg valgte derfor å gjøre om den 10-delte skalaen til fire svaralternativer, som jeg formulerte med ord. Der elevene i spørreskjemaet for eksempel hadde krysset av på en skala der 1 var «helt enig» og 10 var «helt uenig», registrerte jeg svarene slik at 1 og 2 ble registrert som «helt enig», 3–5 som «litt enig», 6–8 som «litt uenig» og 9 og 10 som «helt uenig». Da ble datamaterialet mer håndterlig, men jeg ser at jeg tillegger informantene svaralternativer som de selv ikke har krysset av for, men som jeg har gjort for dem i tolkingen av avkryssingen. Jeg anser det allikevel for sannsynlig at denne justeringen var av en slik art at datamaterialet fremdeles kunne brukes i studien.

Spørsmål 16 i spørreundersøkelsen er et åpent spørsmål der informantene skulle skrive noe som svar på spørsmålet: «Hvorfor legger noen om dialekten, tror du?». Etter å ha lest alle svarene, konstruerte jeg seks ulike kategorier som etter min vurdering dekket alle svarene som ble gitt:

Kategori 1: For å passe bedre inn / bli akseptert

Kategori 2: For å unngå negativ oppmerksomhet / skam

Kategori 3: For å bli bedre forstått og unngå misforståelser

Kategori 4: For å virke mer seriøs / formell / intelligent

Kategori 5: Påvirkning fra andre

Kategori 6: Liker ikke egen dialekt

Det vil si at jeg *tolket* informantenes svar inn i ulike kategorier som ikke ordrett stemmer med det de har svart. Her ser jeg at det kan være en mulighet for at jeg har tolket informantenes svar inn i en kategori som de ikke ville krysset av for dersom det var disse kategoriene de fikk presentert i skjemaet. Kategoriene beskrives nærmere i punkt 5.2.12 og de opprinnelige svarene som jeg har kategorisert ligger i vedlegg 2 under spørsmål 16.

3.3.4 Gjennomføring av gruppesamtale og behandling av data

Innsamlet datamateriale fra et kvantitativt spørreskjema og et kvalitativt intervju krever ulik behandling i etterkant. Data fra et prekodet spørreskjema taler i stor grad for seg selv, mens kvalitative data må fortolkes med teori og hypoteser som utgangspunkt. De informantene som deltok i gruppesamtalen, var elever fra egen klasse. Jeg reflekterte på forhånd over min egen rolle som leder av gruppesamtalen og kom fram til at det snarere var en fordel enn en ulempe at jeg kjente elevene fra før. Da ville de allerede være «varme i trøya» og kunne snakke fritt rundt et norskfaglig emne, slik de er vant til med meg i klasserommet. De fikk selvfølgelig grundig informasjon på forhånd om at dette var et prosjekt som ikke fikk noen innvirkning på deres karakternivå. Gruppesamtalen ble gjennomført etter endt skoledag, og elevene fikk en liten godtgjøring for å være med. Det kan allikevel stilles spørsmål ved min rolle som leder av gruppesamtalen og om elevene så meg som forsker eller som norsklærer, og om de prøvde å være «flinke» og svare det de trodde jeg ville at de skulle svare. Underveis i gruppesamtalen forsøkte jeg å oppsummere etter hvert spørsmål fordi jeg ønsket å sikre at alle hadde fått sagt det de hadde på hjertet. I etterkant ser jeg at disse oppsummerende spørsmålene kan ha virket ledende. Et eksempel er «Så du tenker at dialekt er nært knyttet opp mot identitet?». Her bringer jeg inn min egen tolkning i intervjuet. Når jeg leser datamaterialet i etterkant, ser jeg at jeg i enkelte tilfeller kunne ha formulert meg noe mer nøytralt i oppfølgingsspørsmålene,

slik at en utdyping eller oppsummering kom fra informantene selv, og ikke fra meg. Det ville også vært en fordel med lik kjønnsbalanse i gruppa, særlig fordi kjønn er med som en variabel i undersøkelsen.

Det datamaterialet som produseres i en gruppesamtale, er i et sosialkonstruktivistisk perspektiv avhengig av konteksten. Det er altså relasjonelt og potensielt foranderlig (Tanggaard & Brinkmann, 2012, s. 134), og derfor er det anbefalt å gjennomføre mer enn én gruppesamtale for å sikre at emnet blir uttømt. Ifølge Johannessen, Tuft og Christoffersen er det ideelt å gjennomføre tre til fire gruppesamtaler for å sikre bredde og representativitet i datamaterialet (Johannessen et al., 2010, s. 153). På grunn av oppgavens omfang og tidsbegrensning, ble det bare gjennomført én gruppesamtale i denne studien, og jeg ser ikke bort fra at jeg ville fått en større dybde i materialet ved å gjennomføre flere gruppesamtaler.

Å involvere flere forskere kan også styrke en oppgaves troverdighet (Johannessen et al., 2010, s. 230). Da er det to om å tolke resultater og vurdere framgangsmåter. I denne studien har det ikke vært flere forskere involvert, men veiledere og medstudenters rolle i prosessen skal ikke undervurderes. God og grundig veiledning fra to veiledere, i tillegg til flere obligatoriske prosessorienterte responsrunder med medstudenter på kurset MN-VFM4700 Vitenskapsteori og metode ved Høgskolen i Sørøst-Norge, har gjort at arbeidet hele tiden har blitt kvalitetssikret av andre enn meg. De diskusjoner og konklusjoner som er gjort, er altså drøftet med veiledere og medstudenter. I tillegg er all telling og registrering av resultater gjort i samarbeid med familiemedlemmer, slik at risikoen for feiltelling og feilregistrering skulle minimeres. Datamaterialet fra gruppesamtalen ble sendt til deltagerne for gjennomlesing i etterkant, slik at de kunne bekrefte materialet.

4 Talemålet i Fredrikstad

4.1 Fredrikstad-samfunnet

De holdningene som folk har til en dialekt, vil naturlig nok preges av holdningen til det samfunnet hvor dialekten hører hjemme. Fredrikstad ligger vakkert til ved Glommas munning og har omtrent 75 000 innbyggere (SSB, 2014). Kommunen grenser til Råde i nordvest, Sarpsborg i nordøst og Hvaler i sør. Tidligere var Fredrikstad en bykommune, men etter kommunesammenslåingen i 1994 ble de tilgrensende kommunene Rolvsøy, Borge, Kråkerøy og Onsøy innlemmet i kommunen, og byen økte sitt areal fra 42 km² til 287 km².

Fredrikstad er en av landets viktigste industribyer, selv om næringslivet nå er mer variert enn før. Bedrifter innenfor sagbruksindustrien, teglverksindustrien, stenindustrien og

skipsbyggingsindustrien var dominerende sysselsettere på 1800-tallet. Utover på 1900-tallet fikk den mekaniske verkstedindustrien og kjemisk industri stor betydning, med FMV (Fredrikstad Mekaniske Verksted) som en dominerende arbeidsgiver i byen. I dag er byen dominert av servicenæringen, men har fremdeles mange større industribedrifter. 22 % av arbeidsplassene i byen er innenfor industri, bygge- og anleggsvirksomhet og kraft- og vannforsyning. Det er bare knappe én prosent som er sysselsatt innenfor primærnæringen (Thorsnæs, 2014).

Tidligere var det svært vanlig å gå rett fra folkeskolen og inn i industrien, og fortsatt er andelen innbyggere med høyere utdanning lavere i forhold til landsgjennomsnittet. Selv om antallet kunnskapsbedrifter er økende, blir nok Fredrikstad fremdeles sett på som en by preget av en stor arbeiderklasse. Arbeiderpartiet har hatt makta i store deler av de siste hundre årene, og ved kommunevalget i 2015 fikk AP 49,2 % av stemmene. At mange ser på Fredrikstad-dialekta som en dialekt for arbeidsfolk, og ikke som et talemål som kan brukes i formelle sammenhenger, har nok en sammenheng med arbeiderklassens sterke stilling i byen.

Et tydelig skille mellom arbeidsfolk og borgerskapet preget lenge byen. Sagbruksindustrien og trelasthandelen hadde en voldsom vekstperiode etter at sagbruksprivilegiene ble avskaffet midt på 1800-tallet. Da var det mange som gjorde store penger, og «Plankeadelen» er fremdeles et begrep. Dette skillet er ikke til stede på samme måte i Fredrikstad-samfunnet i dag. Høyere utdanning er vanlig for alle, arbeidslivet er mer sammensatt, og gamle klasseskiller er på mange måter utvisket.

4.2 Holdninger til Fredrikstad-dialekta

Det er mange eksempler på at Fredrikstad-dialekta har fått hard medfart i riksmidia, og det er grunnlag for å hevde at den har lav status i nasjonal dialektmålestokk. Dette har blitt gjentatt så mange ganger at det har blitt en offentlig sannhet, nasjonalt og lokalt. Devalueringen av Østfold-dialektene startet allerede på 1800-tallet. Da Magnus Landstad startet arbeidet med sin salmebok i 1852, talte han folkemålets sak og argumenterte temperamentsfullt for at «Guds ord skal bæres fram på folkets tunge.» (Vinje, 2002, s. 387). Allikevel sorterte han dialektene som verdige eller ikke verdige til å være med i salmeboka, og talespråket til arbeiderne i Østfold ble sortert bort. Folkemålsbegrepet hans omfattet altså ikke de arbeiderne og husmennene han møtte i de ti årene han arbeidet som prest i Halden i 1850-årene.

Norge blir sett på som et dialektvennlig land. Som nevnt i innledningen hevder sosiolingvisten Peter Trudgill (2002) at Norge er et av de mest dialekttalende land i Europa, og at den sosiale toleransen for språklig mangfold er svært stor (Trudgill, 2002). Spørsmålet

er om den sosiale toleransen Trudgill hevder er typisk for nordmenn, kan sies å gjelde fullt ut, eller om dette er en resirkulert påstand uten rot verken i virkelighet eller forskning. Mye tyder på at enkelte dialekter, blant annet Fredrikstad-dialekta, har lav status og er gjenstand for språklig diskriminering. Lars Anders Kulbrandstad (2007) har i sin undersøkelse «Lærerstudenter og språklig variasjon» forsket på norske lærerstudenters holdninger til bruk av dialekt og norsk med utenlandsk aksent. Det er interessant å merke seg at et av resultatene hans – kanskje ikke så overraskende – er at de studentene som selv rapporterer å være dialektbrukere, er de som også står fram som mest positive til å bruke dialekt i ulike sammenhenger. De som rapporterer at de bruker et standardisert talemål, er mest negative til bruk av dialekt (Kulbrandstad, 2007). Dette bekrefter de undersøkelsene som har vist at dialektbrukere i Østfold tror at Oslo-folk tenker negativt om måten de snakker på (Sørensen, 1998, s. 99).

Det er mange eksempler på at Fredrikstad-dialekta, i likhet med andre vikkværske dialekter, er et målføre som blir knyttet til stereotyper i ulike sammenhenger. Vikkværsk framstilles som lavstatusmål som egner seg i komiske framstillinger. VG-reklamen fra våren 2006, der Vivi Haug spiller ei skravlekjerring som «prekær og prekær», er én av dem (VG, 2006). Programserien *Underholdningsavdelingen* i NRK hadde i 2015 en hel programserie der dialektene i Østfold, og særlig Fredrikstad-dialekta, blir latterliggjort. Et av mange eksempler på det er Martin Beyer-Olsens musikkvideoparodi «Hællæ» (LuckyView, 2015). Programserien er blitt kritisert av Spåkrådets Karine Stjernholm som mener at «Underholdningsavdelingen framstiller østfoldingene som enkle grensehandlere som røyker og spiser bacon», og at østfoldmålet står i en særstilling i «et dialektparadis som Norge, der det å snakke dialekt vanligvis har høy status». Stjernholm er heller ikke særlig fornøyd med Dagsrevy-vaktsjefen som lo av en av reporterne sine som hadde spilt inn en reportasje på Fredrikstad-dialekt. Stjernholm mener at «konsekvensen av slik latterliggjøring er dialektød og ensretting» (Stjernholm, 2015). Christine Alexandra Nikolaisen har skrevet masteroppgave om dialektbruk i NRK Super⁸, der hun diskuterer de språkholdningene som formidles til barn gjennom kanalen. Hun konkluderer med at NRK Super til en viss grad bygger opp under et prestisjehierarki, fordi standardtalemål kobles til et mangfold av karakterer, og ofte de med lederroller, mens karakterer med dialekter fra Toten, Nord-Norge og Østfold riktignok framstilles som snille og ofte representerer det gode, men som også framstår som lite intelligente og uflidde (Nikolaisen, 2013, s. 57).

⁸ NRKs kanal for barn og unge

Journalist Dagfinn Nordbø tar Fredrikstad-dialekta i forsvar på VGs nettsider. Han fremhever hvor nært knyttet dialekt er til folks identitet og skriver:

Det Vinje gjør⁹, er å stigmatisere en hel region. Hans holdning blir mobberens, og effekten har historisk sett vært at folk ikke tør snakke sin egen dialekt, fordi den er blitt degradert – denne gang av en akademiker fra overklassen. (Nordbø, 2013)

I en artikkel om NRK-serien «Dialektriket» som ble sendt i 2013, oppsummerte Dagsavisen-journalist Hanne Mauno det slik:

Norge renner nesten over av komiske, irriterende, vakre og underlige dialekter. Det synges og freses og skarres, og det meste er lov. Så lenge du ikke kommer fra Østfold, da. (Mauno, 2013)

Knut Olav Åmås, direktør i stiftelsen Fritt Ord, beskriver hvordan bruk av dialekt i reklamer de senere åra har gitt dialektene autoritet. Denne kommersialiseringen viser at dette er attraktiv språkbruk som tiltrekker kunder, og er et tegn på at nordmenn har en tradisjon for å koble dialekt til identitet og nasjonalfølelse. Allikevel understreker han at dette ikke nødvendigvis er positivt, fordi dialekt i reklamer også kan fremheve negative stereotyper. Her trekker han fram Fredrikstad-dialekta:

Fredrikstad-dialekten skal signalisere folkelighet – men det skjer ikke alltid på en entydig positiv måte. Figuren Raymon gir inntrykk av å være naiv og direkte dum, for eksempel i reklame for Biltema. Det samme inntrykket ga nylig avdøde Vivi Haug som VG-leser med Østfold-dialekt: «Jeg bare prekær og prekær».(Åmås, 2014)

Disse eksemplene fra media viser at det er etablert en diskurs som devaluerer Fredrikstad-dialekta, og at det i mange tilfeller er personer med høy autoritet som gjentar den negative beskrivelsen. Denne beskrivelsen er blitt stående igjen som en felles nasjonal oppfatning av Fredrikstad-dialekta, og det er ikke vanskelig å tenke seg at en slik holdning kan påvirke brukere av Fredrikstad-dialekta til økt standardisering.

4.3 Typiske kjennetegn ved talemålet i Fredrikstad – hvilke variabler er med i undersøkelsen?

Dialektene rundt Oslofjorden har samlebetegnelsen vikværsk og betegner de dialektene vi finner langs Oslofjorden i Østfold, Vestfold, Grenland og Nedre Buskerud (Jahr, 1990, s. 89). Disse dialektene har mange fellestrekk og er et eksempel på det som står som en huskeregel i mange lærebøker i norsk – nemlig at fjell skiller og vann binder sammen. Folk har krysset Oslofjorden lenge før Bastø-Fosen startet sin virksomhet, og resultatet er at dialektene høres

⁹ Finn-Erik Vinje har karakterisert Fredrikstad-dialekta som Norges styggeste, jf. oppgavens innledning.

ganske like ut for folk fra andre landsdeler (Jahr, 1990, s. 89). Går vi dialektene nærmere etter i sømmene, vil vi allikevel finne mange særtrekk for hver av dem. Setningen «Bilær og båtær som tutær og bråkær» blir ofte dratt fram når folk skal vise at de vet hva som kjennetegner Fredrikstad-dialekta. Setningen beskriver riktignok noe av det som er typisk for det tradisjonelle talemålet i byen, men kunne like gjerne vært hentet fra en av de andre vikværse dialektene. Det er altså mange andre variabler som også må inn i en undersøkelse som dette. Som bakgrunn for spørreskjemaet gir jeg en systematisk oversikt over de variablene jeg har valgt å ta med.

Å avgjøre hvilke former som skulle være med i undersøkelsen, var ikke så lett. Jeg har valgt ut variabler som jeg hører at ungdom i Fredrikstad bruker. Dette er både former som er dokumentert i den tradisjonelle dialekta og andre former som finnes i det konservative og/eller det radikale standardtalemålet. Dette er former jeg selv hører er i bruk, eller som annen forskning har funnet er i bruk. Jeg håper at jeg har klart å gi informantene et tilstrekkelig utvalg, altså at de finner sin uttaleform blant variablene. De variantene som informantene har å velge blant i de ulike eksemplene, er altså enten 1) former som jeg *har* funnet belegg for i tidligere forskning, og som jeg hører er i bruk, eller 2) former som jeg *ikke har* funnet belegg for i tidligere forskning, men som jeg selv mener er til stede i ungdommens språk, basert på egne observasjoner. Dette har jeg kommentert i gjennomgangen av hvilke former som er med i spørreskjemaet.

Tradisjonelle former som jeg ikke forventer å finne i informantenes talemål, er ikke med blant variablene. Et eksempel på dette er den gruppen av substantiv i intetkjønn som i TF har flertallsendelse -er i bestemt form og -ene i ubestemt form (*et tau – flere tauer, et fat – flere fater*). Dette er former som jeg anser stort sett er ute av bruk hos ungdommen, noe tidligere forskning også bekrefter (Bjørnemyr, 1985, s. 53; Sandøy, 2016, s. 138).

Som dialekter flest har også den tradisjonelle Fredrikstad-dialekta kjennetegn i form av typiske ord og uttrykk. Eksempler på dette er *å stake* for klappe, *pælær* for gummistøvler, *reke* for røyte og *ille* som et forsterkende ord. Slike ord har jeg valgt å utelate. Dette er enkeltord som sier mindre om informantens generelle bruk av den tradisjonelle fredrikstadmålet enn det eksempler fra bøyningensmønsteret vil gjøre. Slike ord kunne gitt verdifull informasjon om informantens språklojalitet og ønske om å markere tilhørighet til dialekta. Dersom en slik undersøkelse skulle vært valid, måtte jeg hatt med et stort utvalg av slike ord og uttrykk og latt informantene kunne krysse av for hvor ofte de brukte dem. Dette kan være materiale for en annen undersøkelse, men denne oppgavens omfang har gjort at jeg har latt denne muligheten ligge.

Når jeg presenterer det som kjennetegner den tradisjonelle Fredrikstad-dialekta (TF) har jeg tatt utgangspunkt i noe av det som tidligere er utgitt om fonologi og formverk. Her har særlig bøkene «Talemål i Østfold» (Lundeby, 1995) og «Mål i Østfold» (Strømshaug, 1995) vært nyttige, men også to tidligere utgitte masteroppgaver om emnet, nærmere bestemt «Vi sier ikke Freksta, vi sier Freiksta» av Christian Lund (Lund, 2006) og «Jæ bruker'n når jæ trenger'n» av Vemund Imrik (Imrik, 2011). Jeg har også hatt stor nytte av Sverre Stausland Johnsens artikkel «Språkendringar langs Oslofjorden», som er en systematisk gjennomgang av all tilgjengelig litteratur om endringer i bymåla langs Oslofjorden (Sandøy, 2016, s. 125-158). Nettsiden *Norsk Dialektatlas*, publisert av Universitetet i Oslo, byr på en omfattende målføresynopsis, der en blant annet finner former av østfoldmålene innsamlet og nedtegnet på midten av forrige århundre av språkforskeren Ingeborg Hoff. Her er det funnet belegg for mange av de formene som er med i undersøkelsen. Jeg gjør oppmerksom på at jeg kun redegjør for den delen av den tradisjonelle Fredrikstad-dialekta som jeg velger å bruke i undersøkelsen. Dette er altså ikke ment å være en fullstendig oversikt, men en gjennomgang av de mest markante tradisjonelle formene som jeg mener er i bruk parallelt med andre former. I den fonemiske presentasjonen av variablene har jeg brukt Rolf Theil Endresens kapittel «Språklydlære: fonetikk og fonologi» i boka *Innføring i lingvistikk* som referanse (Endresen, Simonsen, & Sveen, 2000, s. 207-306).

4.3.1 Bruken av æ i trykklette stavelser

Noe av det som er mest karakteristisk for Fredrikstad-dialekta – og for de vikværske dialektene generelt – er bruken av vokalen /æ/ i trykklette stavinger (Sandøy, 2016, s. 135). Forskning viser imidlertid at bruken av dette språktrekket er i tilbakegang, og i dagens Fredrikstad-dialekt finner vi at hos mange er /æ/ erstattet med /a/ eller /e/. I punktene nedenfor gjennomgår jeg de eksemplene som er med i undersøkelsen når det gjelder bruk av tradisjonell /æ/ eller nyere /a/ eller /e/. Det vil derfor være interessant å se om informantene i min undersøkelse bekrefter det som blant annet Lund har dokumentert (Lund, 2006, s. 64), altså at mange velger bort æ-endelsen.

4.3.1.1 Hankjønns substantiv i flertall – bestemt og ubestemt form

I den tradisjonelle Fredrikstad-dialekta har hankjønns substantiv som opprinnelig endte på -ar i flertall i norrønt, endelsene -ær og -æne. Et eksempel på dette er norrønt «bàtar» som i TF er /'bo:tær/ og /'bo:tæne/. Opprinnelig fikk hankjønnsord som endte på -ir i flertall i norrønt endelsen -er og -ene, men mange av disse orda har også gått over til å få endelsen -ær og -æne. Dette gjelder ord som «veggir», som i TF bøyes /'vegær/ og /'vegæne/. Det er altså

substantivets kjønn og ikke den opprinnelige norrøne endelsen som har dannet mønster for det som er blitt hovedregelen. Nye hankjønnsord som kommer inn i språket, får derfor endelsen -ær og -æne, for eksempel /'kr̥ʊbær/ og /'takʀingær/ (Bjørnemyr, 1985, s. 50).

Tidligere forskning, blant annet Lund og Stausland Johnsen, har vist at endelsen /ær/ i disse ordene er i tilbakegang til fordel for /er/, /'hestær/ → /'hester/. Dette er i tråd med mine egne observasjoner, og jeg forventer derfor at mange av mine informanter vil rapportere at de har gått over til å bruke andre endelser. Alternative endelser er i ubestemt form -er, for eksempel /'gøter/ som vi finner i konservativ standard. I bestemt form er alternativene -ene, som vi finner i konservativ standard /'gøtene/, -ane som er en regional form¹⁰ /'gøtane/, eller -a som både er en regional form og en form fra radikal standard /'gøta/.

4.3.1.2 Hunkjønnssubstantiv i flertall – bestemt og ubestemt form

De hunkjønnssubstantiv som i norrønt hadde -ar i flertall får i TF endelsene -ær og -æne, mens de som endte på -ir eller -ur, får -er og -ene. Derfor heter det i TF /'çæ:riŋær/ og /'çæ:riŋæne/, men /'ti:(d)er/ og /'ti:(d)ene/. Det er bøyningendelsene -er og -ene som er hovedregelen, og nye hunkjønnsord som kommer til, får derfor gjerne -er og -ene.

4.3.1.3 Komparativ og superlativ av adjektiv og adverb

I standard Fredrikstad-dialekt får adjektiv og adverb endelsene -ære og -æst i komparativ og superlativ, som i /'pe:nære/ – /'pe:næst/, og /'fuʈære/ /'fuʈæst/. I standardtalemålene er disse endelsene -ere og -est. I superlativ er den regionale standardendinga /ast/, som i /'pe:nast/ og /'fu:ʈast/ (Lund, 2006, s. 44). Superlativendelsen -ast har ikke sammenfall verken med konservativt eller radikalt standardtalemål, siden begge disse har endelse -est. Vokalen -æ i trykklett stavelse tilsvarer som regel -a i radikal standard, noe som kan være årsaken til at -æst har blitt til -ast også i dette tilfellet, altså en slags overgeneralisering (Sandøy, 2016, s. 135). I dagens talemål i Fredrikstad er alle disse variablene i bruk.

4.3.2 Verb

4.3.2.1 Svake verb

Den størst gruppa av svake verb har i Fredrikstad-dialekta a-bøying (danse, danser, dansa, har dansa), i likhet med andre dialekter i Østfold. I presens får disse verbene i TF endingen -ær som i /'dansær/. I preteritum og presens perfektum er den tradisjonelle endelsen -æ som i /'dansæ/, men denne er i nyere tid erstattet med -a, noe som sammenfaller med radikal

¹⁰ Bjørnemyr referer til Hoff som hevder at bymåla i Østfold har -ane i hankjønn, flertall, bestemt form. Bjørnemyr mener at -æne er her den korrekte formen for bymålet i Sarpsborg (Bjørnemyr, 1985, s. 50). Lund kaller endelsene -ane og -a for regionale former (Lund, 2006, s. 38).

standard /'dansa/ (Sandøy, 2016, s. 132). Alternative uttaleformer i presens i dagens Fredrikstad-dialekt er enten med den tradisjonelle endelsen -ær som i /'dansær/, eller -er som i /'danser/, noe som treffer formene i standardtalemålene (Lund, 2006, s. 42). I preteritum og perfektum er det i dag tre uttalevarianter: /'dansæ/ – har /'dansæ/ (TF), /'dansa/ – har /'dansa/ (nyere form, radikal standard) og /'dansen/ – har /'dansen/ (konservativ standard) (Lund, 2006, s. 42). Min erfaring er at endelsen -æ i preteritum og presens perfektum er lite brukt i Fredrikstad, uavhengig av alder. For ungdom regner jeg derfor med at det er to reelle uttalevarianter -a og -et. Av disse formene forventer jeg at det er -a som er mest brukt.

4.3.2.2 Presens perfektum av sterke verb

Det er stor variasjon i uttalen av presens perfektum i Fredrikstad. De som bruker tradisjonelle former, bruker former som for eksempel /'vune/ eller /'vuni/, /'fune/ eller /'funi/, /'druke/ eller /'druki/, mens andre velger formene vi finner i standard østnorsk /'vʉnet/, /'fʉnet/ eller /'drʉket/. Vi finner også former som /'fini/, /'ligi/ og /'driki/, som er former vi finner i det radikale standardtalemålet. Jeg har også valgt å ta med formene /'vʉnne/ og /'vʉni/, fordi dette er former jeg hører i bruk. Det kan tenkes at dette er en mellomting mellom tradisjonelle former og standardformen /'vʉnet/.

4.3.2.3 Passivformen av verb

Passivformen i tradisjonell Fredrikstad-dialekt har endelse -æs, som i /'brʉ:kæs/ og /'kastæs/. I dagens talemål er denne formen i bruk, men endelsen -as og -es er også til stede i dagens talemål. At endelsen -æs erstattes av -as eller -es, er i tråd med generell utvikling av bruken av /æ/ i trykksvak stilling. Her forventer jeg at begge variablene er i bruk blant informantene i undersøkelsen.

4.3.3 Monoftongering

Monoftongering i ord som røyk (/rø:k/), stein (/ste:n/) og bein (/be:n/) er typiske for den tradisjonelle Fredrikstad-dialekta. Dette er et målmerke som har sin opprinnelse i dansk, og som kom til de sørlige deler av Østfold via Sverige på 1200-tallet og utover (Skjekkeland, 1997, s. 59). I følge Hanssen (2014) finner vi dette målmerket også i konservativ standard, nærmere bestemt i det som kan kalles vestkantmål, altså talemålet i Oslos vestlige bydeler og Bærum. Opprinnelsen er dansk påvirkning gjennom embetsverket i unionstiden med Danmark og det faktum at det ikke er diftonger i dansk skriftspråk (Hagen & Johannessen, 2008; Hanssen, 2014, s. 237).

I dagens talemål i Fredrikstad observerer jeg at det er en del bruk av diftong. Vemund Imrik fant ut at bare noen få av de tolv informantene han undersøkte, brukte monoftong

(Imrik, 2011, s. 47). Det er nærliggende å tro at påvirkningen kommer fra nærliggende områder med diftongering. Radikal talemålstandard har diftonger, og grensen for diftongering i Østfold ligger bare en liten biltur nord for Fredrikstad. Stausland Johnsen (2016) har påvist at det er radikal standard som sprer seg til de vikværske dialektene, ikke den konservative standarden (Sandøy, 2016, s. 152). Dette stemmer overens med Imriks funn og mine observasjoner. Min erfaring er at former som *bein*, *røyk* og *stein* blir sett på som «fine» i Fredrikstad. De har altså status, selv om formene sammenfaller med radikal standard og østkantmålet i Oslo, og ikke med monoftongeringen som finnes i talemålet på vestkanten i Oslo, som av mange regnes som det talemålet i Norge som har høyest status (Hanssen, 2014; Røyneland, 2008, s. 27). Hagen og Johannessen (2008) viser hvordan diftong i uttalen av ordparene *aleine/alene* og *blei/ble* er fire ganger så vanlig i Oslo øst som i Oslo Vest (Hagen & Johannessen, 2008, s. 237).

I spørreskjemaet kan informantene krysse av for om de bruker diftong eller monoftong i tre ulike ord: *bein/ben*, *røyk/røk* og *stein/sten*. Av disse ordene skiller *røk/røyk* seg ut, siden det å røyke hos svært mange blir koblet til lav status. Altså er det et verdiladd ord. Det kan derfor tenkes at informantene ikke er konsekvente i bruken av diftong eller monoftong, men bruker formene /'bein/, /'stein/ og /'rø:k/ eller /'ste:n/, /'be:n/ og /'røjk/.

4.3.4 Pronomen

4.3.4.1 *Det personlige pronomenet i 1. person flertall, objektsform*

I den tradisjonelle Fredrikstad-dialekta er det formen /'voʃ/ som er vanlig for objektsformen av 1. person flertall. Lundeby skriver at objektsformen /'os/ er mest utbredt, men at /'voʃ/ også blir brukt, særlig i bymål. I Norsk dialektatlas er formen /'voʃ/ dokumentert i Moss og Sarpsborg, men for Fredrikstad er ingen former av personlig pronomen i 1. person flertall nedskrevet. For kommunene *rundt* bymåla i Moss, Fredrikstad og Sarpsborg er formen /'os/ dokumentert (målføresynopsisen). Det er sannsynlig å tenke at det tradisjonelle talemålet i Fredrikstad hadde mer til felles med Sarpsborg enn med bygdene rundt, og at formen /'voʃ/ også ble brukt her. I dagens Fredrikstad-dialekt er /'voʃ/ mye brukt, noe Lund bekrefter i sin undersøkelse (Lund, 2006, s. 45). Formen /'os/ er den vanlige i standardtalemålet, og blant folk i Fredrikstad blir nok denne formen sett på som «finere». Resultatet av undersøkelsen vil si noe om hvilken form som er mest frekvent hos ungdom i Fredrikstad. Er den tradisjonelle formen /'voʃ/ på vikende front?

4.3.4.2 *Det personlige pronomenet i 3. person flertall, subjekts- og objektsform*

I 3. person flertall brukes tradisjonelt /'døm/ både i subjekts- og objektsform. I dagens talemål i Fredrikstad forekommer også subjektsformen /'di:/ og objektsformen /'dem/. Det er heller ikke uvanlig å høre at noen bruker /'di:/ også som objektsform. I denne undersøkelsen forventer jeg at alle disse formene er i bruk.

4.3.4.3 *Det personlige pronomenet i 3. person hunkjønn, subjekts- og objektsform (med trykk)*

Subjektsformen av det personlige pronomenet i 3. person hunkjønn er tradisjonelt /'hu:/, men jeg observerer en stadig hyppigere bruk av formen /'hʉn/, som sammenfaller med bokmål i skrift og standard østnorsk i tale. I den tradisjonelle dialekten er objektsformen /'hu:/ eller /'hener/ i trykksterk posisjon (Lund, 2006, s. 45; Lundeby, 1995, s. 37). I dagens talemål i Fredrikstad brukes nok /'hener/ i mindre grad enn /'hu:/ og /'hene/. Formen /'hene/ sammenfaller med bokmål i skrift og konservativ talemålstandard, mens /'hu/ finnes i det radikale standardtalemålet og i andre dialekter i Østfold i tale. Stadig oftere hører jeg også at /'hʉn/ blir brukt i objektsform.

Min hypotese er at det i subjektsform fortsatt er den tradisjonelle formen /'hu:/ som dominerer, men at noen informanter velger formen /'hʉn/. I objektsform forventer jeg at de fleste bruker /'hu:/ eller /'hene/, at noen bruker /'hʉn/ og at svært få bruker /'hener/.

4.3.5 **Vokalendring**

Et markant språktrekk i den tradisjonelle Fredrikstad-dialekta er at visse vokaler uttales med en lavere tungestilling enn i for eksempel konservativ standard. Slik vokalendring finnes også i det radikale standardtalemålet (Hegdahl Jensen, 2006, s. 14). Vokalendringen kalles ofte for *senking*, fordi disse vokalene uttales lenger nede i vokalfirkanten (Sandøy, 1985, s. 177). Eksempler på slik vokalendring kan være at *i* går over til *e* og at *y* blir *ø* (Lundeby, 1995, s. 24; Skjekkeland, 1997, s. 54).

drikke blir /'dreke/

til blir /'tel/

rydde blir /'røde/

bryst blir /'brøst/

4.3.6 **Tjukk l**

Den tradisjonelle Fredrikstad-dialekta har tjukk l som både har opphav i norrøn -l og norrøn -rð. I undersøkelsen skal informantene ta stilling til begge disse typene av tjukk l, i tillegg til variabler uten tjukk l.

I dagens Fredrikstad-dialekt er tjukk l fortsatt utbredt, selv om jeg også har observert tynn l. Det er lite forskning på dette. Lund (2006) har ikke dette språktrekket med i sin undersøkelse. Hos Imrik (2011) er antall informanter så lavt at det er tvilsomt om hans undersøkelse kan si noe generelt om dette språktrekket i dag, men han viser at kjønn og valg av utdanning kan ha betydning. I hans undersøkelse hadde gutter med yrkesfaglig bakgrunn flest innslag av tjukk l, begge former.

Jeg forventer at både frekvensen av tjukk l av l (/ˈbʁuː/, /ˈskuːɾe/) og tjukk l av rd (/ˈhaɾ/, /ˈjuːɾ/) er høy, men at gutter på yrkesfag vil være den informantgruppa som har dette språktrekket i størst grad. Tidligere forskning har vist at gutter er mer trofaste dialektbrukere, og særlig gutter på yrkesfag (Mæhlum, 2008a, s. 120). Kristiansen (1995) skriver i sin undersøkelse *Holdninger til vikværsk* at tjukk l av norrøn -rð har lav status i Drammensområdet, noe som tyder på at det er et utdøende språktrekk (Kristiansen, 1995b, s. 22). Om dette har overføringsverdi til Fredrikstodområdet, er jeg usikker på.

4.3.7 Trykk

I norsk er det vanlig at trykket ligger på første stavelse. I noen dialekter, deriblant tradisjonell Fredrikstad-dialekt, er det utbredt å legge trykk på første stavelse også i lånord fra andre språk der trykkplasseringen kan veksle, for eksempel i ord som tunell og tobakk (Hanssen, 2010, s. 58). Vanvik (1979) skriver at unntatt i ord med prefiksene /be/- og /for/-, er tendensen til trykk på første stavelse svært sterk i østnorske dialekter (Vanvik, 1979, s. 64). I det vikværske språkområdet er dette trekket først og fremst dominerende i Buskerud og Vestfold, mens Grenland har trykket på siste stavelse (Hegdahl Jensen, 2006, s. 13). Hanssen (2010) skriver at veksling i trykkplassering har sosial variasjon, og Geirr Wiggen (1990) plasserer dette språktrekket i det radikale standardtalemålet (Jahr, 1990, s. 179).

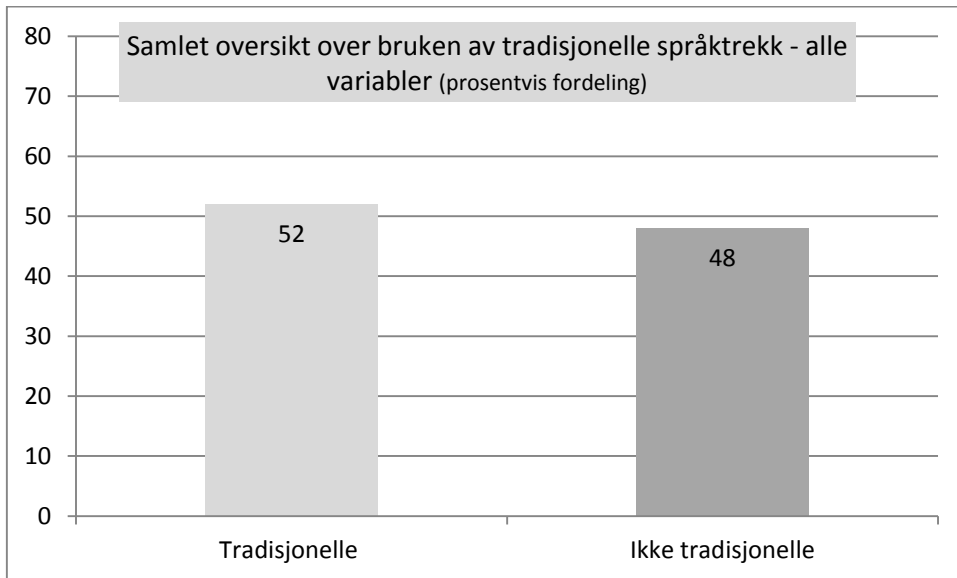
5 Resultater

5.1 Språktrekk – presentasjon av resultater fra spørreundersøkelse

I dette punktet presenteres resultatene. Aller først gis en samlet oversikt over rapportert bruk av tradisjonelle språktrekk vs. andre rapporterte språktrekk. Deretter følger en gjennomgang av hver variabel som er med i undersøkelsen. Først gis det en samlet oversikt over bruken av de ulike variablene innenfor hver kategori. Deretter presenteres resultatene for hver variabel, både samlet og fordelt på informantgrupper.

5.1.1 Samlet oversikt over bruken av tradisjonelle språktrekk – alle variabler

Ved å slå sammen alle variablene som er med i undersøkelsen, ser vi at av alle språktrekka som er rapportert, er 52 % av tradisjonell art, mens 48 % er språktrekk som ligger nærmere et konservativt eller radikalt standardtalemål.

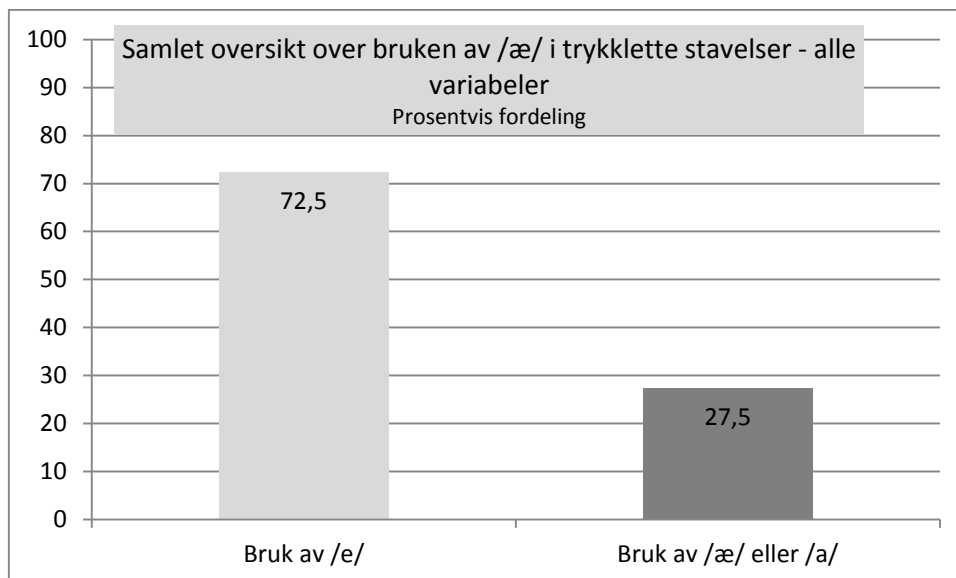

Figur 3

En slik samlet framstilling som i figur 3 gir et gjennomsnittsbilde av bruken av tradisjonelle og standardiserte /ikke tradisjonelle språktrekk. Videre i delkapitlet synliggjøres variasjonen i resultater mellom tradisjonelle språktrekk og standardiserte former

5.1.2 Bruken av æ i trykklette stavelser

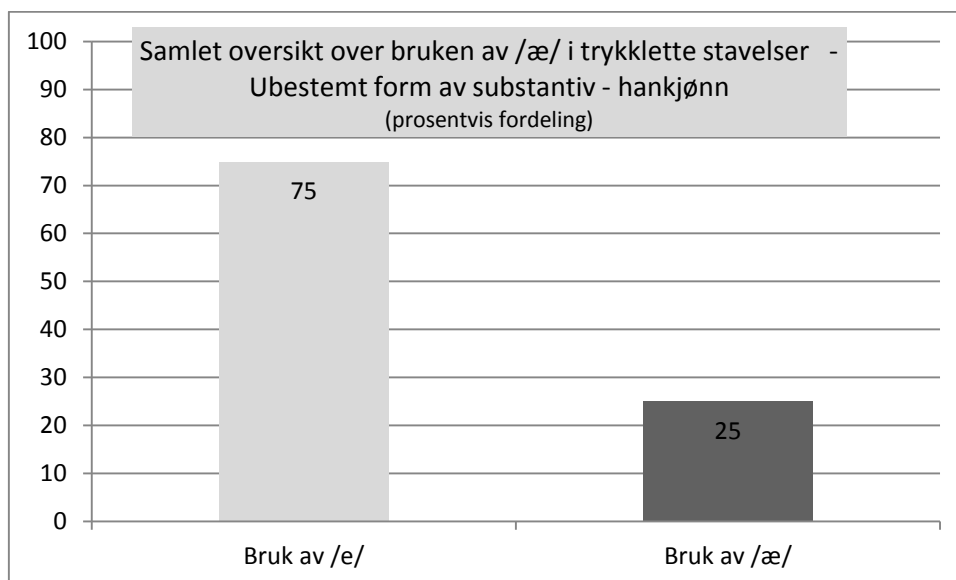
En samlet oversikt over bruken av /æ/ i trykklette stavelser i alle variablene som er med i undersøkelsen, viser at det er 27,5 % av informantene som rapporterer at de bruker /æ/ eller /a/, og at 72,5 % sier at de bruker /e/ (figur 4). Det er altså bare et lite mindretall som rapporterer at de bruker den tradisjonelle æ-en i trykklette stavelser. Av disse er det gutter på yrkesfag som bruker /æ/ i størst grad, og jenter på SS som bruker dette språktrekket minst.

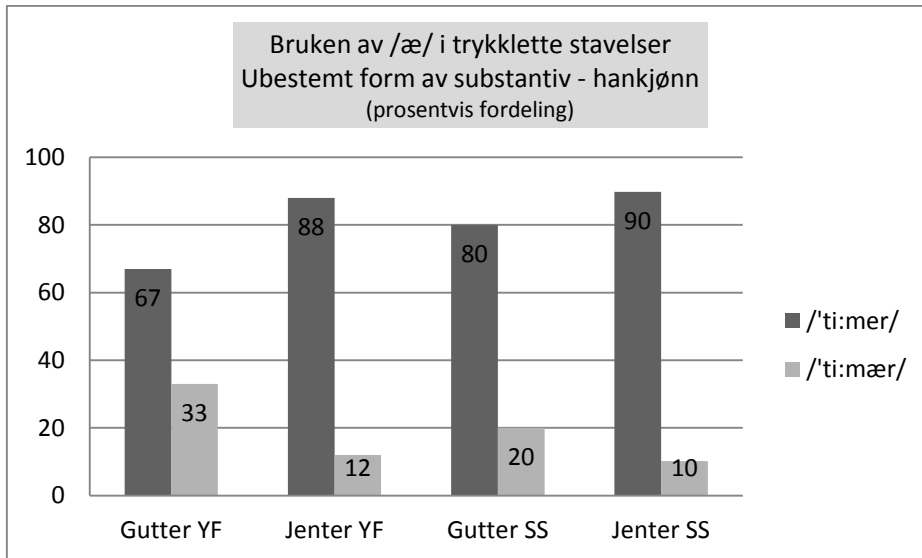
Figur 4

5.1.2.1 Bruken av /æ/ i trykklette stavelser - ubestemt form av substantiv hankjønn

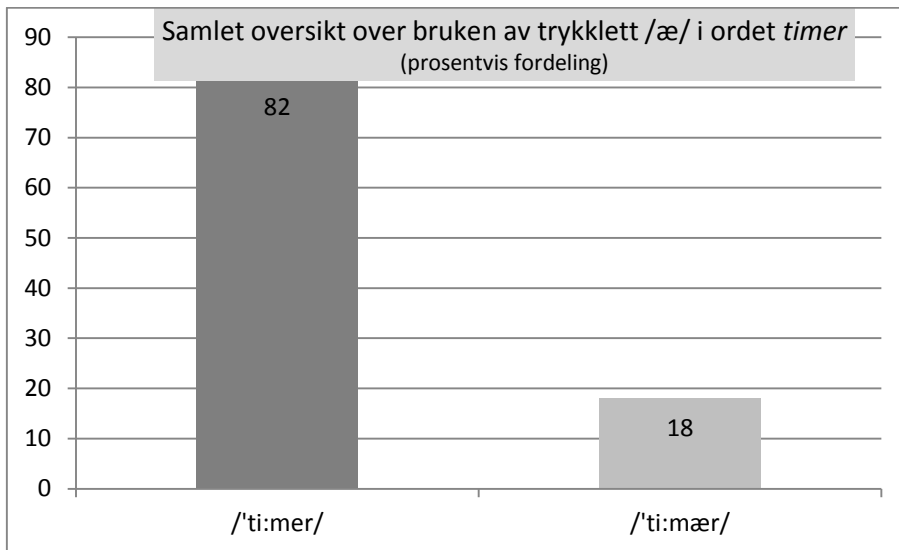
En samlet oversikt viser at 75 % av informantene rapporterer at de bruker /e/ og 25 % at de bruker /æ/ (figur 5). Rapportert bruk av /æ/ i trykklette stavelser i ubestemt for av substantiv i hankjønn varierer mellom informantgruppene og er størst blant guttene på YF. Her sier omtrent 50 % at de bruker den tradisjonelle formen. Det er jentene på SS som rapporterer minst bruk av tradisjonelle former i denne variabelen, med omtrent 10 % (figur 6-11).

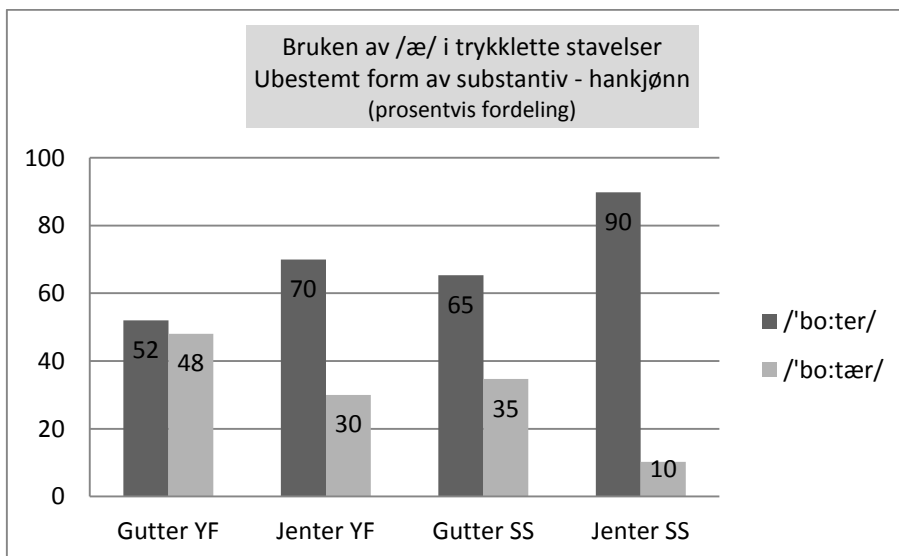
Figur 5

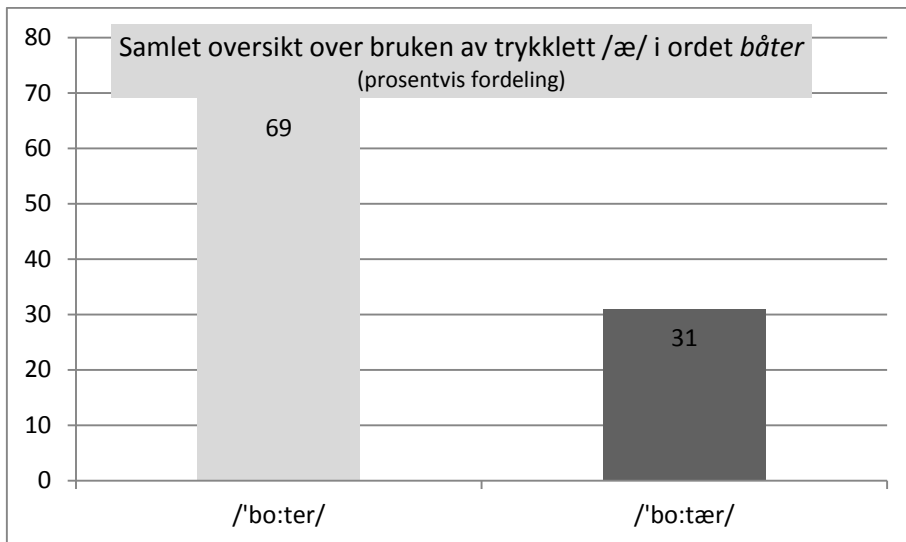
Figur 6

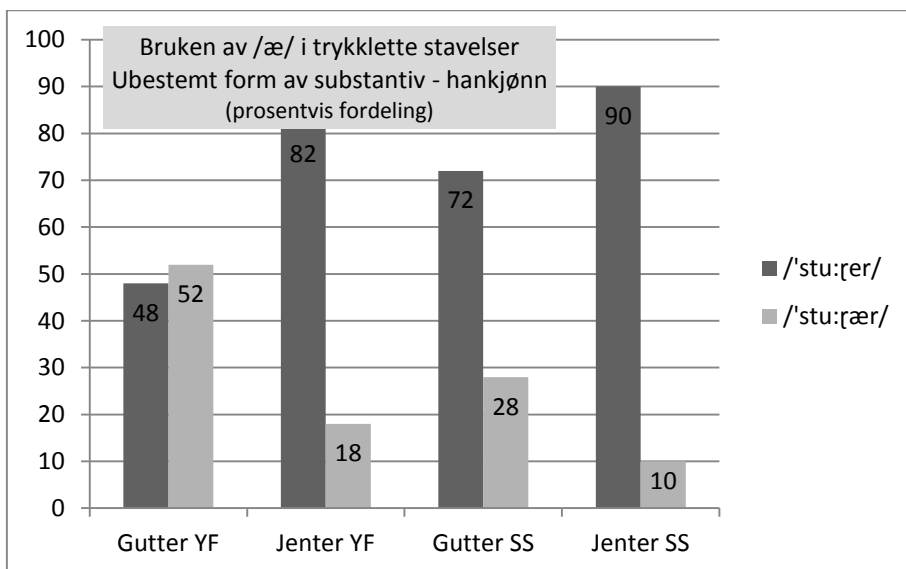
Figur 7

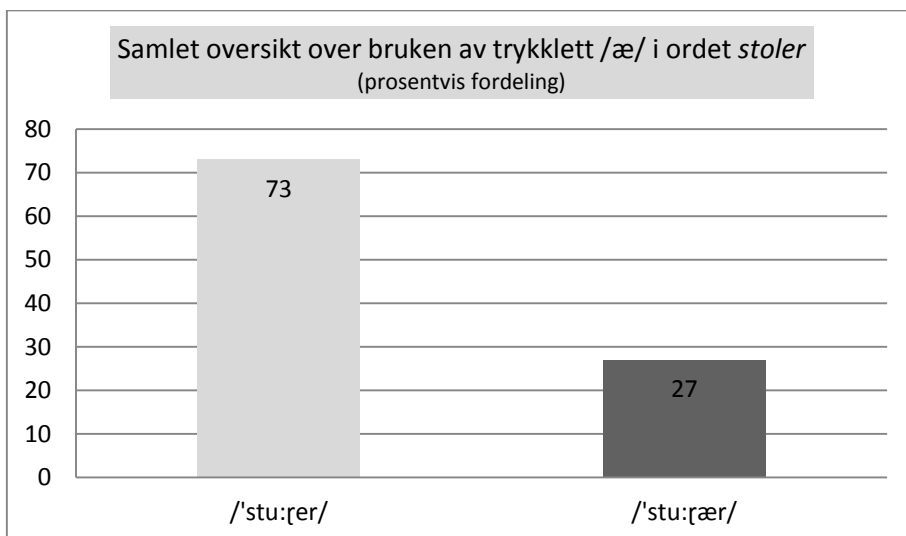
Figur 8

Figur 9

Figur 10

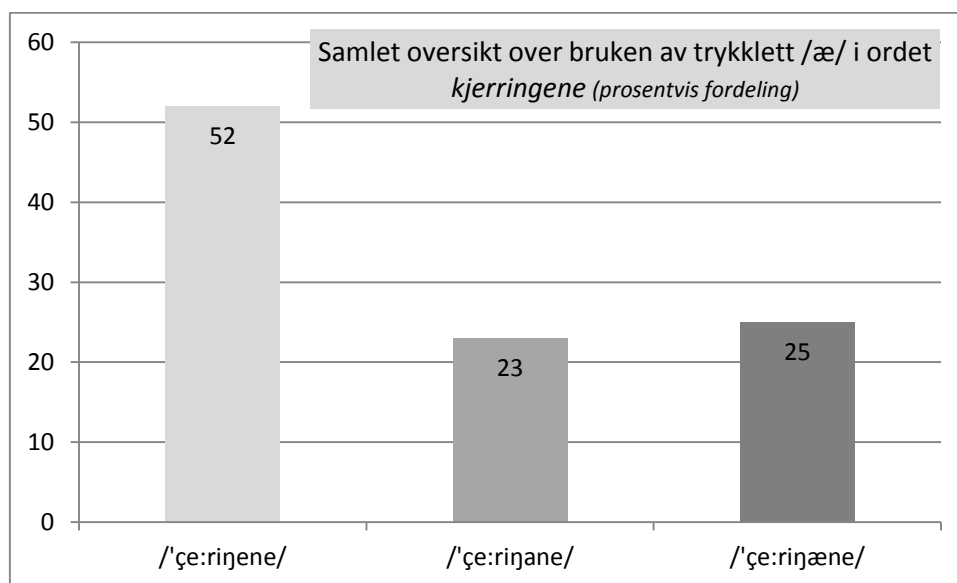

Figur 11

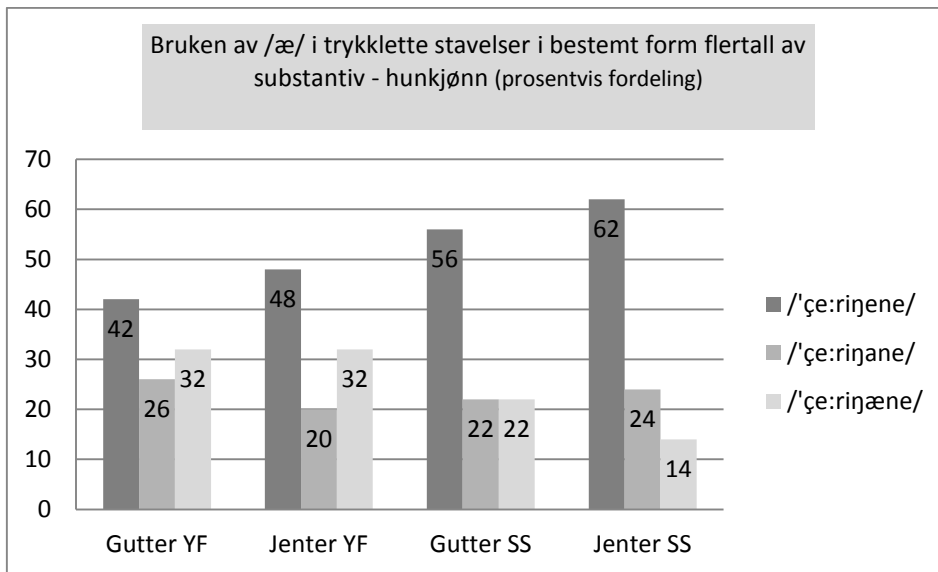
5.1.2.2 Bruken av æ i trykklette stavelser – bestemt og ubestemt form av substantiv - hunkjønn

I bestemt form flertall av substantiv i hunkjønn rapporterer 48 % av informantene at de bruker de tradisjonelle formene /'çɛ:riŋane/ eller /'çɛ:riŋæne/ (figur 12 og 13). Det er flest gutter på YF som rapporterer at de bruker tradisjonelle former. 58 % av dem sier at de bruker formene /'çɛ:riŋane/ eller /'çɛ:riŋæne/. Det er jenter på SS, 38 %, som rapporterer minst bruk av disse formene. Det er 52 % av jentene på YF og 44 % av guttene på SS som sier at de bruker tradisjonelle former. Av de tradisjonelle formene er det samlet sett /'çɛ:riŋæne/ som er rapportert mest brukt. 32 % av informantene på YF sier at de bruker denne formen, mens henholdsvis 22 % og 24 % av guttene og jentene på SS rapporterer at de bruker denne formen.

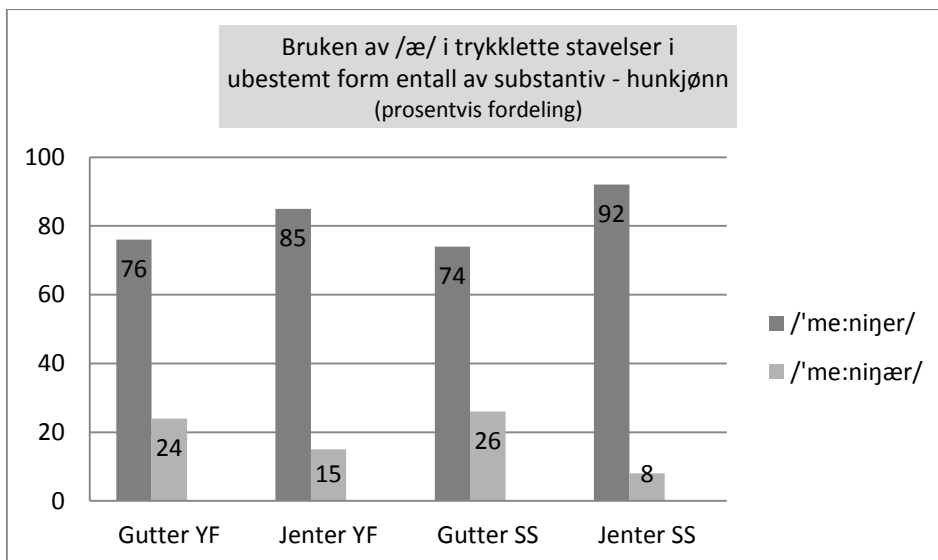
I ubestemt form av substantiv i hunkjønn er det 18 % av informantene som rapporterer at de bruker den tradisjonelle formen /'me:niŋær/ (figur 14 og 15). Det er flest gutter som rapporterer at de sier /'me:niŋær/ (gutter YF 24 % og gutter SS 26 %). Det er færrest jenter på SS, 8 %, som rapporterer at de bruker denne formen. Blant jentene på YF er det 15 % som sier at de bruker formen /'me:niŋær/.

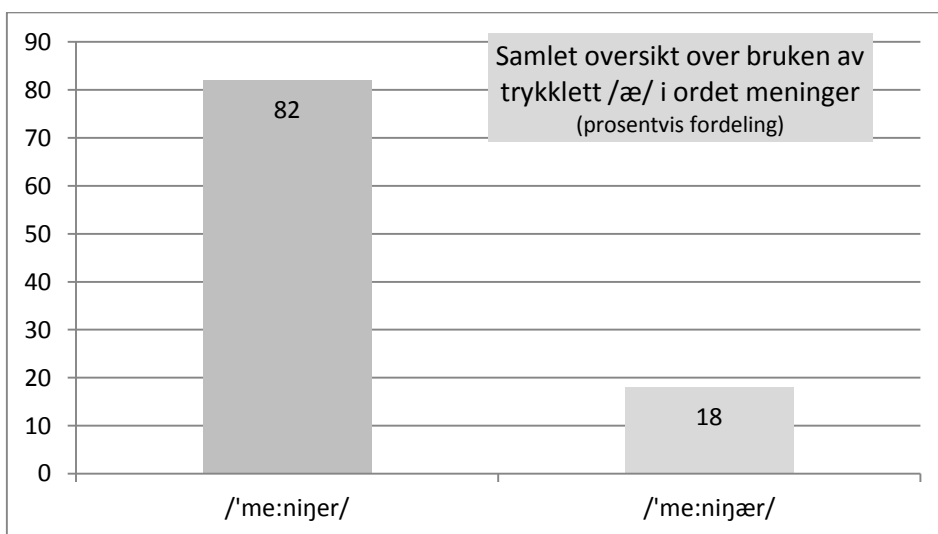
Figur 12

Figur 13

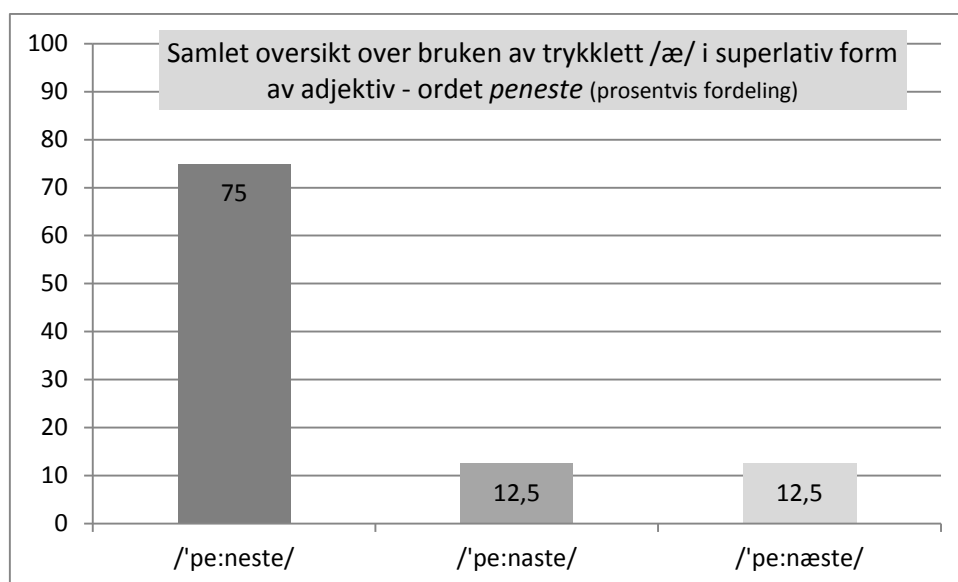
Figur 14

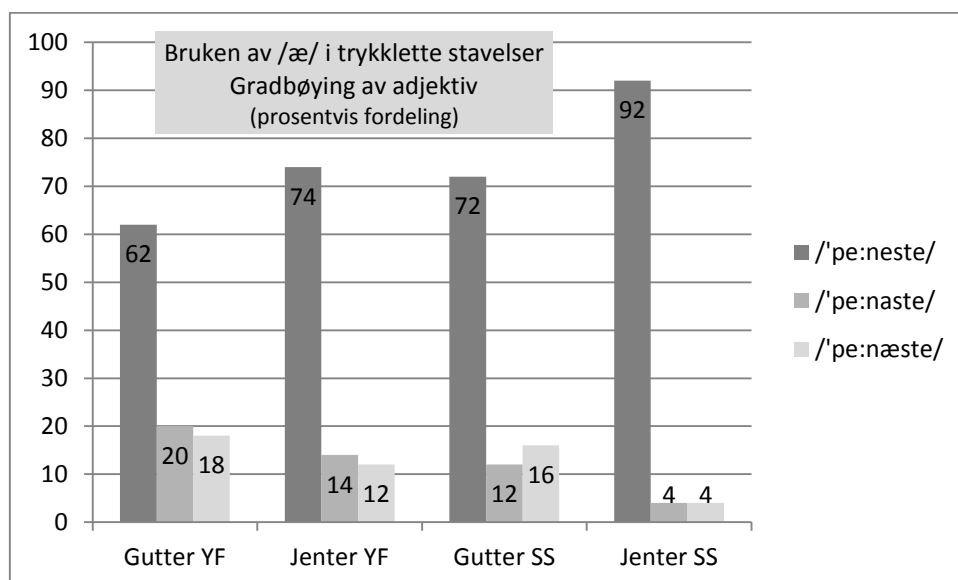
Figur 15

5.1.2.3 Bruken av æ i trykklette stavelser – gradbøying av adjektiv og adverb

I superlativ form av adjektiv er det 25 % av informantene som rapporterer at de bruker de tradisjonelle formene /'pe:naste/ og /'pe:næste/ (figur 16). Det er flest gutter på YF som rapporterer at de bruker de tradisjonelle formene. 20 % sier de bruker formen /'pe:naste/ og 18 % sier de bruker formen /'pe:næste/, til sammen 38 %. Det er jentene på YF som rapporterer minst bruk av tradisjonelle former i denne variabelen (8 %) (figur 17).

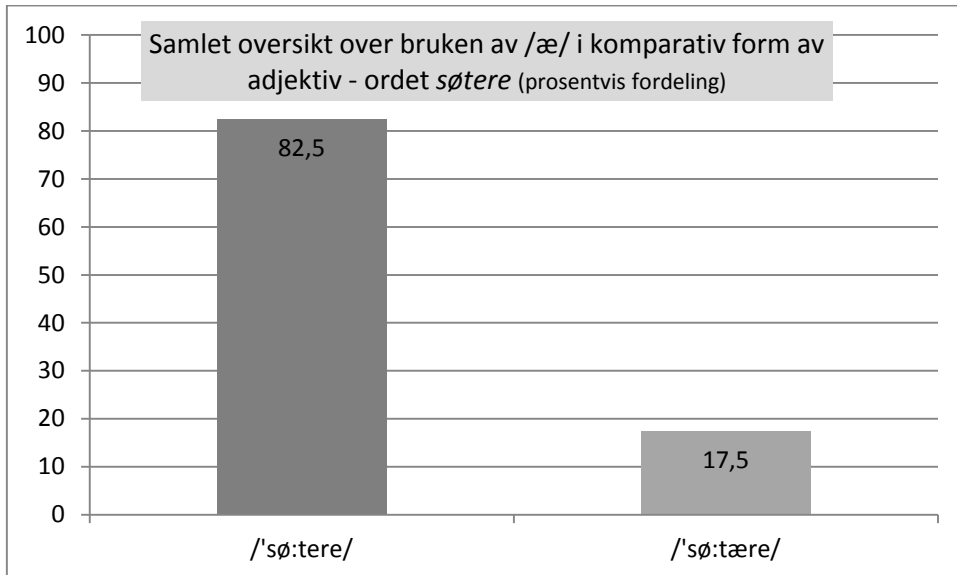
Figur 16

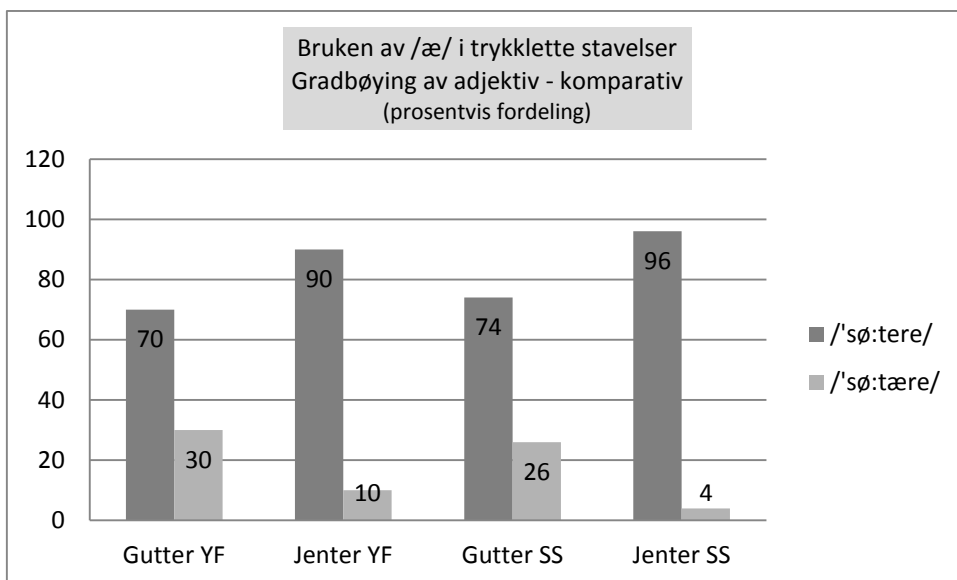
Figur 17

Når det gjelder bruken av /æ/ i trykklette stavelser i komparativ form av adjektiv og adverb, viser en samlet oversikt at det er omtrent 20 % av informantene som bruker de tradisjonelle formene (figur 18 og 20). Det er guttene på YF som rapporterer mest bruk av den tradisjonelle

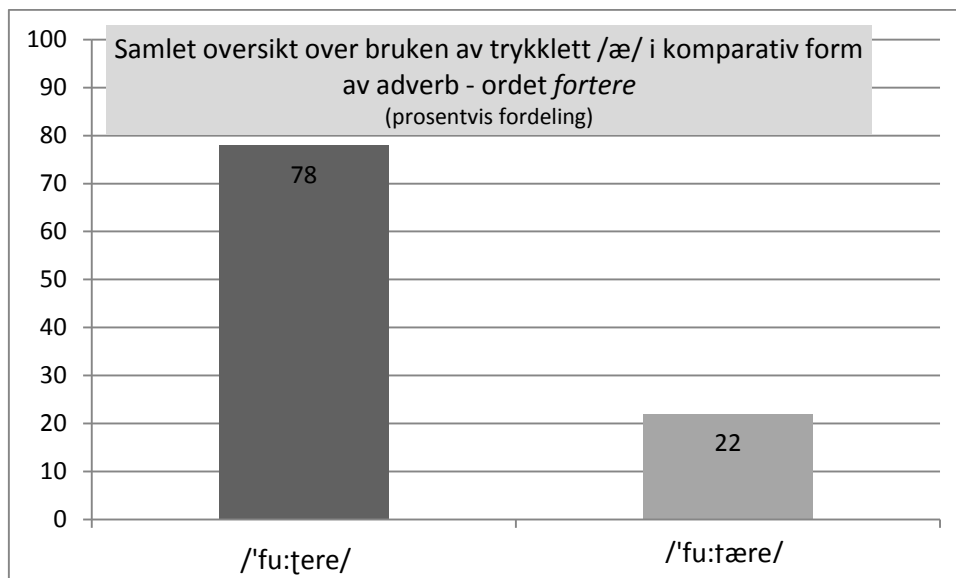
formen. 30 % bruker formen /'sø:tære/ og 28 % bruker formen /'fo:ɫære/. Det er jentene på SS som rapporterer minst bruk av tradisjonelle former i disse variablene. 4 % sier at de bruker formen /'sø:tære/ og 14 % sier at de bruker formen /'fo:ɫære/. 10 % av jentene på YF sier at de bruker formen /'sø:tære/ og 25 % at de bruker formen /'fo:ɫære/. Av guttene på SS bruker 26 % formen /'sø:tære/ og 22 % formen /'fo:ɫære/ (figur 19 og 21).

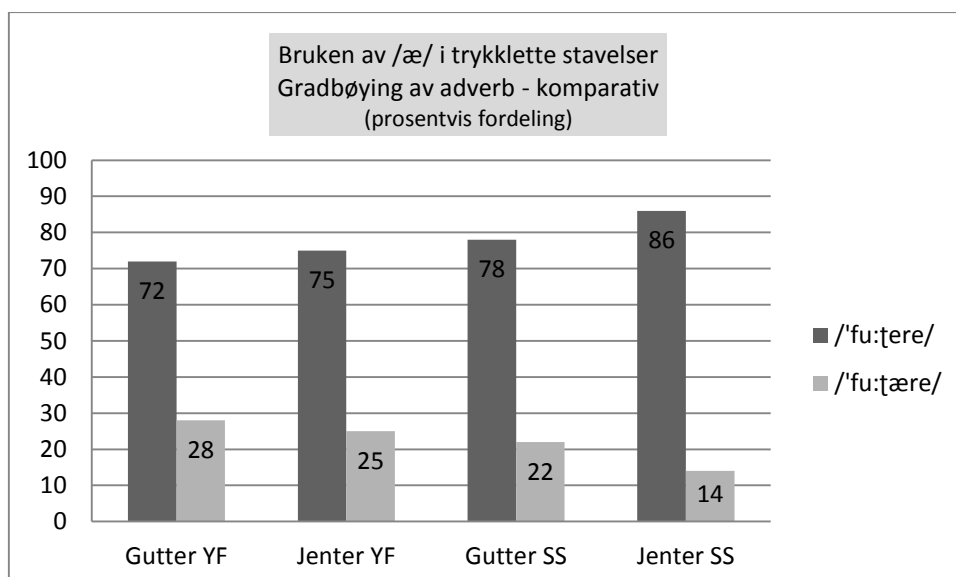
Figur 18

Figur 19

Figur 20

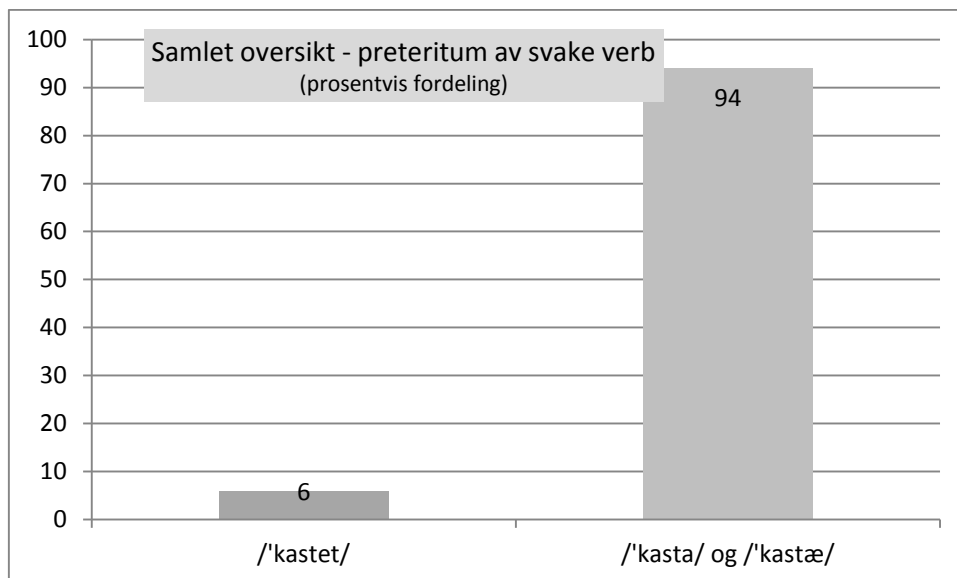

Figur 21

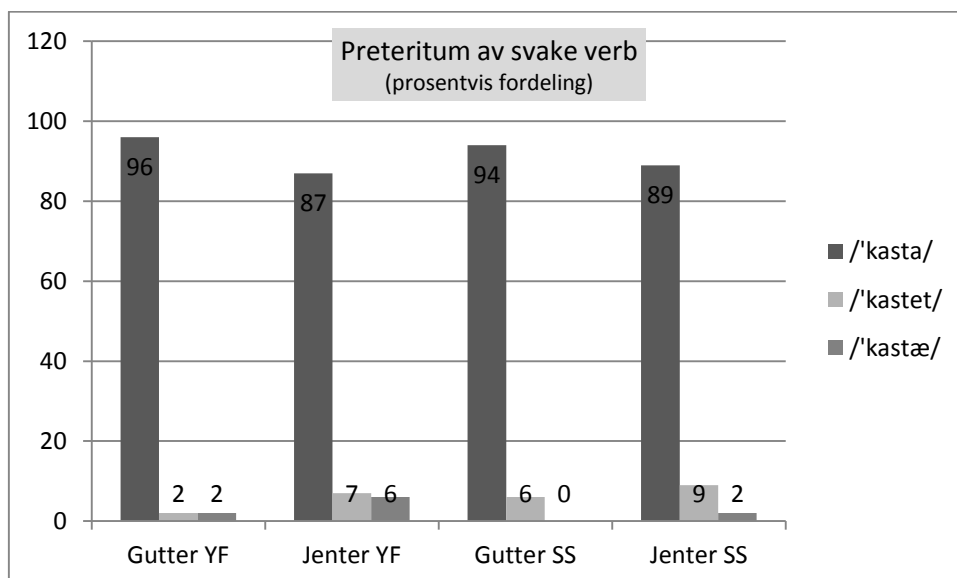
5.1.3 Verb

5.1.3.1 Preteritum av svake verb

En samlet oversikt viser at det er 94 % som rapporterer at de bruker formene /'kasta/ eller /'kastæ/ (figur 22). De aller fleste informantene rapporterer at de bruker formen /'kasta/. Den tradisjonelle formen /'kastæ/ blir brukt av 6 % av jentene på YF og 2 % av guttene på YF og jentene på SS. Det er ingen gutter på SS som rapporterer at de bruker denne formen. Noen få bruker formen /'kastet/ (figur 23).

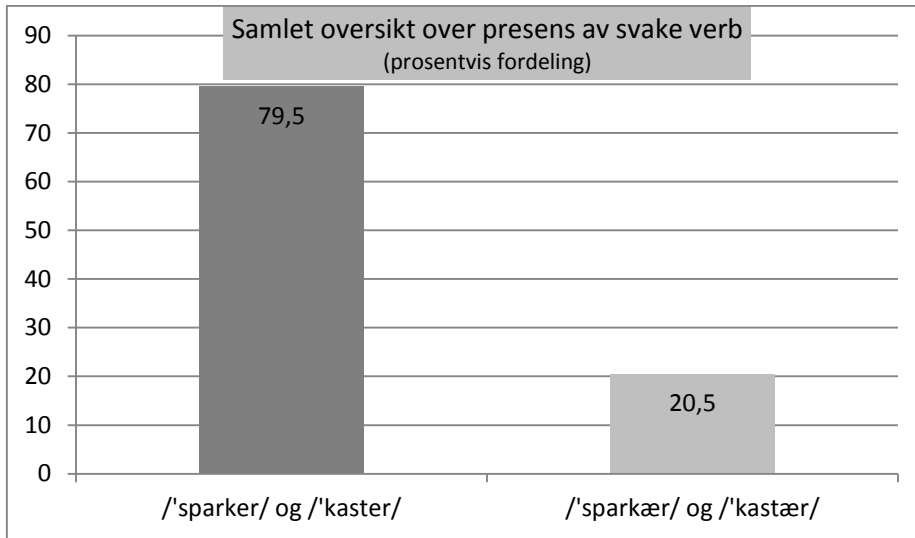
Figur 22

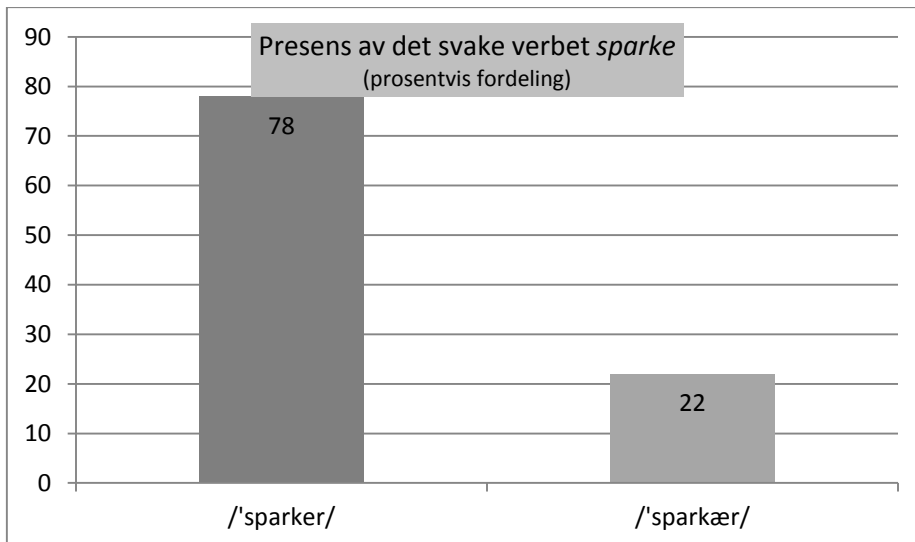
Figur 23

5.1.3.2 Presens av svake verb

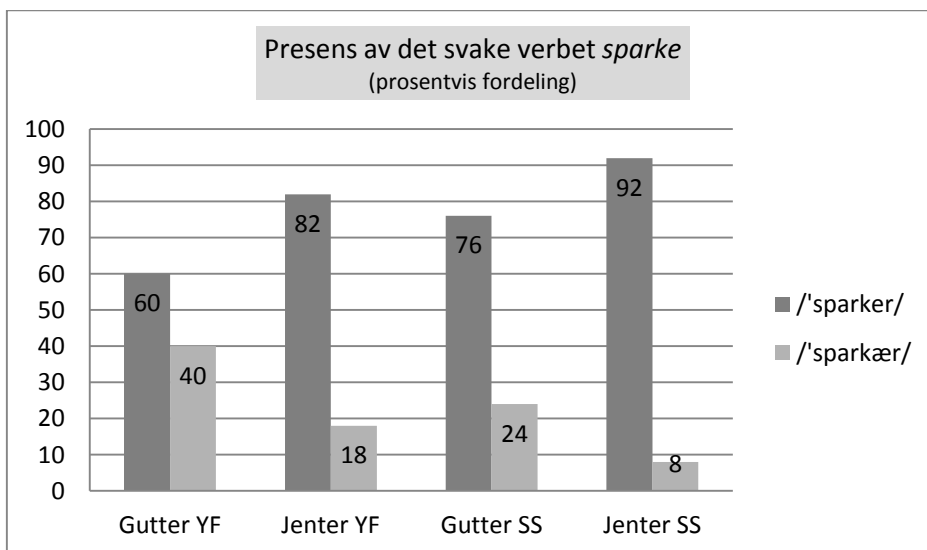
En samlet oversikt viser at det er 20,5 % av informantene som rapporterer at de bruker de tradisjonelle formene /'sparkær/ og /'kastær/ (figur 24). Over 90 % av jentene på SS rapporterer at de bruker standardformene /'sparker/ og /'kaster/. Den gruppa som bruker flest tradisjonelle former, er guttene på YF. Her skiller presensformen av sparker seg ut. Det er 60 % som rapporterer at de bruker den tradisjonelle formen /'sparkær/, mens det er 30 % som rapporterer at de bruker den tradisjonelle formen /'kastær/ (figur 26 og 28). Figur 25 og 27 viser en samlet oversikt over bruken av henholdsvis /'sparkær/ og /'kastær/.

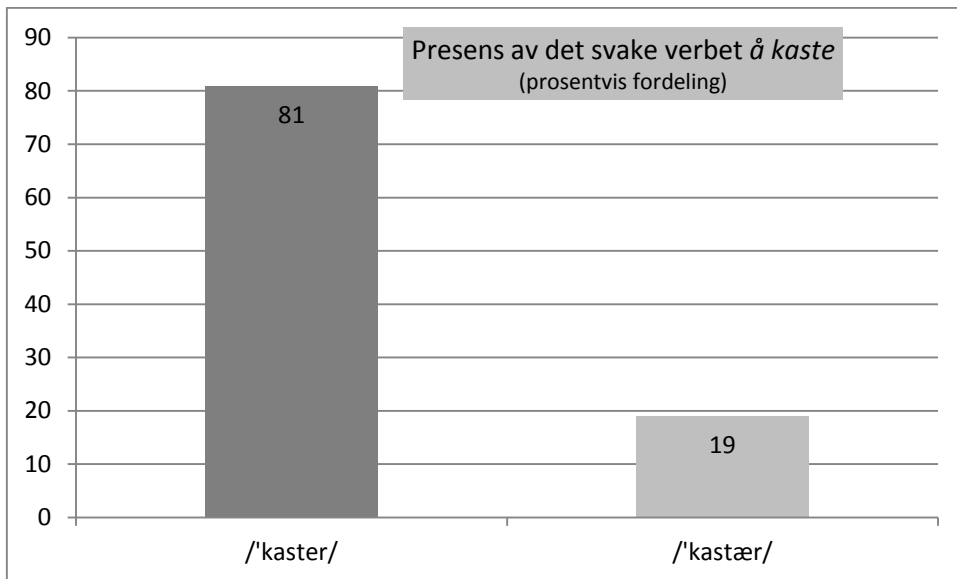
Figur 24

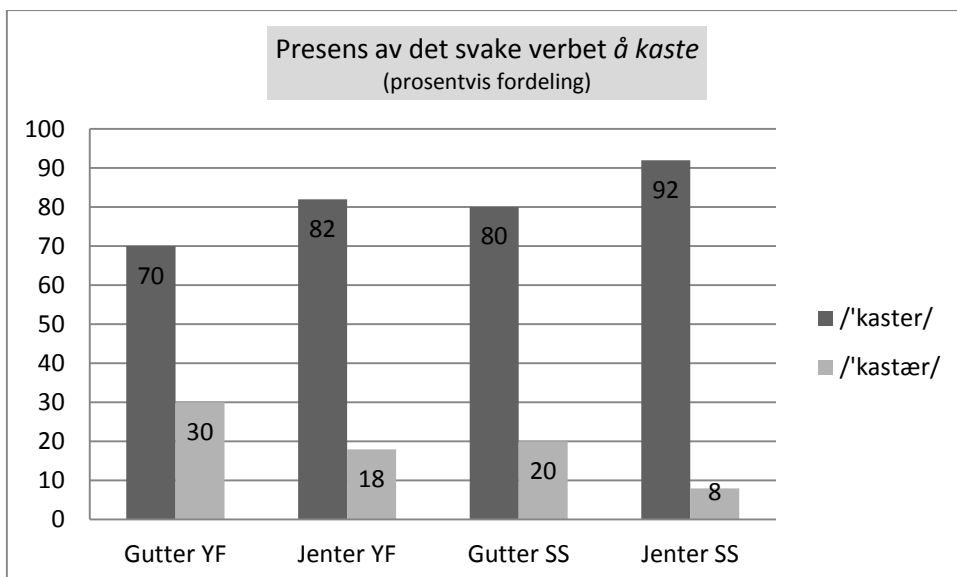
Figur 25

Figur 26

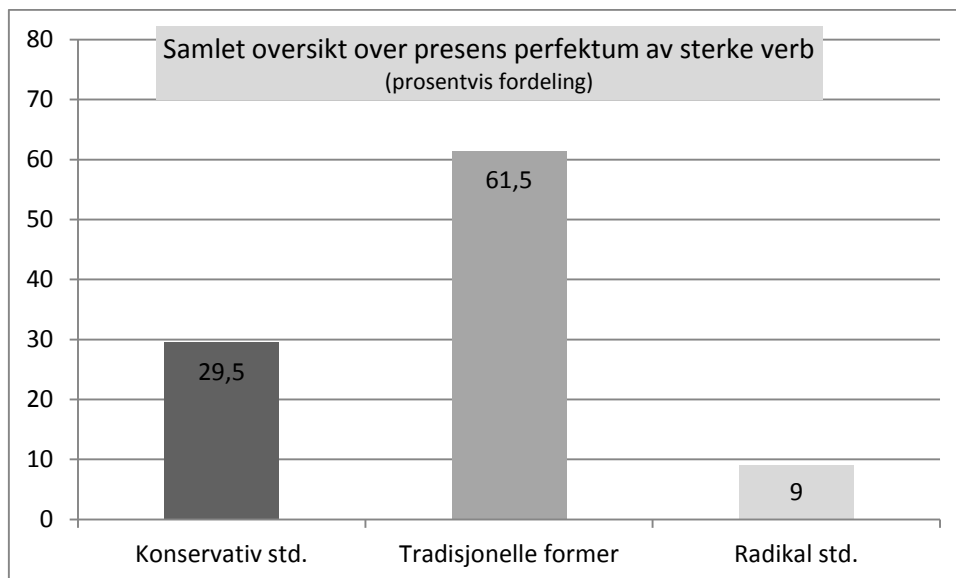
Figur 27

Figur 28

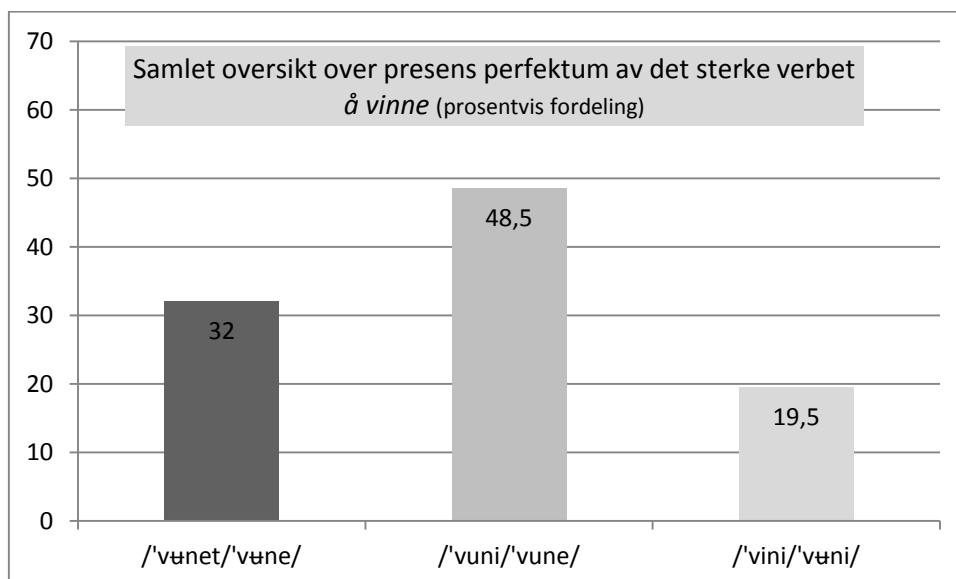
5.1.3.3 Presens perfektum av sterke verb

Presens perfektum av sterke verb har mange variabler. Det er de tradisjonelle formene som rapporteres mest brukt i alle tre verbene i spørreundersøkelsen. En samlet oversikt viser at det er 61,5 % av informantene som rapporterer at de bruker tradisjonelle former. Det er 29,5 % som sier at de bruker former som sammenfaller med det konservative standardtalemålet, mens det er 9 % som sier at de bruker former som sammenfaller med det radikale standardtalemålet (figur 29).

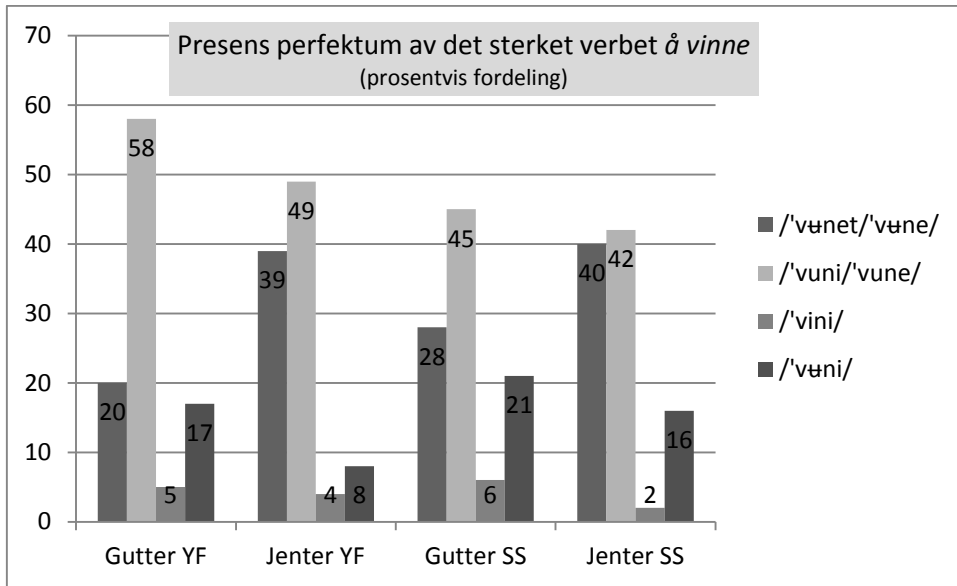

Figur 29

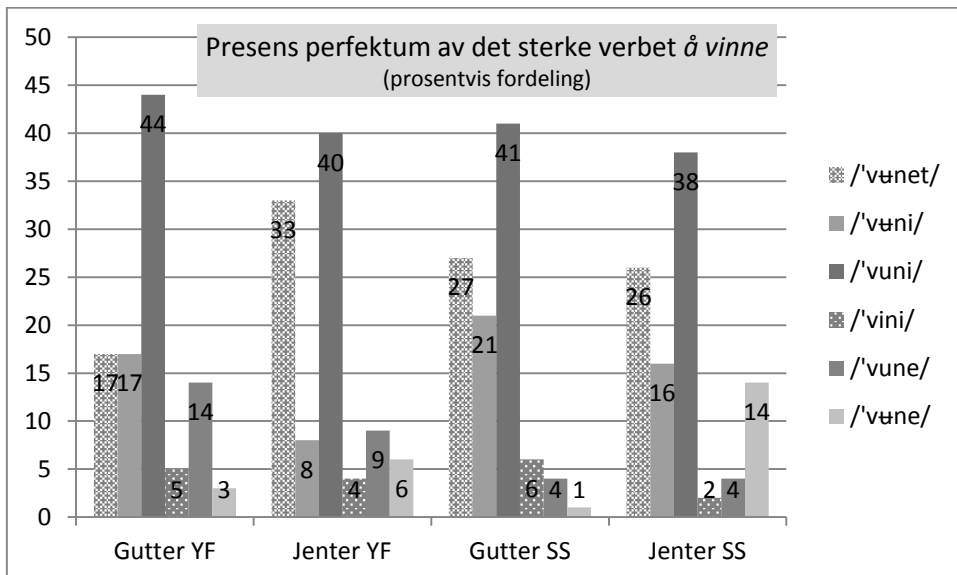
Hvis formene /'vuni/ og /'vune/ slås sammen, ser vi at 58 % av guttene på YF rapporterer at de bruker disse tradisjonelle formene. Av disse er det /'vuni/ som rapporteres mest brukt av guttene på YF, med 44 % (figur 31 og 32). Formen /'vuni/ kan betraktes som en slags hybridform mellom den tradisjonelle formen /'vuni/, den konservative standardformen /'vʉnet/ og den radikale standardformen /'vini/. I den samlede oversikten er denne formen slått sammen med radikal standard /'vini/ (figur 30).

Figur 30

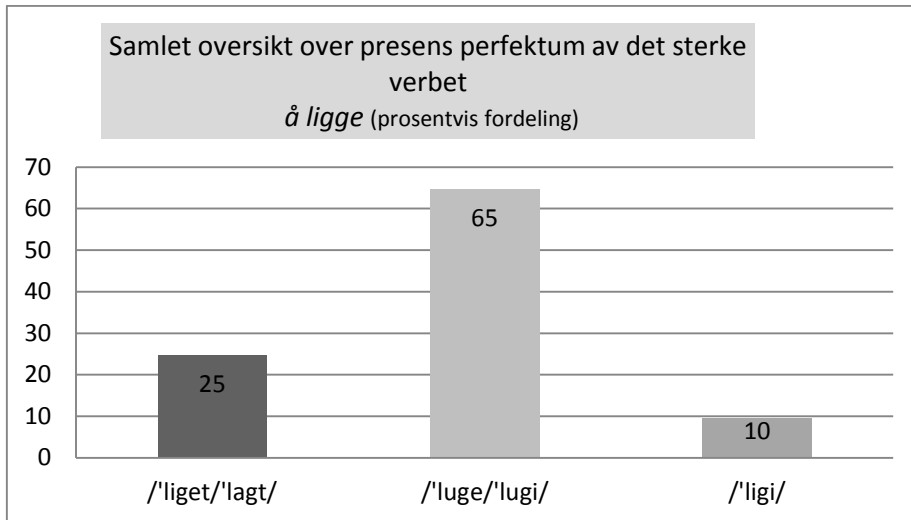

Figur 31

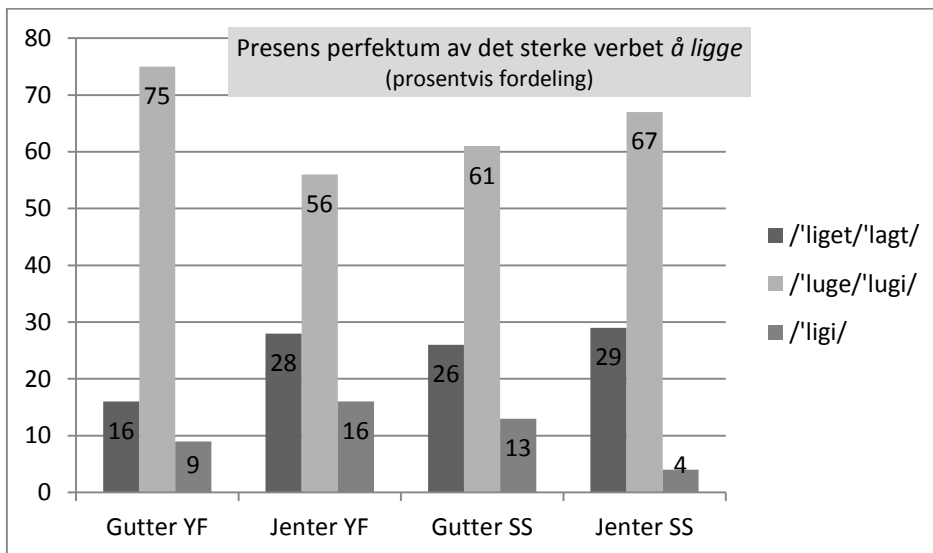

Figur 32

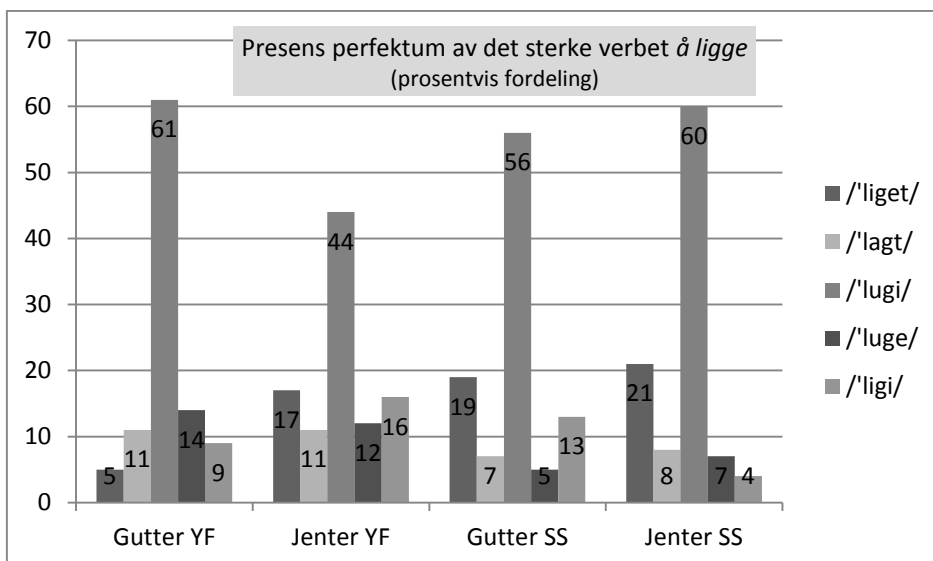
Figur 33 viser en samlet oversikt rapportert bruk av ulike former av presens perfektum av det sterke verbet «å ligge». Hvis de tradisjonelle formene /'luge/ og /'lugi/ slås sammen, ser vi at 75 % av guttene på YF rapporterer at de bruker disse formene. Det er jentene på YF som sier at de bruker disse formene minst, med totalt 56 % (figur 34). Av disse tradisjonelle formene er det formen /'lugi/ som rapporteres mest brukt i alle informantgruppene (figur 35).

Figur 33

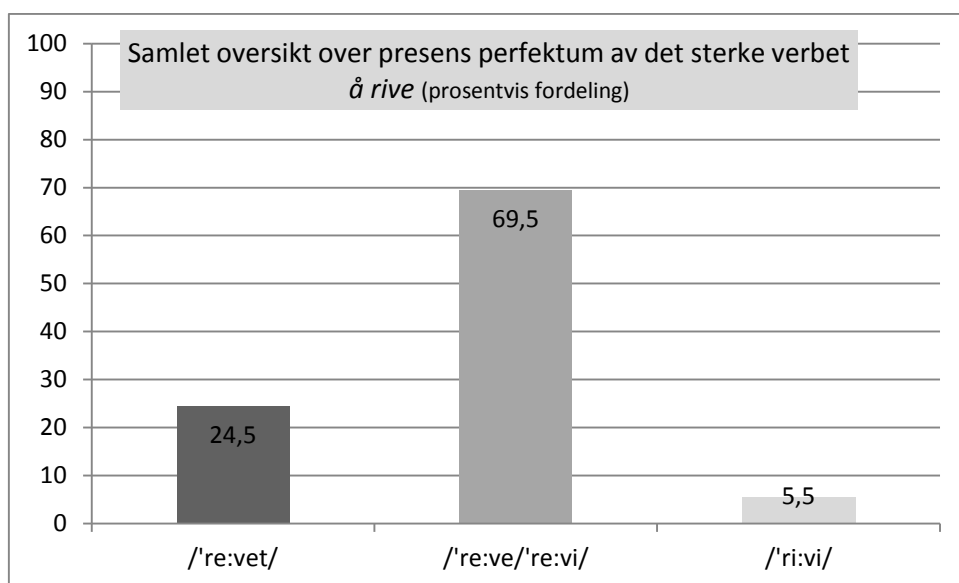

Figur 34

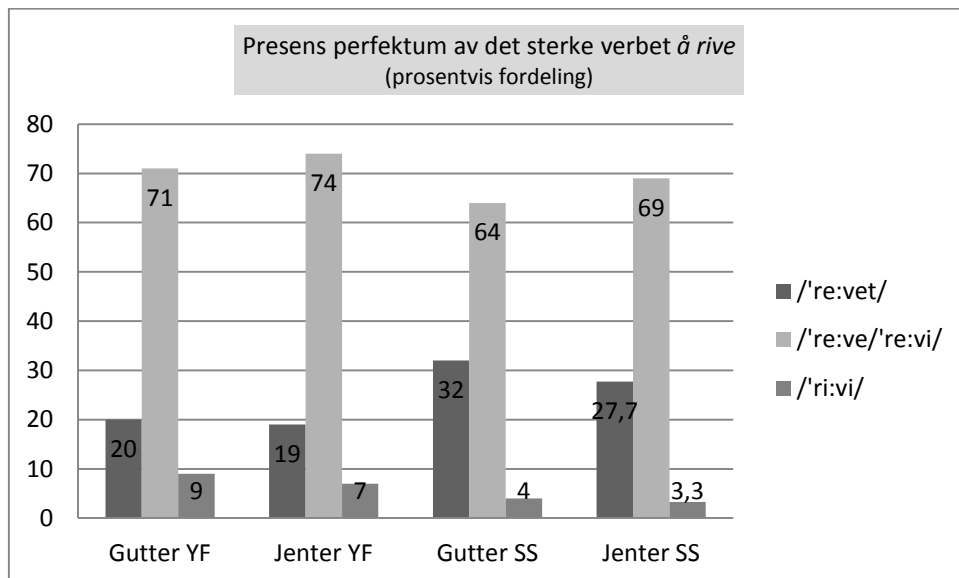

Figur 35

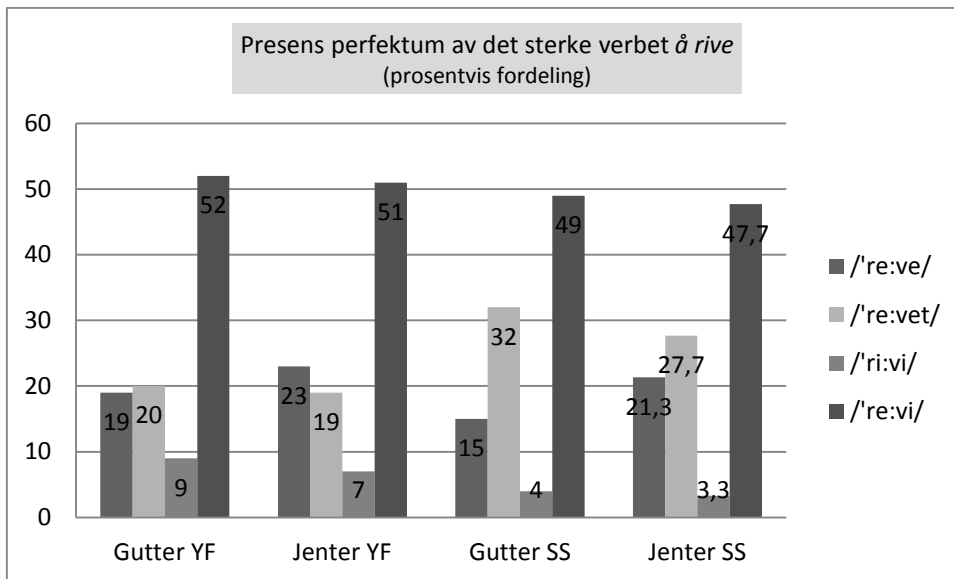
Når det gjelder presens perfektum av verbet «å rive», er det et stort flertall i alle informantgruppene som rapporterer at de bruker formen /re:vi/. Omtrent 50 % av alle informantene bruker denne formen (figur 38). Hvis de to tradisjonelle formene /re:ve/ og /re:vi/ slås sammen, utgjør de mellom 64 % og 74 % av de rapporterte formene i denne variabelen (figur 37). Figur 36 viser en samlet oversikt.

Figur 36

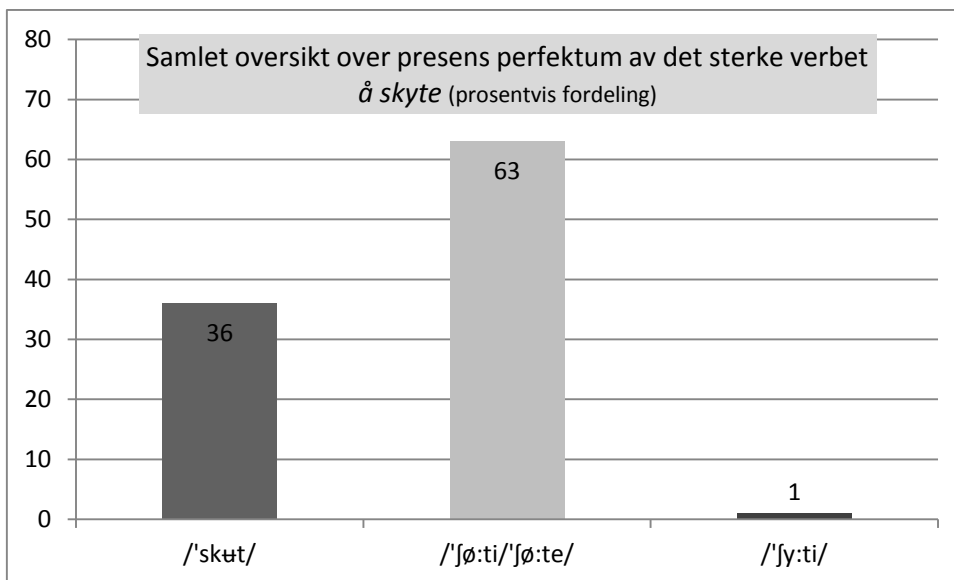

Figur 37

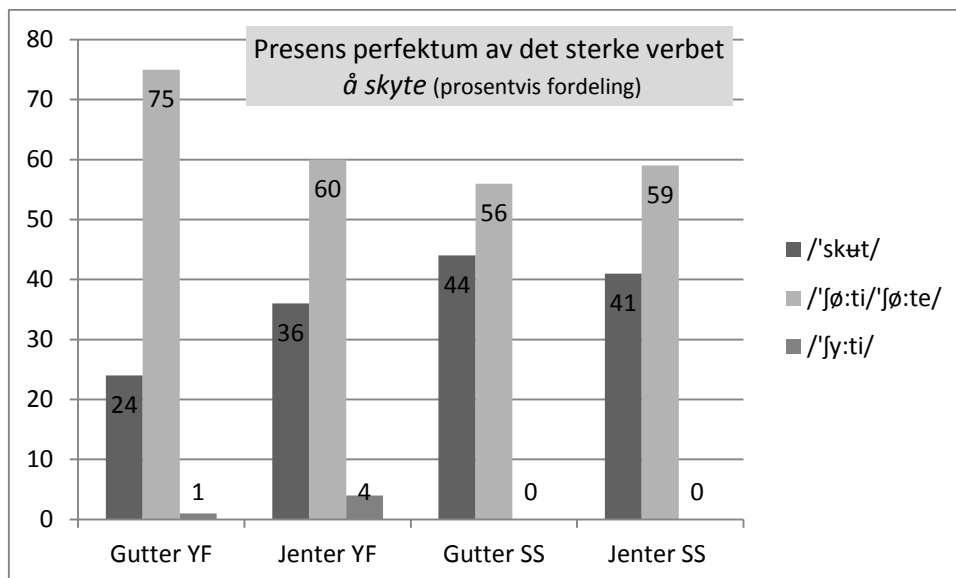

Figur 38

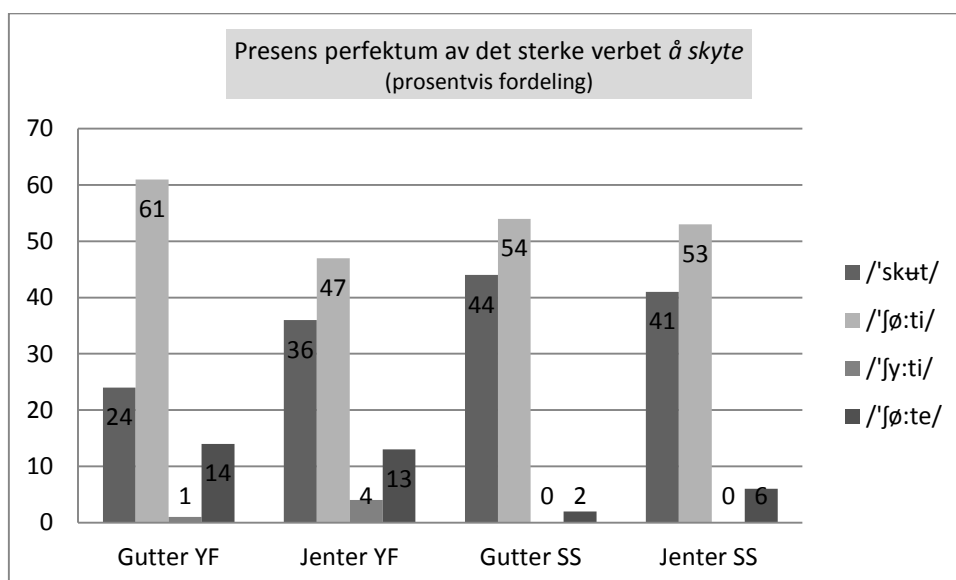
Også når det gjelder presens perfektum av verbet «å skyte», er de tradisjonelle formene i flertall i informantenes rapportering. Figur 39 viser en samlet oversikt. 61 % av guttene på YF sier at de bruker formen /'ʃø:ti/ og 14 % at de bruker /'ʃø:te/, til sammen 75 %. Av jentene på YF er det 60 % som rapporterer disse formene, mens tallene for guttene og jentene på SS er henholdsvis 56 % og 58 % (Figur 40 og 41).

Figur 39

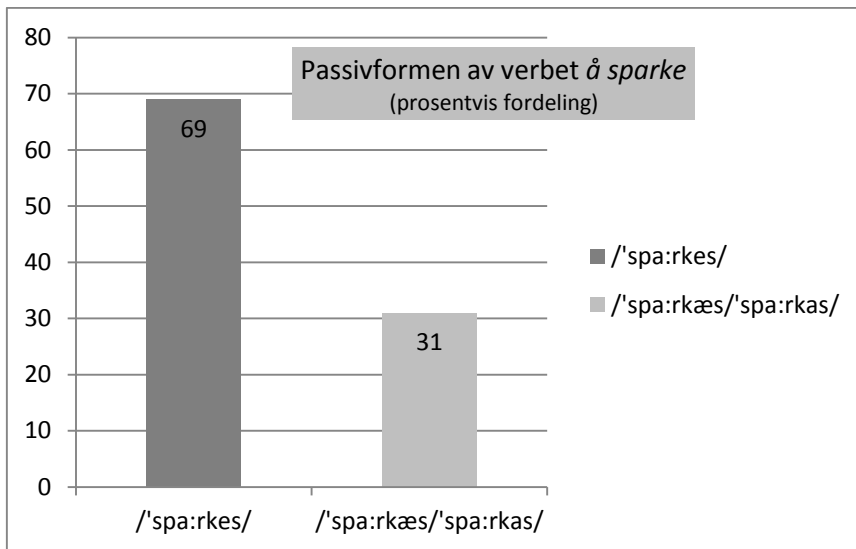
Figur 40

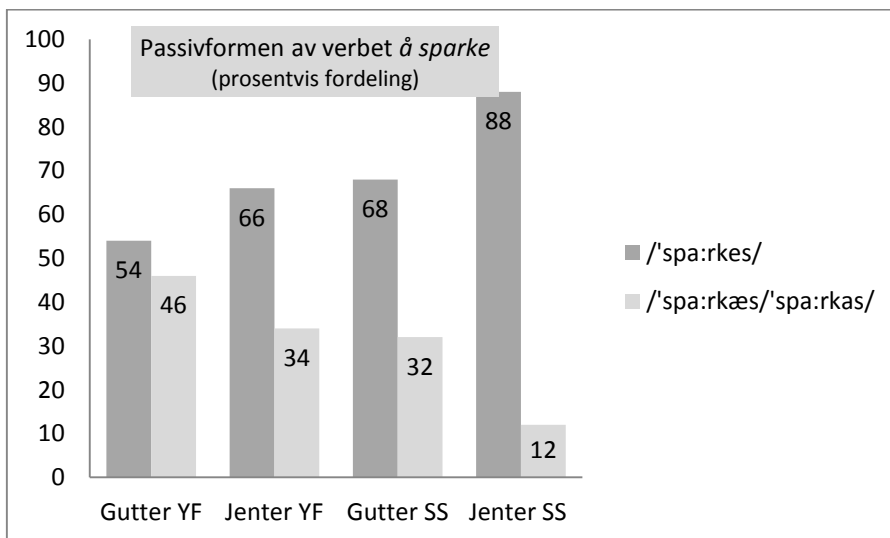
Figur 41

5.1.3.4 Passivformen av verb

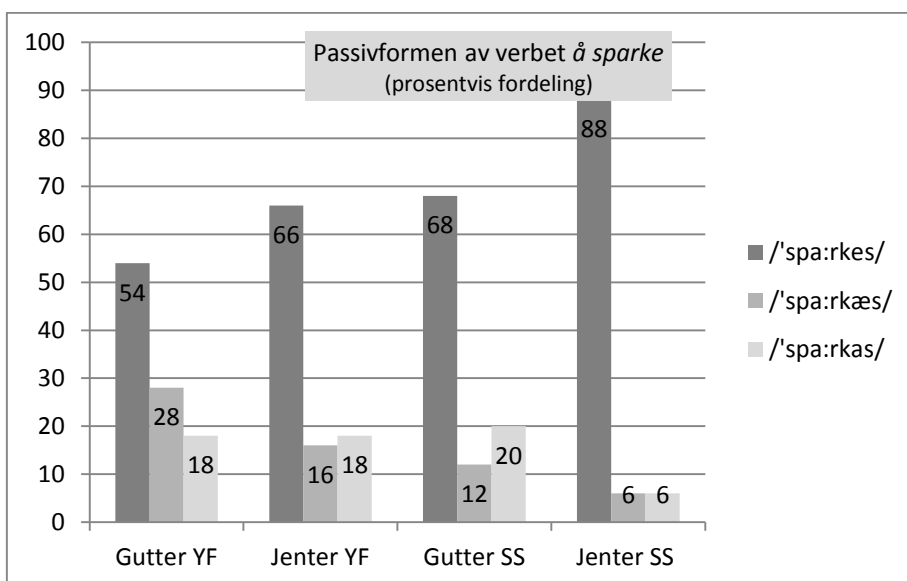
En samlet oversikt viser at i passivformen av verbet «å sparke» er det 31 % av informantene som bruker de tradisjonelle formene /'spa:rkas/ og /'spa:rkæs/ (figur 42). Bruken av de tradisjonelle formene er størst blant guttene på YF. Det er 46 % som rapporterer at de bruker disse formene. Det er færrest jenter på SS (12 %) som sier at de bruker tradisjonelle former, mens 34 % av jentene på YF og 32 % av guttene på SS sier det samme (Figur 43 og 44).

Figur 42

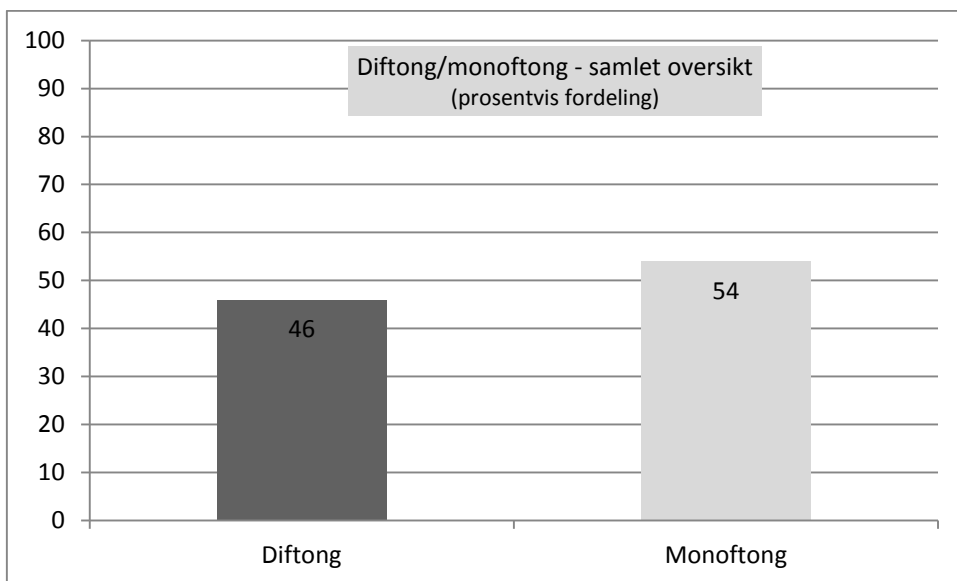
Figur 43

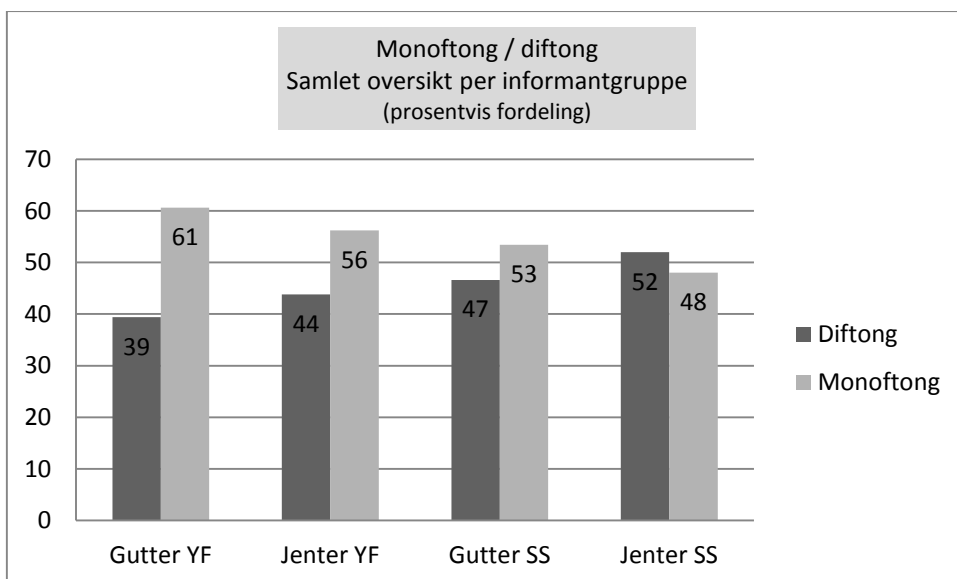
Figur 44

5.1.4 Monoftongering

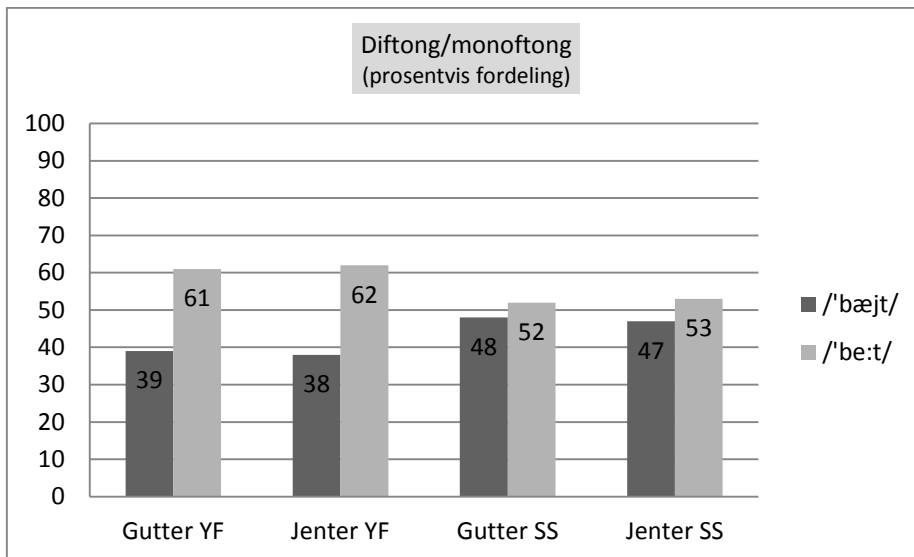
En samlet oversikt viser at 54 % av informantene bruker monoftong i uttalen av de brukte variablene i spørreskjemaet (figur 45). En fordeling på informantgrupper viser at det er guttene på YF som rapporterer mest bruk av diftong med 60 %, og at jentene på SS rapporterer færrest monoftonger i sitt talemål med 48 % (figur 46). Det er mellom /'røk/ og /'røjk/ at differansen mellom mest brukt og minst brukt er størst. Her rapporterer 67 % av guttene at de bruker den tradisjonelle formen /'røk/, mens 28 % av jentene sier at de bruker denne formen. Det er mellom /'be:t/ og /'bæjt/ at differansen er minst. Her sier 61 % av guttene på YF at de bruker den tradisjonelle formen /'be:t/, mens 53 % av jentene på SS rapporterer at de bruker denne formen (figur 47-51).

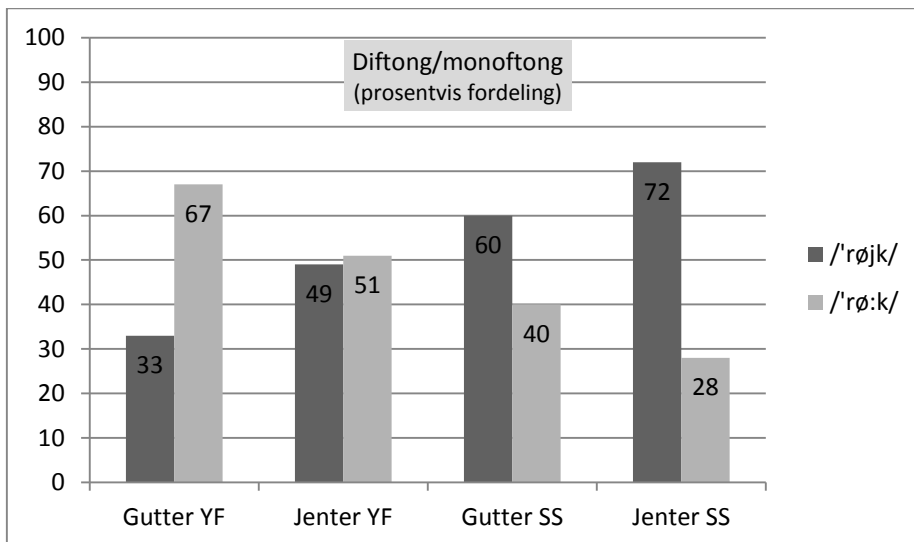
Figur 45

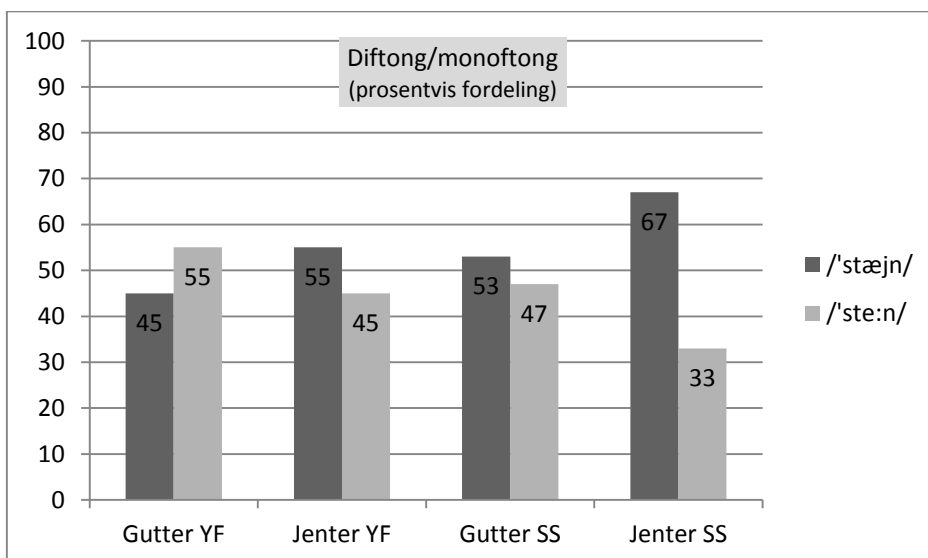
Figur 46

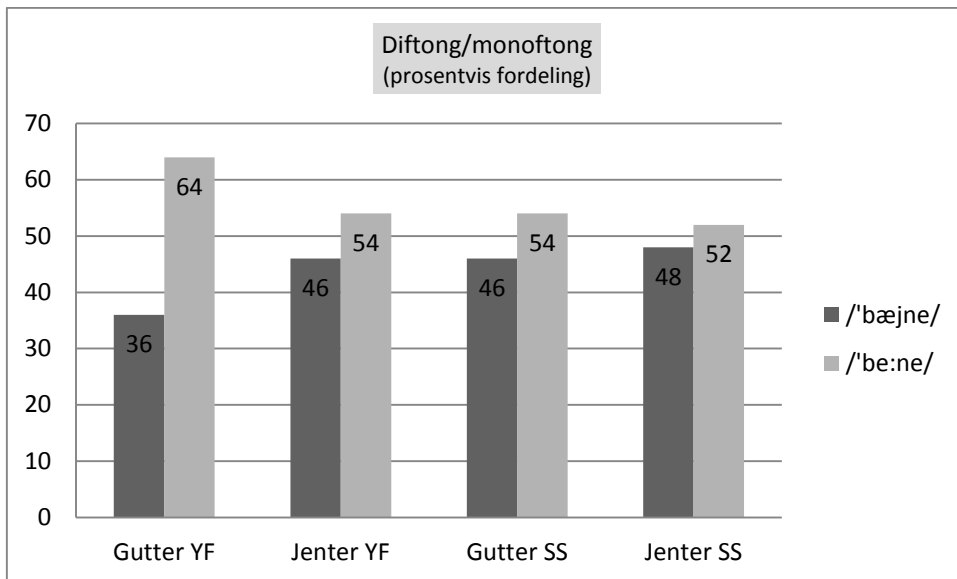
Figur 47

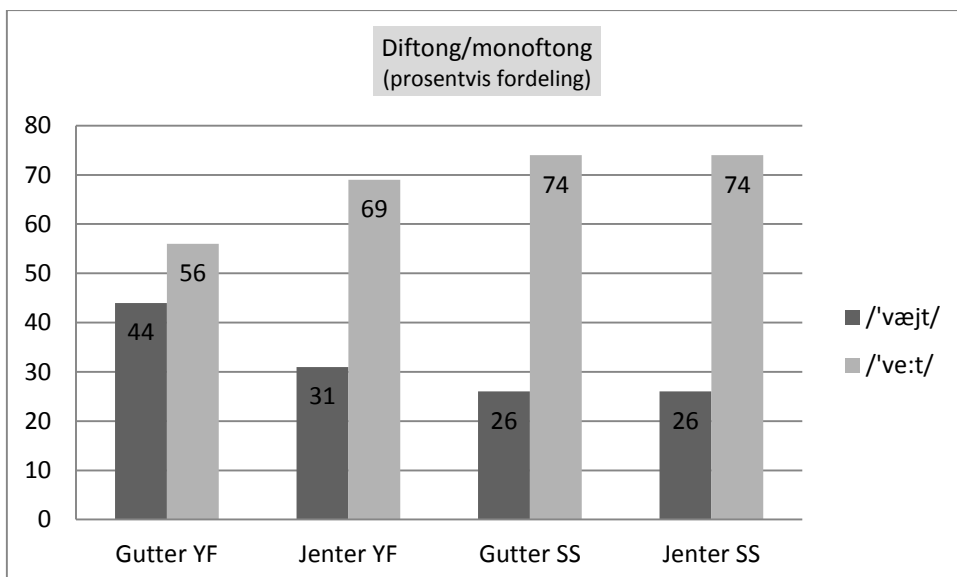
Figur 48

Figur 49

Figur 50

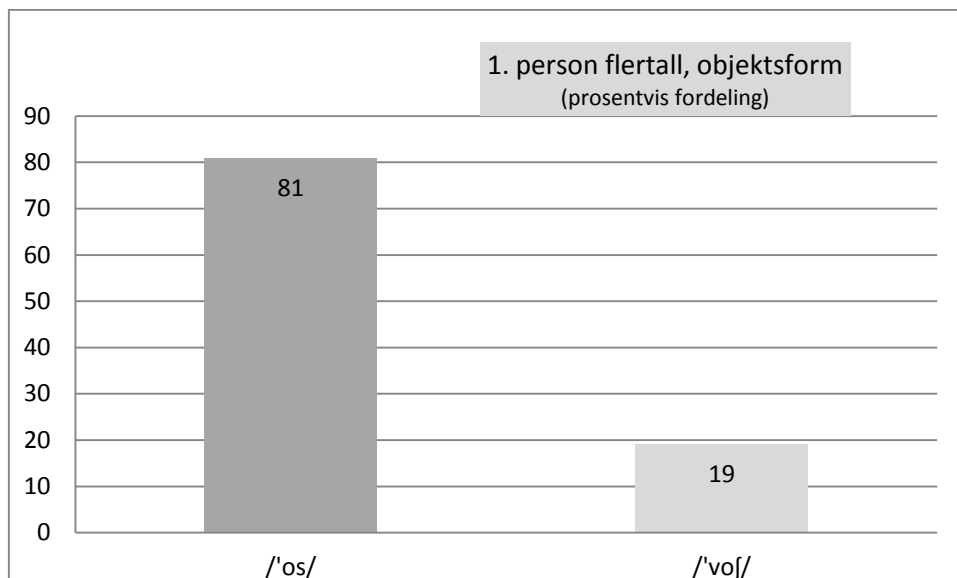

Figur 51

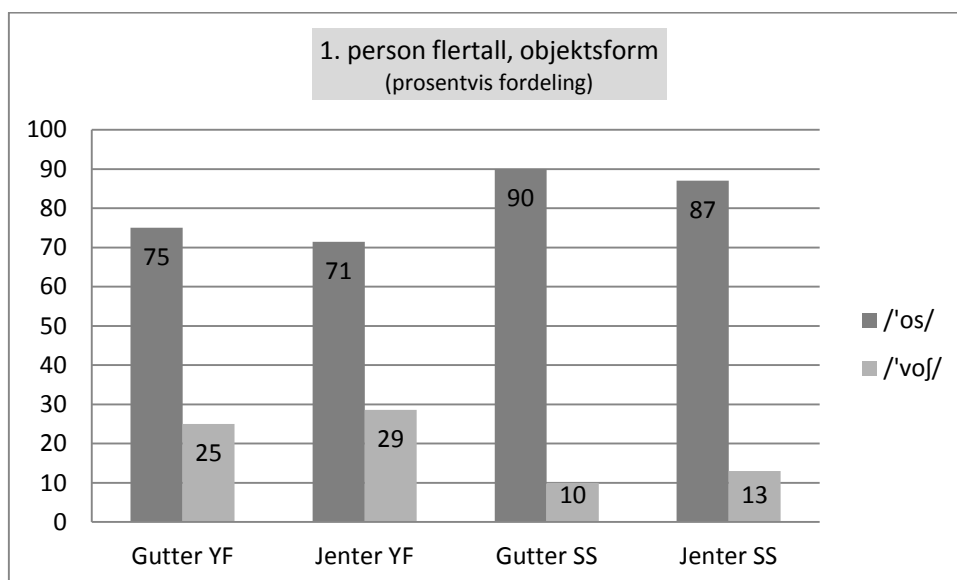
5.1.5 Pronomen

5.1.5.1 Det personlige pronomenet i 1. person flertall, objektsform

En samlet oversikt viser at det er 19 % av informantene som bruker den tradisjonelle formen /'voʃ/ (figur 52). Flertallet rapporterer at de bruker standardformen /'os/. Det er flest elever på YF som sier at de bruker /'voʃ/ (gutter 25 % og jenter 29 %), mens det er færrest elever på SS som sier det samme (gutter 10 % og jenter 13 %) (figur 53).

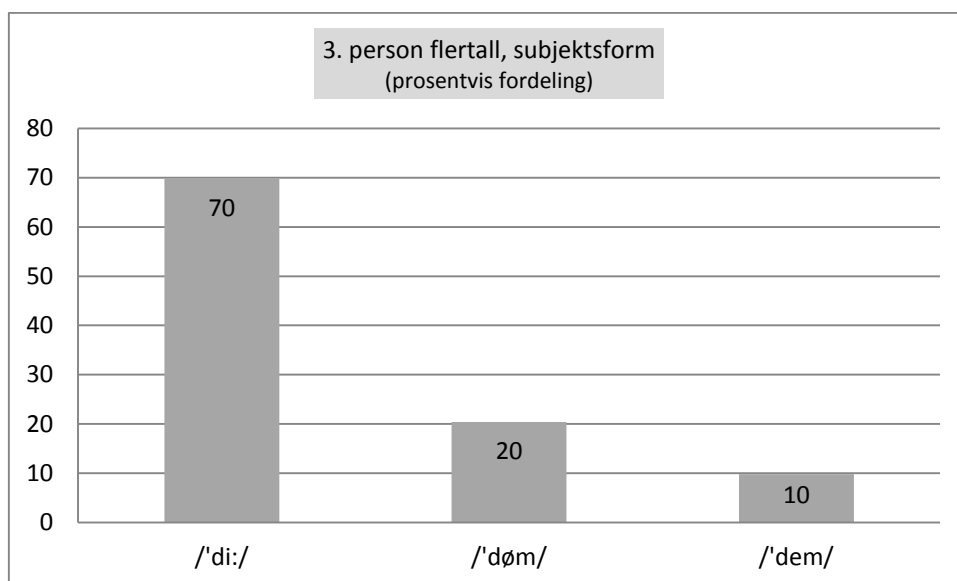
Figur 52

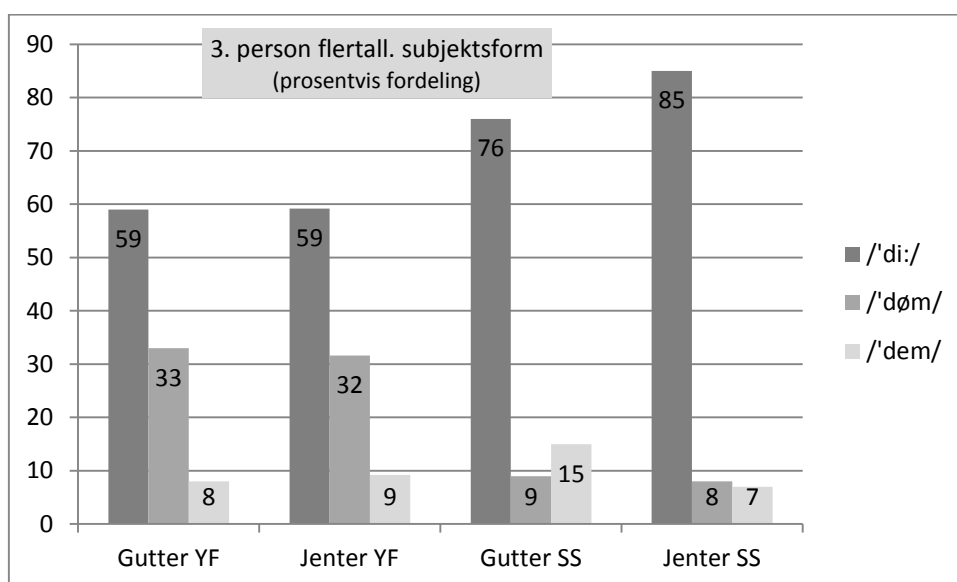
Figur 53

5.1.5.2 Det personlige pronomenet i 3. person flertall, subjektsform

En samlet oversikt viser at det er 20 % av informantene som rapporterer at de bruker den tradisjonelle formen /'døm/ for det personlige pronomenet i 3. person flertall subjektsform. 70 % sier at de bruker /'di:/, mens 10% rapporterer at de bruker /'dem/ (figur 54). Fordelt på informantgruppene ser vi at det er flest elever på yrkesfag som rapporterer at de bruker formen /'døm/ (gutter 33 % og jenter 32 %). Det er 9 % av guttene på SS som sier at de bruker den tradisjonelle formen, mens dette tallet er 8 % for jentene på SS (figur 55).

Figur 54

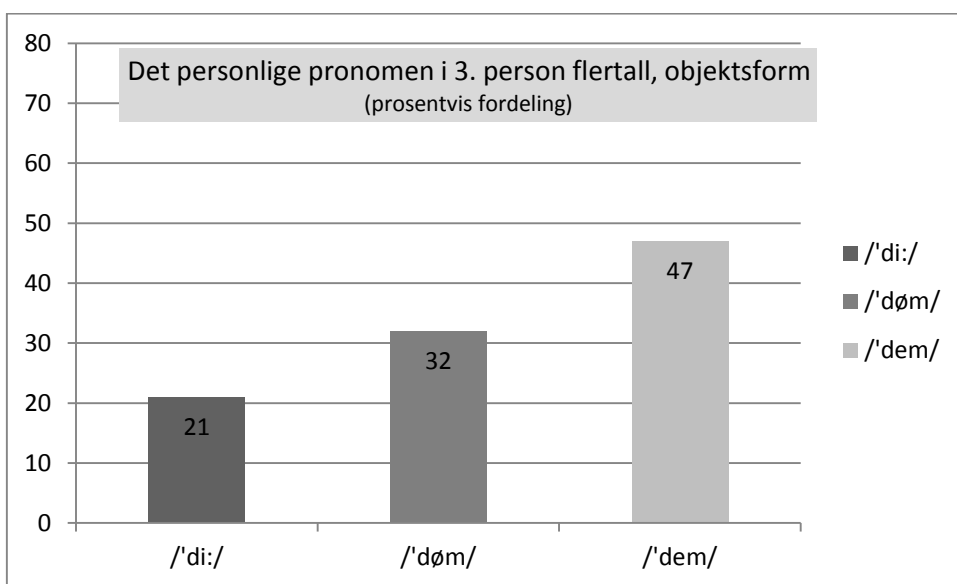
Figur 55

5.1.5.3 Det personlige pronomenet i 3. person flertall, objektsform

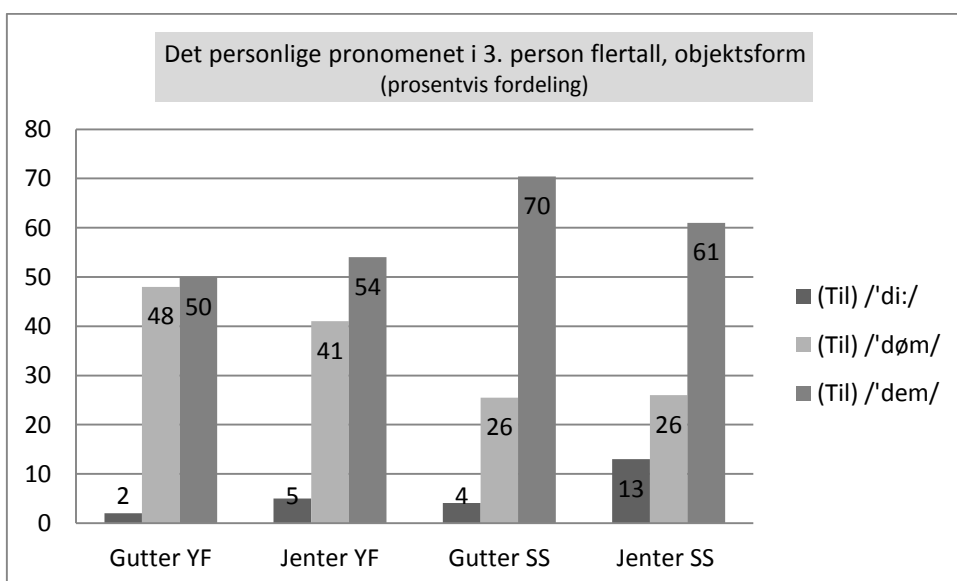
En samlet oversikt over bruken av det personlige pronomenet i 3. person flertall i objektsform viser at det er 32 % som rapporterer at de bruker den tradisjonelle formen /'døm/. Formen /'di:/ rapporteres brukt av 21 %, mens 47 % sier at de bruker /'dem/ (figur 56). Når det gjelder det personlige pronomenet i 3. person flertall objektsform, er det verdt å legge merke til at informantene rapporterer ulik bruk av variablene i de to setningene de skal ta stilling til i spørreskjemaet:

1. Læreren sa det til /'di:/ eller /'døm/ eller /'dem/.
2. Mamma ga /'di:/ eller /'døm/ eller /'dem/ kjeft for å komme for sent.

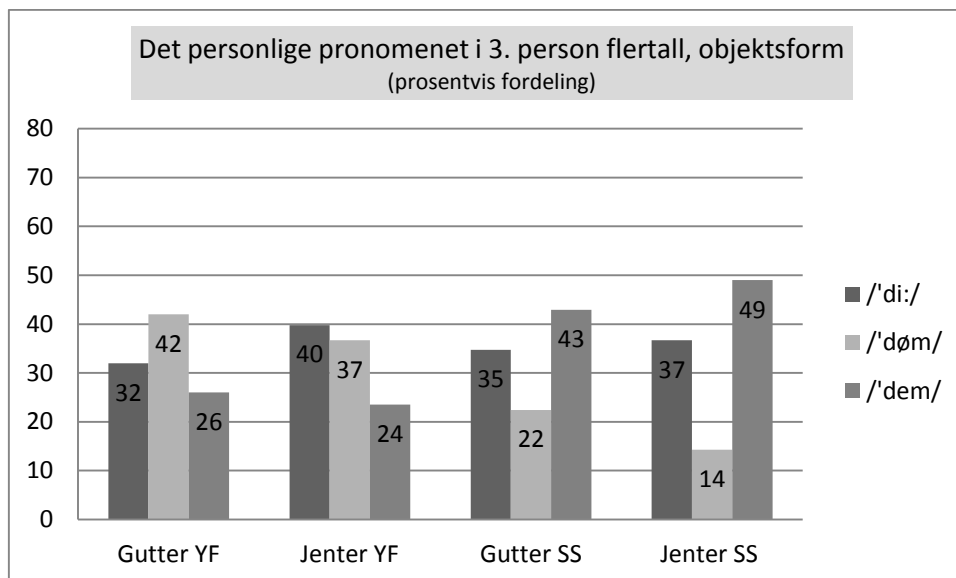
48 % av guttene på YF sier at de bruker den tradisjonelle formen /'døm/ i det første eksempelet (figur 57), mens i det andre eksempelet sier 42 % at de bruker den tradisjonelle formen (figur 58). I det første eksempelet rapporterer 2 % at de bruker formen /'di:/, mens dette tallet er 32 % i det andre tilfellet. Dette mønsteret gjentar seg også for de andre informantgruppene. 41 % av jentene på YF sier at de bruker den tradisjonelle formen /'døm/ i det første eksempelet, mens i det andre eksempelet sier 37 % at de bruker denne formen. I det første eksempelet rapporterer 5 % av jentene på YF at de bruker formen /'di:/, mens dette tallet er 40 % i det andre tilfellet. I begge tilfellene er det elevene på SS som bruker den tradisjonelle formen /'døm/ minst, mens elevene på YF bruker den mest.

Figur 56

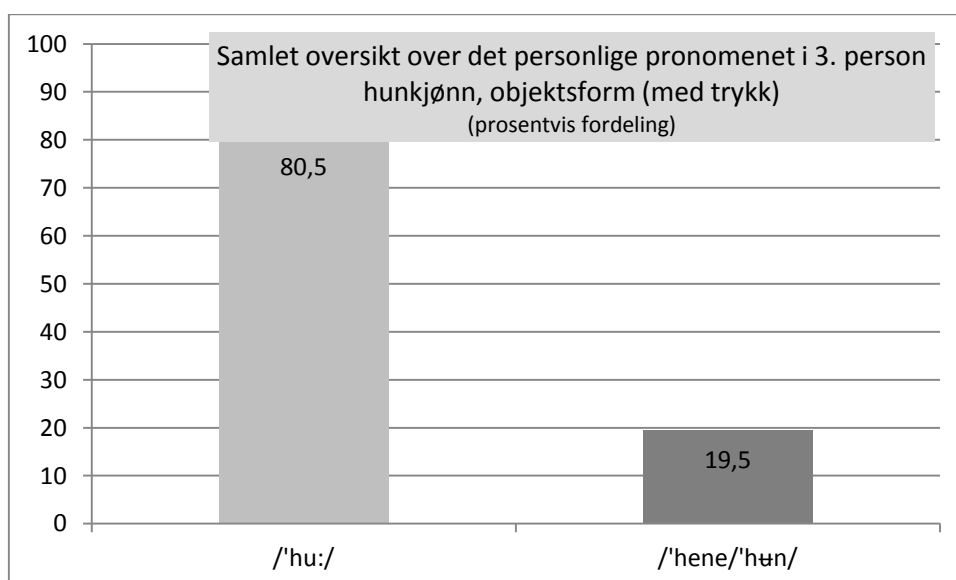
Figur 57

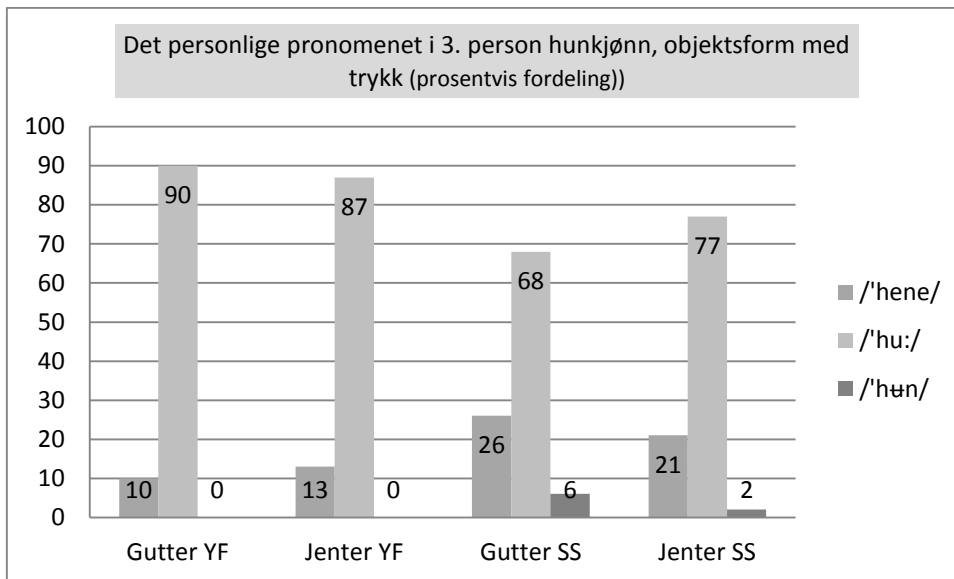
Figur 58

5.1.5.4 Det personlige pronomenet i 3. person hunkjønn, objektsform (med trykk)

Det er et flertall av informantene som bruker den tradisjonelle formen /'hu:/ i både subjekts- og objektsform (figur 59 og 61). I subjektsform er det minst forskjell mellom informantgruppene. Her rapporterer 94 % av guttene på YF at de sier /'hu:/, 88 % av jentene på YF og SS sier det samme, mens 86 % av guttene på SS rapporterer at de bruker denne formen (figur 62). I objektsform rapporterer 90 % av guttene på YF at de bruker /'hu:/, mens dette tallet er 87 % for jentene på YF, 77 % for jentene på SS og 68 % for guttene på SS (figur 60).

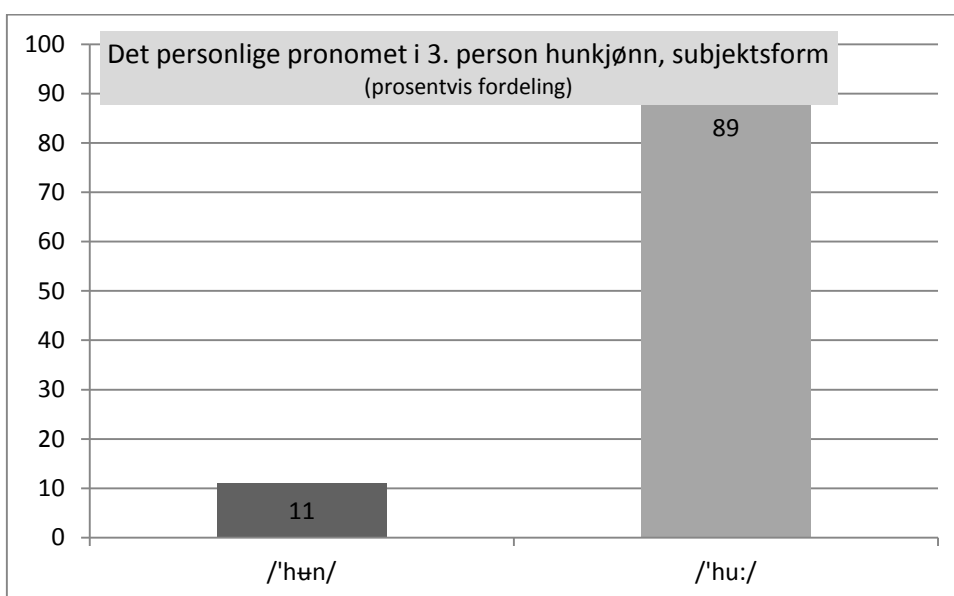
Figur 59

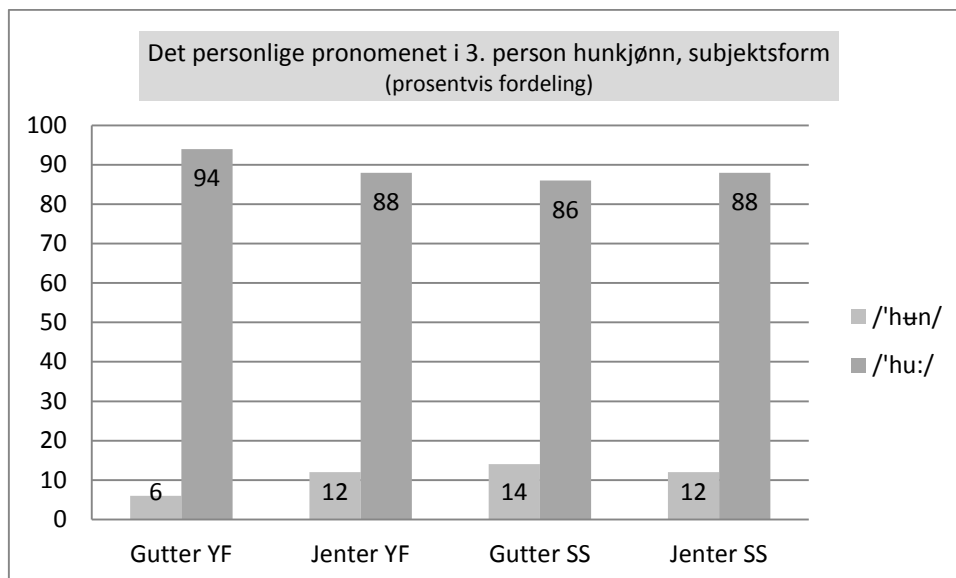
Figur 60

5.1.5.5 Det personlige pronomenet i 3. person hunkjønn, subjektsform

En samlet oversikt viser at det er 89 % av informantene som bruker den tradisjonelle formen /'hu:/ for det personlige pronomenet i 3. person hunkjønn subjektsform, mens det er 11 % som sier at de bruker standardformen /'høn/. Den prosentvise fordelingen viser at bruken av formene er ganske lik mellom de ulike informantgruppene, men guttene på YF bruker den tradisjonelle formen noe mer.

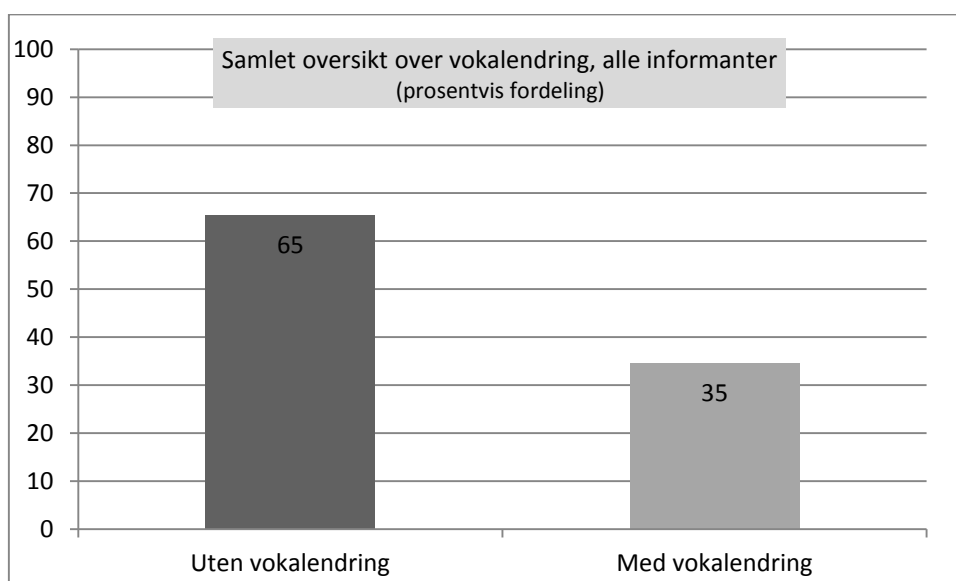
Figur 61

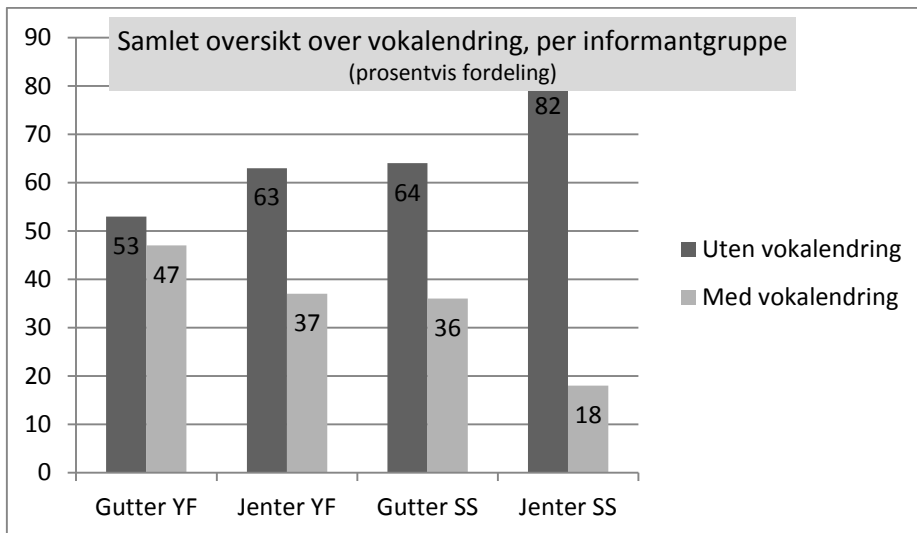
Figur 62

5.1.6 Vokalendring

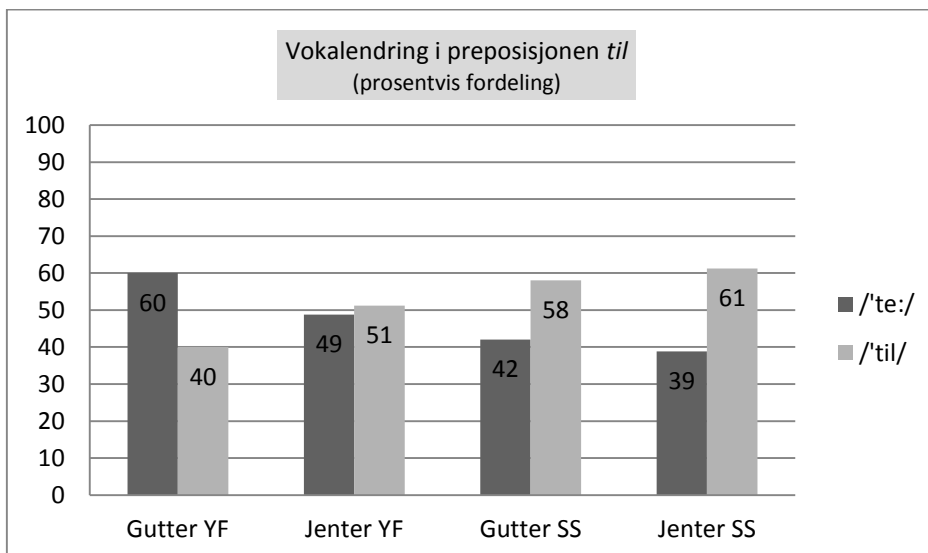
Totalt rapporterer 35 % av informantene at de bruker tradisjonelle former med vokalendring i de ordene som er med i undersøkelsen (figur 63). Det er guttene på yrkesfag som rapporterer høyest frekvens i bruken av ord med vokalendring. En samlet oversikt fordelt på informantgruppene viser at 47 % av guttene på YF rapporterer at de uttaler disse ordene med vokalendring (figur 64). Det er jentene på SS som rapporterer minst bruk (18 %) av vokalendring i disse ordene. Bruken av vokalendring varierer mellom de ulike variablene som er tatt med i spørreskjemaet. Det er minst forskjell mellom informantgruppene for ordet «til» (figur 65-68).

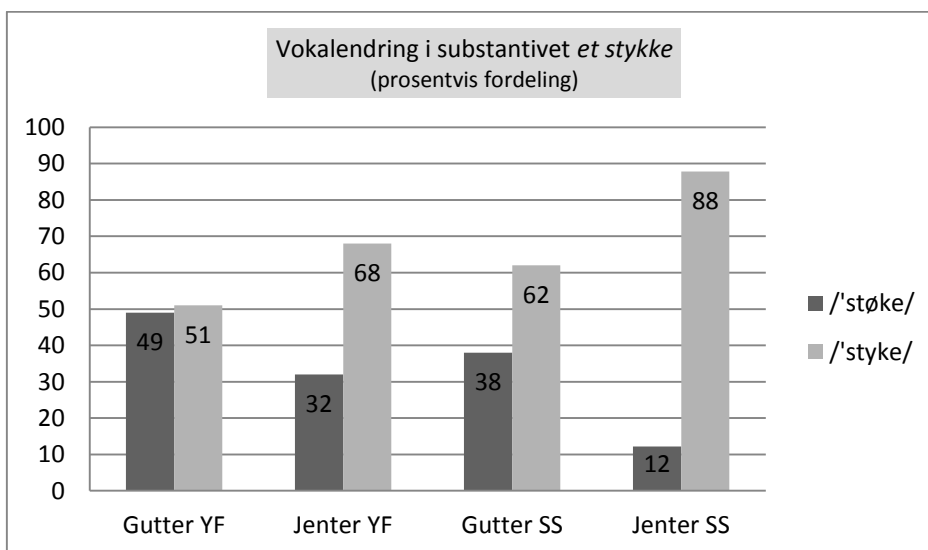
Figur 63

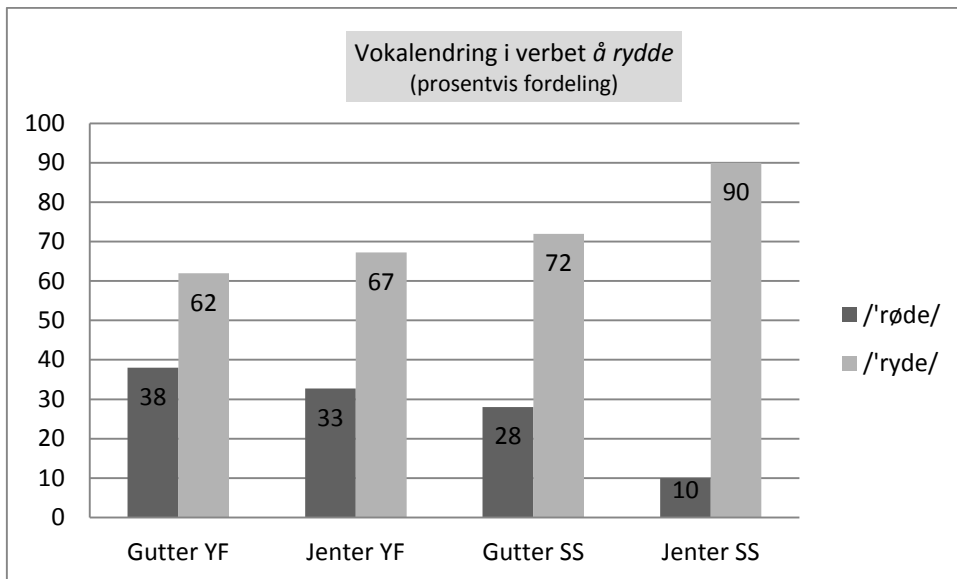
Figur 64

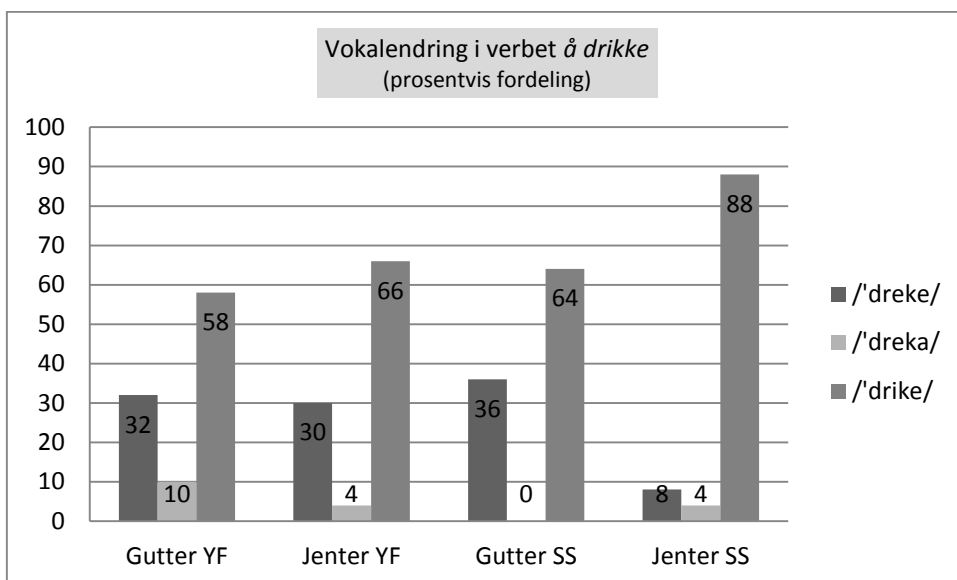
Figur 65

Figur 66

Figur 67

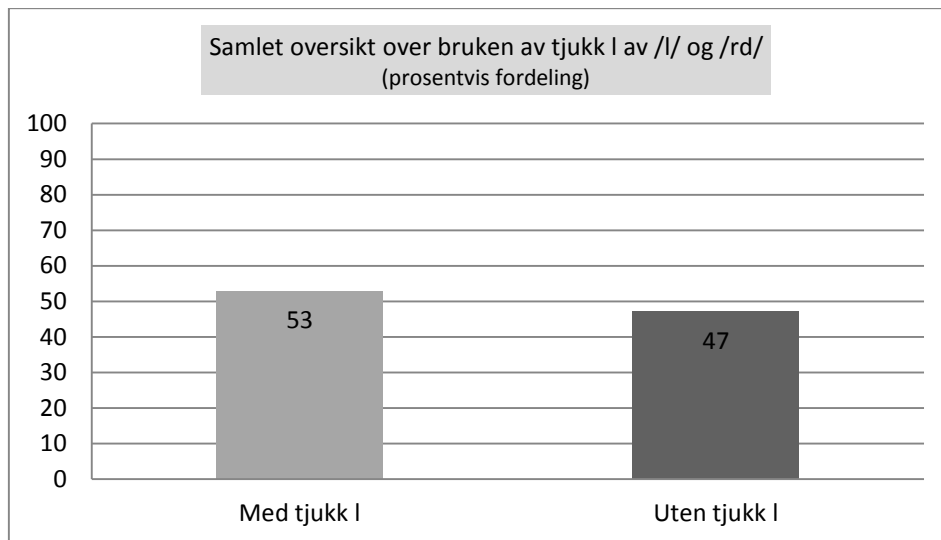

Figur 68

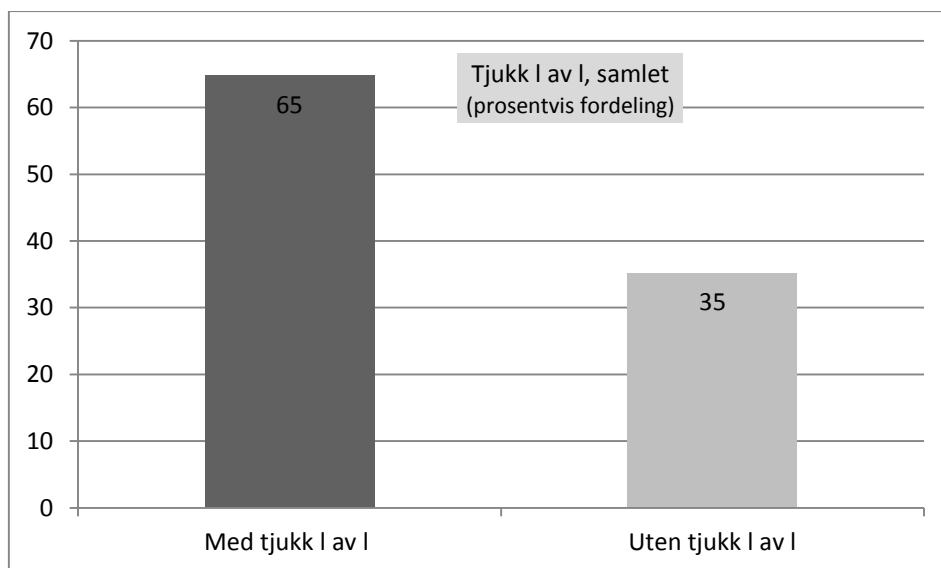
5.1.7 Tjukk l

En samlet oversikt over bruken av tjukk l av /l/ og /rd/ viser at 53 % av informantene rapporterer tradisjonell bruk av tjukk l (figur 69). Det er flere som bruker tjukk l av /l/ enn av /rd/. 65 % av informantene sier at de bruker tjukk l av /l/, mens 41 % rapporterer at de bruker tjukk l av /rd/ (figur 70 og 71). Det er guttene på YF som rapporterer mest bruk av tjukk l. 63 % av dem sier at de bruker tjukk l, mens det er færrest jenter på SS (41 %) som bruker tjukk l (figur 72). Bruken av tjukk l varierer mellom variablene som er med i undersøkelsen. Det er substantivet *blod* som har høyest rapportert bruk. 74 % av guttene på yrkesfag rapporterer at de uttaler dette substantivet med tjukk l. Adjektivet *hard* er det ordet som får lavest rapportert

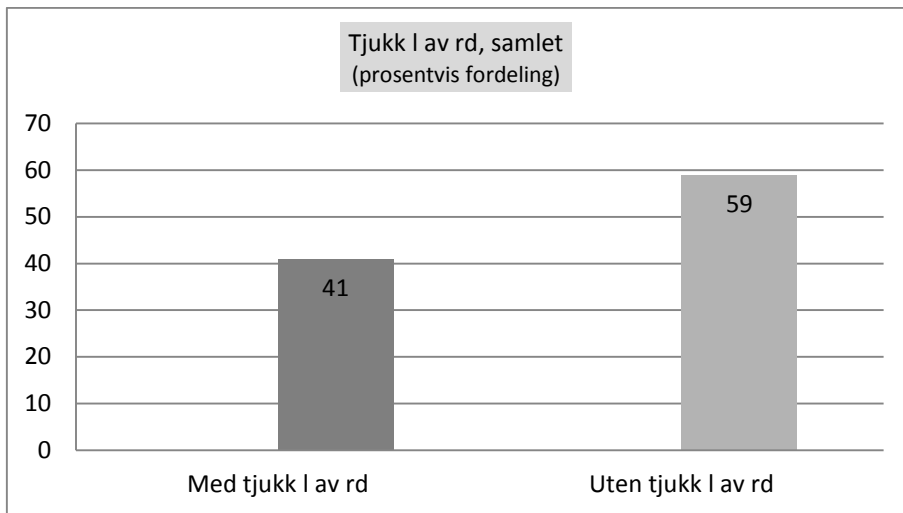
bruk av variablene. 16 % av jentene på SS sier at de bruker tjukk l når de uttaler *hard* (Figur 73-76).

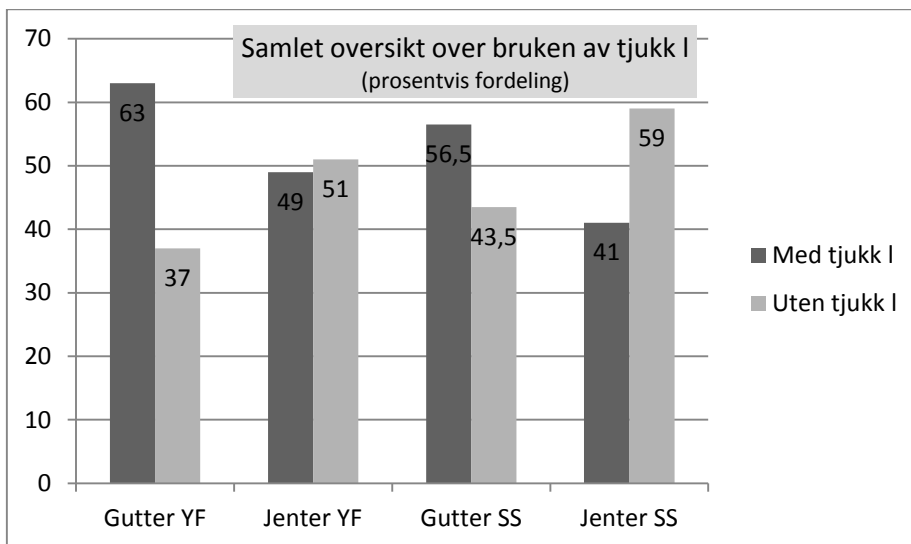
Figur 69

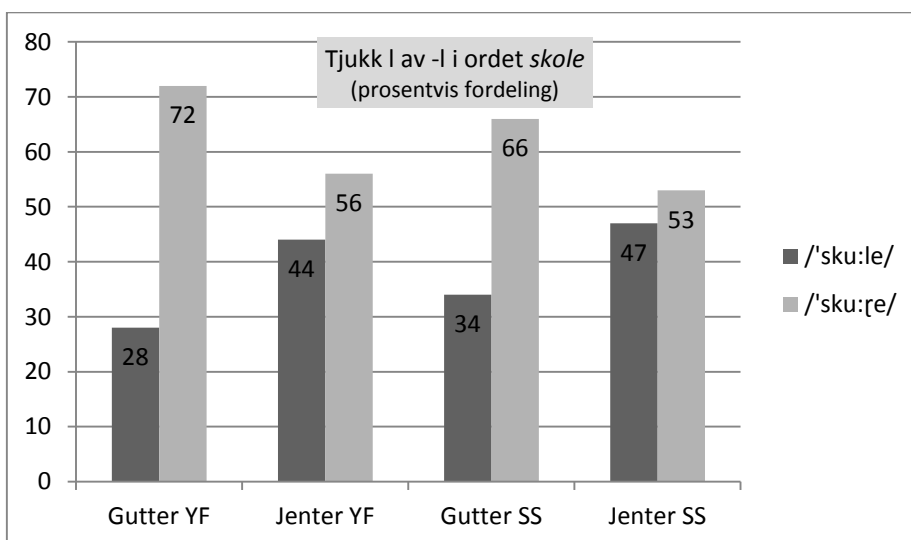
Figur 70

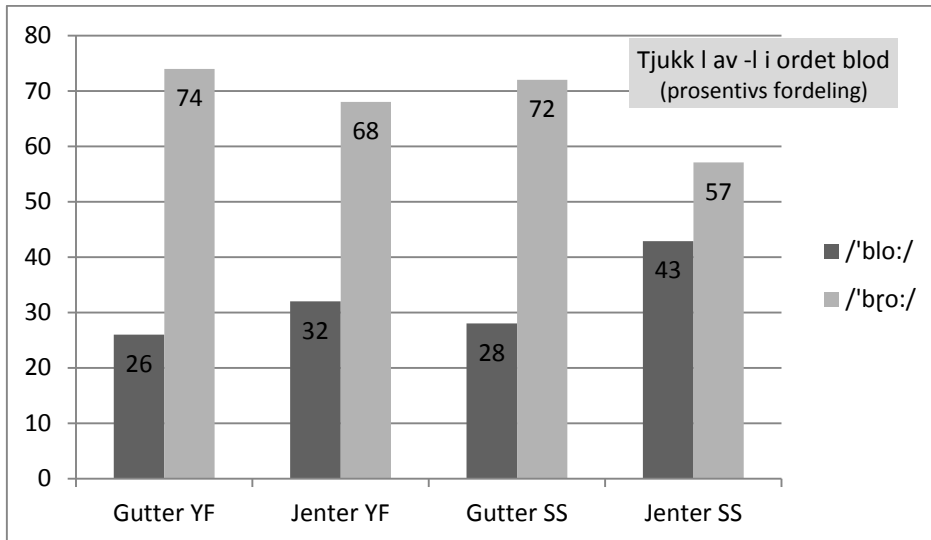
Figur 71

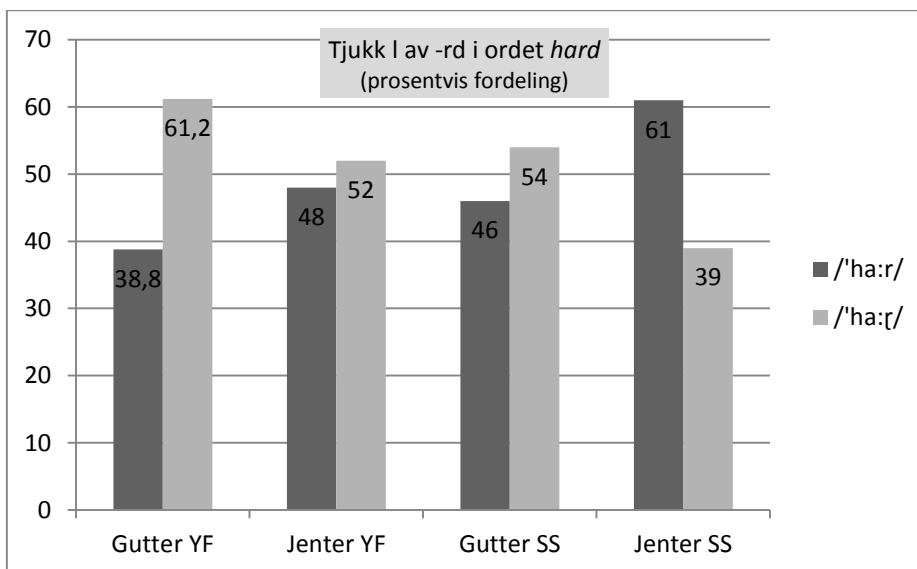
Figur 72

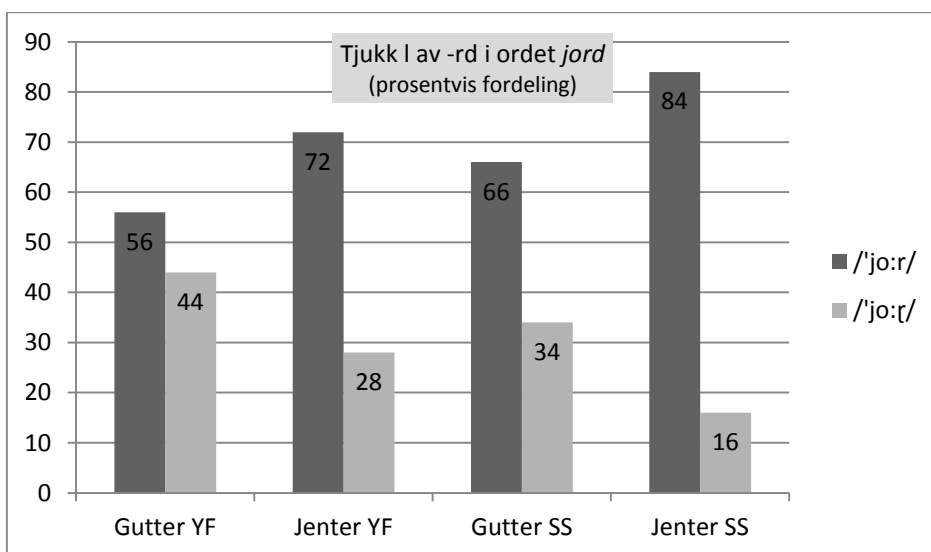
Figur 73

Figur 74

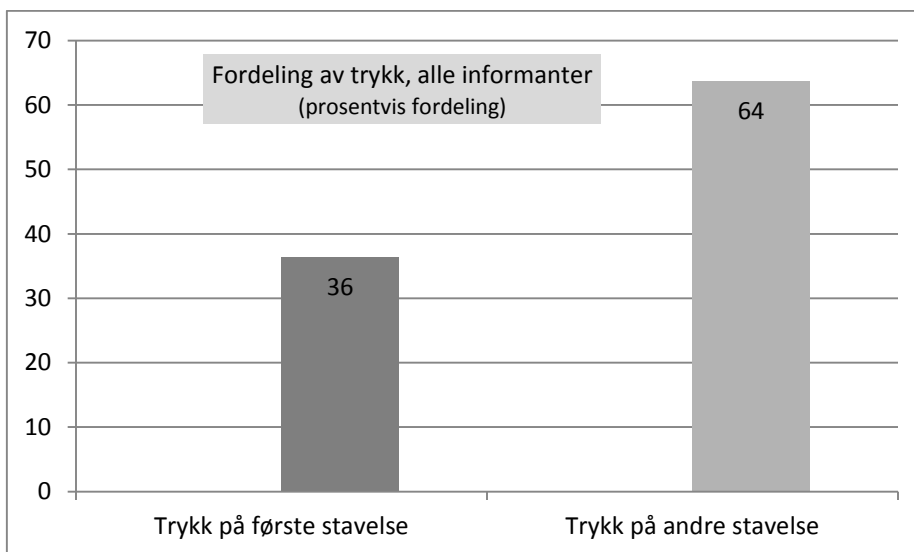
Figur 75

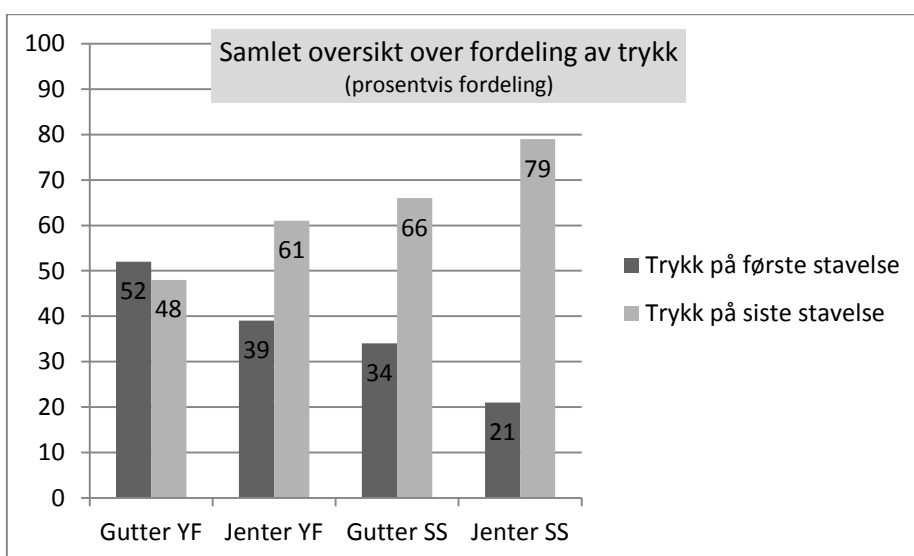
Figur 76

5.1.8 Trykk

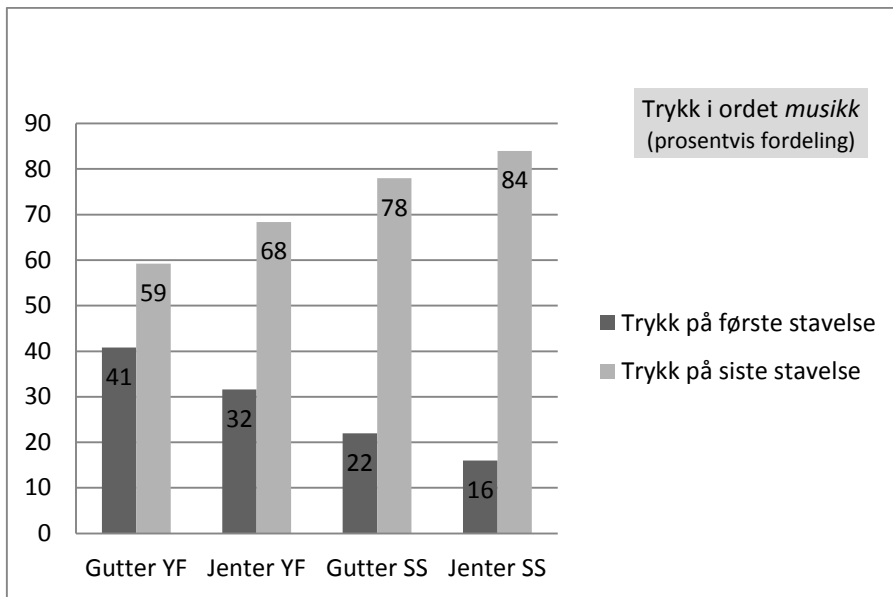
En samlet oversikt viser at det er 36 % av informantene som rapporterer at de legger trykket på første stavelse når de uttaler variablene som er med i undersøkelsen (figur 77). Det er gutter på YF som i størst grad (52 %) rapporterer at de har denne tradisjonelle trykkfordelingen, mens jentene på SS i minst grad (21 %) sier at de legger trykket på første stavelse (figur 78). Det er i ordet *karamell* at det er størst forskjell mellom informantgruppene. 52% av guttene på YF sier at de har trykk på første stavelse i dette ordet, mens 11 % av jentene på SS sier det samme (figur 83). Det er i ordet *telefon* at forskjellen mellom informantgruppene er minst. 58 % av guttene på YF sier at de har trykk på første stavelse i uttalen av dette ordet, mens 34 % av jentene på SS sier det samme (figur 80).

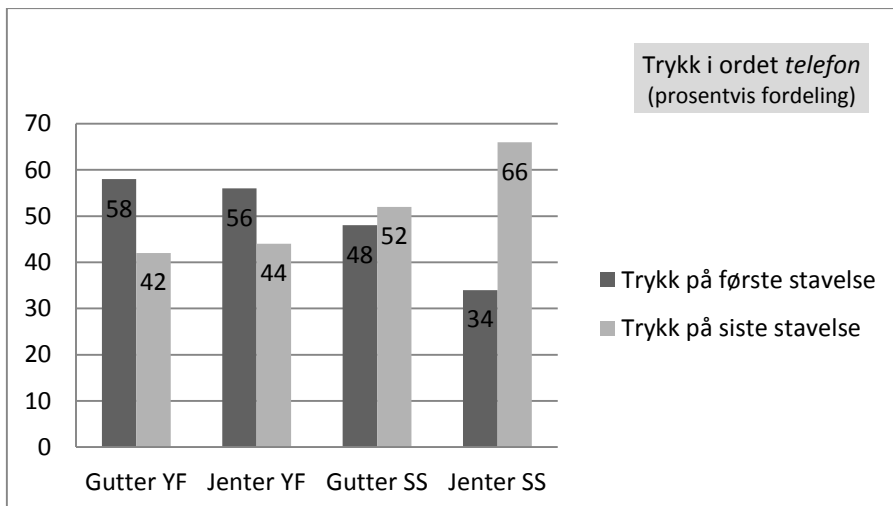
Figur 77

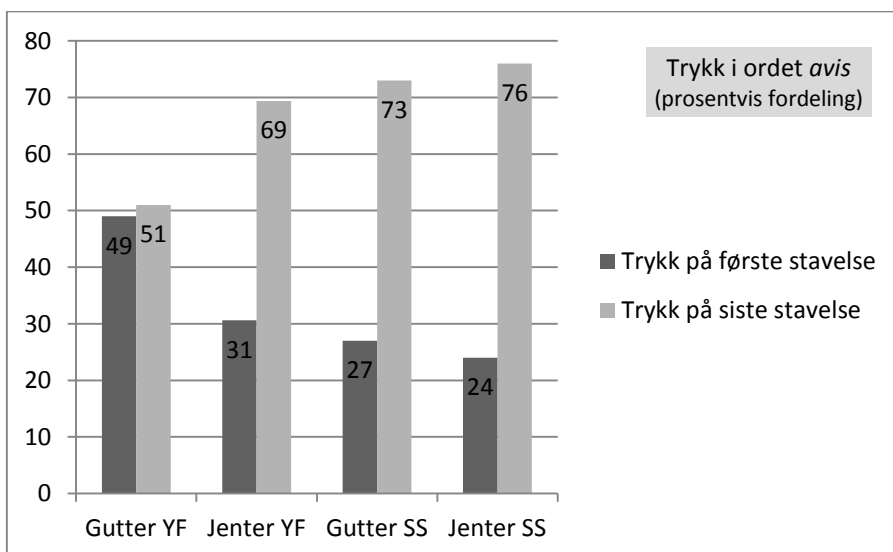
Figur 78

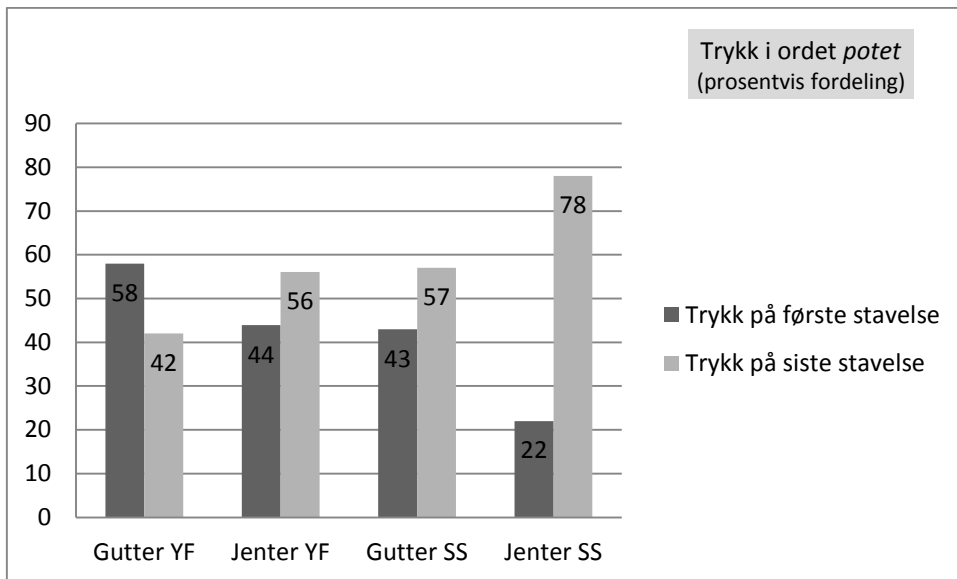
Figur 79

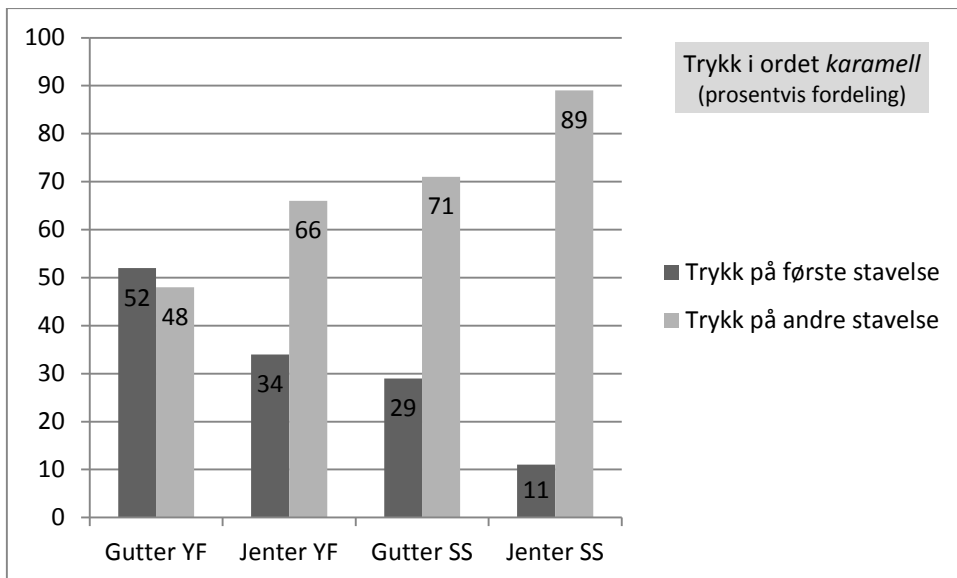
Figur 80

Figur 81

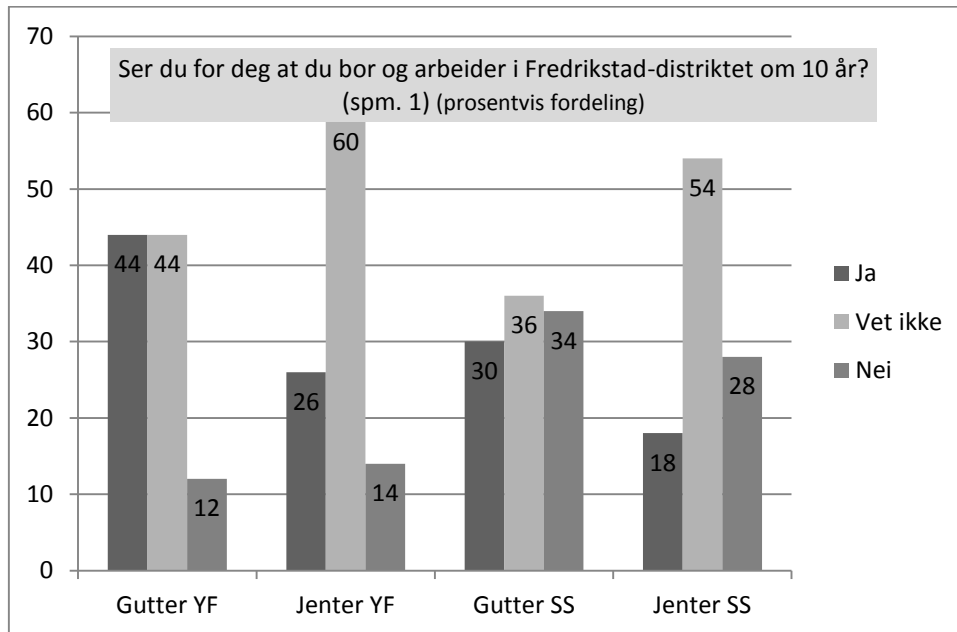
Figur 82

Figur 83

5.2 Språkholdninger – presentasjon av resultater fra spørreskjema

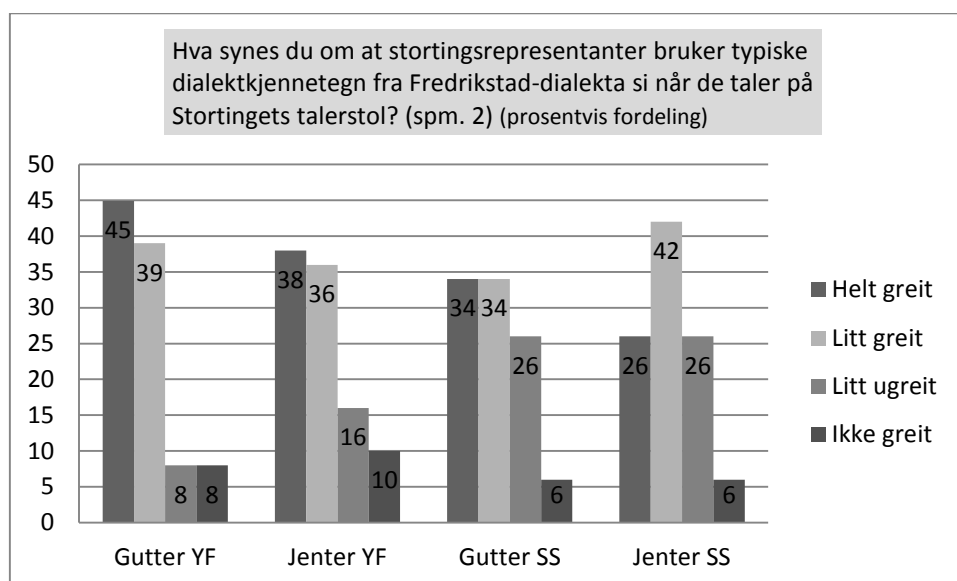
5.2.1 Framtidig bosted

Figur 84

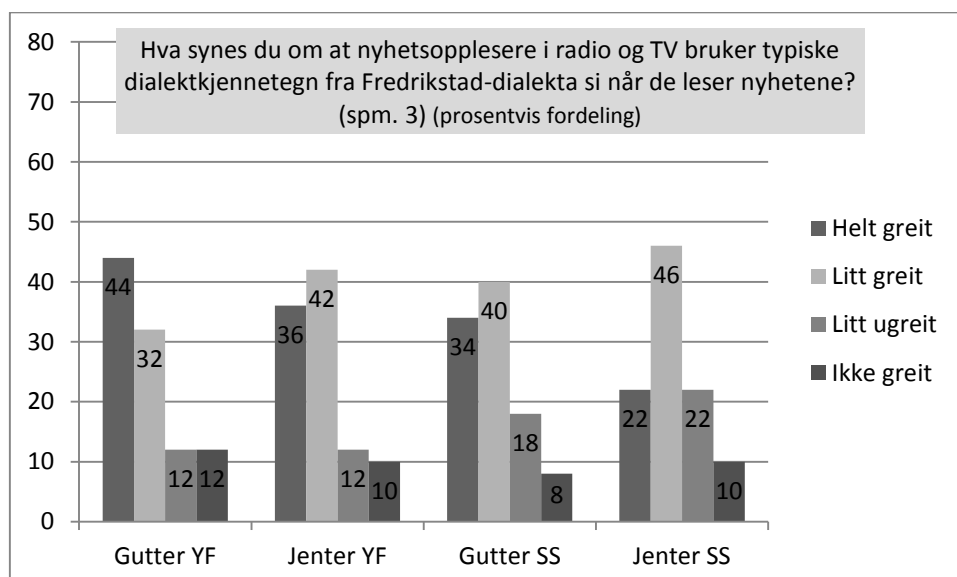
Informantene er usikre på om de ser for seg Fredrikstad-distriktet som framtidig bosted. Gutter på YF er den informantgruppa som uttrykker størst stedstilhørighet. 44 % av dem anser Fredrikstad-distriktet som sitt fremtidige bosted, mens jenter på SS uttrykker lavest stedstilhørighet med 18 % som ser for seg det samme. Jenter på YF er mest usikre på framtidig bosted. Det er 60 % av dem som svarer «vet ikke» på dette spørsmålet. Blant jentene på SS er det 54 % som er usikre, men guttene på SS er de som uttrykker minst usikkerhet, med 36 %. De er samtidig den informantgruppa som er mest sikre på at de ikke skal bo i Fredrikstad-distriktet om 10 år, med 34 % som svarer nei på spørsmålet (figur 84).

5.2.2 Fredrikstad-dialekt på Stortingets talerstol og i radio/TV

Figur 85

Flertallet i alle informantgruppene mener det er «helt greit» eller «litt greit» å bruke typiske dialektkjennetegn på Stortingets talerstol. Det er guttene på YF som er mest positive, med 83,9 % som mener at dette er «helt greit» eller «litt greit». Det er gutter og jenter på SS som har den største andelen av informanter som er negative. I begge disse gruppene mener 32 % at dette er «litt ugreit» eller «ikke greit» (figur 85).

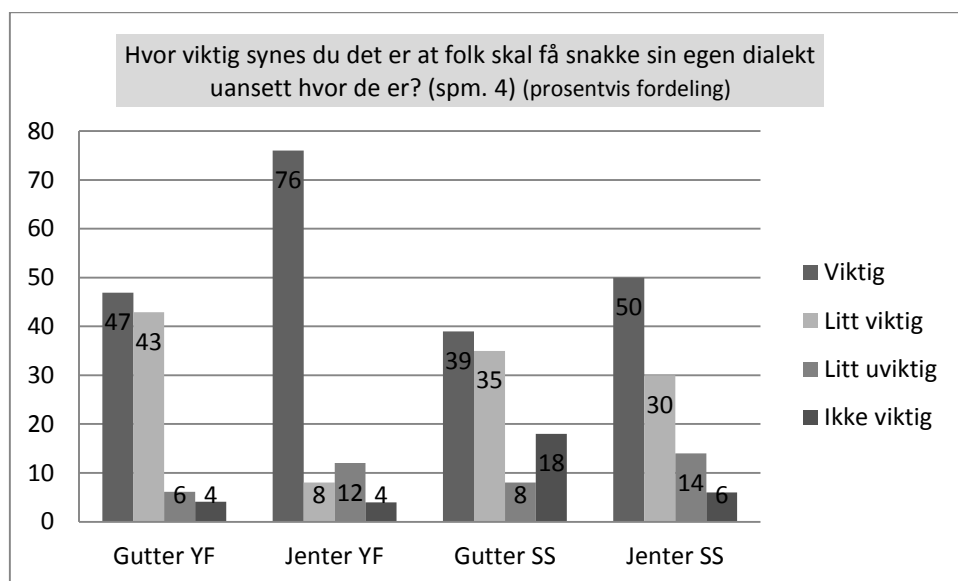
Figur 86

Flertallet i alle informantgruppene mener det er «helt greit» eller «litt greit» at nyhetsopplesere i radio og tv bruker typiske dialektkjennetegn fra Fredrikstad-dialekta når de

leser nyhetene. Det er guttene på YF som er mest positive, med 76% som mener dette er «helt greit» eller «litt greit». Det er gutter og jenter på SS som har den største andelen av informanter som er negative. Det er 26 % av guttene på SS som mener at det er «litt ugreit» eller «ikke greit», mens 32 % av jentene på SS har denne holdningen.

Her ser vi altså at svarene på spørsmål 2 og 3 stort sett samsvarer. Flertallet av informantene er positive til at stortingsrepresentanter og nyhetsopplere kan bruke tradisjonelle kjennetegn fra Fredrikstad-dialekta når de utøver sitt yrke (figur 86).

5.2.3 Å bruke dialekt – uansett situasjon

Figur 87

Alle informantgruppene uttrykker en positiv holdning til at folk skal få snakke sin egen dialekt uansett hvor de er. 90 % av guttene på YF har svart at dette er «litt viktig» eller «viktig». For jentene på YF er dette tallet 86 %. For gutter og jenter på SS er tallene henholdsvis 74 % og 80 %. Det er verdt å merke seg at jentene på YF og SS har flest informanter som mener at dette er «viktig», med 76 % og 50 %. Blant guttene på SS er det 74 % som har krysset av for at dette er «viktig» eller «litt viktig», mens 26 % har krysset av for at det er «litt uviktig eller «ikke viktig» (figur 87).

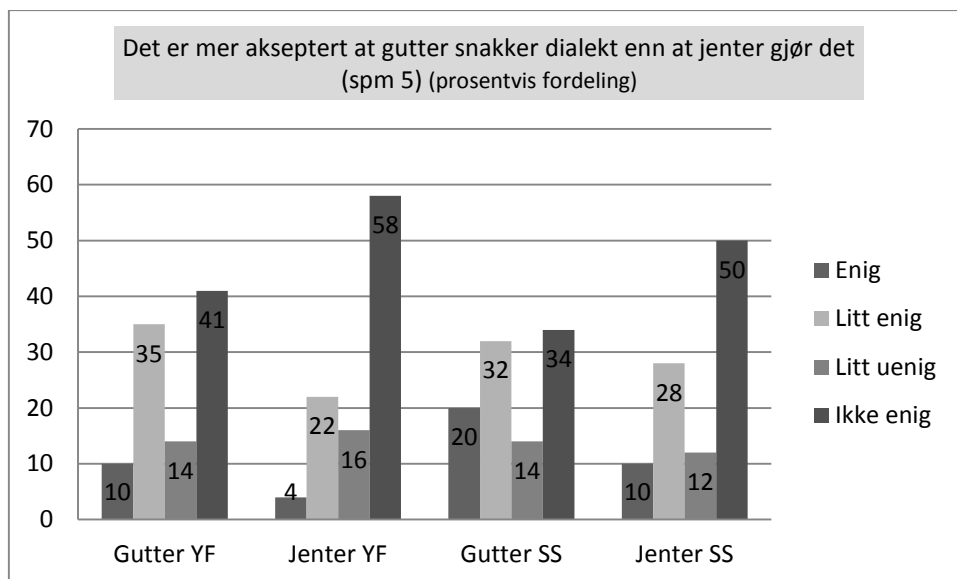
5.2.4 Er det mer greit at gutter bruker dialekt?

Spørsmål 5 og 9 i spørreskjemaet har nesten samme innhold:

Spørsmål 5: Det er mer akseptert at gutter snakker dialekt enn at jenter gjør det.

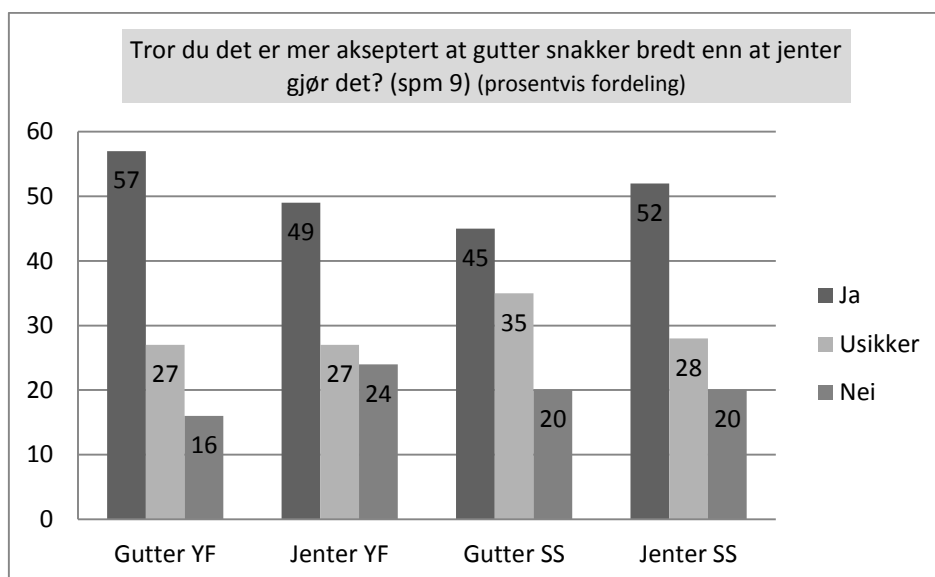
Spørsmål 9: Tror du det er mer akseptert at gutter snakker bredt, enn at jenter gjør det?

Selv om spørsmålene har nesten likelydende innhold, spriker resultatene. Dette kan skyldes utformingen av spørsmålene og tilgjengelige svaralternativer. I spørsmål 5 blir elevene bedt om å svare på om de er *enig i* at det er mer akseptert at gutter snakker dialekt enn at jenter gjør det, altså skal svarene uttrykke en holdning til en påstand (figur 88). I spørsmål 9 skal elevene svare på spørsmålet om de tror det *er* mer akseptert at gutter snakker dialekt enn at jenter gjør det, altså hvordan de tror det faktisk er, uavhengig om de er enige eller ikke (figur 89).

Figur 88

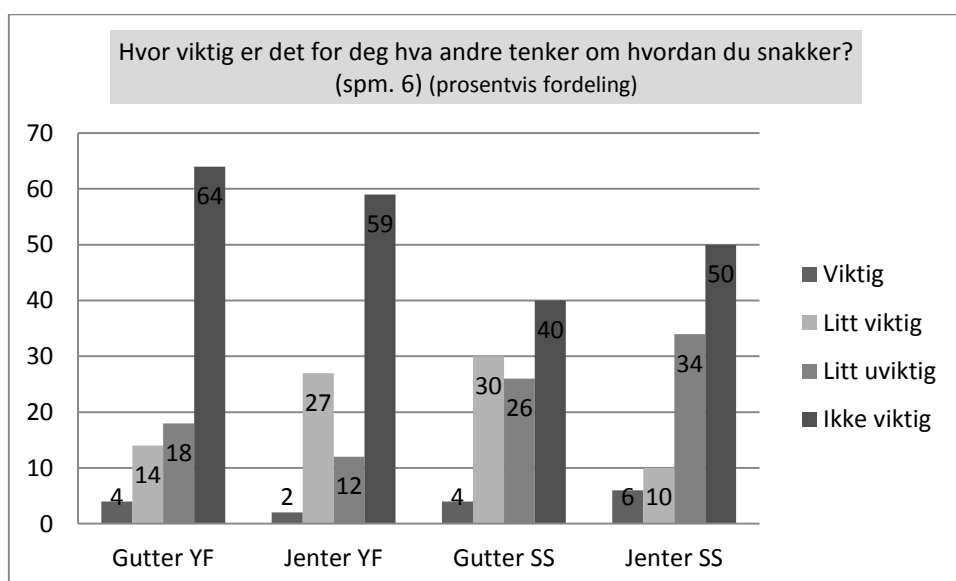
Alle informantgruppene har et flertall som er «ikke enig» eller «litt uenig» i at det er mer akseptert at gutter snakker dialekt enn at jenter gjør det. Det er jenter på YF og SS som har størst prosentandel informanter som har svart dette, med henholdsvis 74 % og 62 %. Guttene på SS er mest enige, med sine 52 % som har svart «enig» eller «litt enig» på dette spørsmålet (figur 88).

Figur 89

I spørsmål 9 tror 57 % av guttene på YF at det er mer akseptert at gutter snakker bredt enn at jenter gjør det. Andelen informanter som mener dette, er stor i alle gruppene. Det er også en stor andel som er usikre om det er slik, her ligger prosentandelen mellom 27 og 35. Det er blant jentene på YF at det er flest (24 %) som ikke tror at det er mer akseptert at gutter snakker bredt enn at jenter gjør det, mens guttene på YF har færrest informanter som rapporterer dette (16 %) (figur 89).

5.2.5 Hvor viktig er det hva andre tenker?

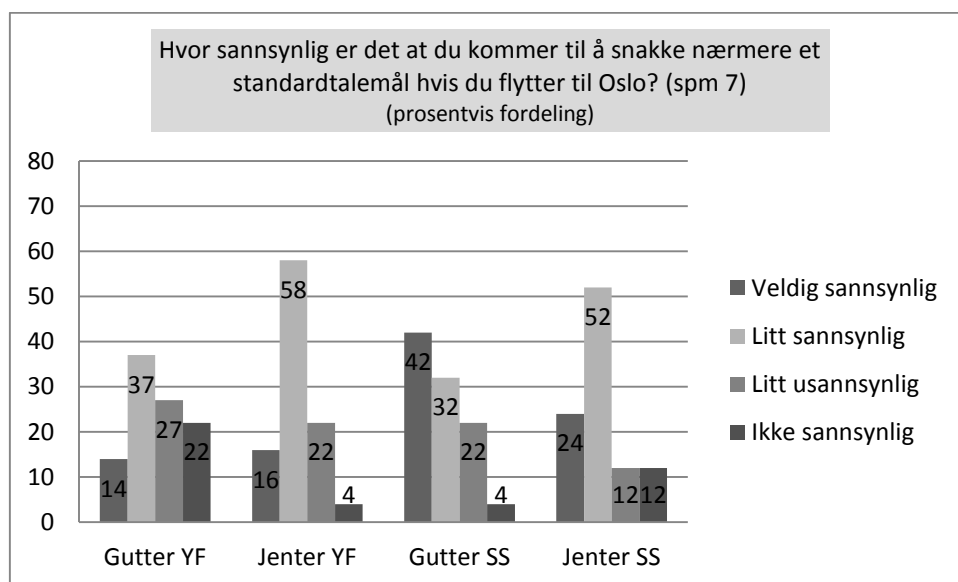

Figur 90

Det er guttene på YF som er minst opptatt av hva andre tenker om hvordan de snakker. 64 % av dem svarer «ikke viktig» og 18 % svarer «litt uviktig» på spørsmålet. Hvis disse to svaralternativene slås sammen, er det jenter på SS som har flest informanter som mener at det ikke er særlig viktig hva andre tenker om talemålet deres (84 %). Det er blant guttene på SS vi finner flest informanter som svarer at det er «viktig» eller «litt viktig» (34 %) hva andre mener om hvordan de snakker (figur 90).

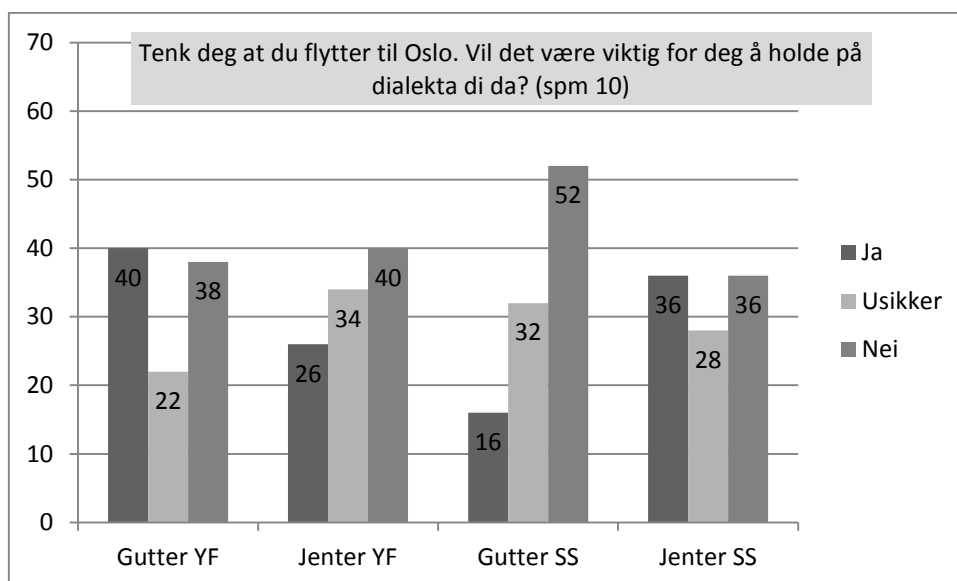
5.2.6 Tilnærming til standardtalemål ved flytting til Oslo?

Spørsmål 7 og 10 går ut på noe av det samme. I spørsmål 7 skal informantene rapportere om de tror de kommer til å tilnærme seg et standardtalemål hvis de flytter til Oslo (figur 91). I spørsmål 10 skal de svare på om det vil være viktig for dem å beholde dialekta si hvis de flytter dit (figur 92).

Figur 91

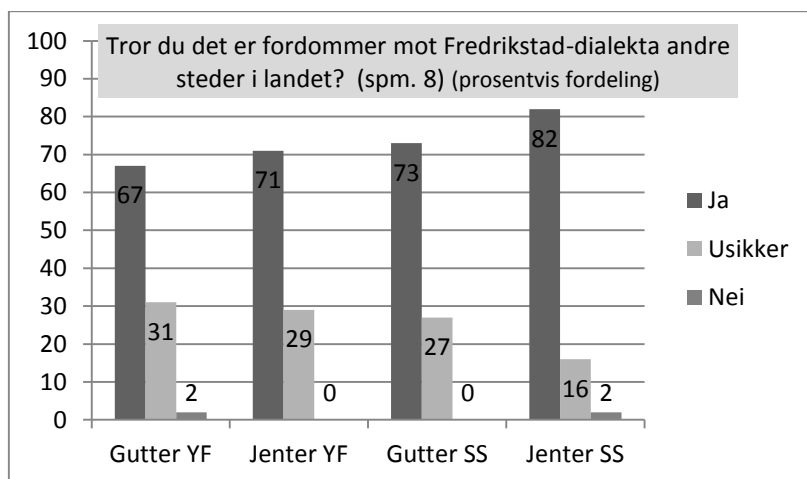
42 % av guttene på SS tror det er «veldig sannsynlig» at de kommer til å snakke nærmere et standardtalemål hvis de flytter til Oslo, og 32 % tror det er «litt sannsynlig». Altså er det 74 % som tenker at de kommer til å endre talemålet sitt hvis de gjør osloborgere av seg. Jentene på YF og SS er ganske like i sine svar. Henholdsvis 16 % og 24 % tror det er «veldig sannsynlig» at de vil endre talemålet sitt, mens 58 % tror det er «litt sannsynlig». Det er gutter på YF som tror det er minst sannsynlig at de vil snakke nærmere et standardtalemål hvis de flytter til Oslo, med sine 51 % samlet for kategoriene «veldig sannsynlig» og «litt sannsynlig» (figur 91).

Figur 92

Det er guttene på SS som rapporterer at de er minst opptatt av å holde på dialekta si hvis de flytter til Oslo. Det er 16 % av dem som svarer ja på dette spørsmålet, 32 % som er usikre og 52 % som svarer nei. Av guttene på YF er det 40 % som svarer ja, mens 22 % er usikre og 38 % svarer at det ikke er viktig for dem å beholde dialekta. Det er 36 % av jentene på SS og 26 % av jentene på YF som svarer ja (figur 92).

5.2.7 Er det fordommer mot Fredrikstad-dialekta andre steder i landet?

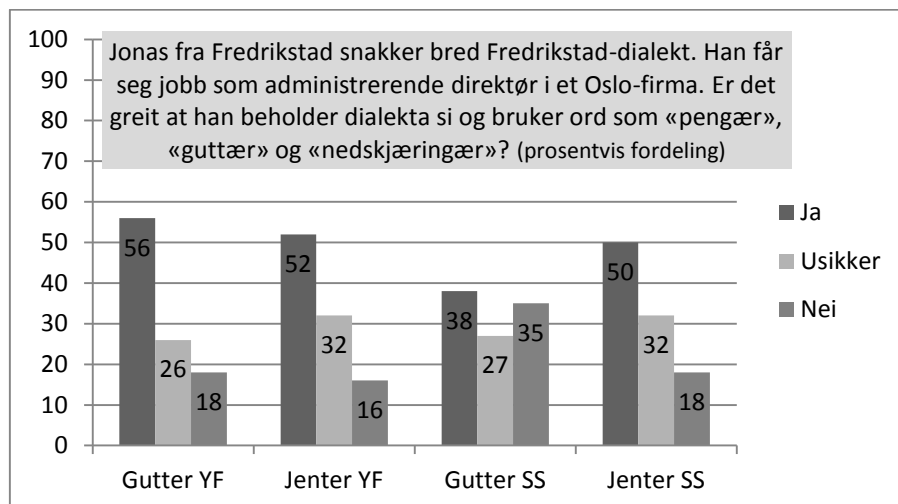

Figur 93

Det er svært få informanter som har svart at de ikke tror det er fordommer mot Fredrikstad-dialekta andre steder i landet. Bare 2 % av guttene på YF og jentene på SS har svart dette. Det store flertallet rapporterer at de tror det eksisterer fordommer mot Fredrikstad-dialekta. Jentene på SS er sikrest i sin sak. Av dem er det 82 % som svarer «ja», mens 16 er «usikre». De resterende informantgruppene svarer omtrent i samsvar med hverandre. Rundt 70 % mener

det er fordommer mot Fredrikstad-dialekta andre steder i landet, mens omkring 30 % er usikre (figur 93).

5.2.8 Er det greit å snakke bred Fredrikstad-dialekt som administrerende direktør i Oslo?

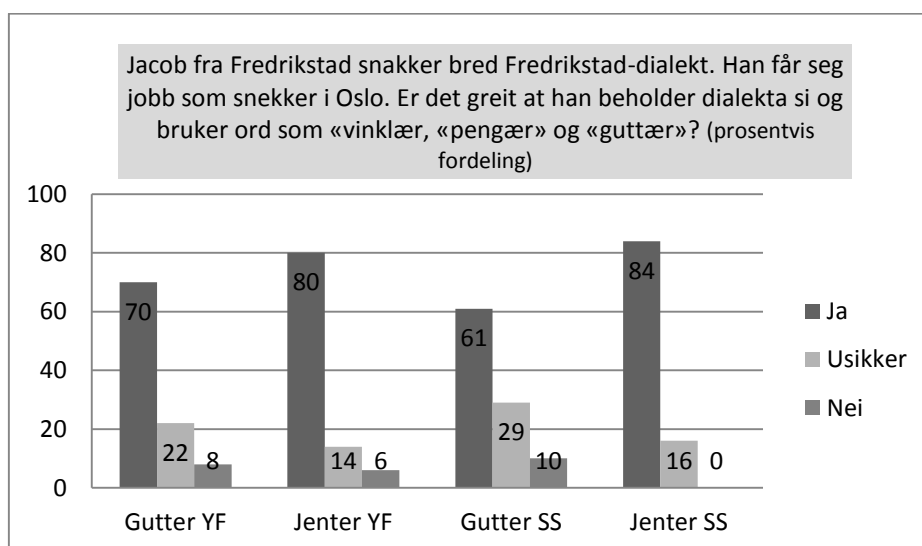
Figur 94

I spørsmål 11 skulle elevene ta stilling til om det var greit å snakke bred Fredrikstad-dialekt dersom man hadde en stilling som administrerende direktør i Oslo. I alle informantgruppene var det et flertall som mente at det er greit å bruke dialekt i en slik stilling. Gutter på SS var mest negative med 38% ja, mens gutter på YF var mest positive med 56 % ja. Gutter på SS hadde den største andelen informanter som svarte nei (35 %), mens jenter på YF hadde den minste andelen som ikke syntes det var greit å bruke Fredrikstad-dialekt i en slik stilling i Oslo (figur 94).

Dette spørsmålet hadde et åpent felt der elevene kunne begrunne svaret sitt. De som svarte ja, begrunnet synspunktet sitt med at dialekt er en del av folks identitet, og at det bør være greit å bruke dialekt så lenge det ikke er kommunikasjonsforstyrrende. Flere understreket at dialekten markerer stedstilhørighet, og at det er viktig å være stolt av sin egen opprinnelse og ikke la andres fordommer påvirke talemålet. En av jentene på YF skrev at «alle må få snakke sin egen dialekt, uansett hvor man er eller hvor man jobber», mens en av jentene på SS bemerket at «Erna Solberg får snakke bergensdialekt, da bør Jonas få snakke fredrikstaddialekt». De elevene som var usikre, forklarte at det kan være vanskelig å bli tatt seriøst når du bruker Fredrikstad-dialekt. En av informantene (jente YF) skriver: «Jeg mener at du skal beholde den dialekta du er født med, 'be proud of it'. Men det kan også være litt vanskelig å bli tatt seriøst.» De elevene som svarte nei, var opptatt av at det ikke høres profesjonelt ut å snakke Fredrikstad-dialekt, at dialekta framstår som slurvete og derfor ikke

passer i formelle sammenhenger. Jonas ville derfor fått store problemer med å bli tatt på alvor, ble det hevdet. En av informantene (gutt SS) skriver: «Fredrikstad-dialekta er blitt stempla som «dum», så det er mulig at andre ikke tar han seriøst.», mens en annen formulerer seg slik: «Jeg synes at når man jobber i Oslo så høres det uprofesjonelt ut å snakke fredrikstaddialekt.» En av jentene på SS beskriver en følelse av «at Fredrikstad-dialekta gjør viktig ting useriøst». En av guttene på YF mener at det er greit å bruke dialekt som administrerende direktør, så lenge de mest markante språktrekka unngås: «Synes han skal droppe æ-ene. Tjukk l går, men jeg synes det er litt ille å si ‘pengær’ og sånt».

5.2.9 Er det greit å snakke bred Fredrikstad-dialekt som snekker i Oslo?

Figur 95

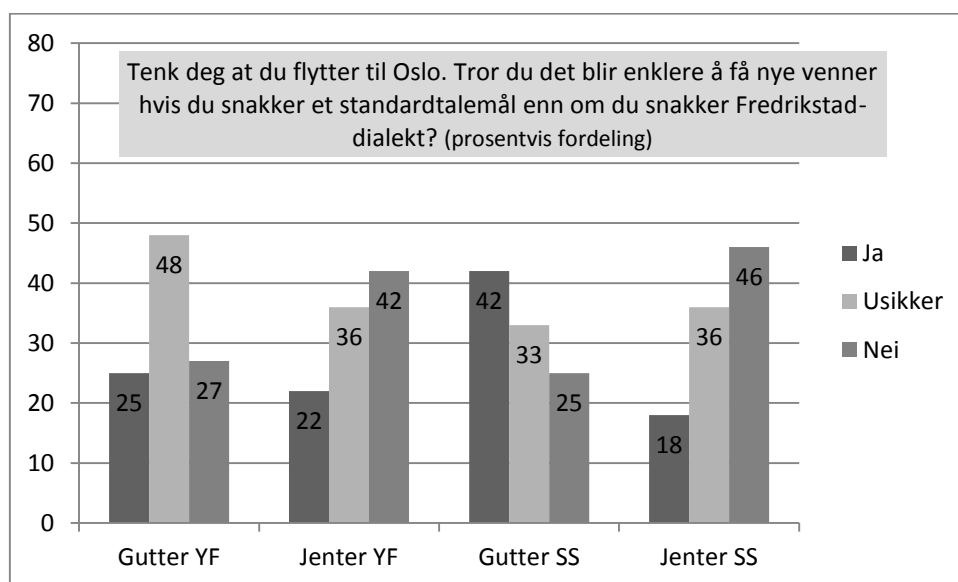
Det var langt flere som syntes det var greit å snakke fredrikstad-dialekt som snekker i Oslo enn som administrerende direktør. Jentene på SS var mest positive, med 84 % som svarte «ja» på dette spørsmålet. 16 % var usikre, mens ingen var negative. Guttene på SS var minst positive. Her var det 61 % som syntes det var greit, 14 % var usikre, og 6 % syntes ikke det var greit å bruke Fredrikstad-dialekt hvis du jobbet som snekker i Oslo (figur 95).

Også dette spørsmålet hadde et åpent felt der informantene kunne begrunne svarene sine. De informantene som mente at det var greit å bruke Fredrikstad-dialekt som snekker i Oslo, brukte mange av de samme argumentene som kom fram i spørsmål 11. Flere av dem som er positive til bruk av dialekta, understreker at dialekt er en del av identiteten og «noe av det som gjør deg unik». Flere uttrykker at det er viktig å være stolt av dialekta og stedet du kommer fra. En av dem som var negativ til å bruke dialekt, skriver at det er viktig å «klare å

skille mellom jobb og privat og det passer seg ikke i jobbsammenheng». En annen skriver at det høres «uprofesjonelt/useriøst» ut.

Av tabellene ser vi at flere mener det er greiere å snakke dialekt som snekker enn som administrerende direktør. Dette begrunnes i det åpne feltet med at «som snekker kan du snakke som du vil», og at «det er mer akseptert i det yrkesfaglige». En av guttene på YF skriver: «Når du har en sånn praktisk utdanning, synes jeg det passer bra med Fredrikstad-dialekt. Det gir mer sjarm til arbeideren». Flere uttrykker at jobben som snekker er mindre «formell», og at det derfor er greit å bruke dialekt.

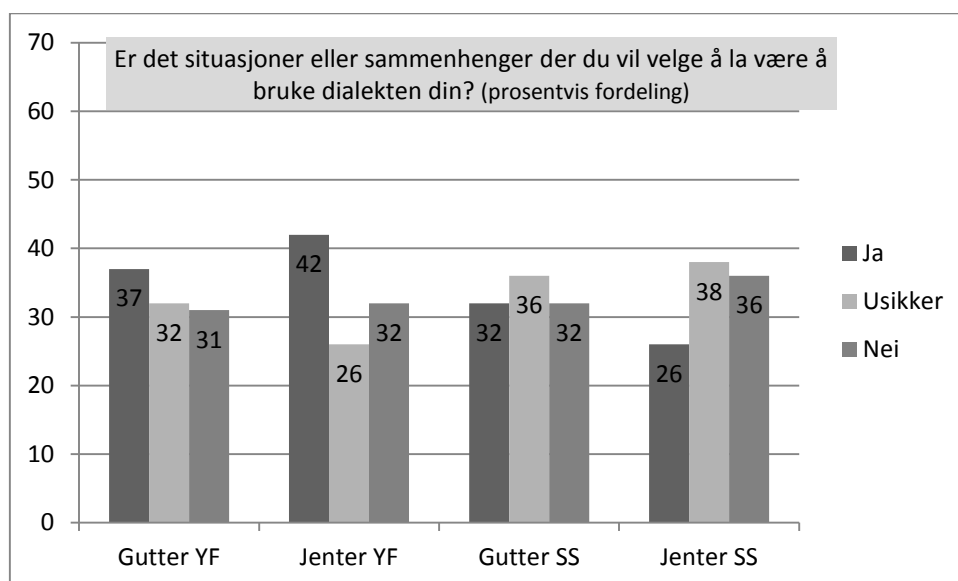
5.2.10 Er det enklere å få venner i Oslo hvis du snakker et standardtalemål?

Figur 96

Det er flest gutter på SS (42 %) som mener at det vil være lettere å få venner i Oslo om man snakker et standardtalemål enn om man snakker Fredrikstad-dialekt, mens det er færrest jenter på SS (18 %) som mener det samme. Av jentene på SS er det 46 % som ikke tror at Fredrikstad-dialekta vil være et hinder for å danne vennskap, og blant jentene på YF er denne andelen 42 % (figur 96).

5.2.11 Er det situasjoner der du velger å la være å bruke dialekten din?

Figur 97

Det er flest jenter på YF (42 %) som svarer at det er situasjoner der de velger å la være å bruke dialekta si, og færrest jenter på SS som mener det samme (26 %). Andelen informanter som rapporterer at de *ikke* velger bort dialekten sin i ulike situasjoner, varierer fra 31 % (gutter YF) til 36 % (jenter SS) (figur 97).

De informantene som svarte ja på spørsmålet om det er situasjoner der de vil la være å bruke dialekten sin, fikk muligheten til å begrunne dette. De aller fleste nevner jobbintervju , viktige møter eller andre formelle sammenhenger som slike situasjoner. Noen skriver at de unngår å bruke dialekt når de har framføring på skolen, mens andre oppgir at de unngår å bruke dialekt i møte med nye mennesker, gjerne eldre, som de ikke kjenner så godt. Flere sier at første møte med «svigers» er en situasjon der de modererer dialekten sin.

5.2.12 Hva kan være årsaken til at noen legger om dialekten?

Spørsmål 16 lød «Hvorfor legger noen om dialekten, tror du?» og skulle besvares i et åpent felt. Det var 114 informantene som ga et svar, og noen nevnte mer enn én årsak¹¹, slik at det totalt ble 155 svar. De oppgitte årsakene kunne kategoriseres i seks ulike grupper:

Kategori 1: For å passe bedre inn / bli akseptert

Kategori 2: For å unngå negativ oppmerksomhet / skam

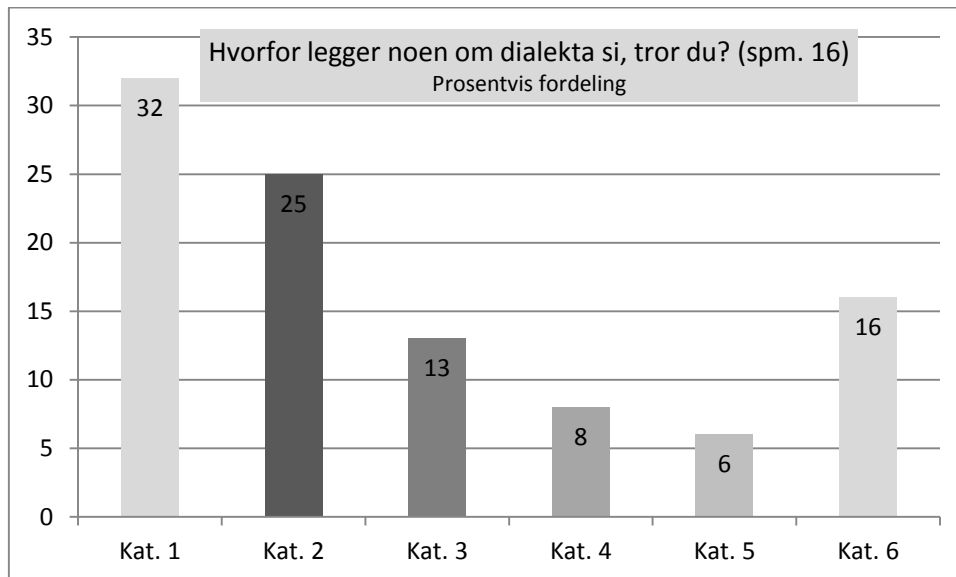
Kategori 3: For å bli bedre forstått og unngå misforståelser

¹¹ I vedlegg 2 under spørsmål 16 blir alle svar som er kategorisert listet opp. Noen svar inneholdt flere årsaker og ble derfor plassert i flere kategorier. Det er årsaken til at deler av svarene er streket over i vedlegget. Det som er streket over finnes i en annen, passende kategori – uten overstreking.

Kategori 4: For å virke mer seriøs / formell / intelligent

Kategori 5: Påvirkning fra andre

Kategori 6: Liker ikke egen dialekt

Figur 98

31 % av informantene tror at mange endrer dialekten sin for å passe bedre inn og for å unngå «følelsen av å være litt annerledes». Det er 25 % som oppgir frykt for negativ oppmerksomhet eller skam rundt Fredrikstad-dialekta som årsak til språkendring. 13 % mener at ønsket om å bli forstått og unngå misforståelser kan være en grunn til at noen endrer dialekten sin, mens 6 % tenker at det er helt naturlig at dialekten endres hvis man er i et miljø der en annen dialekt er i bruk av majoriteten. Det er 16 % som tror at mange legger om talemålet sitt fordi de ikke liker Fredrikstad-dialekten (figur 98).

5.3 Gruppesamtale – presentasjon av innhentet datamateriale

Datamaterialet gruppesamtalen støtter opp under resultatene fra spørreundersøkelsen. Alle informantene mente at det var sannsynlig at de bor i Fredrikstad-distriktet om 10 år og ga uttrykk for sterk stedstilhørighet, mye på grunn av familie og venner. De fleste var usikre på muligheter for jobb, og mente at det ville være utslagsgivende for valg av bosted i framtida.

I spørsmålet om det var greit at stortingsrepresentanter fra Fredrikstad bruker typiske dialektkjennetegn fra Fredrikstad-dialekta når de taler på Stortingets talerstol, var informantene delt i sitt syn. Fire mente at det ville høres useriøst og uprofesjonelt ut, mens fire syntes det var greit, og at det markerer tilhørighet til det stedet du representerer på Stortinget. En av informantene ga uttrykk for at det er lettere å få et personlig forhold til representantene hvis de bruker dialekt. Informantene var enige om at representanter fra andre

deler av Norge i større grad holder på sine dialekter. Dette forklarte de med at Fredrikstad-dialekten er forholdsvis lik standardtalemålet.

I spørsmålet om det var greit at nyhetsopplesere i radio og TV bruker typiske dialektkjennetegn fra Fredrikstad-dialekta når de leser nyhetene, var informantene enige om at det var greiere. De ga imidlertid uttrykk for at det er forskjell på om det er Østfold-nytt eller nyhetssendinger som skal sendes over hele landet. En av informantene sa følgende:

Men jeg føler at NRK, de skal alltid ta inn så mange dialekter og sånn, så jeg skjønner ikke hvorfor de ikke skal ta inn Fredrikstad-dialekta også? Selv om den er blitt kåret til Norges styggeste og hele pakka, men, nei, jeg synes den skal få lov til å passe inn der den også. Bare folk skjønner hva de sier.

Informantene er enige om at folk bør få snakke sin egen dialekt uansett hvor de er. De knytter dialekt til identitet og personlighet. Det å bli presset til å legge om vil være som å miste en del av seg selv. En av informantene uttrykker at det å snakke som du vil, blir «som at du kler deg som du vil, det er en del av deg». To av informantene uttrykker likevel forståelse for at man i gitte situasjoner, for eksempel i viktige møter, må ta hensyn til motparten og møtets formål, og derfor snakke litt mer standardnært for ikke å vekke negative språkholdninger.

Ingen av informantene synes at det er særlig viktig hva andre tenker om hvordan de snakker, men begge jentene var enige om at de ofte legger om ubevisst når de snakker med ukjente, og at det kan ha noe med at de ønsker å framstå som høflige og ordentlige.

Syv av åtte informanter var enige om at det var sannsynlig at de kom til å snakke nærmere et standardtalemål hvis de flyttet til Oslo, men at det var noe som kom til å skje ubevisst på grunn av påvirkning fra andre, og ikke ut fra et ønske om å bytte dialekt. En av informantene sa at han ville legge bort de mest markante språktrekka dersom han flyttet til et område der han følte at det var nødvendig.

At det er fordommer mot Fredrikstad-dialekta andre steder i landet, var informantene helt enige om. De nevner at Fredrikstad-dialekta ble kåret til landets styggeste for noen år siden, og tror at særlig Oslo-folk tenker negativt om dialekta:

I Oslo, for eksempel, der blir vi nok sett på som idioter. Litt harry folketype. Vi er ikke like fine som dem på grunn av dialekta.

De tror at Fredrikstad-dialekta blir assosiert med «bondeknøl» og noe «harry», og at det er årsaken til at mange legger av seg de mest markante språktrekka. To av informantene mente at det er mest fordommer mot de markante språktrekka, og at en moderert utgave ikke blir møtt med samme reaksjoner. Informantene refererte også til humorinnslag i media som ble brukt for å gjøre narr av dem:

Jeg var i middag med noen jeg nesten ikke kjente, og da spurte de hvor vi var fra. Vi svarte Fredrikstad, og da kom det med det samme: «Er det sånn tutær og bråkær-greier, det eller?» Deretter snakket de om den musikkvideoen «Hællæ», og da spilte de den og lo av oss. De ville drite oss ut med overdrevne eksempler. Det var veldig tydelig at de hadde mange fordommer.

I spørsmålet om det er mer akseptert at gutter snakker bredt enn at jenter gjør det, er alle informantene enige om at det er mer vanlig og mer akseptert at gutter bruker den tradisjonelle dialekta. Den blir koblet mot maskuline verdier som det å «skru på bil og kjøre bil», noe som de fleste jenter ikke ønsker å bli identifisert med. En av informantene forteller om en venninne som har veldig bred dialekt, og at mange reagerer veldig på at hun som jente snakker slik.

Informantene fikk spørsmål om det er mer akseptert at en administrerende direktør fra Fredrikstad bruker tradisjonell dialekt enn at en snekker gjør det. Informantene var enige om at det verdisettet som er knyttet til Fredrikstad-dialekta, ikke er forenlig med jobben som administrerende direktør. En høyere stilling i Oslo krever et mer høytidelig og formelt språk, og derfor må man bruke et standardspråk for å bli tatt på alvor. En administrerende direktør med Fredrikstad-dialekt vil virke uprofesjonell, mens det er greiere at en snekker beholder dialekta si, fordi snekker-yrket er mer maskulint og ikke så formelt. En av informantene sier at han ikke tenker slik om andre dialekter, for eksempel bergensdialekta.

Når det gjelder spørsmålet om de tror det er enklere å få nye venner i Oslo om de snakker et standardtalemål enn om de snakker Fredrikstad-dialekt, konkluderer informantene med at det vil være lettere hvis de snakker et standardtalemål. Tre av dem understreker at hvis det er slik, er dette venner de ikke ønsker å ha, fordi de da ikke kan være seg selv. Det vil ikke være ordentlige venner. Informantene er enige om at det er forskjell på om man vil inn i et østkant- eller vestkantmiljø. En av dem sier at på vestkanten vil nok et førsteinntrykk av noen med Fredrikstad-dialekt kobles til beskrivelser som «soper», «slum» eller «råner». To av informantene legger vekt på at de selv synes ungdommer med andre dialekter er spennende, og at de knytter det til noe eksotisk som de ønsker å bli bedre kjent med. Ulike dialekter kan være utgangspunkt for interessante samtaler, mener de. Informantene tror også at det har med

miljø og alder å gjøre. Det vil være lettere i et studentmiljø fordi der er ungdommer med felles mål og interesser samlet, ofte fra hele landet. Det vil være vanskeligere i grunnskole-alder, fordi da er mobbing mer utbredt.

Informantene fikk spørsmål om det er situasjoner eller sammenhenger der de vil velge å la være å bruke dialekten sin. Felles for alle informantene er at de legger bort Fredrikstad-dialekta i formelle situasjoner, når de møter ukjente, eller når de ikke ønsker å vekke oppsikt, men ønsker «å gå under radaren». En av informantene sa at det kan være en fordel å legge bort dialekta hvis du vil at andre skal høre på *hva* du faktisk sier og ikke på *hvordan* du sier det.

Elevene ble bedt om å nevne dialekter de likte godt og sammenligne disse med Fredrikstad-dialekta. Her ble dialektene fra Bergen, Oslo, Kristiansand og Valdres nevnt som fine dialekter, mens Fredrikstad-dialekta kom langt ned på lista hos alle, bortsett fra hos én av informantene. Han hadde Fredrikstad-dialekta høyt oppe på lista og erklærte seg gjennom hele intervjuet som en svoren dialektbruker. Da informantene ble bedt om å karakterisere Fredrikstad-dialekta med ett ord, fikk den beskrivelsene «billig», «stygg», «harry», «herlig», «bred», «shabby» og «slum».

En oppsummering av gruppesamtalen viser at elevene har sterk tilhørighet til Fredrikstad. De mener det er viktig at alle bør få snakke dialekta si, og at det ikke er særlig viktig hva andre tenker om hvordan de snakker. Samtidig knytter de dialekta til noe useriøst og lite formelt og mener at den ikke egner seg i formelle situasjoner, og at den passer bedre på gutter. De tror at andre har negative språkholdninger mot Fredrikstad-dialekta og beskriver den også selv i negative ordelag.

6 Oppsummering og diskusjon

6.1 Oppsummering og diskusjon av språktrekk

Når det gjelder bruk av tradisjonelle språktrekk, lå det en forventning i hypotesene om at

- de tradisjonelle språktrekka blir brukt av ungdom, men at mange rapporterer at de unngår de mest markerte språktrekka
- elever på yrkesfaglige programområder vil rapportere flere tradisjonelle språktrekk enn elever på studiespesialiserende programområder

Mange av hypotesene ble støttet i undersøkelsen. Det er de mest markerte språktrekka som rapporteres minst brukt, og elever på yrkesfaglige programområder rapporterer i større grad enn elever på studiespesialiserende programområder at de bruker tradisjonelle språktrekk. En samlet oversikt over bruken av de tradisjonelle språktrekka viser at de er rapportert brukt i 52 % av alle rapporterte variabler i undersøkelsen. Det er gutter på yrkesfaglige programområder som i størst grad rapporterer at de bruker tradisjonelle språktrekk, mens det er jentene på studiespesialiserende programområder som sier at de bruker disse språkrekkene minst.

6.1.1 Bruken av trykklette stavelser

Bruken av /æ/ i trykklette stavelser kan karakteriseres som et av de mest markante språktrekka i de vikkværske målførene. Et stort flertall av informantene rapporterer at de velger bort dette tradisjonelle språktrekket. En samlet oversikt over bruken av /æ/ i trykklette stavelser i alle variablene som er med i undersøkelsen, viser at 27,5 % av informantene bruker /æ/ eller /a/, mens 72,5 % bruker /e/. I gruppeintervjuet sier informantene at de ofte blir møtt med frasen «bilær og båtær som tutær og bråkær» når de møter folk utenbys fra, noe som tyder på at det er en markør i talemålet. At dette språktrekket velges bort av mange, er i tråd med tidligere forskning. Også Christian Lund fant at et flertall valgte bort /æ/ i trykklette stavelser (Lund, 2006, s. 42). Hegdahl Jensen (2006) beskriver den samme tendensen blant ungdom i Sandefjord.

Det er guttene på yrkesfag som i størst grad bruker dette tradisjonelle språktrekket og jentene på SS som bruker det minst. I språkforskningen er det skrevet mye om at jenter snakker mer i samsvar med standardtalemålet, og at bruk av lokale dialektkjennetegn knyttes til maskuline verdier (Venås, 1991, s. 147). Hårstad og Opsahls undersøkelse om talemålet i Trondheim viste at det var guttene på yrkesfag som hadde størst innslag av lokale særdrag i sitt talemål (Hårstad & Opsahl, 2013, s. 81), noe også Tore Bjørnemyrs oppgave om Sarpsborg-dialekta bekrefter (Bjørnemyr, 1985, s. 129). Bruken av /æ/ i trykklett stavelse er karakteristisk for Fredrikstad-dialekta, og kan beskrives som et salient språktrekk. Ifølge Auer (2014) er det høy sannsynlighet for at saliente språktrekk velges bort dersom språkbrukeren forventer å møte negative språkholdninger ved å bruke det (Auer, 2014). Dette støttes av informantene som deltok i gruppesamtalen. De forteller at de velger bort tradisjonelle språktrekk, særlig de som er mest markante, i møte med ukjente mennesker eller i formelle situasjoner. Dette gjør de for å unngå å bli stemplet som «useriøse», «dumme» eller «harry».

6.1.2 Verb

I verbbøyingen viser resultatene av spørreundersøkelsen store forskjeller mellom de grammatiske tempus. Presensbøyingen av svake verb viser at det er omtrent 20,5 % av informantene som bruker tradisjonell /æ/, mens 79,5 % bruker /e/. Preteritumsbøyingen viser at det er 94 % som bruker tradisjonell /æ/ eller /a/. Av disse er det bare noen få som bruker /æ/. I presens perfektum er det omtrent 60 % som rapporterer at de bruker de tradisjonelle formene, og i passiv er det 31 % som rapporterer at de bruker tradisjonell /æ/ eller /a/. Drøftingen av presens- og passivbøyingen er i tråd med forrige punkt i oppgaven 10.1.1, der bruken av /æ/ i trykklette stavelser blir diskutert i en større skala.

At det er over 90 % som bruker tradisjonell /a/ i preteritumsbøyingen, kan forklares med at dette ikke er en markør, men en indikator. Dette språktrekket er også en indikator i det radikale standardtalemålet og er ikke noe som vekker oppsikt andre steder i landet, slik som for eksempel /æ/ i trykklett stavelse. Her er det grunnlag for å si at talemålet i Fredrikstad er påvirket av det radikale standardtalemålet og ikke det konservative, fordi det er bare 6 % som sier at de bruker formen /'kastet/. Dette er i tråd med Sverre Stausland Johnsen's forskning (2016), som hevder at det er det radikale standardtalemålet påvirker de vikværske dialektene, og ikke det konservative (Sandøy, 2016, s. 152). At det bare er noen få som rapporterer at de bruker den tradisjonelle formen /æ/, kan forklares med at det er et mye mer markert språktrekk, og at personer som ikke identifiserer seg med den tradisjonelle dialekten, derfor velger å unngå bruken av denne formen. Det er min erfaring at dette språktrekket i mye større grad er i bruk blant eldre enn blant yngre.

At det samlet sett er 60 % av informantene som rapporterer at de bruker de tradisjonelle formene, et tall som er mer enn 30 % høyere enn for eksempel bruken av tradisjonell /æ/ i trykklett stilling, kan forklares med at de tradisjonelle formene kan minne om formene i det radikale standardtalemålet. Det er altså sannsynlig at informantene også her er påvirket av det radikale standardtalemålet.

Også i verbbøyingen ser vi at det er guttene på yrkesfag som i størst grad bruker de tradisjonelle formene, mens jentene på SS bruker dem minst. Dette bekrefter det som tidligere er skrevet om at tradisjonelle former knyttes til maskuline verdier, og at elever på yrkesfag i større grad bruker tradisjonelle former enn elever på studiespesialiserende programområder.

6.1.3 Monoftongering

En samlet oversikt viser at det er 54 % av informantene som bruker tradisjonell monoftong, mens 46 % bruker diftong. Det er guttene på yrkesfag som i størst grad bruker tradisjonell monoftong i sitt talemål, mens jentene på SS bruker minst monoftong. I Fredrikstad oppfatter

mange diftong som noe som er «fint», og assosierer det med talemålet i Oslo. Også her kan vi se at det er det radikale talemålet som har påvirkningskraft. Diftong brukes både i radikal og konservativ standardtalemål, men det er fire ganger så mange diftonger i Oslo øst (Hagen & Johannessen, 2008, s. 237).

Det var en forventning til at ordet *røyk/røk* skulle skille seg ut fra de andre variablene i undersøkelsen fordi det er et verdiladd ord. Resultatene viser at det er i dette ordet forskjellen mellom gutter på yrkesfag og jenter på SS er aller størst. Det er 67 % av guttene på YF som rapporterer at de sier /'rø:k/, mens det bare er 28 % av jentene på SS som sier at de bruker denne formen. Til sammenligning er det 51 % av jentene på YF som sier at de bruker formen /'rø:k/. Det er ikke så lett å peke på hva som kan være forklaringen på dette, men det er tydelig at det knytter seg ulike verdsett til de to variablene.

6.1.4 Pronomen

Resultatene viser at bruken av de tradisjonelle pronomenformene varierer mellom variablene som er med i undersøkelsen. Det er 19 % av informantene som rapporterer at de bruker formen /'voj/. Det er mellom 20 % og 32 % som bruker /'døm/ og 89 % som bruker /'hu/. Selv om prosentandelen varierer mellom de ulike pronomenene, er det felles at det er guttene på yrkesfag som har flest innslag av tradisjonelle former, mens jentene på SS har færrest innslag. Dette er i tråd med de andre resultatene i undersøkelsen.

At den tradisjonelle formen /'voj/ får bare 19 % rapportert bruk, kan skyldes at dette er et markert språktrekk som ikke finner sin støtte i noen av standardtalemålene. Det er relativt stor forskjell mellom yrkesfaglige- og studiespesialiserende programområder. 27 % av elevene på yrkesfag sier at de bruker /'voj/, mens 11,5 % av elevene på SS sier det samme. Dette bekrefter forskningen som knytter tradisjonelle språktrekk til praktiske yrker og standardformer til personer med akademiske ambisjoner (Hegdahl Jensen, 2006, s. 113).

Det er verdt å merke seg at det er 89 % av informantene som bruker den tradisjonelle pronomenformen /'hu/. At dette tallet er såpass høyt, kan forklares med at /'hu/ også er brukt i det radikale standardtalemålet (Lund, 2006, s. 45). Det er derfor ikke et salient språktrekk.

6.1.5 Vokalendring

En samlet oversikt viser at det er totalt 35 % av informantene som rapporterer at de bruker vokalendring i visse ord. Det er også her tydelig forskjell mellom gutter på yrkesfag og jenter på SS, noe som bekrefter tidligere forskning om at lokale dialektkjennetegn knyttes til maskuline verdier og er mest i bruk blant gutter.

6.1.6 Tjukk l

Totalt er det 53 % av informantene som rapporterer at de bruker tjukk l. Det er tjukk l av /l/ som rapporteres mest brukt (65 %), mens tjukk l av –rd ikke er like mye brukt (41 %). En samlet oversikt viser at gutter i større grad enn jenter rapporterer at de bruker tjukk l. Dette knytter lokale dialektkjennetegn til maskulinitet, i tråd med tidligere forskning (Hårstad & Opsahl, 2013, s. 81). Hele det østlandske målområdet har tjukk l, men tjukk l av –rd står noe svakere, særlig i bymål der den inngår i en sosial variasjon (Hanssen, 2010, s. 130). I følge Hanssen (2010) vil en i Oslo-mål nesten bare høre for eksempel /ha:r/ og /bo:r/. Dette kan forklare hvorfor informantene rapporterte mindre bruk av tjukk l med opphav i –rø (41 %) enn tjukk l med opphav i l (65 %). De er påvirket av standardtalemålet.

6.1.7 Trykk

En samlet oversikt viser at 36 % av informantene rapporterer at de legger trykk på første stavelse i ordene som er med i undersøkelsen. Det er store forskjeller mellom informantgruppene, etter samme mønster som i resultatene for de andre variablene i undersøkelsen. Det er gutter på yrkesfag som i størst grad rapporterer at de legger trykk på første stavelse, mens det er jenter på SS som i minst grad sier at de gjør det. Igjen ser vi at tradisjonelle språktrekk kan kobles til maskuline verdier, og at elever med akademiske ambisjoner i større grad velger dem bort enn elever med yrkesfaglig tilknytning.

6.1.8 Samlet oversikt over bruken av markørene i Fredrikstad-dialekta

En oppsummering av rapporterte språktrekk i denne undersøkelsen viser at de mest markerte språktrekkene i den tradisjonelle Fredrikstad-dialekta rapporteres mindre brukt enn språktrekk som ikke er like saliente. Tabellen nedenfor inneholder en samlet oversikt over rapportert bruk av tradisjonelle språktrekk. Språktrekkene som er minst brukt er uthevet i tabellen, og som delkapitlene over har diskutert, kan disse beskrives som markerte språktrekk. Oversikten viser at markerte språktrekk som /æ/ i trykklette stavelser (inkl. presens- og passivformen av verb), pronomenet /'voʃ/, vokalendring og trykk, har lavere rapportering enn mindre markerte språktrekk, som for eksempel preteritum av svake verb eller pronomenet /'hu:/. Dette er språktrekk som vi også finner i det radikale standardtalemålet, og som ikke oppfattes som like saliente. Tabellen viser også at gutter gjennomgående bruker flere tradisjonelle og markerte språktrekk enn jenter, og at elever på yrkesfag bruker flere markerte språktrekk enn elever på studiespesialiserende programområder, noe som er diskutert i delkapitlene over.

Språktrekk (tradisjonell form)	Prosentvis andel informanter som bruker språktrekket				
	Samlet	Gutter YF	Jenter YF	Gutter SS	Jenter SS
/æ/ i trykklette stavelser (figur 4 og 6)	27,5	33	12	20	10
Preteritum av svake verb (figur 22 og 23)	94	98	93	94	91
Presens av svake verb (figur 24, 26 og 28 ¹²)	20,5	35	18	22	8
Presens perf. av sterke verb (figur 29, 31, 34, 37 og 40 ¹³)	61,5	70	60	56	59
Passivformen av verb (figur 42)	31	46	34	32	12
Monoftongering (figur 45)	54	61	56	53	48
Pronomenet /'vof/ (figur 52)	19	25	29	10	13
Pronomenet /'døm/ (subjekt) (figur 54)	20	33	32	9	8
Pronomenet /'døm/ (objekt) (figur 56)	32	48	41	26	26
Pronomenet /'hu:/ (figur 59 og 61 ¹⁴ , 60 og 62 ¹⁵)	92	90	87,5	77	82,5
Vokalendring (figur 63)	35	47	37	36	18
Tjukk l (figur 69)	53	63	49	56,5	41
Trykk (figur 77)	36	52	39	34	21

¹² Tallene for informantgruppene er et gjennomsnitt av tallene i figurene 26 og 28

¹³ Tallene for informantgruppene er et gjennomsnitt av tallene i figurene 31, 34, 37 og 40

¹⁴ Samlet prosenttall er et gjennomsnitt av figurene 59 og 61

¹⁵ Tallene for informantgruppene er et gjennomsnitt av tallene i figurene 60 og 62

6.2 Oppsummering og diskusjon av språkholdninger

Datamaterialet om språkholdninger ble hentet både fra del to av spørreskjemaet og fra gruppesamtalen. De hypotesene som ble satt opp før datainnsamlingen, blir i stor grad verifisert av resultatene. Det var forventet at

- ungdom skulle være positive til bruk av Fredrikstad-dialekta, men at de hadde et ambivalent forhold til den
- mange tenkte at det er fordommer mot Fredrikstad-dialekta andre steder, og særlig i Oslo
- noen ville svare at de kommer til å tilpasse talemålet sitt når de flytter, for eksempel til Oslo
- mange skulle mene at den tradisjonelle dialekta ikke bør brukes i formelle situasjoner

I det følgende blir hypotesene diskutert mot resultater og tidligere forskning og teori på området.

6.2.1 Ungdom med høy grad av stedstilhørighet bruker dialekt

Bruk av dialekt kan knyttes til stedstilhørighet. Hårstad og Opsahl beskriver dette som en «psykososial mekanisme som medvirker til at individet holder fast på det stedsspesifikke også på det språklige nivået» (Hårstad & Opsahl, 2013, s. 78). Mangelen på slik lojalitet øker sannsynligheten for at språkbrukeren velger bort stedstypiske språktrekk. Ragnhild Haugen Andersons undersøkelse om talemålsutviklinga i Sogndal (2004) viser en klar sammenheng mellom stedstilhørighet og holdning til den tradisjonelle sogndalsdialekta (Haugen, 2004, s. 326).

I denne spørreundersøkelsens del om rapporterte språktrekk er det guttene på yrkesfag som rapporterer mest bruk av lokale dialektkjennetegn. Det er også denne gruppa som i størst grad ser for seg at de skal bo og arbeide i Fredrikstad-distriktet om 10 år. De er færrest jenter på studiespesialiserende programområder (SS) som ser for seg dette. I undersøkelsen om språktrekk er det denne informantgruppa som rapporterer minst bruk av lokale språktrekk. Dette tyder på at ungdom i Fredrikstad som ser for seg studier og arbeid andre steder i landet, i større grad velger bort Fredrikstad-dialektas tradisjonelle kjennetegn enn de som har planer om en yrkesfaglig karriere i Fredrikstad. Dette kan knyttes til ungdommenes klare forventninger om å møte negative språkholdninger andre steder i landet, og til holdningene deres om at bred Fredrikstad-dialekt bør unngås i formelle situasjoner knyttet til arbeidslivet. En av informantene uttalte i gruppesamtalen at

[...*hvis du er representant for et firma, så vil du bli tatt litt mer på alvor, og du støtter opp under at firmaet skal virke mer ordentlig. Jeg kan se at i slike tilfeller kan det være bedre å legge om til bokmål og snakke litt finere...*] (hentet fra vedlegg 4)

Det blir altså gitt uttrykk for at et bokmålsnært talemål er mer akseptert hvis man skal representere et firma og «virke ordentlig». Her kan det se ut som om ungdommene har arvet de stereotypiske holdningene til Fredrikstad-dialekta som blant annet Ingeborg Moræus Hansen gir uttrykk for i sine uttalelser om at dialekta er til «hjemmebruk» og at den «mangler autoritet og tyngde» (Moræus Hansen, 2015). Hegdahl Jensens (2006) funn i undersøkelsen om språkholdninger hos ungdom i Sandefjord er i tråd med mine funn. Også i hennes undersøkelse rapporterer ungdom med høy stedstilhørighet og yrkesfaglig bakgrunn flere lokale dialektkjennetegn enn ungdom som har akademiske ambisjoner og som ikke ønsker å bo i Sandefjord (Hegdahl Jensen, 2006, s. 115). En sammenheng mellom stedstilhørighet, akademiske ambisjoner og bruk av tradisjonell dialekt er tydelig.

6.2.2 Bruk av dialekt i ulike situasjoner er knyttet til språkholdninger

Når det gjelder bruk av Fredrikstad-dialekta i ulike situasjoner, mener over 80 % av informantene at det er «viktig» eller «litt viktig» at folk skal få snakke sin egen dialekt uansett hvor de er. Flertallet mener også at det er «helt greit» eller «litt greit» at stortingsrepresentanter og nyhetsoppleserere i radio og TV bruker typiske dialektkjennetegn fra Fredrikstad-dialekta i sin yrkesutøvelse. I gruppesamtalen ga informantene uttrykk for at bruk av dialekt er knyttet til identitet og personlighet, og at å legge om vil være som å miste en del av seg selv. Allikevel sier mange at det er situasjoner eller sammenhenger der de vil velge å la være å bruke Fredrikstad-dialekta. De mener for eksempel at det er greiere at en snekker fra Fredrikstad bruker tradisjonelle dialektkjennetegn på jobb i Oslo, enn at en administrerende direktør gjør det. Dette viser at elevene har et ambivalent forhold til Fredrikstad-dialekta. På den ene siden er det viktig at folk skal få snakke som de vil, men når det kommer til formelle situasjoner, er det mange som mener at bruk av Fredrikstad-dialekt ikke er passende. De nevner jobbintervjuer og viktige møter, framføringer på skolen og møter med ukjente som situasjoner der de selv velger bort dialekta si. I gruppesamtalen kom det fram at det er en fordel å legge bort dialekta hvis du vil at folk skal høre på *hva* du sier og ikke *hvordan* du sier det. 25 % av informantene i spørreundersøkelsen mener at årsaken til at mange legger om dialekta si, er for å passe bedre inn og for å bli akseptert. 25 % mener at det er for å unngå negativ oppmerksomhet. Dette kan knyttes til ungdommenes oppfatning om at det er fordommer mot Fredrikstad-dialekta andre steder i landet. 73 % av dem mener dette. I

gruppesamtalen ga informantene uttrykk for at de i møte med folk andre steder i landet, særlig i Oslo, fikk negativ oppmerksomhet rundt de typiske kjennetegnene i Fredrikstad-dialekta. De var også opptatt av at dialekta hadde fått merkelappen «Norges styggeste dialekt». Dette knyttet de til de mest saliente språktrekkene og brukte frasen «bilær og båtær som tutær og bråkær» som eksempel. Her sier forskningen at saliente språktrekk som tillegges negativ sosial betydning, ofte velges bort av språkbrukeren for å unngå stigmatisering og negativ oppmerksomhet rundt talemålet sitt (Auer, 2014). Mye tyder altså på at ungdommen i Fredrikstad tilpasser talemålet sitt på grunn av en forventning om at andre har negative holdninger til den tradisjonelle Fredrikstad-dialekta. Det er flest jenter som tror det er fordommer mot Fredrikstad-dialekta andre steder i landet, og det er også denne informantgruppa som i størst grad rapporterer at de ikke bruker lokale språktrekk. Informantene i gruppesamtalen ga uttrykk for at de var svært klar over hvordan Fredrikstad-dialekta blir stigmatisert i ulike underholdningsprogram, noe som sannsynligvis bidrar til ungdommens forventning om å få negativ respons i form av latterliggjøring dersom de bruker tradisjonelle dialektkjennetegn.

Det er imidlertid verdt å merke seg at det også er en stor gruppe som sier at det *ikke* er situasjoner der de velger bort dialekta si. Omtrent 30 % av informantene hevder altså at de holder på dialekta si uansett, og at det vil være viktig å beholde den hvis de flytter, for eksempel til Oslo. I gruppesamtalen la informantene vekt på at det er lett å bli påvirket, og at de sannsynligvis ubevisst ville snakke mer bokmålsnært hvis de flytter til Oslo. En slik ubevisst språkendringsprosess vil nok gå raskere dersom språkbrukeren har en dialekt som er stigmatisert. Da er det kanskje betimelig å diskutere om denne prosessen er så ubevisst som informantene gir uttrykk for, og at det er mer treffende å kalle den *automatisk* heller enn *ubevisst*.

6.2.3 Dialekt og identitet

Det er tydelig at informantene bruker språket til å forme sin identitet. En av deltagerne i gruppesamtalen sa at «språk kan være som klær. Vi tar på oss det antrekket som passer, på samme måte som vi bruker den dialekta som passer» (hentet fra vedlegg 4). Slik kan identiteten tilpasses omgivelsene, og det er nettopp det å passe bedre inn som mange informanter mener kan være årsaken til at noen legger om dialekta. Dette omtaler Erwin Goffmann som å være på en scene der vi spiller ulike roller avhengig av konteksten. En adferd som passer ett sted, kan være uegnet et annet, og vi endrer adferd etter omgivelsenes reaksjoner for ikke å tape ansikt (Goffmann, 2006, s. 299). Slik kan Fredrikstad-dialekta som

passer med venner eller hjemme, føles uegnet på et jobbintervju, og de mest markante dialektkjennetegnene modereres. Mange informanter mener at det vil være lettere å få seg venner i Oslo ved å snakke et standardtalemål enn ved å snakke Fredrikstad-dialekt. Dette tyder på at de forventer at dialekta de bruker, på samme måte som klesdrakt og hårsveis, er med på å forme dem, og at de tilpasser seg etter hvilken scene de er på. Hvis de forventer at en identitet som inkluderer bruk av Fredrikstad-dialekt vil resultere i negative reaksjoner i den sosiale samhandlingen med andre ungdommer, tilpasser de dialekta og unngår de markerte språktrekka. I gruppesamtalen la informantene vekt på at det ofte ble referert til humoristiske media-innslag om Fredrikstad-dialekta når de møtte folk utenbys fra, for eksempel i Oslo. I slik innslag blir folk fra Fredrikstad ensidig presentert som hyggelige, men enfoldige og litt dumme. Det er helt naturlig at en ungdom ikke ønsker å identifisere seg med en slik framstillinger, og det er derfor sannsynlig at det fører til justering av talemålet i retning av et standardtalemål for å unngå stigmatisering.

Ungdom er i en fase der de lett påvirkes av andre i sin identitetsdanning (Mæhlum, 2008c, s. 108). Det kan derfor være naturlig å tenke at *individuell innovasjon* (pkt 5.6.1) kan være opphav til språkendring i et ungdomsmiljø. Dersom ungdommer med høy status i ungdomsmiljøet bruker eller ikke bruker et dialektkjennetegn, kan det gjøre at andre følger etter for å vise at de identifiserer seg med vedkommende.

6.2.4 Det er mer akseptert at gutter snakker tradisjonell Fredrikstad-dialekt enn at jenter gjør det

Flertallet av informantene mener at det er mer akseptert at gutter snakker bred dialekt enn at jenter gjør det, og guttene rapporterer også flere tradisjonelle språktrekk enn jentene. I gruppesamtalen var informantene tydelige på at bred Fredrikstad-dialekt er koblet til mannlige verdier og praktiske aktiviteter som blir regnet som mest vanlig blant gutter, blant annet «mekking» på biler, og at det vekker oppsikt hvis jenter snakker bredt. Det ble uttalt at jenter skulle være «pene og fine», og da passet det ikke å bruke bred dialekt. Å bruke bred dialekt er altså en maskulin identitetsmarkør. Det er guttene på yrkesfag som rapporterer at de bruker flest tradisjonelle språktrekk, noe som kan ha en sammenheng med at Fredrikstad har vært, og til en viss grad er, en tradisjonell industriarbeiderby, og den tradisjonelle dialekten er historisk sett koblet til arbeiderklassen. I denne undersøkelsen rapporterer guttene på studiespesialiserende programområder langt færre tradisjonelle dialektkjennetegn enn guttene på yrkesfag. At jenter snakker mer standardnært, er godt dokumentert i språkforskningen, og Kjell Venås har beskrevet det som «det best dokumenterte resultatet i språk- og kjønngrensinga» (Venås, 1991, s. 147). Men det er altså ikke bare kjønn som spiller inn,

også yrkesvalg og gruppetilhørighet har betydning. Røyneland fant i sin studie av dialektendring på Røros og Tynset, at gruppetilhørighet var mest utslagsgivende for dialektendring. Røyneland delte ungdommen i fire grupper, der «sossen» nivellerte den lokale dialekten mest og «rånerne» var mest trofaste mot den lokale dialekten (Mæhlum, 2008c, s. 120). En slik tendens bekreftes av denne studien som viser at jenter på yrkesfag bruker flere lokale dialektkjennetegn enn jenter på studiespesialiserende programområder. Det er altså ikke bare kjønn som spiller inn, men også gruppetilhørighet. Dette viser seg også i Hegdahl Jensens forskning på språkholdninger i Sandefjord, som viser at det er jentene med akademiske ambisjoner som er mest positive til standardisert språk (Hegdahl Jensen, 2006, s. 118). I denne undersøkelsen sier 75 % av jentene at det er «veldig sannsynlig» eller «litt sannsynlig» at de kommer til å snakke nærmere et standardtalemål hvis de flytter til Oslo. For guttene er dette tallet 62,5 %. Fordelt på informantgruppene er det guttene på yrkesfaglige programområder som i minst grad (51 %) tenker at de kommer til å snakke mer nært et standardtalemål dersom de flytter. Dette kobler bruk av bred dialekt både til kjønn og til gruppetilhørighet.

6.2.5 Språk, makt og status

At språk er knyttet til makt og økonomisk status, kommer tydelig fram av datamaterialet. Et flertall av informantene mener at Fredrikstad-dialekta ikke egner seg spesielt godt i formelle situasjoner. Selv velger de bort de mest karakteristiske dialektkjennetegnene i situasjoner der de søker å fremme seg selv, for eksempel i jobbintervjuer eller ved framføringer på skolen. Dette gjør de for virke mer profesjonelle og seriøse. Mange mener også at det ikke passer å bruke bred Fredrikstad-dialekt som administrerende direktør, fordi det er viktig å være «ordentlig» når du skal representere et firma. I tillegg til at dette kan skyldes forhold rundt negative språkholdninger vi finner i media, kan det kobles til Fredrikstads historie som en tradisjonell arbeiderklasseby. Fredrikstad-dialekta var ikke direktørens talemål, det var et arbeiderspråk. Dette bekreftes av Christian Lunds forskning, som dokumenterer at eldre personer i Fredrikstad som har akademisk bakgrunn, snakker mer standardisert enn eldre personer med arbeiderbakgrunn. Det er altså ingen tradisjon for å bruke bred Fredrikstad-dialekt i ledende stillinger i Fredrikstad, selv om den sosiale mobiliteten og samfunnsutviklingen generelt, i stor grad har visket ut skillet mellom samfunnsklassene.

I Norge er det ingen offentlig normering av talemålet, men det radikale og konservative talemålet som ligger nært skriftnormalen, og som brukes i området rundt Oslo, oppfattes av mange som standardtalemål (Røyneland, 2008, s. 26). Denne undersøkelsen viser tydelig at

mange informanter vurderer dette standardtalemålet, og særlig det konservative, som mer egnet til bruk i formelle sammenhenger, og at det er et slikt talemål som bør benyttes hvis en skal framstå profesjonell og seriøs. Det er det talemålet som gjerne blir forbundet med høy sosial status og økonomisk prestisje (Røyneland, 2008, s. 27). Derfor er det grunnlag for å hevde at dialektmangfoldet i Norge er stort, men at ikke alle dialekter oppfattes likeverdige, og at Fredrikstad-dialekta er en av dialektene som blir nedvurdert.

De språktrekk som blir rapportert, viser at det er det radikale standardtalemålet som har størst innflytelse, slik også Stausland Johnsen fastslår i sin forskning (Sandøy, 2016, s. 152). Deltagerne i gruppesamtalen var også tydelige på at det var lettere å identifisere seg med det radikale standardtalemålet. De mente at folk på vestkanten av Oslo hadde flere fordommer mot Fredrikstad-dialekt enn de på østkanten, og at det ville være lettere å bli akseptert der fordi de ikke var like statusfokuserende som folk på vestkanten. Dette er i tråd med det Røyneland skriver om den radikale standarden som mer variert og folkelig (Røyneland, 2008, s. 27).

7 Konklusjon og avslutning

Talemålet i Fredrikstad ligner på mange måter standardtalemålet, men har enkelte språktrekk som skiller seg ut, og som har fått mye fokus, blant annet i form av gjentatt medieoppmerksomhet av negativ og/eller humoristisk art. Dialekta har av mange til og med fått merkelappen «Norges styggeste dialekt». Med dette som bakteppe var det interessant å undersøke i hvilken grad ungdommer i Fredrikstad rapporterer at de bruker de tradisjonelle språktrekka, og hva de faktisk tenker om sin egen dialekt og holdninger knyttet til den.

Denne undersøkelsen slår fast at bruken av den tradisjonelle Fredrikstad-dialekta er på vikende front. En samlet oversikt over alle innrapporterte språktrekk viser at det i 52 % av tilfellene blir rapportert at tradisjonell form brukes, men at det er store variasjoner knyttet til saliens. Det er de mest saliente språktrekka i Fredrikstad-dialekta, altså de mest markerte, som er minst i bruk blant ungdommen. For eksempel rapporterer bare 27,5 % av informantene at de bruker det markerte språktrekket /æ/ i trykklette stavelser og 20 % at de bruker den markerte pronomformen /'døm/ som subjekt, mens 94 % rapporterer at de bruker a-endelse i preteritum av svake verb og 92 % at de bruker pronomformen /'hu:/. De sistnevnte formene oppleves ikke som saliente fordi vi også finner dem i det radikale standardtalemålet. Dette gir støtte til den forskningen som peker på at det er det radikale standardtalemålet som har påvirkning på det vikkværske språkområdet, og ikke det konservative. (Sandøy, 2016, s. 133). I

gruppesamtalen gir flere informanter uttrykk for en mer positiv holdning til talemålet knyttet til Oslo øst enn til det vi forbinder med Oslo vest, og at det for folk fra Fredrikstad vil være lettere å passe inn på østkanten av Oslo. Dette passer godt med annen forskning som viser at folk i det vikværske området har et anstrengt forhold til det konservative standardtalemålet (Hegdahl Jensen, 2006, s. 73; Lund, 2006, s. 2; Sandøy, 2016, s. 150).

Bruken av tradisjonelle dialektkjennetegn varierer mellom informantgruppene, og variasjonen kan knyttes til kjønn og akademiske ambisjoner. Et gjennomgående trekk er at guttene på yrkesfaglige programområder bruker de tradisjonelle dialektkjennetegnene mest, og at jenter på studiespesialiserende programområder bruker dem minst. Dette kan relateres til informantenes språkholdninger. Et flertall av informantene mener at det er mer akseptert at gutter snakker bred dialekt enn at jenter gjør det, og tradisjonelle dialektkjennetegn kobles i undersøkelsen til praktisk arbeid og maskuline verdier.

Informantene har en ambivalent holdning til den tradisjonelle dialekta. De er positive til bruk av Fredrikstad-dialekt og er tilhengere av at alle skal kunne bruke dialekta sin uansett, men rapporterer allikevel at de velger bort tradisjonelle språktrekk i formelle situasjoner og i møte med ukjente. Denne ambivalensen er størst hos jentene. De er mest positive til bruk av dialekt, men i følge rapporteringen bruker de den minst. Dette kan skyldes en bevissthet rundt hva som er språkpolitisk korrekt og at de i en skolesituasjon rapporterer i tråd med dette¹⁶. Undersøkelsen viser også at mange av informantene tror at det er fordømmer mot Fredrikstad-dialekta andre steder i landet, og at brukere av Fredrikstad-dialekta blir oppfattet som useriøse og lite intelligente. I spørreundersøkelsen er det rundt 70 % som mener at det er fordømmer mot Fredrikstad-dialekta, mens omkring 30 % er usikre. Dette bekreftes av ungdommene som deltok i gruppesamtalen. Her ble det også referert til den negative medieoppmerksomheten som er blitt Fredrikstad-dialekta til del, og hvordan humorinnslag om dialekta brukes av folk utenbys fra for å gjøre narr av dem. Mange av ungdommene gir også selv uttrykk for negative språkholdninger til Fredrikstad-dialekta, og har lite selvillit på egen dialekts vegne. 57 % svarer at en årsak til språkendring kan være for å unngå negativ oppmerksomhet eller for å passe bedre inne, 8 % at det kan være for å virke mer seriøs, formell og intelligent. 16 % svarer at det å ikke like egen dialekt, kan være årsak til språkendring og når de åtte ungdommene i gruppesamtalen skulle beskrive Fredrikstad-dialekta med ett ord for å avrunde samtalen, valgte de ordene «billig», «schtøgg», «harry», «herlig», «harry», «bred», «shabby» og «harry». Det var altså bare én av disse informantene som valgte å gi Fredrikstad-dialekta

¹⁶ En slik ambivalens er også påvist blant jentene i Sandefjord (Hegdahl Jensen, 2006, s. 113).

en positiv beskrivelse. Det ser ut til at mange ungdommer i Fredrikstad har adoptert storsamfunnets språkholdninger og den vedtatte sannheten om at Fredrikstad-dialekta ikke kan brukes overalt og at den er best egnet til hjemmebruk eller på revyscenen. De velger derfor bort de mest markerte dialektkjennetegnene når målet er å fremme seg selv, for eksempel i formelle situasjoner som jobbintervjuer. Informantene gir altså ikke Fredrikstad-dialekta særlig høy verdi på den «lingvistiske markedsplassen» når det gjelder å kunne veksle den inn i sosiale posisjoner knyttet til makt og status (Hårstad & Opsahl, 2013, s. 112).

Det er tydelig at elevene ser på talemålet som en viktig del av identiteten sin, og de justerer bruken av dialektkjennetegn etter situasjonen. Skolen har en viktig rolle i barn- og unges identitetsdanning. Å gi elevene innsikt i sosiolingvistiske mekanismer knyttet til språkholdninger og språkendring, kan bidra til «å styrke elevenes språklige trygghet og identitet», slik læreplanen i norsk målsetter (Utdanningsdirektoratet, 2013). Det er mange eksempler på at språklige uttrykk knyttes til stereotypier og fordommer. Dette blir utnyttet av humorbransjen, noe som ikke bare går utover østfoldingen (Hårstad, 2015). Slik humor har sin opplagte verdi, og det er viktig å kunne le av seg selv uten å miste selvtilliten på egen dialekts vegne, noe det kan se ut som om mange ungdommer i Fredrikstad er i ferd med å gjøre. Om dette skyldes humorbransjens latterliggjøring av Østfold-dialekta og Fredrikstad-ungdommens ønske om å skape avstand fra de karaktertrekk og egenskaper som fremstilles som typiske for østfoldingen, eller om det er en naturlig følge av samfunnsutvikling og regionalisering, er ikke godt å si. Uansett er det viktig at norske skoleelever settes i stand til å reflektere over dialektenes likeverd og årsakene til språkendring, slik at de lærere å skille sin egen identitet fra det som kommuniseres via negative språkholdninger i media. På den måten kan opplæringa motvirke fordommer og diskriminering og fremme likeverd, slik den generelle delen av læreplanen legger opp til (Kirke- utdannings- og forskningsdepartementet, 1993).

Innledningsvis presenterte jeg forestillingen om Norge som et «dialektparadis» og stilte spørsmål ved graden av denne forestillingens rot i virkeligheten. Denne undersøkelsen har vist at aksepten for bruk av dialekt er kontekststavhengig, og at språksituasjonen i Fredrikstad har diglossiske trekk. Ungdommene rapporterer at de legger bort de tradisjonelle dialektkjennetegnene i situasjoner som er mer eller mindre formelle, og mange mener også at det er mer passende å bruke tradisjonell Fredrikstad-dialekt som snekker enn som administrerende direktør. Å spå om framtida er ikke mulig, men tendensen er allikevel klar. Den tradisjonelle Fredrikstad-dialekta er på vikende front. I Norge er det økende aksept for bruk av dialekt i mange sammenhenger, men dialekter som er sosialt stigmatiserte ser ut til å

miste brukere. I denne undersøkelsen sier ungdommen i Fredrikstad at de mest markerte språktrekka droppes for å unngå negative språkholdninger. Det er ungdommen som er bærere av framtidens talemål, og derfor er det mye som tyder på at mange av de tradisjonelle språktrekka i Fredrikstad etter hvert vil forsvinne. Denne undersøkelsens resultater viser at mange ungdommer allerede ser på den tradisjonelle Fredrikstad-dialekta som uegnet i formelle situasjoner der det er viktig å framstå seriøs, eller i møte med ukjente mennesker som skal danne seg et førsteinntrykk.

Litteraturliste

- Aase Marthe, J. H., & Grindheim, J. E. (2011). Klarspråk. *Stat & Styring*, 21(02).
- Auer, P. (2014). Anmerkungen zum Salinesbegriff in der Soziolinguistik. Hentet fra <https://bop.unibe.ch/linguistik-online/article/view/1569/2656>
- Befring, E. (2015). *Forskningsmetoder i utdanningsvitenskap*. Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- Benwell, B., & Stokoe, E. (2006). *Discourse and Identity*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Bjellås, P. (2001). "Ganske breit, men greit!" : ei sosiolingvistisk undersøkning av dialektbruk og språkhaldningar i Grenland.
- Bjørnemyr, T. (1985). "Jæ syns sasjbårdialektæ ær så støgg jæ se" : en sosiolingvistisk analyse av talemålet i Sarpsborg. Oslo: Universitetet i Oslo.
- Bugge, E. (2015). *Familien og språket*. Hentet 30.09.2015, fra <http://www.uib.no/nye-doktorgrader/89238/familien-og-spr%C3%A5ket>
- Bull, T. (2007). Samisk-skandinavisk språkkontakt i kontakttypologisk perspektiv. Hentet fra <http://edoc.hu-berlin.de/skandinavistik/11/bull-tove-213/PDF/bull.pdf>
- Endresen, R. T., Simonsen, H. G., & Sveen, A. (Red.). (2000). *Innføring i lingvistikk*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Garrett, P. (2010). *Attitudes to Language*.
- Goffmann, E. (2006). One face-work: An analysis of ritual elements in social interaction *The Discourse reader* (2nd ed. utg.). London: Routledge.
- Grønneberg, A. (2013). -Fredrikstad-dialekta er Norges styggeste. Hentet 30.08.2015, fra <http://www.dagbladet.no/2013/03/01/kultur/dialekt/fredrikstad/26009130/>
- Hagen, K., & Johannessen, J. B. (Red.). (2008). *Språk i Oslo : ny forskning omkring talespråk*. Oslo: Novus.
- Hanssen, E. (2010). *Dialekter i Norge* (B. nr. 184). Bergen: Fagbokforlaget.
- Hanssen, E. (2014). *Dialekter og språk i Oslo*. Hentet https://snl.no/dialekter_og_spr%C3%A5k_i_Oslo#menuitem1
- Haugen, R. (2004). *Språk og språkhaldningar hjå ungdomar i Sogndal*. Nordisk institutt, Det historisk-filosofiske fakultet, Universitetet i Bergen, Bergen.
- Hegdahl Jensen, I. (2006). *Språkhaldninger i Sandefjord*. Oslo: Universitetet i Oslo.
- Hårstad, S. (2015). *Språket - verdens billigste rekvisitt*. Hentet 12.03.2016, fra <http://www.nrk.no/ytring/spraket---verdens-billigste-rekvisitt-1.12198758>
- Hårstad, S., & Opsahl, T. (2013). *Språk i byen : utviklingslinjer i urbane språkmiljøer i Norge* (B. nr. 195). Bergen: Fagbokforlaget.
- Imrik, V. (2011). "Jæ bruker'n når jæ trenger'n" : Fredrikstad-dialekt blant noen utvalgte ungdommer i Plankebyen. Oslo: Universitetet i Oslo, Institutt for lingvistiske og nordiske studier.

- Imsen, G. (2006). *Lærerens verden : innføring i generell didaktikk* (3. utg.). Oslo: Universitetsforlaget.
- Jahr, E. H. (1990). *Den Store dialektboka*. Oslo: Novus.
- Janks, H. (2010). *Literacy and power*. New York: Routledge.
- Johannessen, A., Christoffersen, L., & Tufte, P. A. (2010). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode* (4. utg. utg.). Oslo: Abstrakt.
- Jönsson, A. (2009). *Bohuslän*. Hentet 30.09.2015, fra <https://snl.no/Bohusl%C3%A4n#menuitem3>
- Kirke- utdannings- og forskningsdepartementet. (1993). *Generell del av læreplanen*. Hentet 12.10.2014, fra <http://www.udir.no/Lareplaner/Kunnskapsloftet/Generell-del-av-lareplanen/>
- Kotsinas, U.-B., Stenstöm, A.-B., Drange, E.-M., & Språkkontakt och ungdomsspråk i, N. (2000). *Ungdom, språk og identitet : rapport fra et nettverksmøte* (B. 1999:30). København: Nordisk Ministerråd.
- Kristiansen, E. (1995a). En kvantitativ språkundørsøkelse i Drammen. *Norskrift* 90/1995.
- Kristiansen, E. (1995b). *Holdinger til vikværsk*. Universitetet i Oslo, institutt for nordistikk og litteraturvitenskap. Oslo.
- Kulbrandstad, L. A. (2007). Lærerstudenter og språklig variasjon. *Nordisk Pedagogik* 4/2007.
- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2015). *Det kvalitative forskningsintervjuet*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Ljosland, R. (2009). Lingua franca, prestisje språk og forestilt fellesskap:: Om engelsk som akademisk språk i Norge. Et kasusstudium i bred kontekst: Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, Det humanistiske fakultet, Institutt for nordistikk og litteraturvitenskap.
- LuckyView. (2015). *Hællæ [videoklipp]*. Hentet 22.01.2015 2016, fra <https://www.youtube.com/watch?v=g8ABYbDABLE>
- Lund, C. (2006). "Vi sier ikke Freksta, vi sier Freiksta". Oslo: Universitetet i Oslo.
- Lundeby, E. (1995). *Østfoldmål*.
- Mauno, H. (2013). *Det er dialekta mi, det se*. Hentet 30.08.2015, fra <http://www.dagsavisen.no/helg-nye-inntrykk/reportasjer/det-er-dialekta-mi-det-se-1.294149>
- Melby, G. (2007). *Dialekt og parykk. En sosiolingvistisk studie av dialektbruk i Team Antonsen*. Trondheim: NTNU.
- Moræus Hansen, I. (2015). *En dialekt uten autoritet*. Hentet 30.08.2015, fra <http://www.nrk.no/ytring/en-dialekt-uten-autoritet-1.12198723>
- Mæhlum, B. (2008a). *Fleirspråklegheit Språkmøte : innføring i sosiolingvistikk*. Oslo: Cappelen akademisk forlag.
- Mæhlum, B. (2008b). *Normer Språkmøte: Innføring i sosiolingvistikk*. Oslo: Cappelen Akademisk forlag.
- Mæhlum, B. (2008c). *Språk og identitet Språkmøte : Innføring i sosiolingvistikk*. Oslo: Cappelen akademisk forlag.

- Nikolaisen, C. A. (2013). Den snille, den slemme og den dumme: En sociolingvistisk analyse av språkholdninger som formidles gjennom dialektbruk i NRK. Hentet fra https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/37289/Nikolaisen_master.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Nordbø, D. (2013). *Kan vi ente bare prekæs?* Hentet 30.08.2015, fra <http://pluss.vg.no/2013/04/07/1181/yY1CAr>
- Røyneland, U. (1994). Når bygdemål møter bymål. Oslo: Universitetet i Oslo.
- Røyneland, U. (2005). *Dialektnivellering, ungdom og identitet : ein komparativ studie av språkleg variasjon og endring i to tilgrensande dialektområde, Røros og Tynset*. Det humanistiske fakultet, Universitetet i Oslo Unipub, Oslo.
- Røyneland, U. (2008). Språk og dialekt. I B. Mæhlum, U. Røyneland, G. Akselberg, H. Sandøy & H. Sandøy (Red.), *Språkmøte : innføring i sociolingvistikk*. Oslo: Cappelen akademisk forlag.
- Sandøy, H. (1985). *Norsk dialektkunnskap*. Oslo: Novus.
- Sandøy, H. (1996). *Talemål* (2. utgave. utg.). Oslo: Novus.
- Sandøy, H. (2008a). Kontakt og spreing *Språkmøte : innføring i sociolingvistikk*. Oslo: Cappelen akademisk forlag.
- Sandøy, H. (2008b). Språkendring *Språkmøte : innføring i sociolingvistikk*. Oslo: Cappelen akademisk forlag.
- Sandøy, H. (Red.). (2016). *Talemål etter 1800*. Oslo: Novus forlag.
- Skjekkeland, M. (1997). *Dei norske dialektane : tradisjonelle særdrag i jamføring med skriftmåla*.
- Skjekkeland, M. (2010). *Dialektlandet*. Kristiansand: Portal.
- SSB. (2014). *Befolkning og areal i tettsteder*. Hentet 26.09.2015, fra <http://ssb.no/befolkning/statistikker/befteft/aar/2015-04-09?fane=tabell&sort=nummer&tabell=223508>
- Stausland Johnsen, S. (2015). Språkendringar langs Oslofjorden. Hentet fra http://folk.uio.no/sverrej/publication_files/inpress/bergen/stausland.johnsen_bergen.2015.pdf
- Stjernholm, K. (2015). NRK sparker nedover. Hentet fra <http://www.nrk.no/ytring/nrk-sparker-nedover-1.12189206>
- Strømshaug, K. (1995). *Mål i Østfold* (B. 8). Oslo: Novus.
- Sørensen, M. (1998). Vi snakkæ'ke dialekt i Moss! : en sociolingvistisk undersøkelse av språkvaner hos mossinger. Bergen: Universitet i Bergen.
- Tanggaard, L., & Brinkmann, S. (Red.). (2012). *Kvalitative metoder: empiri og teoriutvikling*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Thorsnæs, G. (2014) Hentet 26.09.2015, fra <https://snl.no/Fredrikstad>
- Trudgill, P. (1972). Sex, Covert Prestige and Linguistic Change in the Urban British English of Norwich. *Language in Society*.
- Trudgill, P. (1986). *Dialects in contact*. Oxford: Basil Blackwell.
- Trudgill, P. (2002). *Sociolinguistic Variation and Change*. Edinburgh: Edinburgh University Press.

- Utdanningsdirektoratet. (2013). *Læreplan i norsk*. Hentet 07.01.2014, fra <http://www.udir.no/kl06/NOR1-05/>
- Vanvik, A. (1979). *Norsk fonetikk - Lydlæren i standard østnorsk supplert med materiale fra dialektene*. Oslo: Fonetisk institutt ved Universitetet i Oslo.
- Venås, K. (1991). *Mål og miljø* (3. utg.). Oslo: Novus.
- VG. (2006). *Skravlekjerringa [videoklipp]*. Hentet 22.01.2016 2016, fra <http://www.reklamefilmer.com/tv-reklame/34/VG: Skravlekjerringa/>
- Vikør, L. S. (1994). *Språkplanlegging : prinsipp og praksis*. Oslo: Novus.
- Vinje, F.-E. (2002). "Jeg vilde saa inderlig gjerne faa bruke det rette norske Ord". *Kirke og Kultur* 4/2002.
- Wolfram, W. (2013). Challenging language prejudice in the classroom.(Sound Effects). *Education Digest*, 79(1), 27.
- Østfold-Mållag. (1988). *Provokasjonen som sparka i gang mållagsarbeidet i Østfold. Utdrag av FB-intervju med Finn Erik Vinje i 1988*. Hentet 30.08.2015, fra <http://ostfold.nynorsk.no/nyh1.htm>
- Åmås, K.-O. (2014). *Språk til salgs*. Hentet 01.10.2015, fra <http://www.aftenposten.no/meninger/kommentarer/Knut-Olav-Amas-Sprak-til-salgs-7832876.html>

Vedlegg 1: Spørreundersøkelse

En undersøkelse om Fredrikstad-dialekta

Dette spørreskjemaet er en del av min masteroppgave i norskdidaktikk ved Høgskolen i Buskerud og Vestfold. Tema for oppgaven er Fredrikstad-dialekta, og svarene du gir meg er viktig for det videre arbeidet med oppgaven. Tusen takk for at du svarer på spørreskjemaet!

Hvor gammel er du? _____

Hvilket kjønn har du? **Gutt** **Jente**

Går du på et yrkesfaglig eller et studiespesialiserende programområde?

Yrkesfaglig **Studiespesialiserende**

Språktrekk – hvordan uttaler du ordene?

Nedenfor finner du setninger skrevet på ulik måte. Jeg ønsker å vite hvordan du *uttaler* ordet som er uthevet. Kryss derfor av etter det eksempelet som stemmer best overens med din *uttale* av det ordet som er **uthevet** i setningen. Tenk altså ikke på hvordan du skriver ordet, men hvordan du pleier å uttale det.

1.

- a. Jeg går på **skole** hver dag (tynn l)
- b. Jeg går på **skoꝛe** hver dag (tjukk l)

2.

- a. Vi har bare fire **timer** på onsdag
- b. Vi har bare fire **timær** på onsdag

3.

- a. Madrassen min er for **har**

- b. Madrassen min er for **har** (tjukk I)
- 4.
- a. Bøtta er full av **jor**
- b. Bøtta er full av **joɾ** (tjukk I)
- 5.
- a. I elva kjører det mange **båter**
- b. I elva kjører det mange **båtær**
- 6.
- a. Jeg vil ikke høre på **kjerringene**
- b. Jeg vil ikke høre **kjerringane**
- c. Jeg vil ikke høre **kjerringæne**
- 7.
- a. Buksa mi er **blå** (tynn I)
- b. Buksa mi er **brå** (tjukk I)
- 8.
- a. Er en hund **søtare** enn en katt?
- b. Er en hund **søtere** enn en katt
- 9.
- a. Det **peneste** bildet henger der
- b. Det **penaste** bildet henger der
- c. Det **penæste** bildet henger der

10.

- a. En bil kan kjøre **fortære** enn en sykkel
- b. En bil kan kjøre **fortere** enn en sykkel

11.

- a. Ballen skal **sparkes** i mål
- b. Ballen skal **sparkæs** i mål
- c. Ballen skal **sparkas** i mål

12.

- a. Du har ikke **vunnet** ennå
- b. Du har ikke **vunni** ennå
- c. Du har ikke **vonni** ennå
- d. Du har ikke **vinni** ennå
- e. Du har ikke **vonne** ennå
- f. Du har ikke **vunne** ennå

13.

- a. Vi trenger flere **stolær**
- b. Vi trenger flere **stoler**

14.

- a. Jeg har **loggi** lenge i dag
- b. Jeg har **ligget** lenge i dag
- c. Jeg har **lagt** lenge i dag
- d. Jeg har **liggi** lenge i dag
- e. Jeg har **logge** lenge i dag

15.

- a. Han har **reve** i stykker arket
- b. Han har **revet** i stykker arket
- c. Han har **rivi** i stykker arket
- d. Han har **revi** i stykker arket

16.

- a. Jeg **sparkær** fotball
- b. Jeg **sparker** fotball

17.

- a. Han har vært på jakt og **skutt** ryper
- b. Han har vært på jakt og **sjøti** ryper
- c. Han har vært på jakt og **sjyti** ryper
- d. Han har vært på jakt og **sjøte** ryper

18.

- a. Jeg skal bare gå et lite **støkke**
- b. Jeg skal bare gå et lite **stykke**

19.

- a. Herman **kasta** ballen langt

b. Herman **kastet** ballen langt

c. Herman **kastæ** ballen langt

20.

a. Fisken **beit** på kroken

b. Fisken **bet** på kroken

21.

a. Jeg må få lov til å ha **meningær**

b. Jeg må lov til å ha **meninger**

22.

a. Jeg fikk en **sten** i skoen

b. Jeg fikk en **stein** i skoen

23.

a. Jeg har **røyk** i lomma

b. Jeg har **røk** i lomma

24.

a. Helene har vondt i **beinet**

b. Helene har vondt i **benet**

25.

a. Jeg **veit** ikke hva jeg skal gjøre

b. Jeg **vet** ikke hva jeg skal gjøre

26.

a. **Ho** kom for sent

b. **Hun** kom for sent

27.

a. Du **kaster** håndball

b. Du **kastær** håndball

28.

a. Jeg sa det ikke til deg, jeg sa det til **henne**

b. Jeg sa det ikke til deg, jeg sa det til **ho**

c. Jeg sa det ikke til deg, jeg sa det til **hun**

29.

a. Jeg ga det videre **te** broren min

b. Jeg ga det videre **til** broren min

30.

a. Du må **drekke** opp!

b. Du må **drekka** opp!

c. Du må **drikke** opp!

31.

a. Læreren sa det til **dem**

b. Læreren sa det til **døm**

c. Læreren sa det til **de**

32.

- a. **De** gikk tidlig hjem i går
- b. **Dem** gikk tidlig hjem i går
- c. **Døm** gikk tidlig hjem i går

33.

- a. Tante ga **vårs** mat
- b. Tante ga **oss** mat

34.

- a. Mamma ga **de** kjeft for å komme for sent
- b. Mamma ga **døm** kjeft for å komme for sent
- c. Mamma ga **dem** kjeft for å komme for sent

35.

- a. Jeg må **rydde** rommet mitt
- b. Jeg må **rødde** rommet mitt

36. I dette spørsmålet skal krysse av for hvor du legger **trykket** når du uttaler de ulike orda. Rekk opp handa og spør hvis du ikke forstår hva som menes med trykk. Du skal sette ett kryss for hvert ordpar.

- a. Telefon Telefon
- b. Musikk Musikk
- c. Avis Avis
- d. Potet Potet
- e. Karamell Karamell

Andre spørsmål

1. Ser du for deg at du bor og arbeider i Fredrikstad-distriktet om 10 år?

Ja

Vet ikke

Nei

2. Hva synes du om at stortingsrepresentanter fra Fredrikstad bruker typiske dialektkjennetegn fra Fredrikstad-dialekta, for eksempel «politikrær», «meningær» eller «brøti loven», når de taler på Stortingets talerstol?

Helt greit

Ikke greit

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

3. Hva synes du om at nyhetsopplesere i radio og TV bruker typiske dialektkjennetegn fra Fredrikstad-dialekta, for eksempel «politikrær», «meningær» eller «brøti loven», når de leser nyhetene?

Helt greit

Ikke greit

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

4. Hvor viktig synes du det er at folk skal få snakke sin egen dialekt uansett hvor de er?

Veldig viktig

Ikke viktig

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

5. Det er mer akseptert at gutter snakker dialekt enn at jenter gjør det.

Enig

Ikke enig

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

6. Hvor viktig er det for deg hva andre tenker om hvordan du snakker?

Veldig viktig

Ikke viktig

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

7. Hvor sannsynlig er det at du kommer til å snakke nærmere et standardtalemål (mer likt bokmål) hvis du flytter til Oslo?

Veldig sannsynlig

Ikke sannsynlig

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

8. Tror du at det er fordommer mot Fredrikstad-dialekta andre steder i landet?

Ja

Usikker

Nei

9. Tror du det er mer akseptert at gutter snakker bredt, enn at jenter gjør det?

Ja

Usikker

Nei

10. Tenk deg at du flytter til Oslo. Vil det være viktig for deg å holde på dialekta di da?

Ja

Usikker

Nei

11. Jonas fra Fredrikstad snakker bred Fredrikstad-dialekt. Han får seg jobb som administrerende direktør i et Oslo-firma. Er det greit at han beholder dialekta si og bruker ord som «pengær», «guttær» og «nedskjæringær»?

Ja

Usikker

Nei

Begrunn svaret ditt kort her

12. Jacob fra Fredrikstad snakker bred Fredrikstad-dialekt. Han får seg jobb som snekker i Oslo. Er det greit at han beholder dialekta si og bruker ord som «vinklær», «pengær» og «guttær»?

Ja

Usikker

Nei

Begrunn svaret ditt kort her

13. Tenk deg at du flytter til Oslo. Tror du det blir enklere å få nye venner hvis du snakker et standardtalemål enn om du snakker Fredrikstad-dialekt?

Ja

Usikker

Nei

14. Er det situasjoner eller sammenhenger der du vil velge å la være å bruke dialekten din?

Ja

Usikker

Nei

Hvis du svarte ja, i hvilke situasjoner lar du være å bruke dialekten din? Skriv litt her:

15. Nedenfor har jeg listet opp 5 geografiske steder, som alle har hver sin dialekt. Sett 1 foran den dialekta du liker best og 5 foran den du liker minst:

Oslo _____

Bergen _____

Fredrikstad _____

Stavanger _____

Tromsø _____

16. Hvorfor legger noen om dialekten, tror du?

Til slutt:

Jeg trenger kandidater til et dybdeintervju. Skriv mailen din nedenfor dersom du kunne tenke deg å bli intervjuet om ulike spørsmål rundt språktrekk og holdninger til dialekt!

Mailadresse: _____

Tusen takk for at du ville delta i undersøkelsen!

Med vennlig hilsen
Mona Mathisen

Vedlegg 2: Resultater fra spørreundersøkelsen

Språktrekk

Bruken av æ i trykklette stavelser

Hankjønns substantiv i flertall – bestemt og ubestemt form

Uttale	Gutter YF	Jenter YF	Gutter SS	Jenter SS	Totalt
Timer	33,5	44	40	45	162,5
Timær	16,5	6	10	4	36,5
Totalt	50	50	50	49	199
Båter	26	35	32	44	137
Båtær	24	15	17	6	62
Totalt	50	50	49	50	199
Stoler	24	41	36	45	146
Stolær	26	9	14	5	54
Totalt	50	50	50	50	200

Hunkjønns substantiv i flertall – bestemt og ubestemt form

Uttale	Gutter YF	Jenter YF	Gutter SS	Jenter SS	Totalt
Kjærringene	21	24	28	31	104
Kjerringane	13	10	11	12	46
Kjerringæne	16	16	11	7	50
Totalt	50	50	50	50	200
Meninger	38	42,5	37	46	163,5
Meningær	12	7,5	13	4	36,5
Totalt	50	50	50	50	200

Komparativ og superlativ av adjektiv og adverb

Uttale	Gutter YF	Jenter YF	Gutter SS	Jenter SS	Totalt
Søtere	35	45	37	48	65
Søtære	15	5	13	2	35
Totalt	50	50	50	50	200
Peneste	31	37	36	46	150
Penaste	10	7	6	2	25
Penæste	9	6	8	2	25
Totalt	50	50	50	50	200
Fortere	36	37,5	39	43	155,5
Fortære	14	12,5	11	7	44,5
Totalt	50	50	50	50	200

Verb

Preteritum av svake verb

Uttale	Gutter YF	Jenter YF	Gutter SS	Jenter SS	Totalt
Kasta	48	43,5	47	43,5	182
Kastet	1	3,5	3	4,5	12
Kastæ	1	3	0	1	5
Totalt	50	50	50	49	199

Presens av svake verb

Uttale	Gutter YF	Jenter YF	Gutter SS	Jenter SS	Totalt
Sparker	20	41	38	45	144
Sparkær	30	9	12	4	55
Totalt	50	50	50	49	199
Kaster	35	41	40	46	162
Kastær	15	9	10	4	38
Totalt	50	50	50	50	200

Presens perfektum av sterke verb

Uttale	Gutter YF	Jenter YF	Gutter SS	Jenter SS	Totalt
Vunnet	8,5	16,5	13,5	13	51,5
Vunni	8,5	4	10,5	8	31
Vonni	22	20	20,5	19	81,5
Vinni	2,5	2	3	1	8,5
Vonne	7	4,5	2	2	15,5
Vunne	1,5	3	0,5	7	12
Totalt	50	50	50	50	200
Loggi	30,5	22	28	30	110,5
Ligget	2,5	8,5	9,5	10,5	31
Lagt	5,5	5,5	3,5	4	18,5
Liggi	4,5	8	6,5	2	21
Logge	7	6	2,5	3,5	19
Totalt	50	50	50	50	200
Reve	9,5	11,5	7,5	10,67	39,17
Revet	10	9,5	16	13,84	49,34
Rivi	4,5	3,5	2	1,67	11,67
Revi	26	25,5	24,5	23,84	99,84
Totalt	50	50	50	50	200,00
Skutt	12	18	22	19,5	71,5
Sjøti	30,5	23,5	27	25,5	106,5
Sjyti	0,5	2	0	0	2,5
Sjøte	7	6,5	1	3	17,5
Totalt	50	50	50	48	198

Passivformen av verb

Uttale	Gutter YF	Jenter YF	Gutter SS	Jenter SS	Totalt
Sparkes	27	33	34	44	138
Sparkæs	14	8	6	3	31
Sparkas	9	9	10	3	31
Totalt	50	50	50	50	200

Monoftongering

Uttale	Gutter YF	Jenter YF	Gutter SS	Jenter SS	Totalt
Beit	19,5	19	24	23,5	86
Bet	30,5	31	26	25,5	113
Totalt	50	50	50	49	199
Stein	22	27	26,5	33,5	109
Sten	27	23	23,5	16,5	90
Totalt	49	50	50	50	199
Røyk	16,5	24	30	36	106,5
Røk	33,5	25	20	14	92,5
Totalt	50	49	50	50	199
Beinet	18	23	23	24,5	88,5
Benet	31	27	27	25,5	110,5
Totalt	49	50	50	50	199
Veit	22	15,5	13	13	63,5
Vet	28	34,5	37	37	136,5
Totalt	50	50	50	50	200

Pronomen

Det personlige pronomenet i 1. person flertall, objektsform

Uttale	Gutter YF	Jenter YF	Gutter SS	Jenter SS	Totalt
Oss	37,5	35	45	43,5	161
Vårs	12,5	14	5	6,5	38
Totalt	50	49	50	50	199

Det personlige pronomenet i 3. person flertall, subjektsform

Uttale	Gutter YF	Jenter YF	Gutter SS	Jenter SS	Totalt
De	29,5	29	38	42,5	139
Døm	16,5	15,5	4,5	4	40,5
Dem	4	4,5	7,5	3,5	19,5
Totalt	50	49	50	50	199

Det personlige pronomenet i 3. person flertall, objektsform

Uttale	Gutter YF	Jenter YF	Gutter SS	Jenter SS	Totalt
(Til) de	1	2,5	2	6,5	12
(Til) døm	24	20,5	12,5	13	70
(Til) dem	25	27	34,5	30,5	117
Totalt	50	50	49	50	199
De	16	19,5	17	18	70,5
Døm	21	18	11	7	57
Dem	13	11,5	21	24	69,5
Totalt	50	49	49	49	197

Det personlige pronomenet i 3. person hunkjønn, objektsform (med trykk)

Uttale	Gutter YF	Jenter YF	Gutter SS	Jenter SS	Totalt
Henne	5	6,5	13	10,5	35
Ho	45	43,5	34	38,5	161
Hun	0	0	3	1	4
Totalt	50	50	50	50	200

Det personlige pronomenet i 3. person hunkjønn, subjektsform

Uttale	Gutter YF	Jenter YF	Gutter SS	Jenter SS	Totalt
Ho	47	43	43	44	177
Hun	3	6	7	6	22
Totalt	50	49	50	50	199

Senking

Uttale	Gutter YF	Jenter YF	Gutter SS	Jenter SS	Totalt
Te	30	24,5	21	19	94,5
Til	20	25,5	29	30	104,5
Totalt	50	50	50	49	199
Drekke	16	15	18	4	53
Drekka	5	2	0	2	9
Drikke	29	33	32	44	138
Totalt	50	50	50	50	200
Rydde	31	33	36	45	145
Rødde	19	16	14	5	54
Totalt	50	49	50	50	199
Støkke	24	16	19	6	65
Stykke	25	34	31	43	133
Totalt	49	50	50	49	198

Tjukk I

Uttale	Gutter YF	Jenter YF	Gutter SS	Jenter SS	Totalt
Skole	14	22	17	23,5	76,5
Skore	36	28	33	26,5	123,5
Totalt	50	50	50	50	200
Blå	13	16	14	21	64
Brå	37	34	36	28	135
Totalt	50	50	50	49	199
Har	19	24	23	30,5	96,5
Har	30	26	27	19,5	102,5
Totalt	49	50	50	50	199
Jor	28	36	33	42	139
Jo	22	14	17	8	61
Totalt	50	50	50	50	200

Trykk

Uttale	Gutter YF	Jenter YF	Gutter SS	Jenter SS	Totalt
<u>Tele</u> fon	29	28	23,5	17	98
Tele <u>fon</u>	21	22	25,5	33	102
Totalt	50	50	49	50	199
<u>Musikk</u>	20	15,5	11	8	54,5
Mus <u>ikk</u>	29	33,5	38	42	142,5
Totalt	49	49	49	50	197
<u>Avis</u>	24	15	13	12	64
Avis	25	34	36	38	133
Totalt	49	49	49	50	197
<u>Potet</u>	29	21,5	21	11	83,5
Pot <u>et</u>	21	27,5	28	39	115,5
Totalt	50	49	49	50	198
<u>Karamell</u>	26	16,5	14	5,5	62,5
Kar <u>amell</u>	24	32,5	35	44,5	136,5
Totalt	50	49	49	50	198

Andre spørsmål

Spørsmål 1

Ser du for deg at du bor og arbeider i Fredrikstaddistriktet om 10 år?

Svar	Gutter YF	Jenter YF	Gutter SS	Jenter SS	Totalt
Ja	22	13	15	9	59
Vet ikke	22	30	18	27	98
Nei	6	7	17	14	44
Totalt	50	50	50	50	200

Spørsmål 2

Hva synes du om at stortingsrepresentanter fra Fredrikstad bruker typiske dialektkjennetegn fra Fredrikstad-dialekta, for eksempel «politikrær», «meningær» eller «brøti loven», når de taler på Stortingets talerstol?

Svar	Gutter YF	Jenter YF	Gutter SS	Jenter SS	Totalt
Helt greit (1-2)	22	19	17	13	71
Litt greit (3-5)	19	18	17	21	75
Litt ugreit (6-8)	4	8	13	13	48
Ikke greit (9-10)	4	5	3	3	15
Totalt	49	50	50	50	199

Spørsmål 3

Hva synes du om at nyhetsopplesere i radio og TV bruker typiske dialektkjennetegn fra Fredrikstad-dialekta, for eksempel «politikrær», «meningær» eller «brøti loven», når de leser nyhetene?

Svar	Gutter YF	Jenter YF	Gutter SS	Jenter SS	Totalt
Helt greit (1-2)	22	18	17	11	68
Litt greit (3-5)	16	21	20	23	80
Litt ugreit (6-8)	6	6	9	11	32
Ikke greit (9-10)	6	5	4	5	20
Totalt	50	50	50	50	200

Spørsmål 4

Hvor viktig synes du det er at folk skal få snakke sin egen dialekt uansett hvor de er?

Svar	Gutter YF	Jenter YF	Gutter SS	Jenter SS	Totalt
Viktig (1-2)	23	38	19	25	105
Litt viktig (3-5)	21	4	17	15	57
Litt uviktig (6-8)	3	6	4	7	20
Ikke viktig (9-10)	2	2	9	3	16
Totalt	49	50	49	50	198

Spørsmål 5

Det er mer akseptert at gutter snakker dialekt enn at jenter gjør det.

Svar	Gutter YF	Jenter YF	Gutter SS	Jenter SS	Totalt
Enig (1-2)	5	2	10	5	22
Litt enig (3-5)	17	11	16	14	58
Litt uenig (6-8)	7	8	7	6	28
Ikke enig (9-10)	20	29	17	25	91
Totalt	49	50	50	50	199

Spørsmål 6

Hvor viktig er det for deg hva andre tenker om hvordan du snakker?

Svar	Gutter YF	Jenter YF	Gutter SS	Jenter SS	Totalt
Viktig (1-2)	2	1	2	3	8
Litt viktig (3-5)	7	13	15	5	40
Litt uviktig (6-8)	9	6	13	17	45
Ikke viktig (9-10)	32	29	20	25	106
Totalt	50	49	50	50	199

Spørsmål 7

Hvor sannsynlig er det at du kommer til å snakke nærmere et standardtalemål (mer likt bokmål) hvis du flytter til Oslo?

Svar	Gutter YF	Jenter YF	Gutter SS	Jenter SS	Totalt
Veldig sannsynlig (1-2)	7	8	21	12	48
Litt sannsynlig (3-5)	18	29	16	26	89
Litt usannsynlig (6-8)	13	11	11	6	41
Ikke sannsynlig (9-10)	11	2	2	6	21
Totalt	49	50	50	50	199

Spørsmål 8

Tror du det er fordommer mot Fredrikstad-dialekta andre steder i landet?

Svar	Gutter YF	Jenter YF	Gutter SS	Jenter SS	Totalt
Ja	32	35	35	41	143
Usikker	15	14	13	8	50
Nei	1	0	0	1	2
Totalt	48	49	48	50	195

Spørsmål 9

Tror du det er mer akseptert at gutter snakker bredt enn at jenter gjør det?

Svar	Gutter YF	Jenter YF	Gutter SS	Jenter SS	Totalt
Ja	28	24	22	26	100
Usikker	13	13	17	14	57
Nei	8	12	10	10	40
Totalt	49	49	49	50	197

Spørsmål 10

Tenk deg at du flytter til Oslo. Vil det være viktig for deg å holde på dialekta di da?

Svar	Gutter YF	Jenter YF	Gutter SS	Jenter SS	Totalt
Ja	20	13	8	18	59
Usikker	11	17	16	14	58
Nei	19	20	26	18	83
Totalt	50	50	50	50	200

Spørsmål 11

Jonas fra Fredrikstad snakker bred Fredrikstad-dialekt. Han får seg jobb som administrerende direktør i et Oslo-firma. Er det greit at han beholder dialekta si og bruker ord som «pengær», «guttær» og «nedskjæringær»?

Svar	Gutter YF	Jenter YF	Gutter SS	Jenter SS	Totalt
Ja	28	26	19	42	115
Usikker	13	16	13	8	51
Nei	9	8	17	0	34
Totalt	50	50	49	50	199

Spørsmål 12

Jacob fra Fredrikstad snakker bred Fredrikstad-dialekt. Han får seg jobb som snekker i Oslo. Er det greit at han beholder dialekta si og bruker ord som «vinklær, «pengær» og «guttær»?

Svar	Gutter YF	Jenter YF	Gutter SS	Jenter SS	Totalt
Ja	35	40	30	42	147
Usikker	11	7	14	8	40
Nei	4	3	5	0	12
Totalt	50	50	49	50	199

Spørsmål 13

Tenk deg at du flytter til Oslo. Tror du det blir enklere å få nye venner hvis du snakker et standardtalemål enn om du snakker Fredrikstad-dialekt?

Svar	Gutter YF	Jenter YF	Gutter SS	Jenter SS	Totalt
Ja	12	11	20	9	52
Usikker	23	18	16	18	75
Nei	13	21	12	23	69
Totalt	48	50	48	50	196

Spørsmål 14

Er det situasjoner eller sammenhenger der du vil velge å la være å bruke dialekten din?

Svar	Gutter YF	Jenter YF	Gutter SS	Jenter SS	Totalt
Ja	18	21	16	13	68
Usikker	16	13	18	19	66
Nei	15	16	16	18	65
Totalt	49	50	50	50	199

Språkholdninger

I spørreskjemaet var det fire spørsmål som hadde et åpent felt der informantene kunne begrunne sine svar. Til sammen var det 151 av dem (75,5 %) som valgte å gjøre det. Dette fordelte seg slik på informantgruppene: Gutter YF 66 %, jenter YF 82 %, gutter SS 74 % og jenter SS 80 %. Av disse valgte noen å begrunne sine svar på alle fire spørsmålene, mens noen begrunnet bare ett eller to. Nedenfor finnes en total oversikt over de svar som ble gitt. Spørsmål 16 skulle bare besvares ved hjelp av et åpent felt. Her er svarene fordelt på informantgruppene, men også delt inn i seks kategorier avslutningsvis i vedlegget.

Jenter YF

Spørsmål 11

Jonas fra Fredrikstad snakker bred Fredrikstad-dialekt. Han får seg jobb som administrerende direktør i et Oslo-firma. Er det greit at han beholder dialekta si og bruker ord som «pengær», «Guttær» og «nedskjæringær»?

Ja
2. Fordi alle snakker forskjellig og ingen skal kunne bestemme hvordan noen skal snakke, uansett om det er TV, skole eller hva enn det gjelder
3. Hvis du kommer fra Fredrikstad og skal holde et intervju i Oslo, så er det like greit at du skal få snakke dialekten din.
4. FD skal stå på lik linje med andre dialekter og skal ikke undertrykkes. At folk synes at dialekta vår er stygg er ikke god nok grunn til å nekte den.
7. Folk må få snakke som de vil. Det er jo hans dialekt. Det er jo som at en bergenser måtte ha endra på dialekta si, og det er vanskelig.
8. Jeg syns alle kan få være/snakke som de selv vil.
9. Alle har rett til å snakke som de vil
10. Hvor du kommer fra og hvs slags dialekt du har burde ikke ha noe med jobben din å gjøre. Men Fredrikstad-dialekten blir tatt litt useriøst av og til.
11. Så lenge det er forståelig synes jeg man skal få lov til å bruke dialekta si.
12. Jeg synes det er greit at han bruker sin egen dialekt, så lenge de andre kollegaene skjønner hva han sier.
14. Ja, men han kan kutte ned litt på dialekten da
15. Det er jo dialekta hans, så han skal ikke endre den fordi han får jobb i Oslo
17. Fordi det er en del av ham og det er flere på jobben som snakker dialekt
19. Dialekt har ingenting å si så lenge du blir forstått
21. Fordi man har rett til å snakke akkurat hvordan man vil
24. Fordi alle andre som snakker dialekt, for eksempel bergensere får lov til å bruke sin dialekt, selv om vi syns den er stygg
25. Fordi dialekt skal ikke dømme deg som en profesjonell fagmann. Det er en viktig del av identiteten din.
26. Fordi folk skal få lov til å ta vare på og være stolt av hvor de kommer fra.
27. Alle må få snakke på sin egen dialekt, uansett hvor man er eller hvor man jobber.
28. Fordi vi er mer vant til dialekter i dag, ser ikke noe problem ved å bruke den
31. Det er jo dialekta hans, så hvorfor skal folk bry seg.
34. Fordi man skal være stolt av dialekta si
37. Holde på sine verdier og dialekt
Usikker
1. Siden han har en høy stilling i et Oslo-firma, bør han kanskje tenke på hvordan han snakker når han snakker til voksne mennesker. Han blir tatt mer seriøst når han snakker bokmål/
16. Det er en del av hans identitet

18. Fordi det virker veldig uprofesjonelt å preke så bredt hvis man skal til utlandet.
20. Nei, da virker det uformelt
22. Han kan beholde den, men kanskje kutte litt ned på de verste ordene, fordi det er et firma og man må være ordentlige
29. Kan fort bli tatt for å være useriøs
32. Fordi det kanskje ikke høres så pent ut
33. Jeg mener at du skal beholde den dialekta du er født med, «be proud of it». Men det kan også være litt vanskelig å bli tatt seriøst.
36. Jeg tror fredrikstaddialekta fort blir stempla som harry, men det er likevel synd at en dialekt skal ha så mye å si for yrket ditt. Har man en høy stilling, kan det hende at folk ser ned på deg hvis du snakker så bredt. For meg spiller det ingen rolle, men det kommer ganske mange fordommer sammen med en dialekt.
39. Det blir bedre å kommunisere med Oslo-dialekt med de andre som jobber der, men det er viktig at han husker sin dialekt.
40. Er litt både og, tror jeg. Spørs helt på situasjonen. Man må nok kanskje snakke penere med kunder tilstede for å bli tatt seriøst.
41. Han vil jo skille seg litt ut fra de andre direktørene i andre firmaer, men en som snakker litt penere bli kanskje tatt mer seriøst?
Nei
5. Jeg synes det er viktig at han slår om litt, fordi han jobber i et Oslo-firma og ikke alle kan forstå han. Det høres mer profesjonelt ut med en standardmål.
6. Det kan hende at han ikke blir tatt seriøst på jobben når han snakker sånn.
13. Fordi det virker som en veldig «dannet» jobb og da skal du snakke penest mulig / mest Oslo.
16. Når man jobber seriøst, så bør alle forholde seg til bokmål
23. Fordi når du jobber i et firma i Oslo, så bør du prøve å snakke litt penere.
35. Nei, fordi dialekta blir ikke tatt helt på alvor og da blir ikke sendinga like «bra».
38. Nei, fordi jeg tenker at det på en måte er ganske seriøst å jobbe i et firma og da bør du snakke pent og seriøst også.

Spørsmål 12

Jacob fra Fredrikstad snakker bred Fredrikstad-dialekt. Han får seg jobb som snekker i Oslo. Er det greit at han beholder dialekta si og bruker ord som «vinklær», «pengær» og «guttær»?

Ja
1. Man blir tatt mer seriøst om man snakker rent bokmål. Men det er viktig å være stolt av hvor du kommer fra, og ikke glemme det.
2. Fordi alle snakker forskjellig og ingen skal kunne bestemme hvordan noen skal snakke, uansett om det er TV, skole eller hva enn det gjelder
3. Fordi du kommer fra Fredrikstad. Ingen behov for å snakke Oslo-dialekt bare fordi du skal jobbe der framover.
4. FD skal stå på lik linje med andre dialekter og skal ikke undertrykkes. At folk synes at dialekta vår er stygg er ikke god nok grunn til å nekte den.
7. Folk må få snakke som de vil. Det er jo hans dialekt. Det er jo som at en bergenser måtte ha endra på dialekta si, og det er vanskelig.
8. Jeg syns alle kan få være/snakke som de selv vil.

10. Du skal snakke dialekten din om du føler for det. Ikke bry deg om hva andre mener.
11. Så lenge det er forståelig synes jeg man skal få lov til å bruke dialekta si.
12. Jeg synes man kan bruke sin egen dialekt så man ikke mister den, men hvis noen ikke skjønner hva han mener, går det an å si ordet på en annen måte.
13. Fordi det er en litt avslappende jobb og da spiller det ingen rolle.
14. Det er ikke så formelt, så det gjør ikke noe.
15. Det er jo dialekta hans, så han skal ikke endre den fordi han får jobb i Oslo
16. Fordi han ikke jobber i en like «seriøs» jobb
17. Fordi det er en del av ham og det er flere på jobben som snakker dialekt
18. Bare synes det virker mer riktig at han gjør det.
19. Dialekt har ingenting å si så lenge du blir forstått
20. Ja, det er en lite formell jobb.
21. Fordi man har rett til å snakke akkurat hvordan man vil
24. Fordi alle andre som snakker dialekt, for eksempel bergenserem får lov til å bruke sin dialekt, selv om vi syns den er stygg
25. Fordi dialekt skal ikke dømme deg som en profesjonell fagmann. Det er en viktig del av identiteten din.
26. Fordi man må få lov til å snakke slik man vil.
27. Alle må få snakke på sin egen dialekt, uansett hvor .man er eller hvor man jobber.
28. Viktig å holde på dialekten.
29. Spiller ingen rolle om en snekker har dialekt eller ikke.
30. Dialekta hans vil ikke ha noe å si ettersom arbeidet hans er å snekre, ikke snakke.
31. Det er jo dialekta hans, så hvorfor skal folk bry seg.
32. For der må han ikke forklare seg så mye
33. Jeg mener at du skal beholde den dialekta du er født med, «be proud of it». Men det kan også være litt vanskelig å bli tatt seriøst.
34 Fordi man skal være stolt av dialekta si
35. Det har ikke noe å si for noen andre.
36. Snekker er mer en «arbeider» som ikke skal tale og være sjef for så veldig mange mennesker. Det er litt mer akseptert med dialekt i de fysiske jobbene, som snekker og i anleggsbransjen spesielt. Det er det liksom ikke så farlig, bare vær deg selv og gjør en god jobb, så er det greit. Burde vært sånn overalt.
37. Bare folk forstår han.
38. Fordi snekker er ikke så veldig seriøst, med tanke på dialekt og snakkemåte.
40. Som snekker føler jeg at man kan snakke litt røffere og at en dialekt ikke ville gjort noe.
41. Som snekker har du ingen nød om å bli tatt som veldig seriøs og ordentlig, så lenge du gjør en bra jobb.
Usikker
6. Snekker er et yrke som kan ses på som «ikke viktig», da bryr kanskje personer rundt snekkeren seg mindre.
9. Folk er veldig flinke til å dømme
17. Det er en del av hans identitet
22. Det er hans måte å snakke på, men dialekten er ikke så fin
39. Det blir bedre å kommunisere med Oslo-dialekt med de andre som jobber der, men det er viktig at han husker sin dialekt.
Nei
5. Siden han jobber i et firma, og jeg syns det er viktig å bli tatt seriøst. Syns han bør slå om.
23. Det er stygt

Spørsmål 14

**Er det situasjoner eller sammenhenger der du vil velge å la være å bruke dialekten din?
Hvis du svarte ja, i hvilke situasjoner lar du være å bruke dialekten din?**

1. Hvis jeg skal holde en presentasjon eller snakke foran voksne mennesker jeg ikke kjenner.
4. Hvis en person ikke forstår meg etter flere gjentakelser, så vil jeg legge om til Oslo-dialekt
5. Når jeg møtte Jens Stoltenberg på Hvaler, merket jeg at jeg automatisk tenkte på å snakke litt penere når jeg sto og snakket med han
9. Jobbintervju, foran mange mennesker, når man skal være høflig
13. Hvis jeg snakket veldig bredt, så ville jeg droppet det hvis jeg snakket med noen viktige om noe, kongen, politikere
17. Framføringer. Jobb/praksis-sammenheng
18. Viktige møter
22. Hvis jeg skal i et selskap med mange formelle mennesker
24. Når jeg snakker med barn. Når jeg skriver melding, så skriver jeg så pent jeg kan
25. For eksempel på jobbintervju, fordi det finnes folk med fordommer som kanskje ikke synes ordbruken min er bra nok, og da blir man kanskje ikke sett på som god nok i yrket
31. Egentlig hele tiden
33. Jeg driver med politisk arbeid og jeg holder mange innlegg og lignende og vil jo bli hørt og bli tatt seriøst. Og jeg føler de ikke tar meg like seriøst om jeg har dialekt. Så jeg har bare skikkelig dialekt når jeg er med familien min.
34. Jeg merker at i situasjoner der jeg snakker med folk i f.eks. Oslo, så snakker jeg veldig bredt i forhold til dem. Da prøver jeg å «tone» ned min dialekt.
38. Intervjuer og møter
40. Jeg bruker ikke dialekt når jeg besøker f.eks familien i Bergen. De kan ha litt vansker med å henge med. Tilpasser meg etter stedene jeg er.
41. Jeg var på et film-intervju i Oslo, og da måtte jeg snakke litt penere for å skulle komme videre. Jeg bestemte ikke det selv, de ba meg om det.

Spørsmål 16

Hvorfor legger noen om dialekten, tror du?

1. De vil bli tatt mer seriøst
4. For å hindre fordommer og misforståelser
5. Fordi noen har fordommer og kanskje er litt flau over å «preke».
7. For at folk skal skjønne hva de sier, om de ikke skjønner første gang. Eller på grunn av fordommer.
8. Kanskje fordi de synes at dialekta de har er rar
9. Fordi de er redd for hva andre skal mene og kanskje ikke alle forstår dem.
10. Det er fort gjort å gjøre det når du er med andre som snakker ulikt som deg og bli påvirket. Kanskje enkelte er redde for å skille seg ut.
11. De er redde for å ikke passe inn, at andre ikke forstår dem.
12. Kanskje for å passe inn og for at andre skal skjønne hva de sier når de snakker med dem
13. Fordi de synes det er penere å snakke en annen dialekt
15. Kanskje fordi de ikke liker dialekta si
17. Fordi noen høres kanskje mer profesjonelle ut, spesielt i jobbsammenheng. Andre fordi noen ikke forstår dialekten deres.
19. Fordi enkelte dialekter er vanskelige å forstå

20. Fordi at de synes det er flaut eller for at andre skal forstå dem lettere
21. Fordi mange ikke forstår eller at man er flau
22. Fordi de skal flytte og føler at de ikke passer inn. Fordi de ikke liker den
23. Noen legger om dialekten siden man ikke liker sin egen dialekt, og kanskje fordi man snakker med folk man ikke «kjenner» og hvis man for eksempel flytter til Oslo. Da legger man naturlig bort sin egen dialekt.
24. De kan ble påvirket av de rundt seg, eller så liker de ikke dialekten sin.
25. Ved Fredrikstad-dialekt i hvert fall, så blir man kanskje ikke sett på som seriøs
26. Fordi de kanskje er redd for å skille seg ut. Kanskje redd for å være annerledes.
30. For å tilpasse seg ulike situasjoner ut i fra hvem de snakker med, for å skape forståelse.
31. Fordi den er stygg og uforståelig
34. Fordi vi blir påvirket, eller så er det situasjoner hvor mange ikke forstår dialekten.
36. Enten fordi folk ikke forstår dem, eller fordi personen selv synes den er stygg. Man blir fort stempla på grunn av dialekten, typ bonde hvis du snakker Hedmark/Oppland, snobb hvis du snakker Oslo og kanskje litt harry hvis du snakker dialekt.
37. Vil ikke bli dømt på grunn av dialekt.
38. For kanskje å passe bedre inn, eller for at andre skal forstå deg bedre.
40. På grunn av mobbing eller små kommentarer.
41. For å blende inn, kanskje? Folke er redde for å være annerledes.

Gutter YF

Spørsmål 11

Jonas fra Fredrikstad snakker bred Fredrikstad-dialekt. Han får seg jobb som administrerende direktør i et Oslo-firma. Er det greit at han beholder dialekta si og bruker ord som «pengær», «Guttær» og «nedskjæringær»?

Ja
1. Fordi dialekt viser at du er stolt av stedet du kommer fra.
4. Man har ytringsfrihet, må ikke bytte dialekt ovenfor andre etter min mening
7. Jeg synes det er viktig fordi at han er glad og stolt av å komme fra Fredrikstad
8. Fordi det er dialekta han har
10. Så lenge de som arbeider for han forstår hva han sier, da er det greit.
13. Fordi han kommer fra Fredrikstad. Hvis en fra Oslo hadde kommet hit, hadde han gjort akkurat det samme.
14. Fordi folk bør få snakke som de vil.
15. Fordi det er dialekten han har blitt oppvokst med eller lært.
17. Hvorfor skal han ikke bruke språket han er opplært med, bare det er norsk?
19. Må være stolt av dialekta
21. Han kan bruke dialekten sin så mye han vil, så sant det ikke skaper kommunikasjonsproblemer
22. Det er talemåten hans, han trenger ikke endre det.
25. Ja, men ikke ved foredrag og lignende når man snakker foran en forsamling. Heller ikke ved veldig formelle eller viktige temaer. For mange kan dialekt høres tulle ut.
31. Fordi han må akseptere den han er.
Usikker
12. Kommer an på om sjefen tillater det, eller om han får respekt hvis han bruker dialekten sin.
33. Hvis han snakker slik, så kan han kanskje risikere jobben.
Nei

2. Det passer bedre på fritid enn på jobb
6. Det er mange i Oslo som kommer til å slite med å forstå han
9. Må tilpasse seg, er ikke sikkert alle forstår.
11. Høres uprofesjonelt ut. Ikke greit.
18. Fordi befolkningen i Oslo kanskje ikke forstår hva han sier
20. Synes at han skal droppe «æ»-ene. Tjukk l går, men synes det er litt ille å si «pengær» og sånt.
24. Burde snakke mer formelt. Det er en formell jobb.
29. For han må virke ordentlig
30. Han burde snakke litt mer formelt.

Spørsmål 12

Jacob fra Fredrikstad snakker bred Fredrikstad-dialekt. Han får seg jobb som snekker i Oslo. Er det greit at han beholder dialekta si og bruker ord som «vinklær», «pengær» og «guttær»?

Ja
1. Samme om du er direktør eller snekker. Dialekt er viktig for det.
7. Jeg synes det er viktig fordi at han er glad og stolt av å komme fra Fredrikstad
8. Fordi det er dialekta han har
10. Når du har en sånn praktisk utdannelse, så synes jeg det passer bra med Fredrikstad-dialekt. Det gir mer sjarm til arbeideren.
13. Fordi han kommer fra Fredrikstad. Hvis en fra Oslo hadde kommet hit, hadde han gjort akkurat det samme.
14. Fordi folk bør få snakke som de vil.
15. Fordi det er dialekten han har blitt oppvokst med eller lært.
17. Hvorfor skal han ikke bruke språket han er opplært med, bare det er norsk?
19. Må være stolt av dialekta
20. I forskjell til det andre yrket, så er ikke måten du er framstilt på like viktig når du er snekker.
21. Han kan bruke dialekten sin så mye han vil, så sant det ikke skaper kommunikasjonsproblemer
22. Det er talemåten hans, han trenger ikke endre det.
24. Det er ikke en så formell jobb
25. Ja, men ikke ved foredrag og lignende når man snakker foran en forsamling. Heller ikke ved veldig formelle eller viktige temaer. For mange kan dialekt høres tullete ut.
29. For da trenger man ikke virke så fin på grunn av håndarbeid
30. Som snekker har det ikke så mye å si.
31. Fordi han må akseptere den han er.
33. Dialekten er ikke viktig med tanke på jobben som snekker.
Usikker
12. Kommer an på om han får respekt av kunden på grunn av dialekten sin.
Nei
2. Det passer bedre på fritid enn på jobb
9. Må tilpasse seg, er ikke sikkert alle forstår.
18. Fordi befolkningen i Oslo kanskje ikke forstår hva han sier

Spørsmål 14

**Er det situasjoner eller sammenhenger der du vil velge å la være å bruke dialekten din?
Hvis du svarte ja, i hvilke situasjoner lar du være å bruke dialekten din?**

1. På jobb
2. Når jeg er med en jente som ikke har Fredrikstad-dialekt
4. Blant besteforeldre og familie
6. Formelle sammenhenger
8. Hvis jeg er i Oslo, så prøver jeg å fjerne dialekta, fordi jeg ikke liker den
10. Hvis du snakker om et viktig tema med en person uten dialekt
14. Når man for eksempel møter svigers for første gang
15. Hvis folk ikke skjønner hva jeg sier, prøver jeg å snakke så «oslosk» som mulig.
16. I mer seriøse situasjoner, eks. møter
21. I formelle situasjoner.
22. Jobbintervju, generelt i situasjoner der jeg vil unngå misforståelser.
23. Kanskje på jobbintervju
25. Ved viktige og formelle samtaler
29. Når man skal møte mora eller faren til dama di for første gang.
30. Når jeg snakker med personer jeg skal selge båter eller biler til.

Spørsmål 16

Hvorfor legger noen om dialekten, tror du?

3. Fordi de ikke liker den
4. For å bli akseptert/ikke føle seg annerledes
5. For at de er redde for at vi skal misforstå
6. Fordi de er flau over den
7. For at de ikke er stolte av å komme derfra
8. De vil enten skjule hvor de er fra, eller late som de er fra et annet sted. Grunnen til det kan være status, vise liksom at du er fra Oslo vest for eksempel.
9. Det er ikke alle som skjønner alle dialekter
13. For å passe mer inn.
14. For å virke mer oppdratt og ordentlig
15. Fordi de ikke liker den selv
17. Lettere å kommunisere, ikke alle forstår «fredrikstansk»
19. Blir sett rart på
20. Fordi de ikke føler seg komfortabel når de er med i et mindretall. Hvis en fra Bergen flytter til Oslo, kan det hende at denne personen legger om dialekten så han blir med i flertallet.
21. Fordi de bor et sted der de hører en annen dialekt enn sin egen veldig ofte.
22. Fordi de er flau over den?
24. For å bli mer formell og akseptert
25. Føler skam, og at de føler de ikke passer inn.
26. For å tilpasse seg et nytt bosted
27. For at de vil bli mer akseptert.
28. For å høres mer «proff» ut
29. For å bli mer akseptert.

30. For å høres bedre ut.
32. Fordi folk ikke skal se ned på dem eller fordi de synes at dialekta er stygg.

Gutter SS

Spørsmål 11

Jonas fra Fredrikstad snakker bred Fredrikstad-dialekt. Han får seg jobb som administrerende direktør i et Oslo-firma. Er det greit at han beholder dialekta si og bruker ord som «pengær», «Guttær» og «nedskjæringær»?

Ja
1. Fordi han skal få lov til å snakke slik han vil
6. Dialekta er en del av identiteten din. Synes ikke man kan ta vekk den.
7. Fordi det er sånn han preker, så da bør han få lov. Hvis en fra Bergen eller Stavanger hadde fått stillingen, så hadde de også holdt på dialekta si.
12. Fordi han må få beholde identiteten sin, uansett hvor han befinner seg.
15. Vi hører ofte Trondheims-dialekta, som jeg synes er mye verre enn Fredrikstad-dialekta. Hvis først noen skal legge om, bør alle legge om.
17. Viktig å være stolt av hvor man kommer fra. Tenker ofte på det.
23. Man må få være som man vil.
24. Hvis han ikke bryr seg, så går det fint. Hvis han er ordentlig type og kul, så bryr han seg ikke.
25. Det er viktig å snakke sin egen dialekt, det er del av din identitet.
27. Dialekten er en del av hans identitet. Den bør likevel tilpasse situasjonen.
28. Jeg mener det er viktig å holde på dialekta. Da viser man hvor man er fra og at man er stolt.
32. Man bør få lov til å snakke slik man vokste opp med
34. Han har jo tydeligvis gjort det bra på skolen og fortjener det.
36. Det viser at han ikke er redd for hva folk tenker om han, noe som viser at han er kvalifisert for jobben.
Usikker
2. Det kommer an på kollegaene. Noen vil ha bokmål, og dialekt er ikke bra.
5. Han bør ikke gi helt slipp på dialekta, men han bør også kanskje la være å bruke den i formelle settinger.
16. Folk kan se på oss som «dumme» når vi bruker dialekta, og ser ikke for seg høye stillinger.
22. Han bør få kunne si ting som «brøti» loven, men ikke ord som slutter på –ær. Det høres jævlig ut.
Nei
4. Fredrikstad-dialekt kan fort virke dumt og uprofesjonelt.
8. Fordi folk ikke tar dialekta helt seriøst.
10. Fordi Fredrikstad-dialekta er stygg og hvis han har jobb i Oslo må han skifte dialekt.
11. Det blir litt ekkelt eller litt rart å snakke sånn som administrerende direktør i et firma.
13. Mulig de ikke tar han seriøst. Dialekta har blitt stempla som «dum». Mange tolker dialekta som hARRY.
14. Nei, fordi folk kan begynne å lure på hva han sier eller mener, fordi de har aldri hørt det ordet før.
18. Fredrikstad-dialekta er blitt stempla som «dum», så det er mulig at andre ikke tar han seriøst.
19. Må klare å skille mellom jobb og privat og det passer seg ikke i jobbsammenheng.
21. Fordi Fredrikstad-dialekta er hARRY og virker uprofesjonell.
29. Det kan høres uprofesjonelt ut og det høres ikke bra ut.
30. Høres uprofesjonelt/useriøst ut.
31. Bør klare å snakke mer likt sine kolleger. Det er viktigst at de klarer å forstå hverandre på jobb. Privat kan han snakke akkurat som han vil.

33. Fordi mange ser på fredrikstaddialekta som stygg.

37. Fordi det blir bare dumt.

Spørsmål 12

Jacob fra Fredrikstad snakker bred Fredrikstad-dialekt. Han får seg jobb som snekker i Oslo. Er det greit at han beholder dialekta si og bruker ord som «vinklær», «pengær» og «guttær»?

Ja
1. Fordi han skal få lov til å snakke slik han vil.
2. Som snekker bør du kunne snakke som du vil.
4. Snekker er et mindre profesjonelt yrke enn direktør. Det har ikke så mye å si.
5. Snekker er ikke så veldig formelt, så da er det ikke så farlig.
6. Hvis du er stolt av dialekta bør man få lov til å snakke slik man vil.
7. Fordi det er sånn han preker, så da bør han få lov. Hvis en fra Bergen eller Stavanger hadde fått stillingen, så hadde de også holdt på dialekta si.
8. Fordi han trenger ikke å snakke så mye.
12. Fordi han må få beholde identiteten sin, uansett hvor han befinner seg.
13. Snekkerjobb er mer hurray.
15. Vi hører ofte Trondheims-dialekta, som jeg synes er mye verre enn Fredrikstad-dialekta. Hvis først noen skal legge om, bør alle legge om.
16. Ser på snekkeryrket som litt hurray
17. Viktig å være stolt av hvor man kommer fra. Tenker ofte på det.
18. Fredrikstad er jo plankebyen! Snekkere må jo få snakke sånn da...
21. Er ikke så høytidelige situasjoner han befinner seg i.
23. Er mer greit for en snekker enn for en adm. dir.
24. Hvis han ikke bryr seg, så går det fint. Hvis han er ordentlig type og kul, så bryr han seg ikke.
27. Dialektene er en del av hans identitet. Han vil være mer akseptert i dette yrket når han snakker dialekt.
28. Jeg mener det er viktig å holde på dialekta. Da viser man hvor man er fra og at man er stolt.
31. Det er ikke like mye kommunikasjon i dette yrket og det er ikke så farlig hvordan du snakker med dine kolleger.
32. Man bør få lov til å snakke slik man vokste opp med
33. Ja, for en snekker behøver ikke å snakke formelt.
34. Han har jo tydeligvis gjort det bra på skolen og fortjener det.
36. Jeg mener det er viktig, fordi man viser at man er stolt av dialekta si.
37. Fordi snekkere trenger ikke å snakke like pent.
Usikker
22. Bør snakke smalere, men ta vare på noe.
29. Det er ikke like viktig som når man er adm.dir.
Nei
10. Fordi Fredrikstad-dialekta er stygg og hvis han har jobb i Oslo må han skifte dialekt.
14. Nei, fordi folk ikke kanskje skjønner hva han mener.
19. Må klare å skille mellom jobb og privat og det passer seg ikke i jobbsammenheng.
30. Høres uprofesjonelt/useriøst ut.

Spørsmål 14

**Er det situasjoner eller sammenhenger der du vil velge å la være å bruke dialekten din?
Hvis du svarte ja, i hvilke situasjoner lar du være å bruke dialekten din?**

8. Hvis jeg skal på jobbintervju, så bytter jeg kanskje dialekt.
12. Når jeg er blant mennesker fra hovedstaden. Når jeg møter nye folk snakker jeg litt finere.
14. Hvis jeg er med noen jeg ikke kjenner så godt, passer jeg litt på hvordan jeg snakker.
17. Ikke stolt av det, men kanskje hvis man møter noen pene jenter (for første gang). Da kan jeg ubevisst moderere meg litt.
18. Når jeg snakker med folk fra andre byer. Bruker kun dialekta blant venner fra Fredrikstad.
20. I formelle situasjoner. Tilpasser meg.
22. Har en tendens til å snakke finere med voksne, fremmede. Hater i tillegg bokstaven æ.
24. Hvis det ikke passer til anledningen å snakke fredrikstaddialekt.
25. Når jeg møter nye mennesker, kanskje eldre.
27. I møte med autoriteter vil jeg tilpasse språket til slik de snakker.
28. Hvis jeg snakker med noen som jeg vet vil slite med å forstå noen av orda, så omstiller jeg.
29. Jobbintervju
30. Jobbintervju
33. Blant folk jeg vil imponere.
34. Framføringer. Det er ikke det at jeg bryr meg om hvordan jeg snakker, men når jeg har laget en fremføring med standardtalemål, så husker jeg det jeg skrev.
36. Kanskje på et jobbintervju.

Spørsmål 16

Hvorfor legger noen om dialekten, tror du?

3. Fordi de er flau over dialekta og redde for å bli stemplet som dumme.
4. Mange synes det er flaut å snakke en dialekt som blir oppfattet som dum og sett ned på.
5. Jeg tror folk legger om dialekten fordi de ikke vil bli sett ned på.
7. Fordi de er redde for å ikke bli godtatt. Det er derfor det er viktig å være stolt over dialekta di og holde på den.
9. Fordi de ikke liker den.
12. For ikke å bli dømt og for å føle seg mer inkludert. For å bli bedre forstått.
13. Kanskje man ikke vil være annerledes.
14. Jeg tror at mange er flau over dialekten sin. Fredrikstad-dialekt ser man på som en dumhet, mange kan bli framstilt som noe de ikke er.
15. Jeg tror noen er flau over den. Hvis jeg møter en med en annen dialekt, så tenker jeg automatisk at denne personen er annerledes.
16. For at de skal «blende» inn i samfunnet.
17. Fordi dem er flau og ønsker å være mer «fine». I klassen f.eks, kan man omtrent dra en strek mellom guttene og jentene. En del gutter snakker en del dialekt, men kanskje kun en jente gjør det samme.
18. For å ikke bli stempla som «dumme» eller fordi alle rundt dem snakker annerledes, så de blir påvirket av deres talemåte.
19. Bli mer akseptert.
20. For å bli akseptert, spesielt når man flytter.
21. Fordi de følger normene der de befinner seg også i talemålet.
22. Fordi det høres jævlig ut.
23. For å passe inn.

24. For ikke å bli dømt og snakket om.
25. For å tilpasse seg omgivelsene.
26. Det kan være vanskelig å beholde en dialekt når man snakker med folk som har en dialekt som er nærmere standardtalemålet.
27. Det er naturlig, en blir påvirket, lettere å bli forstått, behov for å være en del av fellesskapet, ubevisst eller bevisst.
28. Noen kan være flau over dialekta si. Hvis noen synes dialekta er stygg.
30. Fordi fredrikstaddialekta er stygg.
32. Vil passe inn i en større grad med nye samfunn og situasjoner.
33. Den er så spesiell. Ingen andre prekær som vi gjør.
34. For å virke intelligent.
35. Fordi de ikke liker dialekten sin, eller hvis de føler at de blir sett ned på på grunn av den. Noen jobber krever også at du skal snakke standardtalemål når du skal snakke foran store forsamlinger.
36. Jeg tror det er fordi de er flau eller tror det gjør at de passer bedre inn.
37. Fordi dialekten er stygg.

Jenter SS

Spørsmål 11

Jonas fra Fredrikstad snakker bred Fredrikstad-dialekt. Han får seg jobb som administrerende direktør i et Oslo-firma. Er det greit at han beholder dialekta si og bruker ord som «pengær», «guttær» og «nedskjæringær»?

Ja
2. Så lenge folk forstår, kan han snakke som han vil.
3. Det er litt sjarmerende og forteller om personen og hvor den kommer fra. Virker mer autentisk og ekte.
6. Fordi man skal være stolt over hvor man kommer fra, alltid!
9. Det er ingen dialekt som er «mindre verdt» enn andre, så det bør være greit uansett hvilken dialekt man snakker. Erna Solberg får snakke bergendialekt, da bør Jonas få snakke fredrikstaddialekt, så lenge han er villig til å «oversette» hvis folk ikke forstår.
11. Jeg synes at alle folk skal beholde dialekten sin. Det er jo en av de tingene som gjør deg unik.
13. Fordi dialekta sier mye om en person. Mister han dialekta, mister han liksom personligheten sin litt.
19. Dette fordi det er viktig å beholde dialekta, uansett hvor du er. Det er ingen grunn til å være flau over dialekta.
20. Så lenge alle andre kan beholde dialekta si, så kan vi det også. Uansett hva slags rykte den har på seg.
22. Trist at folk må forandre på seg for å gjøre slike ting.
23. Fordi det er en del av identiteten din.
25. Hvis det er naturlig for ham, burde han få lov til det.
30. Dialekta høres jo ikke helt forferdelig ut. Folk burde bli mer vant til å høre den, og det er ikke noe problem å snakke sånn selv om man jobber i Oslo og i firma.
34. Ja, fordi andre folk snakker dialekt, så kan Jonas også snakke dialekt.
Usikker
1. Det spørres hva slags firma det dreier seg om.
7. Fredrikstaddialekta blir ofte tatt useriøst og kan derfor sette alle fra Fredrikstad i samme bås.
12. Synes det er greit å snakke sånn på kontoret og sånn, men offentlig og på møter med andre enn

kollegaer burde han ikke snakke så bredt, for da blir han ikke tatt seriøst.
18. Kanskje ikke så greit, siden han har en jobb som er litt høyt oppe?
28. Så lenge folk forstår hva han sier.
33. Jeg synes alle burde kunne snakke den dialekten man selv har. Men samtidig er det mange som ikke mener det og ikke klarer å ta deg alvorlig når du snakker dialekt.
Nei
5. Snakk så folk tar deg alvorlig.
8. Det virker så useriøst.
10. Mange i Oslo skjønner ikke fredrikstaddialekt.
14. Jeg synes at når man jobber i Oslo så høres det uprofesjonelt ut å snakke fredrikstaddialekt.
27. Passer seg ikke.
31. Han bør legge fra seg dialekten slik at alle forstår.
35. Fordi mange ikke skjønner ikke dialekten og derfor konsentrerer seg mest om hvordan vi snakker.
38. Fordi det ikke høres formelt ut. Det lyder litt slurvete.
39. Litt useriøst.
40. Jeg føler at Fredrikstaddialekt gjør viktige ting useriøst.

Spørsmål 12

Jacob fra Fredrikstad snakker bred Fredrikstad-dialekt. Han får seg jobb som snekker i Oslo. Er det greit at han beholder dialekta si og bruker ord som «vinklær», «pengær» og «guttær»?

Ja
1. Handymenn er gjerne litt utradisjonelle, mer enn «firmamenn»
2. Så lenge folk forstår, kan han snakke som han vil.
3. Fordi det også er litt sånn det snekkermiljøet snakker, og det er ikke et formelt arbeidsmiljø.
5. Han er en snekker, han trenger ikke å stresse med å snakke uten dialekt når han er sliten og sur.
6. Fordi man skal være stolt over hvor man kommer fra, alltid!
8. Det går greit så lenge det kommuniserer.
9. Det er ingen dialekt som er «mindre verdt» enn andre, så det bør være greit uansett hvilken dialekt man snakker. Erna Solberg får snakke bergendialekt, da bør Jacob få snakke fredrikstaddialekt, så lenge han er villig til å «oversette» hvis folk ikke forstår.
10. En snekker skal ikke holde foredrag osv.
11. Jeg synes at alle folk skal beholde dialekten sin. Det er jo en av de tingene som gjør deg unik.
12. Føler det er mer akseptert i det yrkesfaglige.
13. Fordi dialekta sier mye om en person. Mister han dialekta, mister han liksom personligheten sin litt.
14. Snekker er ikke et lite formelt yrke som å være administrerende direktør. Derfor synes jeg det er greit.
19. Ja, fordi det ikke har noen påvirkning fra andre.
20. Så lenge alle andre kan beholde dialekta si, så kan vi det også. Uansett hva slags rykte den har på seg.
22. Burde ikke være så viktig med dialekt/uttale i en jobb som snekker vel?
23. Det er en del av identiteten din.
25. Hvis det er naturlig, så burde han beholde den.
27. Det er greit, det er ikke en «seriøs» jobb.
28. Færre som hører på han, mindre «viktige» ting å si.
31. Han skal ikke kommunisere så mye, så det går greit å bruke dialekt.
33. I forhold til det andre spørsmålet, så vil jeg si at det er mer akseptert å snakke dialekt i en snekkerjobb enn i en mer alvorlig jobb som direktør.
34. Ja, fordi folk kan snakke den dialekta man vil og føler for.
35. Han er snekker og skal ikke prate foran mange folk (foredrag)

38. Det er et yrke der man ikke skal snakke til store folkemengder o.l. Det er en mye mer uformell jobb, og man kan snakke mye mer «muntlig».
39. Ingen skal høre han snakke så mye.
40. Det er ingen «stor» jobb.
Usikker
7. Fredrikstaddialekta blir ofte tatt useriøst og kan derfor sette alle fra Fredrikstad i samme bås.
Nei

Spørsmål 14

Er det situasjoner eller sammenhenger der du vil velge å la være å bruke dialekten din?

Hvis du svarte ja, i hvilke situasjoner lar du være å bruke dialekten din?

3. Hvis jeg har en muntlig presentasjon eller er på skolen/jobbsammenheng. Vil virke mer intelligent.
6. Når du skal fremføre
7. Formelle situasjoner
12. Blant nye folk og i det offentlige.
17. Når jeg skal være høflig og ordentlig.
19. Noen ganger gjør jeg det for at det skal bli lettere for andre å forstå.
20. Jeg tar meg stadig i å endre <i>litt</i> talemåte i mer «profesjonelle» sammenhenger.
32. I meget alvorlige situasjoner.
34. Formelle situasjoner.
37. Når jeg er sammen med folk som ikke er fra Fredrikstad.
38. Hvis jeg for eksempel skulle holdt en framføring eller vært på jobbintervju eller lignenden.
39. I den fleste situasjoner som ikke inneholder samtaler med familie og venner.

Spørsmål 16

Hvorfor legger noen om dialekten, tror du?

1. For å bli mer akseptert.
2. Fordi de ikke liker det, og det kan være vanskelig å forstå.
3. Flau over dialekt/hjemby.
4. Fordi de er usikre på seg selv og er redde for at de ikke skal «passe inn».
7. De liker den ikke/omgås med mange med annen dialekt.
8. Fordi fredrikstaddialekta ikke er så attraktiv, den er stygg.
9. De kan synes det er flaut å være annerledes.
10. For å passe inn.
11. Fordi mange trakasserer folk for dialekten deres. Det kan også være fordi jobben deres forlanger det.
12. Fordi de synes det er flaut. Eller for å bli forstått.
15. Fordi noen dialekter ikke høres seriøse ut, eller rett og slett dumme.
16. For å bli tatt seriøst
17. For å høres mer ordentlige ut, og noen dialekter kan høres useriøse ut.
18. Kanskje noen ganger for å passe inn. Eller at de gjør det fordi de er flau over dialekten sin?
19. De er flau for å vise hvor de kommer fra.
20. Ikke trygge nok på seg selv.

21. Fordi de blir påvirket av menneskene de snakker med ofte.
22. Følelsen av å være litt annerledes/ikke skille seg ut.
23. For å bli akseptert av mennesker rundt deg.
24. De liker en annen dialekt bedre, eller hvis de flytter og vil bli akseptert.
25. For å bli bedre forstått og unngå misforståelser. Passe bedre inn.
26. Det passer bedre i noen situasjoner å ha en annen dialekt.
28. Fordi de føler seg usikre og muligens dømt.
29. Redde for å bli mobba. Vil være mer anonyme, dialekt er veldig personlig.
30. Fordi mange har fordommer mot den, og/eller at de ikke liker den.
31. Det blir kanskje lettere å passe inn i samfunnet, det har også noe å gjøre med hva man selv synes om sin dialekt.
32. Fordi de vil bli tatt alvorlig, f.eks i yrket. Eller så liker de den rett og slett ikke.
33. Jeg tror de fleste legger om fordi de vil bli bedre tatt i mot og bli mer akseptert hvis man snakker likt som det de gjør der du er.
34. Fordi de selv synes den er stygg.
35. For å passe inn.
36. Fordi de ønsker kanskje å bli mer akseptert av de som bor i nærområdet.
37. Fordi de ikke er stolt av dialekten sin.
38. For å tilpasse den jobb og venner, og for ikke å høres rar eller morsom ut i forhold til de andre.
39. Fordi de ikke liker den, eller blir påvirket av venner og familie.

Svar på spørsmål 16 fordelt på kategorier:

Kategori 1: For å passe bedre inn / bli akseptert
1. For å blende inn, kanskje? Folke er redde for å være annerledes.
2. For kanskje å passe bedre inn, eller for at andre skal forstå deg bedre.
3. For å tilpasse seg ulike situasjoner ut i fra hvem de snakker med, for å skape forståelse.
4. Fordi de kanskje er redd for å skille seg ut. Kanskje redd for å være annerledes.
5. Noen legger om dialekten siden man ikke liker sin egen dialekt, og kanskje fordi man snakker med folk man ikke «kjenner» og hvis man for eksempel flytter til Oslo. Da legger man naturlig bort sin egen dialekt
6. Fordi de skal flytte og føler at de ikke passer inn. Fordi de ikke liker den
7. Kanskje for å passe inn og for at andre skal skjønne hva de sier når de snakker med dem
8. De er redde for å ikke passe inn, at andre ikke forstår dem.
9. Det er fort gjort å gjøre det når du er med andre som snakker ulikt som deg og bli påvirket. Kanskje enkelte er redde for å skille seg ut.
10. Fordi de ikke føler seg komfortabel når de er med i et mindretall. Hvis en fra Bergen flytter til Oslo, kan det hende at denne personen legger om dialekten så han blir med i flertallet
11. For å bli mer akseptert.
12. For at de vil bli mer akseptert.
13. For å tilpasse seg et nytt bosted
14. Føler skam, og at de føler de ikke passer inn.
15. For å bli mer formell og akseptert
16. For å passe mer inn.
17. De vil enten skjule hvor de er fra, eller late som de er fra et annet sted. Grunnen til det kan være status, vise liksom at du er fra Oslo vest for eksempel.
18. For å bli akseptert/ikke føle seg annerledes
19. Jeg tror det er fordi de er flau eller tror det gjør at de passer bedre inn.
20. Den er så spesiell. Ingen andre prekær som vi gjør.
21. Vil passe inn i en større grad med nye samfunn og situasjoner.
22. Det er naturlig, en blir påvirket, lettere å bli forstått, behov for å være en del av fellesskapet, ubevisst eller bevisst.

23. For å tilpasse seg omgivelsene.
24. For å passe inn.
25. For å bli akseptert, spesielt når man flytter.
26. Fordi de følger normene der de befinner seg også i talemålet.
27. Bli mer akseptert
28. For at de skal «blende» inn i samfunnet
29. For ikke å bli dømt og for å føle seg mer inkludert. For å bli bedre forstått.
30. Kanskje man ikke vil være annerledes.
31. Fordi de er redde for å ikke bli godtatt. Det er derfor det er viktig å være stolt over dialekta di og holde på den.
32. For å tilpasse den jobb og venner, og for ikke å høres rar eller morsom ut i forhold til de andre.
33. Fordi de ønsker kanskje å bli mer akseptert av de som bor i nærområdet.
34. For å passe inn.
35. Jeg tror de fleste legger om fordi de vil bli bedre tatt i mot og bli mer akseptert hvis man snakker likt som det de gjør der du er.
36. Det blir kanskje lettere å passe inn i samfunnet, det har også noe å gjøre med hva man selv synes om sin dialekt.
37. Redde for å bli mobba. Vil være mer anonyme, dialekt er veldig personlig.
38. For å bli bedre forstått og unngå misforståelser. Passe bedre inn.
39. Det passer bedre i noen situasjoner å ha en annen dialekt.
40. De liker en annen dialekt bedre, eller hvis de flytter og vil bli akseptert.
41. Følelsen av å være litt annerledes/ikke skille seg ut.
42. For å bli akseptert av mennesker rundt deg.
43. Ikke trygge nok på seg selv
44. Kanskje noen ganger for å passe inn. Eller at de gjør det fordi de er flau over dialekten sin?
45. De kan synes det er flaut å være annerledes.
46. For å passe inn.
47. Fordi de er usikre på seg selv og er redde for at de ikke skal «passe inn».
48. For å bli mer akseptert.
Kategori 2: For å unngå negativ oppmerksomhet / skam
1. På grunn av mobbing eller små kommentarer.
2. Vil ikke bli dømt på grunn av dialekt.
3. Enten fordi folk ikke forstår dem, eller fordi personen selv synes den er stygg. Man blir fort stempla på grunn av dialekten, typ bonde hvis du snakker Hedmark/Oppland, snobb hvis du snakker Oslo og kanskje litt harry hvis du snakker dialekt.
4. Fordi den er stygg og uforståelig
5. Fordi mange ikke forstår eller at man er flau
6. Fordi at de synes det er flaut eller for at andre skal forstå dem lettere
7. Fordi de er redd for hva andre skal mene og kanskje ikke alle forstår dem.
8. For at folk skal skjønne hva de sier, om de ikke skjønner første gang. Eller på grunn av fordommer.
9. Fordi noen har fordommer og kanskje er litt flau over å «preke».
10. For å hindre fordommer og misforståelser
11. Fordi folk ikke skal se ned på dem eller fordi de synes at dialekta er stygg.
12. For å høres bedre ut.
13. Føler skam, og at de føler de ikke passer inn.
14. Fordi de er flau over den?
15. Blir sett rart på
16. For at de ikke er stolte av å komme derfra
17. Fordi de er flau over den
18. For at de er redde for at vi skal misforstå
19. Jeg tror det er fordi de er flau eller tror det gjør at de passer bedre inn.

20. Fordi de ikke liker dialekten sin, eller hvis de føler at de blir sett ned på på grunn av den. Noen jobber krever også at du skal snakke standardtalemål når du skal snakke foran store forsamlinger.
21. Noen kan være flau over dialekta si. Hvis noen synes dialekta er stygg.
22. For ikke å bli dømt og snakket om.
23. For å ikke bli stempla som «dumme» eller fordi alle rundt dem snakker annerledes, så de blir påvirket av deres talemåte
24. Fordi dem er flau og ønsker å være mer «fine». I klassen f.eks, kan man omtrent dra en strek mellom guttene og jentene. En del gutter snakker en del dialekt, men kanskje kun en jente gjør det samme.
25. Jeg tror at mange er flau over dialekten sin. Fredrikstad-dialekt ser man på som en dumhet, mange kan bli framstilt som noe de ikke er.
26. Jeg tror noen er flau over den. Hvis jeg møter en med en annen dialekt, så tenker jeg automatisk at denne personen er annerledes.
27. For ikke å bli dømt og for å føle seg mer inkludert. For å bli bedre forstått.
28. Fordi de er flau over dialekta og redde for å bli stemplet som dumme.
29. Mange synes det er flaut å snakke en dialekt som blir oppfattet som dum og sett ned på.
30. Jeg tror folk legger om dialekten fordi de ikke vil bli sett ned på.
31. Fordi de ikke er stolt av dialekten sin.
32. Fordi mange har fordommer mot den, og/eller at de ikke liker den.
33. Redde for å bli mobba. Vil være mer anonyme, dialekt er veldig personlig.
34. Fordi de føler seg usikre og muligens dømt.
35. Kanskje noen ganger for å passe inn. Eller at de gjør det fordi de er flau over dialekten sin?
36. De er flau for å vise hvor de kommer fra.
37. Fordi de syns det er flaut. Eller for å bli forstått.
38. Fordi mange trakasserer folk for dialekten deres. Det kan også være fordi jobben deres forlanger det.
39. Flau over dialekt/hjemby
Kategori 3: For å bli bedre forstått og unngå misforståelser
1. For kanskje å passe bedre inn, eller for at andre skal forstå deg bedre.
2. Enten fordi folk ikke forstår dem, eller fordi personen selv synes den er stygg. Man blir fort stempla på grunn av dialekten, typ bonde hvis du snakker Hedmark/Oppland, snobb hvis du snakker Oslo og kanskje litt harry hvis du snakker dialekt.
3. Fordi vi blir påvirket, eller så er det situasjoner hvor mange ikke forstår dialekten.
4. Fordi den er stygg og uforståelig
5. Fordi mange ikke forstår eller at man er flau
6. Fordi at de synes det er flaut eller for at andre skal forstå dem lettere
7. Fordi enkelte dialekter er vanskelige å forstå
8. Fordi noen høres kanskje mer profesjonelle ut, spesielt i jobbsammenheng. Andre fordi noen ikke forstår dialekten deres
9. Kanskje for å passe inn og for at andre skal skjønne hva de sier når de snakker med dem
10. De er redde for å ikke passe inn, at andre ikke forstår dem.
11. Fordi de er redd for hva andre skal mene og kanskje ikke alle forstår dem.
12. For at folk skal skjønne hva de sier, om de ikke skjønner første gang. Eller på grunn av fordommer.
13. For å hindre fordommer og misforståelser
14. Lettere å kommunisere, ikke alle forstår «fredrikstansk»
15. Det er ikke alle som skjønner alle dialekter
16. Det er naturlig, en blir påvirket, lettere å bli forstått, behov for å være en del av fellesskapet, ubevisst eller bevisst.
17. For ikke å bli dømt og for å føle seg mer inkludert. For å bli bedre forstått.
18. For å bli bedre forstått og unngå misforståelser. Passe bedre inn.
19. Fordi de syns det er flaut. Eller for å bli forstått.

20. Fordi de ikke liker den, og det kan være vanskelig å forstå.
Kategori 4: For å virke mer seriøs / formell / intelligent
1. Ved Fredrikstad-dialekt i hvert fall, så blir man kanskje ikke sett på som seriøs
2. Fordi noen høres kanskje mer profesjonelle ut, spesielt i jobbsammenheng. Andre fordi noen ikke forstår dialekten deres
3. De vil bli tatt mer seriøst
4. For å høres mer «proff» ut
5. For å bli mer formell og akseptert
6. For å virke mer oppdratt og ordentlig
7. Fordi de ikke liker dialekten sin, eller hvis de føler at de blir sett ned på på grunn av den. Noen jobber krever også at du skal snakke standardtalemål når du skal snakke foran store forsamlinger.
8. For å virke intelligent.
9. Fordi de vil bli tatt alvorlig, f.eks i yrket. Eller så liker de den rett og slett ikke.
10. Fordi noen dialekter ikke høres seriøse ut, eller rett og slett dumme.
11. For å bli tatt seriøst
12. For å høres mer ordentlige ut, og noen dialekter kan høres useriøse ut.
13. Fordi mange trakasserer folk for dialekten deres. Det kan også være fordi jobben deres forlanger det.
Kategori 5: Påvirkning fra andre
1. Fordi vi blir påvirket, eller så er det situasjoner hvor mange ikke forstår dialekten.
2. De kan ble påvirket av de rundt seg, eller så liker de ikke dialekten sin.
3. Det er fort gjort å gjøre det når du er med andre som snakker ulikt som deg og bli påvirket. Kanskje enkelte er redde for å skille seg ut.
4. Fordi de bor et sted der de hører en annen dialekt enn sin egen veldig ofte.
5. Det er naturlig, en blir påvirket, lettere å bli forstått, behov for å være en del av fellesskapet, ubevisst eller bevisst.
6. Det kan være vanskelig å beholde en dialekt når man snakker med folk som har en dialekt som er nærmere standardtalemålet.
7. For å ikke bli stempla som «dumme» eller fordi alle rundt dem snakker annerledes, så de blir påvirket av deres talemåte
8. Fordi de ikke liker den, eller blir påvirket av venner og familie.
9. Fordi de blir påvirket av menneskene de snakker med ofte.
10. De liker den ikke/omgås med mange med annen dialekt.
Kategori 6: Liker ikke egen dialekt
1. De kan ble påvirket av de rundt seg, eller så liker de ikke dialekten sin.
2. Enten fordi folk ikke forstår dem, eller fordi personen selv synes den er stygg. Man blir fort stempla på grunn av dialekten, typ bonde hvis du snakker Hedmark/Oppland, snobb hvis du snakker Oslo og kanskje litt harry hvis du snakker dialekt.
3. Noen legger om dialekten siden man ikke liker sin egen dialekt, og kanskje fordi man snakker med folk man ikke «kjenner» og hvis man for eksempel flytter til Oslo. Da legger man naturlig bort sin egen dialekt
4. Fordi de skal flytte og føler at de ikke passer inn. Fordi de ikke liker den
5. Kanskje fordi de ikke liker dialekta si
6. Fordi de synes det er penere å snakke en annen dialekt
7. Kanskje fordi de synes at dialekta de har er rar
8. Fordi folk ikke skal se ned på dem eller fordi de synes at dialekta er stygg.
9. Fordi de ikke liker den selv
10. Fordi de ikke liker den
11. Fordi dialekten er stygg.
12. Fordi de ikke liker dialekten sin, eller hvis de føler at de blir sett ned på på grunn av den. Noen jobber krever også at du skal snakke standardtalemål når du skal snakke foran store

forsamlinger.
13. Fordi fredrikstaddialekta er stygg
14. Noen kan være flau over dialekta si. Hvis noen synes dialekta er stygg.
15. Fordi det høres jævlig ut.
16. Fordi de ikke liker den
17. Fordi de ikke liker den, eller blir påvirket av venner og familie.
18. Fordi de selv synes den er stygg.
19. Fordi de vil bli tatt alvorlig, f.eks i yrket. Eller så liker de den rett og slett ikke.
20. Det blir kanskje lettere å passe inn i samfunnet, det har også noe å gjøre med hva man selv synes om sin dialekt.
21. Fordi mange har fordommer mot den, og/eller at de ikke liker den.
22. De liker en annen dialekt bedre, eller hvis de flytter og vil bli akseptert.
23. De liker den ikke/ omgås med mange med annen dialekt.
24. Fordi fredrikstaddialekta ikke er så attraktiv, den er stygg.
25. Fordi de ikke liker den, og det kan være vanskelig å forstå.

Vedlegg 3: Intervjugaid

Innledning:

- Informere om prosjektet (i generelle former)
 - Definere kjøreregler for gruppesamtalen
 - Alle er likestilt
 - Jeg kan avbryte og styre diskusjonen hvis den sporer av
 - Det er viktig at alle synspunkter kommer fram
-

Spørsmål

Spørsmål 1

Ser du for deg at du bor og arbeider i Fredrikstaddistriktet om 10 år?

Spørsmål 2

Hva synes du om at stortingsrepresentanter fra Fredrikstad bruker typiske dialektkjennetegn fra Fredrikstad-dialekta, for eksempel «politikrær», «meningær» eller «brøti loven», når de taler på Stortingets talerstol?

Spørsmål 3

Hva synes du om at nyhetsopplere i radio og TV bruker typiske dialektkjennetegn fra Fredrikstad-dialekta, for eksempel «politikrær», «meningær» eller «brøti loven», når de leser nyhetene?

Spørsmål 4

Hvor viktig synes du det er at folk skal få snakke sin egen dialekt uansett hvor de er?

Spørsmål 5

Det er mer akseptert at gutter snakker dialekt enn at jenter gjør det.

Spørsmål 6

Hvor viktig er det for deg hva andre tenker om hvordan du snakker?

Spørsmål 7

Hvor sannsynlig er det at du kommer til å snakke nærmere et standardtalemål (mer likt bokmål) hvis du flytter til Oslo?

Spørsmål 8

Tror du det er fordommer mot Fredrikstad-dialekta andre steder i landet?

Spørsmål 9

Tror du det er mer akseptert at gutter snakker bredt enn at jenter gjør det?

Spørsmål 10

Tenk deg at du flytter til Oslo. Vil det være viktig for deg å holde på dialekta di da?

Spørsmål 11

Jonas fra Fredrikstad snakker bred Fredrikstad-dialekt. Han får seg jobb som administrerende direktør i et Oslo-firma. Er det greit at han beholder dialekta si og bruker ord som «pengær», «guttær» og «nedskjæringær»?

Spørsmål 12

Jacob fra Fredrikstad snakker bred Fredrikstad-dialekt. Han får seg jobb som snekker i Oslo. Er det greit at han beholder dialekta si og bruker ord som «vinklær, «pengær» og «guttær»?

Spørsmål 13

Tenk deg at du flytter til Oslo. Tror du det blir enklere å få nye venner hvis du snakker et standardtalemål enn om du snakker Fredrikstad-dialekt?

Spørsmål 14

Er det situasjoner eller sammenhenger der du vil velge å la være å bruke dialekten din?

Spørsmål 14

Hva synes du om den tradisjonell Fredrikstad-dialekta sammenlignet med andre dialekter? Er det noen dialekter du synes er finere enn andre?

Spørsmål 15

Hvis du skal karakterisere den tradisjonelle Fredrikstad-dialekta med ett ord, hvilket ord vil du bruke da?

Avrunding:

Har vi fått med alt?

Er det noe mer vi bør si om dette temaet?

Avslutningsvis:

- Takke for innsatsen
- Informere om at informantene vil få det utskrevne materialet til gjennomlesning, slik at de kan godkjenne det datamaterialet som skal brukes i oppgaven.

Vedlegg 4: Datamateriale fra gruppeintervjuet

Referat fra gruppesamtale 12. januar 2015

Spørsmål 1

Ser du for deg at du bor og arbeider i Fredrikstaddistriktet om 10 år?

Kristian: Ja, for jeg trives, og nei fordi jeg er usikker på jobbmulighetene.

Ole: Jeg ser for meg at jeg bor og jobber her, særlig på grunn av familien. Det er dette som er hjemme. Jeg vil ikke føle meg hjemme noen andre steder.

Fredrik: Jeg håper det, fordi jeg trives her, men det er det med jobbmuligheter – det er jeg litt usikker på.

Henrik: Jeg er litt usikker, vet ikke hvorfor, men er litt usikker på grunn av det med jobbmuligheter.

Jens: Tror ikke det, men hvis det er noe som holder meg igjen, så er det absolutt familien.

Jacob: Det er ikke slik at jeg har en trang til å bo her, men du skal ikke se bort fra at jeg bor her om 10 år, men jeg føler at jeg har trang til å komme meg litt vekk nå, jeg vet ikke hvorfor. Det er ikke det at jeg har det så galt her, men verden er stor og jeg har lyst til å oppleve noe annet.

Intervjuer: Ja, sånn for å oppleve noe annet?

Jim: Ja, nå har jeg vært her i 18 år, nå kan jeg være et annet sted en stund.

Mathilde: Ja, jeg kan se for meg at jeg bor her, for jeg liker å bo her, men det spørs vel. Når du studerer et annet sted, så kan det jo hende du liker deg der. Jeg har planer om å studere borte. Da kan det hende jeg liker meg der og velger å bli der.

Karianne: Det kommer helt an på hvordan situasjonen er om 10 år, men Fredrikstad er en by som utvikler seg veldig fort nå, bygninger og alt mulig kommer jo veldig fort nå, så det kommer helt an på hva jeg ønsker å jobbe med, men jeg ser ikke bort fra at jeg bor her om 10 år.

Intervjuer: Så bra. Det som jeg kan oppsummere av det dere har sagt som gruppe nå, er at dere har ganske sterk stedstilknytning, altså det er ikke noe negativt med Fredrikstad som gjør at dere ikke ønsker å bo her, men at dere kunne tenke dere det hvis arbeidsmarkedet tilsier at det er mulig. Men at det er greit å dra ut og lufte seg litt først. Er det greit oppsummert?

Alle: Ja

Spørsmål 2

Hva synes dere om at stortingsrepresentanter fra Fredrikstad bruker typiske dialektkjennetegn fra Fredrikstad-dialekta, for eksempel «politikrær», «meningær» eller «brøti loven», når de taler på Stortingets talerstol?

Kristian: Jeg føler at det blir litt useriøst, fordi det er så mange som har noe i mot Fredrikstad-dialekta. Det er mange som mener at det er en stygg dialekt.

Ole: Det første jeg tenkte var at det er uprofesjonelt. Fordi, jeg vet ikke. Politikere holder seg veldig bokmålsnært, så hvis det er noen som plutselig gjør noe helt annet enn de andre gjør, så vil jo det sees på som veldig useriøst.

Fredrik: Jeg synes det ville vært fint jeg, det er jo litt sånn kjennetegn. Men hvis det bare er han ene fra Fredrikstad som gjør det, så ville det kanskje blitt litt uprofesjonelt.

Henrik: Det kan kanskje virke useriøst, men det er jo greit å vise hvor du er fra også. Jeg har ikke så mye mer å si om det.

Jens: Jeg synes det er greit, fordi det er en dialekt som alle andre dialekter. Skal Erna liksom legge bort helt...?

Intervjuer: Ja, hun snakker jo heller ikke bokmålsnært.

Jacob: Jeg hadde heller ikke hatt noe i mot det, hvis alle andre representantene snakket sin egen dialekt, og så lenge andre forstår hva han sier når han snakker Fredrikstad-dialekt, så synes ikke jeg det er noe galt i å snakke Fredrikstad-dialekt. Bare alle forstår hva du sier.

Mathilde: Jeg har heller ikke noe i mot det, som sagt så lenge alle forstår hva du sier og du ikke tar det helt ut og ikke overdriver hvert eneste ord, men snakker naturlig, så er det greit.

Karianne: Sånn som Jonas sa, skal liksom de med Stavanger-dialekt legge om, fordi det er slik man skal snakke? Det blir en menneskelig, personlig ting som gjør at man kan relatere seg til folk. Skal liksom alle snakke helt flatt og være en figur bare, eller faktisk være en som kan sette seg i den posisjonen du er?

Intervjuer: Hvordan tenker dere at det er på Stortinget, ikke bare på talerstolen, men sånn generelt? Snakker de sin egen dialekt, eller gjør de ikke det? Hører dere stortingsrepresentanter fra Fredrikstad bruke dialekt?

Ole: Det tror jeg varierer veldig. Folk gjør hva de føler for.

Intervjuer: Tror dere det har noe med hvilken dialekt man har?

Ole: Ja, nord-norsk for eksempel. Bodø og oppi der, de snakker sin egen dialekt.

Fredrik: Fredrikstad har en dialekt som er veldig nærme vanlig bokmål, mens oppe i nord-Norge, så er det helt vridd på, så jeg tror ikke de vil gjøre seg til, mens det er litt enklere for oss. Jeg tror det er flere fra Fredrikstad som snakker bokmålsnært på Stortinget, enn for eksempel folk fra nord-Norge.

Intervjuer: Ja, at du tenker det er lettere å gjøre om fordi dialekta er så lik?

Fredrik: Ja

Jacob: Det er for eksempel ikke så lett å slutte å skarre med r'en, eller sånne ting.

Intervjuer: Eller endre tonefall eller...?

Jacob: Ja.

Intervjuer: Hvis vi oppsummerer spørsmål 2 slik, er dere enige i det: Noen synes det kan virke litt useriøst og litt uprofesjonelt fordi vi ikke er vant til å høre det, mens det er flere som synes det er helt greit og at det gir et personlig preg til den politikeren og at det viser stedstilhørighet?

Alle: Ja.

Spørsmål 3

Hva synes dere om at nyhetsopplere i radio og TV bruker typiske dialektkjennetegn fra Fredrikstad-dialekta, for eksempel «politikrær», «meningær» eller «brøti loven», når de leser nyhetene?

Karianne: Det blir jo ikke helt som politikere, så det blir kanskje mer greit.

Intervjuer: Det er mer greit på Dagsrevyen?

Karianne: Ja, de skal ikke akkurat få folk til å stemme på seg. De har den jobben de har. Men det er jo en balanse. Man kan jo ikke snakke så breitt at det blir komisk, men holde seg på et visst nivå. Men jeg synes det er greit.

Mathilde: Ja, det blir som vi sa i stad. Ikke overdrive, bare være naturlig. Det er jo igjen det samme, hvis du har en nordlending som leser nyheter eller været, så kan du ikke be han om å bruke bokmål, for da hadde det vært komisk.

Jacob: Men jeg føler at NRK, de skal alltid ta inn så mange dialekter og sånn, så jeg skjønner ikke hvorfor de ikke skal ta inn Fredrikstad-dialekta også? Selv om den er blitt kåret til Norges styggeste og hele pakka, men, nei, jeg synes den skal få lov til å passe inn der den også. Bare folk skjønner hva de sier. Det skal jo sendes over hele Norge, så da må alle skjønne hva som blir sagt.

Jens: Jeg synes det blir en annen ting enn med politikere. Også spiller det en rolle om det er Østfold-nytt eller landsdekkende. Hvis det er landsdekkende, så synes jeg det skal være mer på bokmål. Jeg vet ikke helt hvorfor, men det blir litt mer generelt.

Intervjuer: Litt mer standardisert og nøytralt?

Jens: Ja

Henrik: Jeg synes egentlig det er helt greit, jeg, å ha den Fredrikstad-dialekta på Dagsrevyen, bare budskapet kommer frem og det blir forstått hva som sies.

Fredrik: Jeg synes det hadde vært kjempefint, jeg. Jeg som bor i Fredrikstad hadde syntes det hadde vært kjempekult, men det er sikkert ikke alle andre som gjør det. Og så lenge dialekta kan forstås, siden den er så nærme bokmål at alle forstår. Men den grensen er vanskelig å sette.

Ole: Det er vanskelig å bestemme hvor den grensa skal gå, men så lenge man ikke bruker slang fra den dialekta som ingen andre forstår, så går det vel greit.

Kristian: Jeg synes det er helt greit at folk bruker sin egen dialekt i nyhetsendinger, for da blir det litt mer sånn at det er der det skjer, at vi skjønner hvor det er fra.

Intervjuer: Da kan vi oppsummere med at det er forskjell på om det er Østfold-nytt eller nyhetsendinger som skal sendes over hele landet, men at flertallet synes at det er greit.

Alle: Ja

Spørsmål 4

Hvor viktig synes dere det er at folk skal få snakke sin egen dialekt uansett hvor de er?

Kristian: Jeg synes folk skal få snakke sin egen dialekt, hvis de vil. Mens hvis de ikke har noe behov for det, så er det jo det samme.

Ole: Jeg ser på det som veldig viktig. Hvis man ikke skulle få snakke sin egen dialekt, da ville man miste en del av identiteten sin. Og da mister man en del av seg selv. Så det er noe som er viktig.

Intervjuer: Så du tenker at dialekt er nært knyttet opp mot identitet?

Ole: Ja, hvordan du snakker har mye å gjøre med identiteten din.

Fredrik: Jeg synes ikke det er noen som skal hindre deg i å snakke dialekta di. Så lenge det ikke er som i stad, at det er med jobb og du skal være litt ordentlig.

Intervjuer: Men nå sa du jo det at det er greit å bli nektet å snakke sin egen dialekt, hvis det dreier jobb og det skal være litt ordentlig. Så da mener du at det er noen dialekter som er mer ordentlig enn andre?

Fredrik: Nei, men bare hvis det er veldig viktig at det skal forstås.

Intervjuer: At det har å gjøre med forståelse?

Fredrik: Ja

Henrik: Jeg synes det er helt greit å snakke sin egen dialekt. Det viser hvor du er fra, og som det ble sagt i stad, det handler om identiteten din, at du er deg selv. Å være stolt av noe.

Intervjuer: For å utdype litt, tror dere det er like lett i alle sammenhenger?

Jens: Nei, det tror jeg ikke. Jeg tror også det varierer fra person til person, hvor stor del av identiteten din som handler om dialekt og om det er viktig for deg å være deg selv. Hvis du kommer til et sted, et minisamfunn der du føler at du må legge om for å passe inn, og du gjør det og det strider mot identiteten din, da synes jeg det blir feil. Men er det greit for deg, så absolutt.

Intervjuer: Hva tenker du, Jim, om at alle skal få snakke sin egen dialekt uansett?

Jacob: Jeg synes det er veldig viktig, det er en stor del av personligheten. For eksempel en av lærerne våre, med en gang jeg tenker på henne, så tenker jeg på henne og dialekten hennes. Og hvis hun brått skulle lagt om, fordi vi skulle forstå henne, eller noe sånt noe, så hadde jo det blitt helt feil. Og som Imre sa, kanskje på jobben så vil du snakke litt mer ordentlig hvis du er i en sånn type situasjon. Jeg kan jo se den, at hvis du er representant for et firma, så vil du bli tatt litt mer på alvor og støtter opp under at firmaet skal virke mer ordentlig. Jeg kan se at i slike tilfeller kan det være bedre legge om til bokmål og snakke litt finere, men det er bare for å støtte firmaet.

Intervjuer: Men da tenker du at det er noen som oppfatter noen dialekter som finere enn andre?

Jacob: Ja, men det har mest med forståelse å gjøre, å bli forstått.

Karianne: Jeg synes det blir som at du kler deg som du vil, det er en del av deg. Det er jo en grunn for at veldig mange innvandrere velger å holde på språket sitt. Det er jo en del av kulturen og identiteten deres.

Spørsmål 5

Hvor viktig er det for deg hva andre tenker om hvordan du snakker?

Karianne: Jeg legger veldig fort om, så det er kanskje litt ubevisst. Når jeg jobber, så snakker jeg helt annerledes enn med venninner. På jobb blir det mer bokmålsaktig.

Mathilde: Jeg merker at jeg legger om når jeg snakker med ukjente, hvis jeg skal spørre om noe i en butikk, for eksempel. Da blir det litt mer ordentlig med en gang. Litt mer over til Oslo-dialekta. Men det er ikke bevisst. Men det bare blir sånn.

Karianne: Man tenker at man vil imponere og bli oppfattet som høflig og hyggelig og at du ikke kommer der og breier deg ut med deg og dialekta di.

Jacob: Jeg tenker i alle fall ikke over det når jeg prater med andre. Det kan hende det skjer litt sånn ubevisst og sånn. Men jeg håper heller ikke det er slik at andre tenker at de må prate finere fordi de skal prate med meg, for jeg synes det er veldig gøy å høre andre dialekter. Og høre hvilke ord de bruker for ting, det er jo noe som kan sette i gang en samtale det og. «Du bruker det ordet hva betyr det, vi har de og de uttrykka» og sånn. Det synes jeg er ganske gøy.

Jens: For meg så er det ikke så veldig viktig hva andre tenker.

Henrik: Jeg legger ofte om uten at jeg tenker over det. Hvis jeg er med kompisar som snakker breiere enn meg, så legger jeg om ubevisst. Men det er litt viktig å tenke over hva andre synes om måten du snakker på.

Fredrik: Jeg bryr meg fint lite om hva folk synes om dialekta mi, men jeg merker at jeg ubevisst legger om når jeg snakker med noen som ikke er fra Fredrikstad. Men jeg tror ikke det er fordi jeg er redd for hva de synes, det er mer for deres skyld.

Ole: Jeg føler ikke at jeg snakker så veldig breit, jeg har noen dialektformer, men jeg snakker ikke så veldig Fredrikstad-dialekt. Jeg ville jo legge om hvis noen ikke forstod det jeg sa, men ellers ville jeg ikke brydd meg.

Kristian: Jeg føler ikke at det er viktig, for jeg snakker ikke så veldig dialekt.

Intervjuer: Men hvis du hadde snakket Fredrikstad-dialekt, tror du at du hadde tenkt på det da?

Kristian: Ja

Karianne: Kan jeg ta et eksempel? Jeg var på besøk hos mora til en jeg kjenner, det var første gang jeg var der og jeg ville vel imponere, jeg vet ikke. I alle fall så la jeg om uten at jeg merka det og sa «hun» og «henne» og hele pakka. Og så spurte mora om jeg var fra Oslo, og da skjønnte jeg at jeg hadde lagt skikkelig om. Det var litt flaut.

Intervjuer: Det er kanskje et godt eksempel på at vi tilpasser oss situasjonen?

Karianne: Ja

Spørsmål 6

Hvor sannsynlig er det at dere kommer til å snakke nærmere et standardtalemål (mer likt bokmål) hvis dere flytter til Oslo?

Kristian: Ubevisst, ja

Ole: Det er jeg enig, jeg ville nok blitt påvirket ubevisst.

Fredrik: Jeg vet av erfaring at jeg kommer til å legge om, og når jeg hører det selv, kommer jeg til å kompensere og bruke skikkelig brei dialekt og høres ut som en kronidiot, sånn fram og tilbake.

Intervjuer: For du vil egentlig ikke legge om?

Fredrik: Nei, men jeg kommer nok til å gjøre det.

Henrik: Jeg regner med at jeg hadde lagt om

Jens: Jeg føler også at dialekta mi ikke er så langt fra bokmål, bortsett fra noen a-endinger, så hvis jeg hadde flytta til Oslo så hadde jeg nok beholdt a-endingene mine. Men hvis domenet jeg var i hadde tilsagt at jeg skulle bruke en litt finere dialekt, så hadde jeg lagt om til det.

Intervjuer: Du hadde lagt av deg det de mest markante språktrekka?

Jens: Ja, og det passer jo greit med min dialekt slik den er.

Jacob: Jeg tror ikke jeg kommer til å gå inn for å legge om til Oslo-dialekt, men over tid så blir det nok mer og mer likt. At jeg snakker slik som venner gjør. Hvis jeg beholder venner fra Fredrikstad, så holder jeg nok lenger på dialekta mi.

Mathilde: Jeg tror jeg hadde lagt om. Søsteren min har bodd i Oslo en stund, og vi merka at hun snakka penere og penere for hver gang hun kom hjem. Jeg snakker heller ikke så breit selv, men det er liksom så enkelt å legge om når man er med folk som snakker Oslo-dialekt.

Intervjuer: Ja, så det går litt av seg selv?

Mathilde: Ja, jeg ville ikke gjort det bevisst.

Karianne: Jeg ville nok lagt om ganske fort. Jeg blir veldig lett påvirket av språk, sånn har jeg alltid vært. Jeg tar veldig lett etter slik andre snakker uten å tenke over det.

Spørsmål 7

Tror du det er fordommer mot Fredrikstad-dialekta andre steder i landet?

Kristian: Ja, den er jo blitt kåret til den styggeste dialekta i landet. Hvis de gidder å ta bryet med å kåre den styggeste dialekta, så tyder det jo på at det er fordommer.

Ole: Ja, det vil jeg tro. I Oslo, for eksempel, der blir vi nok sett på som idioter. Litt hARRY folketype. Vi er ikke like fin som dem på grunn av dialekta.

Fredrik: De assosierer dialekta med bondeknøl og alt det greiene der, hARRY og...

Henrik: Jeg henger meg på der. De ser på oss som hARRY og bondeknøl, og ser ikke på det som kommer fra oss som seriøst.

Jens: Jeg er enig med de andre, hvis det er snakk om ren Fredrikstad-dialekt. Hvis det er litt utblanda, så tror jeg ikke det har så mye å si.

Jacob: Jeg tror ikke de ville reagert på slik **vi** prater Fredrikstad-dialekt, men så fort du hører skikkelig bred Fredrikstad-dialekt, så tenker du jo på Raymond og han er jo et brødhue. Du får jo sånne assosiasjoner, du tenker på han med en gang og da går det galt.

Mathilde: Selv om vi ikke snakker så bredt, så får vi reaksjoner på det. Jeg var på klassetur i 10. klasse og da møtte vi en klasse fra Bærum og de snakka jo så vidt med oss. De skjønnte tydeligvis ikke hva vi sa. Og vi har ikke den mest ekstreme Fredrikstad-dialekta en gang, og jeg tror ikke vi hadde det i 10. klasse heller. Det første de sa var: «Herregud, så bredt dere snakker», og så gikk de.

Karianne: Det er mange fordommer. Jeg kjenner mange fra Bærum og de synes jeg snakker veldig bredt. Jeg tror de oppfatter det som litt, ikke ufint kanskje, men noe i den retningen.

Intervjuer: Hvis vi kobler spørsmål 8 om fordommer mot forrige spørsmål om du kommer til å legge om hvis du flytter til Oslo. Når tenker at det er fordommer, vil det gjøre at dere raskere legger om?

Kristian: Ja

Mathilde: Du legger om på sekundet

Karianne: De pleier å bemerke det så veldig, det med dialekten. Jeg tror det er lett å legge om da.

Jacob: Jeg tror jeg ville blitt mer fornærmet og lurt på hvorfor de tenker slik om meg bare fordi jeg har den dialekta? Da ville jeg ikke akkurat gått inn for å imponere den personen i framtida, for jeg ville sett ned på dem på grunn av at de tenkte på den måten. Jeg ville blitt irritert og holdt på dialekta på trass.

Fredrik: Dette henger også sammen med spørsmålet om vi bryr oss. Jeg vet at det er fordommer, men jeg bryr meg ikke. Hvis noen hadde nevnt dette for meg, ville jeg brydd meg fint lite og tenkt at det var synd for den personen.

Spørsmål 8

Tror dere det er mer akseptert at gutter snakker bredt enn at jenter gjør det?

Kristian: Det er mer akseptert at gutter snakker breit. Fordi jenter skal snakke penere, ingen sier det, men det er en uskreven regel.

Ole: Jeg tror man kan koble det langt tilbake i tid, til da kvinner bare skulle være feminine og ordentlige. De skulle være de vakreste vesener, og hvis man har en bredt dialekt, så blir det veldig kontrast. Jeg tror vi har en refleks i hodet, som sier at den jenta der er fin, for hun snakker Oslo, mens hun der er hARRY fordi hun snakker bredt. Vi kobler det på den måten...

Intervjuer: At vi kobler brede dialektkjennetegn mot noe maskulint?

Alle: Ja

Fredrik: Jeg tenker at det vi forbinder med Fredrikstad-dialekta, det er det som er litt hARRY, gjerne bil og skru på bil og kjøre bil og sånn, og det er ikke noe vi forbinder med jenter. Råning og sånn. Derfor er det kanskje mer akseptert med bred dialekt blant gutter.

Henrik: Jeg er enig

Jens: Jeg er også enig i det. Det er også litt diffust. Andre steder i landet, så kan det jo være motsatt. At det er mer akseptert at jenter snakker bredt.

Jacob: I starten trodde jeg at jeg ikke var enige i det, men når jeg tenker meg om, så skjønner jeg at jeg mener det samme.

Mathilde: ja, jeg mener også det. I hvertfall i Fredrikstad, fordi dialekta er så maskulin.

Karianne: Jeg tror det er mer akseptert at gutter snakker bredt. Jeg har en venninne som snakker vanvittig bredt, og det høres veldig rart ut fordi det er veldig få jenter som snakker slik. Når gutter gjør det, er det mer maskulint.

Kristian: Det høres mer unaturlig ut. Å snakke bredt er på en måte stygt, og jenter skal holde seg pene og fine, mens guttene er maskuline, og da gjør det liksom ingenting at de snakker slik.

Intervjuer: Da kan vi konkludere med at det å bruke den brede Fredrikstad-dialekta, det knytter vi til noe maskulint?

Fredrik: Jeg tror nok det gjelder spesielt brede dialekter, som Fredrikstad-dialekta, mens der de snakker mer feminine, pene dialekter, der er det mer akseptert at jenter bruker dialekta som den er.

Spørsmål 9

Jonas fra Fredrikstad snakker bred Fredrikstad-dialekt. Han får seg jobb som administrerende direktør i et Oslo-firma. Er det greit at han beholder dialekta si og bruker ord som «pengær», «guttær» og «nedskjæringær»? Jacob fra Fredrikstad snakker bred Fredrikstad-dialekt. Han får seg jobb som snekker i Oslo. Er det greit at han beholder dialekta si og bruker ord som «vinklær, «pengær» og «guttær»?

Kristian: Det er mer akseptert at snekkeren bruker dialekt, fordi det yrket blir ikke sett på som like profesjonelt.

Intervjuer: Så du knytter noe uprofesjonelt til Fredrikstad-dialekta?

Kristian: Ja

Ole: Dette har med det formelle å gjøre. En snekker bør ikke være like formell i jobben sin. En administrerende direktør må kontroll over en haug med mennesker.

Intervjuer: Og kontroll over en haug med mennesker, det kan du ikke ha med Fredrikstad-dialekt?

Ole: Det var ikke det jeg mente, men hvis man skal bli tatt seriøst, er det en stor faktor at du har et ordentlig språk.

Fredrik: Jeg er så fordomsfull at jeg tenker at det som er annerledes, er det noe skummelt med. Hvis jeg hadde bodd i Oslo og var vant til at folk snakka fint, og det hadde kommet en snekker med kav Fredrikstad-dialekt, da ville jeg tenkt at han jobbet svart. Det er jo fordi jeg er så fordomsfull, men jeg tror det er mer akseptert at en snekker gjør det, fordi han jobber mer fysisk, mer maskulint og da er det mer akseptert.

Henrik: Jeg synes man skal holde på dialekten sin, også som administrerende direktør, men det kan fort virke litt uprofesjonelt. Det er et viktig yrke, mens snekkeryrket er mer uhøytidelig.

Jens: Språk kan være som klær. Vi tar på oss det antrekket som passer, på samme måte som vi bruker den dialekta som passer. En administrerende direktør går i dress og snakker pent, mens en snekker går i arbeidstøy og kan snakke bredt.

Jacob: Det var det jeg også tenkte. Det er en grunn til at vi kaller dialektene «fine» og «brede». En administrerende direktør skal kle seg fint og da også ha en fin dialekt for å matche den fine dressen. En snekker skal bli skitten på henda og ta på seg snekkerbuksa, så han kan ha en «stygg» dialekt. Det må du skrive med hermetegn!

Mathilde: Jeg er enig med de forrige.

Karianne: Jeg er også enig med de andre. Man blir tatt litt mer høytidelig når man har en høyere stilling og da må man passe på at man høres profesjonell ut, mens som snekker er det mer at smilet og humoren sitter løst og det er ikke så nøye. Det er ikke så stivt.

Intervjuer: For å oppsummere kan vi si at dere knytter et sett med verdier til Fredrikstad-dialekta, og at en del av de verdiene er ikke forenlig med jobben som administrerende direktør? Det er ikke så høytidelig og formelt og hvis man skal ha en høyere stilling i Oslo, så må man bruke et standardspråk for å bli tatt på alvor?

Alle: Ja

Jacob: Jeg vet ikke hvorfor jeg tenker det om Fredrikstad-dialekta, for jeg ville ikke tenkt slik om dialekta i Bergen.

Intervjuer: Hva kan være årsaken til det?

Jacob: Det kan være at jeg har sett flere i slike stillinger med den dialekta.

Mathilde: Jeg tror det har med fordommer å gjøre. Vi har blitt dømt til den styggeste dialekta, og vi vet det veldig godt selv, at det er den styggeste dialekta i Norge. Derfor prøver vi å skjerpe oss litt, fordi vi vet at den blir oppfattet såpass stygg.

Spørsmål 10

Tenk deg at du flytter til Oslo. Tror du det blir enklere å få nye venner hvis du snakker et standardtalemål enn om du snakker Fredrikstad-dialekt?

Karianne: Ja, det tror jeg. Fordi folk i Oslo er veldig opptatt av status og hvordan de blir oppfattet. De vil vel bare omgås mennesker som er lik dem. Det har jeg erfart.

Intervjuer: Så du sier at de knytter dialekt til status?

Karianne: Ja, det er status å bo i Holmenkollen og snakke pent.

Mathilde: Hvis jeg måtte fake dialekta mi for å få venner, så ville jeg flytta derfra. Da kan jeg ikke være meg selv med vennene mine. Da blir det falske venner og bare for å ha noen å være sammen med. Det kan være det er slik, men da ville jeg lett litt mer etter andre venner og funnet noen andre som kanskje var flyttet dit og som også hadde en annen dialekt, slik at jeg ikke måtte skifte dialekt til Holmenkollen-dialekt.

Jacob: Hvis jeg hadde flyttet dit nå, så ville det vært for å studere med folk som har samme interesse som meg og det ville gå greit å finne venner. Men det kan være fordi jeg ikke har så veldig bred dialekt fra før av. Hvis jeg hadde flyttet i 7. klasse, så hadde det vært vanskeligere, fordi det er mer mobbing i den alderen, men nå tror jeg det ville gått greit.

Jens: Det har nok noe å si hvilken alder det er, og også om du skal inn i østkantmiljøet eller vestkantmiljøet, tror jeg. På østkanten er det greit at det er litt forskjell, men på vestkanten så er det viktig å være en av dem.

Henrik: Jeg er litt usikker, men hvis du flytter for å studere, så finner du folk med samme interesse. Hvis du er ute etter statusvenner, så er det nok veldig forskjell på østkant og vestkant.

Fredrik: Jeg vil tro det er lettere å bli likt når du ikke skiller deg så mye ut, det gjelder det aller meste, ikke bare dialekt. Som nevnt, hvis du må fake dialekt eller gjøre deg til, så er ikke det venner jeg vil ha. Men ja, jeg tror det er lettere å bli likt hvis du ikke skiller deg så mye ut. Og det å ha Fredrikstad-dialekt hjelper ikke!

Ole: Jeg tror det kommer veldig an på hvorfor du er i Oslo. Hvis du er der bare fordi du har flytta og har lyst på et nytt hjem, så vil jeg tro at det er vanskeligere å få seg venner, enn om du tar et studie og er på samme linje og i samme klasse med noen. Generelt sett, tror jeg det er enklere å få flere venner hvis man snakket bokmålsnært.

Kristian: Jeg tror at hvis jeg hadde snakket skikkelig Fredrikstad-dialekt, ville jeg bli kalt soper eller slum. Sånn skikkelig råner-type. I hvertfall av de fra vestkanten, fordi de synes det er viktig at vi snakker pent og hvis du ikke snakker pent, så kan de få et dårlig førsteinntrykk av deg og liker deg ikke bare på grunn av det.

Karianne: Like barn, leker best.

Kristian: Det kan være lurt å snakke pent til å begynne med, og når de har begynt å like deg, så kan du slippe opp litt, for da liker de deg fra før, så da er du safe.

Jacob: Jeg er litt uenig. Da vi var i Trondheim og gikk inn i grupper med andre elever fra andre skoler, og når vi begynte å prate med hverandre, så hørt jeg at noen av dem hadde veldig spesielle dialekter og da stakk de seg ut i hodet mitt i alle fall, og det var mennesker jeg hadde lyst til å prate mer med og som jeg ble best kjent med, de med annerledes dialekt. Det var de med snålest dialekt som jeg ble mest nysgjerrig på.

Fredrik: Det har jo også med settingen å gjøre. I Trondheim var alle nye og forberedt på å møte andre fra hele landet. Alle var i samme båt.

Intervjuer: Kan det altså være slik at vi knytter dialekter som skiller seg ut til noe som er litt eksotisk? Noe lokalt, noe som ikke er kjedelig, men som kan vekke interesse?

Alle: Ja

Spørsmål 11

Er det situasjoner eller sammenhenger der du vil velge å la være å bruke dialekten din?

Karianne: Når jeg snakker med mennesker jeg ikke kjenner så godt. Jobbintervju, eller generelt når man ønsker å bli tatt seriøst.

Mathilde: Jeg er veldig enig i det.

Jens: I formelle situasjoner, jo mer formelt, jo nærmere bokmål.

Jacob: Hvis jeg skulle prata med noen som ikke skjønner så godt norsk. Det har med forståelse å gjøre.

Henrik: Når jeg møter folk jeg ikke kjenner og i formelle situasjoner

Fredrik: Hvis jeg ikke ønsker å bli lagt merke til, blant ukjente. Blende inn.

Karianne: Gå under radaren...

Ole: Jeg knytter det til det formelle. Hvis man er administrerende direktør for Telenor og man skal ha ny samarbeidspartner, da ville man ikke dratt den bredeste dialekta. Man ville jo opptrådt så saklig og ordentlig som mulig.

Kristian: Ved viktige anledninger og i situasjoner der det er viktig å bli forstått.

Jacob: Det er situasjoner der du ikke vil ha fokus på måten du sier ting på, men på hva du sier. Og når folk bruker bred Fredrikstad-dialekt, så er det lett å tenke mer på hvordan folk snakker enn hva de faktisk sier. Og da vil man jo legge over hvis man har noe viktig å si, i for eksempel møter.

Spørsmål 12

Er det dialekter som er finere enn andre. Hva med Fredrikstad-dialekt sammenlignet med andre dialekter?

Kristian: Dialekta i Bergen og Oslo er fin. Fredrikstad-dialekta er stygg.

Ole: Stavanger-dialekt. Bergen og Kristiansand. Jeg ville heller hatt en dialekt fra Vest-Norge enn Fredrikstad-dialekta. De setter et vakrere preg på språket enn det vi gjør. Jeg vet ikke hvorfor.

Fredrik: Hos meg kommer Fredrikstad-dialekta høyt opp, men Stavanger-dialekta er veldig fin. Hakket finere.

Henrik: Jeg liker også dialekter fra Vest-Norge. Jeg synes ikke Fredrikstad-dialekta er spesielt fin, selv om jeg har den selv.

Jens: Bergen på topp, deretter Stavanger. Fredrikstad langt ned på lista

Jacob: Jeg er litt uenig. Jeg synes dialekter der de sier «i» istedenfor «jeg», dialekter fra dalene, det liker jeg. Fredrikstad-dialekta ligger midt på treet. Stavanger-dialekta er fæl. Jeg liker ikke skarre-r.

Kristian: Stavanger-dialekta er heller ikke fin, hvis den er veldig bred. Særlig ikke på jenter.

Ole: Det er det jeg liker med den, at den er feminin. Jenter med Stavanger- eller Kristiansand-dialekt er bra. Det er veldig fint å høre på. Det er feminine dialekter for meg.

Mathilde: Jeg også liker Kristiansand-dialekta. Men jeg liker også dialektene fra dalom. Jeg har vært mye på fjellet og særlig på hytta i Valdres. Der er det fint, og jeg liker dialektene rundt der vi har vært. Det er noe hjemmekjært med de dialektene de har der. Det er sjarmerende.

Intervjuer: Så de dialektene knytter du andre verdier til? At det er hjemmekoselig og knyttet til naturen?

Mathilde: Ja

Karianne: Jeg synes Stavanger-dialekta er fin. Det er noe attraktivt med den. Fredrikstad-dialekta er stygg.

Intervjuer: At dere tenker slik om Fredrikstad-dialekta, tror dere at dere gjør det helt av dere selv, eller kan det ha noe å gjøre med mediabildet og den kåringen av Fredrikstad-dialekta til den styggeste?

Mathilde: Ja, jeg tror det. Innerst inne vet vi jo at andre synes den er stygg, så da tenker vi det automatisk.

Jacob: Vi har jo fått det fra et sted, vi kobler det jo til ting vi har hørt. Fredrikstad-dialekta bli kanskje koblet til harry-handling i Sverige for eksempel, slik man ser i media.

Spørsmål 13

Hvis du skal beskrive Fredrikstad-dialekta med ett ord, hvilket ord ville du bruke da?

Jens: Billig

Kristian: Schtøgg

Ole: Harry

Fredrik: Herlig

Henrik: Harry

Jacob: Bred

Mathilde: Shabby og slum

Karianne: Harry

Mathilde: Når vi møter folk fra andre steder er det alltid setningen: «Bilær og båtær som tutær og bråkær» som vi blir møtt med.

Karianne: Det er jo nylig laget en musikkvideo, av Adeles sang «Hello». Det er en skikkelig parodi.

Ole: Jeg var i middag med noen jeg nesten ikke kjente, og da spurte de hvor vi var fra. Vi svarte Fredrikstad, og da kom det med det samme: «Er det sånn tutær og bråkær-greier, det eller?» Deretter snakket de om den musikkvideoen «Hællæ», og da spilte de den og lo av oss. De ville drite oss ut med overdrevne eksempler. Det var veldig tydelig at de hadde mange fordommer.

(Intervjuet avsluttes)

Vedlegg 5: Oversikt over figurer i oppgaven

Språktrekk

Figur 1:	Språkendringsprosessen.....	side 22
Figur 2:	Sprangmodellen.....	side 25
Figur 3:	Samlet oversikt over bruken av tradisjonelle språktrekk – alle variabler.....	side 47
Figur 4:	Samlet oversikt over bruken av /æ/ i trykklette stavelser – alle variabler.....	side 48
Figur 5:	Samlet oversikt over bruken av /æ/ i trykklette stavelser i ubestemt form av substantiv - hankjønn.....	side 49
Figur 6:	Bruken av /æ/ i trykklette stavelser i ubestemt form av substantiv – hankjønn, fordelt på informantgrupper (ordet <i>timer</i>).....	side 49
Figur 7:	Samlet oversikt over bruken av trykklett /æ/ i ordet <i>timer</i>	side 49
Figur 8:	Bruken av /æ/ i trykklette stavelser i ubestemt form av substantiv – hankjønn, fordelt på informantgrupper (ordet <i>båter</i>).....	side 50
Figur 9:	Samlet oversikt over bruken av trykklett /æ/ i ordet <i>båter</i>	side 50
Figur 10:	Bruken av /æ/ i trykklette stavelser i ubestemt form av substantiv – hankjønn, fordelt på informantgrupper (ordet <i>stoler</i>).....	side 50
Figur 11:	Samlet oversikt over bruken av trykklett /æ/ i ordet <i>stoler</i>	side 51
Figur 12:	Samlet oversikt over bruken av trykklett /æ/ i ordet <i>kjerringene</i>	side 52
Figur 13:	Bruken av /æ/ i trykklette stavelser i bestemt form flertall av substantiv – hankjønn, fordelt på informantgrupper (ordet <i>kjerringene</i>).....	side 52
Figur 14:	Bruken av /æ/ i trykklette stavelser i ubestemt form flertall av substantiv – hankjønn, fordelt på informantgrupper (ordet <i>meninger</i>).....	side 52
Figur 15:	Samlet oversikt over bruken av trykklett /æ/ i ordet <i>meninger</i>	side 53
Figur 16:	Samlet oversikt over bruken av trykklett /æ/ i superlativ form av adjektiv – ordet <i>peneste</i>	side 53

Figur 17:	Bruken av /æ/ i trykklette stavelser i superlativ form av adjektiv, fordelt på informantgrupper (ordet <i>peneste</i>).....	side 54
Figur 18:	Samlet oversikt over bruken av trykklett /æ/ i komparativ form av adjektiv – ordet <i>søtere</i>	side 54
Figur 19:	Bruken av /æ/ i trykklette stavelser i komparativ form av adjektiv, fordelt på informantgrupper (ordet <i>søtere</i>).....	side 55
Figur 20:	Samlet oversikt over bruken av trykklett /æ/ i komparativ form av adverb – ordet <i>fortere</i>	side 55
Figur 21:	Bruken av /æ/ i trykklette stavelser i komparativ form av adjektiv, fordelt på informantgrupper (ordet <i>fortere</i>).....	side 56
Figur 22:	Samlet oversikt – preteritum av det svake verbet <i>å kaste</i>	side 56
Figur 23:	Preteritum av det svake verbet <i>å kaste</i> , fordelt på informantgrupper.....	side 57
Figur 24:	Samlet oversikt over presens av de svake verbene <i>å sparke</i> og <i>å kaste</i>	side 57
Figur 25:	Samlet oversikt over presens av det svake verbet <i>å sparke</i>	side 58
Figur 26:	Presens av det svake verbet <i>å sparke</i> , fordelt på informantgrupper..	side 59
Figur 27:	Samlet oversikt over presens av det svake verbet <i>å kaste</i>	side 59
Figur 28:	Presens av det svake verbet <i>å kaste</i> , fordelt på informantgrupper...	side 59
Figur 29:	Samlet oversikt over presens perfektum av sterke verb.....	side 59
Figur 30:	Samlet oversikt over presens perfektum av det sterke verbet <i>å vinne</i>	side 60
Figur 31:	Presens perfektum av det sterke verbet <i>å vinne</i> , fordelt på informantgrupper.....	side 61
Figur 32:	Presens perfektum av det sterke verbet <i>å vinne</i> , fordelt på informantgrupper.....	side 61
Figur 33:	Samlet oversikt over presens perfektum av det sterke verbet <i>å ligge</i>	side 62

Figur 34:	Presens perfektum av det sterke verbet <i>å ligge</i> , fordelt på informangrupper.....	side 61
Figur 35:	Presens perfektum av det sterke verbet <i>å ligge</i> , fordelt på informangrupper.....	side 62
Figur 36:	Samlet oversikt over presens perfektum av det sterke verbet <i>å rive</i>	side 63
Figur 37:	Presens perfektum av det sterke verbet <i>å rive</i> , fordelt på informantgrupper, (tradisjonelle former sammenslått)	side 63
Figur 38:	Presens perfektum av det sterke verbet <i>å rive</i> , fordelt på informangrupper.....	side 63
Figur 39:	Samlet oversikt over presens perfektum av det sterke verbet <i>å skyte</i>	side 64
Figur 40:	Presens perfektum av det sterke verbet <i>å skyte</i> , fordelt på Informantgrupper (tradisjonelle former sammenslått).....	side 65
Figur 41:	Presens perfektum av det sterke verbet <i>å skyte</i> , fordelt på informantgrupper,	side 63
Figur 42:	Samlet oversikt over passivformen av verbet <i>å sparke</i>	side 65
Figur 43:	Passivformen av verbet <i>å sparke</i> , fordelt på informantgrupper (tradisjonelle former sammenslått).....	side 66
Figur 44:	Passivformen av verbet <i>å sparke</i> , fordelt på informantgrupper.....	side 66
Figur 45:	Samlet oversikt over diftong/monoftong.....	side 67
Figur 46:	Samlet oversikt over diftong/monoftong, fordelt på informantgrupper	side 67
Figur 47:	Diftong/monoftong i preteritum av verbet <i>å bite</i> , fordelt på informantgrupper.....	side 68
Figur 48:	Diftong/monoftong i ubestemt form entall av substantivet <i>en røyk</i> , fordelt på informantgrupper.....	side 68
Figur 49:	Diftong/monoftong i ubestemt form entall av substantivet <i>en stein</i> , fordelt på informantgrupper.....	side 69

Figur 50:	Diftong/monoftong i bestemt form entall av substantivet <i>et bein</i> , fordelt på informantgrupper.....	side 69
Figur 51:	Diftong/monoftong i presens av det sterke verbet <i>å vite</i> , fordelt på Informantgrupper.....	side 70
Figur 52:	Samlet oversikt over 1. person flertall, objektsform.....	side 71
Figur 53:	1. person flertall, objektsform, fordelt på informantgrupper.....	side 71
Figur 54:	Samlet oversikt over 3. person flertall, subjektsform.....	side 72
Figur 55:	3. person flertall, subjektsform, fordelt på informantgrupper.....	side 72
Figur 56:	Samlet oversikt over 3. person flertall, objektsform.....	side 73
Figur 57:	3. person flertall, objektsform, fordelt på informantgrupper.....	side 73
Figur 58:	3. person flertall, objektsform, fordel på informantgrupper.....	side 74
Figur 59:	Samlet oversikt over 3. person entall, hunkjønn, objektsform (med trykk).....	side 75
Figur 60:	3. person entall, hunkjønn, objektsform (med trykk), fordelt på informantgrupper.....	side 75
Figur 61:	Samlet oversikt over 3. person entall, hunkjønn, subjektsform.....	side 76
Figur 62:	3. person entall, hunkjønn, subjektsform, fordelt på informantgrupper.....	side 76
Figur 63:	Samlet oversikt over bruk av vokalendring.....	side 77
Figur 64:	Samlet oversikt over bruk av vokalendring, fordelt på informantgrupper.....	side 78
Figur 65:	Vokalendring i preposisjonen <i>til</i> , fordelt på informantgrupper.....	side 78
Figur 66:	Vokalendring i substantivet <i>et stykke</i> , fordelt på informantgrupper.....	side 78

Figur 67:	Vokalendring i verbet <i>å rydde</i> , fordelt på informantgrupper.....	side 79
Figur 68:	Vokalendring i verbet <i>å drikke</i> , fordelt på informantgrupper.....	side 79
Figur 69:	Samlet oversikt over bruken av tjukk l av /l/ og /rd/.....	side 80
Figur 70:	Samlet oversikt over bruken av tjukk l av /l/.....	side 80
Figur 71:	Samlet oversikt over bruken av tjukk l av /rd/.....	side 80
Figur 72:	Samlet oversikt over bruken av tjukk /l/, fordelt på Informantgrupper.....	side 81
Figur 73:	Tjukk l i ordet <i>skole</i> , fordelt på informantgrupper.....	side 81
Figur 74:	Tjukk l i ordet <i>blod</i> , fordelt på informantgrupper.....	side 82
Figur 75:	Tjukk l i ordet <i>hard</i> , fordelt på informantgrupper.....	side 82
Figur 76:	Tjukk l i ordet <i>jord</i> , fordelt på informantgrupper.....	side 82
Figur 77:	Samlet oversikt over fordeling av trykk.....	side 83
Figur 78:	Samlet oversikt over fordeling av trykk, fordelt på Informantgrupper.....	side 84
Figur 79:	Trykk i ordet <i>musikk</i> , fordelt på informantgrupper.....	side 84
Figur 80:	Trykk i ordet <i>telefon</i> , fordelt på informantgrupper.....	side 85
Figur 81:	Trykk i ordet <i>avis</i> , fordelt på informantgrupper.....	side 85
Figur 82:	Trykk i ordet <i>potet</i> , fordelt på informantgrupper.....	side 86
Figur 83:	Trykk i ordet <i>karamell</i> , fordelt på informantgrupper.....	side 87

Språkholdninger

Figur 84:	Spørsmål om framtidig bosted.....	side 87
Figur 85:	Spørsmål om bruk av dialekt på Stortinget.....	side 88
Figur 86:	Spørsmål om bruk av dialekt i radio og TV.....	side 89

Figur 87:	Spørsmål om folk skal få snakke dialekt uansett hvor de er.....	side 90
Figur 88:	Spørsmål om det er mer akseptert at gutter snakker dialekt enn at jenter gjør det.....	side 90
Figur 89:	Spørsmål om det er mer akseptert at gutter snakker bredt enn at jenter gjør det.....	side 91
Figur 90:	Spørsmål om hvor viktig det er hva andre synes om hvordan du snakker.....	side 91
Figur 91:	Spørsmål om sannsynligheten for bruk av standardtalemål ved flytting til Oslo.....	side 92
Figur 92:	Spørsmål om å beholde egen dialekt ved flytting til Oslo.....	side 93
Figur 93:	Spørsmål om fordommer mot Fredrikstad-dialekt.....	side 94
Figur 94:	Spørsmål om det er greit å snakke Fredrikstad-dialekt som administrerende direktør i Oslo.....	side 95
Figur 95:	Spørsmål om det er greit å snakke Fredrikstad-dialekt som snekker i Oslo.....	side 96
Figur 96:	Spørsmål om det er enklere å få venner i Oslo ved å bruke et Standardtalemål.....	side 97
Figur 97:	Spørsmål om det er situasjoner der informantene lar være å bruke dialekten sin.....	side 97
Figur 98:	Spørsmål om årsaker til at noen legger om dialekten sin.....	side 98

Vedlegg 6: Tillatelse fra skolene til å gjennomføre spørreundersøkelse

Mona Mathisen

Fra: Gunhild Rosnes
Sendt: 19. februar 2016 13:54
Til: Mona Mathisen
Emne: Re: Tillatelse til å gjennomføre spørreundersøkelse

Greit.
God feriel
Mvh
G

Sendt fra min iPhone

Den 19. feb. 2016 kl. 13.41 skrev Mona Mathisen <monhan@ostfoldfk.no>:

Hei, Gunhild!

I høst sendte jeg deg en mail for å be om tillatelse til å gjennomføre en spørreundersøkelse i forbindelse med masteroppgaven jeg skriver. Nå er jeg i slutfasen og skal få det formelle i orden. Da må det inn en bekreftelse fra deg i et vedlegg. Jeg fikk svar av deg i høst, men har vært for ivrig til å rydde i innboksen, så den er blitt borte for meg. Kan du sende meg et kort svar på denne mailen som bekrefter at det var i orden? Mailen du fikk hadde denne ordlyden:

J forbindelse med videreutdanning er jeg i gang med en sosiolingvistisk oppgave som dreier seg om språktrekk og språkholdninger hos ungdom i Fredrikstad. I den forbindelse skal jeg gjennomføre en spørreundersøkelse. Undersøkelsen er anonym og jeg spør bare etter hvilke språktrekk de bruker og ulike forhold rundt bruk av dialekt. De skal ikke oppgi sosioøkonomisk bakgrunn eller annet som kan være sensitivt ting. Spørreskjemaet ligger vedlagt. Jeg trenger 100 informanter fra Glemmen vgs og 100 fra Fredrik II. Det vil stjele noen minutter av undervisningen, men emnet dekker kompetansemål i læreplanen i norsk:-)

På forhånd tusen takk!

Med vennlig hilsen Mona

Mona Mathisen

Fra: Leif Rune Østli
Sendt: 24. september 2015 07:36
Til: Mona Mathisen
Emne: SV: Tillatelse til å gjennomføre spørreundersøkelse

Hei Mona!
Ja, det er klart!
Leif

Fra: Mona Mathisen
Sendt: 24. september 2015 06:55
Til: Leif Rune Østli <lelost@ostfoldfk.no>
Emne: Tillatelse til å gjennomføre spørreundersøkelse

Hei!

I forbindelse med videreutdanning er jeg i gang med en sosiolingvistisk oppgave som dreier seg om språktrekk og språkholdninger hos ungdom i Fredrikstad. I den forbindelse skal jeg gjennomføre en spørreundersøkelse. Undersøkelsen er anonym og jeg spør bare etter hvilke språktrekk de bruker og ulike forhold rundt bruk av dialekt. De skal ikke oppgi sosioøkonomisk bakgrunn eller annet som kan være sensitivt ting. Spørreskjemaet ligger vedlagt. Jeg trenger 100 informanter fra Glemmen vgs og 100 fra Fredrik II. Magne Aasbrønn har sagt seg villig til å gjennomføre undersøkelsen hos dere. Det vil stjele noen minutter av undervisningen, men emnet dekker kompetansemål i læreplanen i norsk:-)

Er dette i orden?

Med vennlig hilsen

Mona Mathisen
Glemmen videregående skole
Tlf. 95 05 24 98